

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Algemeen ambtsbericht Turkije
Februari 2025

Colofon

Plaats	Den Haag
Opgesteld door	Afdeling Ambtsberichten (DAF/AB)
Versienummer	1.0

Inhoud

	Colofon	3
1	Landeninformatie	9
1.1	Politieke context.....	9
1.1.1	Inleiding.....	9
1.1.2	Lokale verkiezingen	9
1.1.3	Van HDP naar DEM	10
1.1.4	Oproepen tot nieuwe grondwet en toenadering	12
1.2	Situatie in het aardbevingsgebied	14
1.3	Veiligheidssituatie	15
1.3.1	Inleiding.....	15
1.3.2	PKK	15
1.3.3	IS(KP)	18
1.3.4	DHKP/C.....	19
2	UYAP	20
3	Mensenrechten (algemeen)	21
3.1	Inleiding.....	21
3.2	Rechterlijke macht.....	21
3.3	Wet- en regelgeving	24
3.4	Mensenrechtenorganisaties en -verdedigers.....	24
3.5	Persvrijheid en vrijheid van meningsuiting.....	27
3.5.1	Inleiding.....	27
3.5.2	Uitwerking van de Anti-Desinformatiewet	30
3.5.3	Beledigen van de president.....	31
3.5.4	Internetvrijheid verder onder druk.....	33
3.5.5	Overheidsmonitoring van sociale media en mobiel telefoonverkeer	35
3.6	Uitreisverboden.....	37
3.7	Arrestaties, bewaring en detenties.....	37
3.7.1	Inleiding.....	37
3.7.2	Arrestaties en detenties	38
3.7.3	Gevangenisomstandigheden	39
3.8	Mishandeling, marteling en rechtsbescherming	43
4	Gülenisten	45
4.1	Inleiding.....	45
4.2	Omvang van de vervolging	46
4.3	Betrokkenheid bij de Gülenbeweging	49
4.4	Rechtsgang en maatschappelijk verkeer.....	50
4.5	Familieleden van (vermeende) Gülenisten	52
4.6	Gülenisten in het buitenland	53
5	Koerden	55
5.1	Inleiding.....	55
5.2	Koerdische taal onder druk	55
5.3	Anti-Koerdisch geweld vanuit de samenleving	57
5.4	DEM	58
5.4.1	DEM in het kort.....	58
5.4.2	Rechtszaken	58

5.4.3	Burgemeesters vervangen door bewindvoerders.....	60
5.4.4	De repressie van DEM in de praktijk	63
5.4.5	Behandeling van familieleden van DEM-leden.....	65
5.4.6	Onverdraagzaamheid vanuit de samenleving jegens DEM	65
5.5	Behandeling van familieleden van PKK'ers	66
6	Overige etnische en religieuze minderheden	67
6.1	Inleiding.....	67
6.2	Alevieten	67
6.3	Armenen	69
6.4	Joden.....	72
6.5	Protestanten	73
7	Vrouwen.....	75
7.1	Inleiding.....	75
7.2	Geweld tegen vrouwen.....	76
7.3	Rechtsbescherming voor vrouwen	78
7.4	Repressie van de vrouwenbeweging.....	80
7.5	Opvang voor vrouwen	81
8	Seksuele minderheden (lhbtq+).....	83
8.1	Inleiding.....	83
8.2	Repressie van de lhbtq+-rechtenbeweging.....	85
8.3	Antipathie en agressie vanuit de samenleving	87
8.4	Rechtsbescherming voor lhbtq+	88
8.5	Situatie voor transgender personen	89
9	Militaire dienstplicht.....	91
9.1	Inleiding.....	91
9.2	Situatie van dienstplichtontduikers en deserteurs	92
9.3	Koerdische dienstplichtigen.....	93
9.4	Bewegingsvrijheid van dienstplichtigen	93
10	Irreguliere migranten, asielzoekers en statushouders	95
10.1	Inleiding.....	95
10.2	Wettelijk kader	95
10.3	Afghanen	97
10.4	Iraniërs.....	98
10.5	Oeigoeren	98
10.5.1	Inleiding.....	98
10.5.2	Verblijfsgronden en Turkse nationaliteit.....	99
10.5.3	Geopolitieke dynamieken	99
10.6	Palestijnen	101
10.7	Syriërs.....	102
10.7.1	Registratie van Syriërs.....	102
10.7.2	Naturalisatie van Syriërs	103
10.7.3	Anti-Syrische sentimenten.....	104
10.7.4	Uitgezette Syriërs.....	105
10.7.5	Vrijwillige terugkeer en de val van Assad.....	106
11	Terugkeer.....	109
12	Bijlagen	110
12.1	Afkortingen en anderstalige begrippen	110

12.2	Kranten en nieuwsplatforms	112
12.3	Boeken	114
12.4	Rapporten en overige publicaties.....	114

Inleiding

Dit ambtsbericht is opgesteld aan de hand van de vragen en aandachtspunten in de *Terms of Reference* (ToR) van het ministerie van Justitie en Veiligheid.¹ De ToR voor dit ambtsbericht is vastgesteld op 28 juni 2024. Deze ToR is tezamen met het ambtsbericht gepubliceerd op de website van de rijksoverheid.

In dit algemeen ambtsbericht wordt de situatie in Turkije beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielaanvragen van personen die afkomstig zijn uit dit land en voor de besluitvorming over terugkeer van afgewezen Turkse asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van het algemeen ambtsbericht van augustus 2023. De verslagperiode beslaat de periode van september 2023 tot en met 20 februari 2025.

De paragraaf over de Oeigoerse diaspora in Turkije heeft een afwijkende verslagperiode. Voorheen was dit onderwerp ondergebracht in het algemeen ambtsbericht China. Het laatste algemeen ambtsbericht China dateert van december 2022. De verslagperiode ten aanzien van de Oeigoeren in Turkije loopt dus van december 2022 tot en met 20 februari 2025.

Dit ambtsbericht pretendeert niet volledig te zijn wat betreft afzonderlijke veiligheidsincidenten en mensenrechtenschendingen; de specifiek genoemde incidenten zijn aangehaald ter onderbouwing en illustratie van een meer algemeen beeld.

Dit ambtsbericht betreft een feitelijke, neutrale en objectieve weergave van de bevindingen gedurende de onderzochte periode. Het is geen beleidsstuk en geeft niet de visie van de Nederlandse regering of het beleid jegens een land of regio weer. Het ambtsbericht bevat geen conclusies ten aanzien van het vreemdelingenbeleid.

Dit ambtsbericht is opgesteld aan de hand van openbare en vertrouwelijke bronnen, waarbij gebruik is gemaakt van zorgvuldig geselecteerde, geanalyseerde en gecontroleerde informatie. Bij de opstelling is onder meer gebruik gemaakt van informatie van niet-gouvernementele organisaties (ngo's), rapporten van Europese *Country of Origin Information* (COI)-diensten, vakliteratuur, berichtgeving in de media en relevante overheidsinstanties. De passages in dit ambtsbericht berusten op meerdere bronnen, tenzij anders vermeld of in het geval van algemeen onbetwiste feiten. De tekst is een synthese van de bronnen. Waar kwalificaties gegeven worden, zijn deze te herleiden tot de bronnen. De geraadpleegde openbare bronnen zijn opgenomen in hoofdstuk twaalf van dit ambtsbericht.

Een deel van de geraadpleegde openbare bronnen is geschreven in het Turks. Deze teksten zijn naar het Nederlands vertaald door de vertaaldienst van het ministerie van Buitenlandse Zaken. De vertalingen zijn in een separaat bestand gelijktijdig gepubliceerd met dit ambtsbericht. Aan deze vertalingen, die enkel ter informatie zijn vervaardigd, kunnen geen rechten worden ontleend.

¹ Inmiddels het ministerie van Asiel en Migratie geheten.

Een deel van de gebruikte vertrouwelijke informatie is ingewonnen tijdens een onderzoeksmissie naar Istanboel en Ankara die plaatsvond in november 2024. Daarnaast is gebruik gemaakt van informatie afkomstig van de diplomatieke vertegenwoordigingen van Nederland in Ankara en Istanboel en vertrouwelijke gesprekken en correspondentie buiten de dienstreis om. De op deze basis ingewonnen informatie is voornamelijk gebruikt ter ondersteuning en aanvulling van passages die zijn gebaseerd op openbare informatie. De bronnen zijn in het voetnotenapparaat aangemerkt als 'vertrouwelijke bron' en voorzien van een datum. Waar informatie op basis van één bron is opgenomen, wordt dit expliciet vermeld. Het betreft meldenswaardige informatie die niet kon worden bevestigd door andere bronnen.

Hoofdstuk één behandelt de politieke context en ontwikkelingen, in het bijzonder de lokale verkiezingen in maart 2024. Ook beschrijft dit hoofdstuk de veiligheidssituatie in het land, in het bijzonder het gewapend conflict tussen de Turkse staat en de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) op Turkse bodem. Hoofdstuk twee gaat in op UYAP, een juridisch informatiesysteem van de Turkse overheid. Het derde hoofdstuk beschrijft de algemene mensenrechtensituatie in Turkije. Hoofdstuk vier beschrijft de situatie van (vermeende) Gülenisten. Hoofdstuk vijf geeft aandacht aan de positie van Koerden en hun politieke vertegenwoordigers, in het bijzonder de links-progressieve oppositiepartij DEM. Hoofdstuk zes kijkt naar de situatie van overige etnische en religieuze minderheden. Het zevende hoofdstuk benoemt de situatie van vrouwen. Hoofdstuk acht zet de situatie van seksuele minderheden (lhbtqi+) uiteen. Hoofdstuk negen behandelt de problematiek omtrent dienstplichtontduikers en deserteurs. Hoofdstuk tien beschrijft de positie van irreguliere migranten, asielzoekers en statushouders in Turkije. Hoofdstuk elf behandelt de eventuele risico's voor Turkse staatsburgers die (gedwongen) terugkeren naar Turkije. Tenslotte bevat het twaalfde hoofdstuk een lijst van afkortingen en anderstalige begrippen en een bibliografie.

1 Landeninformatie

1.1 Politieke context

1.1.1 Inleiding

Gedurende de voorgaande verslagperiode stond de Turkse politiek grotendeels in het teken van de presidents- en parlamentsverkiezingen in mei 2023. President Recep Tayyip Erdoğan² won de presidentsverkiezingen en werd begin juni 2023 opnieuw beëdigd als president van Turkije. De door de *Adalet ve Kalkınma Partisi* (Partij voor Rechtvaardigheid en Ontwikkeling, AKP)³ geleide Volksalliantie⁴ behield de meerderheid in het Turkse parlement.⁵ President Erdoğan is de partijleider van de AKP.⁶

1.1.2 Lokale verkiezingen

Op 31 maart 2024 vonden er in Turkije lokale verkiezingen plaats. De opkomst bedroeg 78%⁷ en was daarmee 6% lager dan bij de voorgaande lokale verkiezingen in maart 2019.⁸ De *Cumhuriyet Halk Partisi* (Republikeinse Volkspartij, CHP)⁹ is 's lands grootste oppositiepartij. Zij kreeg de meeste stemmen, namelijk 37,8%. De AKP behaalde 35,5% van de stemmen.¹⁰ De CHP won niet alleen in de grote steden, zoals Ankara, Istanboel en Izmir, maar ook in delen van het binnenland, waar voorheen de AKP de grootste partij was.¹¹

Analisten en commentatoren voerden de verkiezingsnederlaag van de AKP terug op verschillende oorzaken. De teruggelopen steun voor de regeringspartij kon onder meer worden begrepen als een uiting van onvrede over de economische malaise en oplopende inflatie.¹² Een andere factor van betekenis was het electorale succes van de *Yeniden Refah Partisi* (Nieuwe Welvaartspartij, YRP).¹³ Deze partij slaagde erin om betrekkelijk veel vrome moslims, die ontevreden waren geraakt over de AKP, aan zich te binden.¹⁴ Met 6,2% van de stemmen was de YRP de derde grootste partij.¹⁵

² Soms wel afgekort tot 'RTE'.

³ De AKP is van conservatief-islamitische signatuur en staat in het Engels bekend als de *Justice and Development Party*.

⁴ Deze alliantie staat in het Engels en Turks bekend als *People's Alliance of Public Alliance* en *Cumhur İttifaki*.

⁵ De volledige benaming voor het Turkse parlement luidt *Türkiye Büyük Millet Meclisi* (Grote Nationale Assemblée van Turkije, TBMM). In het Engels staat de TBMM bekend als de *Grand National Assembly of Türkiye* (GNAT). Raadpleeg <https://global.tbmm.gov.tr> voor meer informatie over het TBMM.

⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 9 en 13.

⁷ Bianet, *Turkey's local elections in numbers: AKP lost 195 municipalities, CHP doubled its presence*, 1 april 2024. Duvar English, *CHP wins 35 provincial municipalities in Turkey's local elections, AKP takes 24, says election council president*, 1 april 2024. Hürriyet Daily News (HDN), *YSK reveals preliminary results in local elections*, 1 april 2024.

⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 7. Duvar English, *CHP wins 35 provincial municipalities in Turkey's local elections, AKP takes 24*, 1 april 2024.

⁹ De CHP streeft naar een seculiere samenleving en staat in het Engels bekend als de *Republican People's Party*.

¹⁰ The Economist, *An electoral bruising for Recep Tayyip Erdogan in Turkey*, 31 maart 2024. POLITICO, *Turkey's Erdoğan suffers blow in crucial mayoral elections as secular opposition surges*, 1 april 2024.

¹¹ The Guardian, *Turkey's opposition party sweeps to local elections victory in snub to Erdogan*, 31 maart 2024.

¹² POLITICO, *Turkey's Erdoğan suffers blow in crucial mayoral elections as secular opposition surges*, 1 april 2024. Nieuwe Rotterdamse Courant (NRC), *Forse zege oppositie op Erdogan; Turkije Erdogans AKP is verzwakt, oppositie sterker*, 2 april 2024. Vertrouwelijke bron, 5 april 2024.

¹³ Financial Times (FT), *The mis-steps behind Erdoğan's electoral defeat*, 1 april 2024. Trouw, *Erdogan houdt touwtjes in handen ondanks nederlaag*, 3 april 2024. Vertrouwelijke bron, 5 april 2024. Al Jazeera, *Analysis, Ruling party errors give Turkey's opposition hope for future*, 16 april 2024.

¹⁴ De YRP komt voort uit de politieke islam en staat in het Engels bekend als de *New Welfare Party*.

¹⁵ FT, *The mis-steps behind Erdoğan's electoral defeat*, 1 april 2024. Vertrouwelijke bron, 5 april 2024.

¹⁶ HDN, *YSK reveals preliminary results in local elections*, 1 april 2024.

De presidents- en parlementsverkiezingen in mei 2023 waren in technisch opzicht relatief efficiënt verlopen. Wel was er sprake van een ongelijk speelveld tussen de regeringsalliantie en de oppositiepartijen. Zo waren de publieke omroepen duidelijk op de hand van president Erdoğan en de Volksalliantie.¹⁶

Bij de lokale verkiezingen eind maart 2024 leek er sprake van een soortgelijke dynamiek.¹⁷ Volgens voorlopige bevindingen van de Raad van Europa (RvE)¹⁸ waren deze verkiezingen in technisch opzicht goed georganiseerd en verlopen.¹⁹ Opnieuw was er sprake van een ongelijk speelveld. Tussen 1 januari en 10 februari 2024 besteedde de Turkse staatsomroep TRT 1.945 minuten (meer dan 32 uur) zendtijd aan de AKP en 25 minuten aan de CHP.²⁰

1.1.3 Van HDP naar DEM

De *Halkların Demokratik Partisi* (Democratische Partij van de Volkeren, HDP)²¹ was een links-progressieve oppositiepartij die onder meer opkwam voor de politieke en culturele rechten van de Koerden in Turkije. De HDP dreigde vlak voor de parlementsverkiezingen van mei 2023 te worden verboden en besloot onder de vlag van de *Yeşil Sol Parti* (Groen Links Partij, YSP)²² verder te gaan. De YSP bevond zich eveneens aan de linkerkant van het politieke spectrum.²³

Op 15 oktober 2023 hield de YSP een partijcongres en besloot zij om haar naam te veranderen in *Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi* (Partij van Volkeren Voor Gelijkheid en Democratie, HEDEP).²⁴ Tülay Hatimoğulları²⁵ en Tuncer Bakırhan werden de nieuwe co-voorzitters.²⁶ In het kader van gendergelijkheid wordt het voorzitterschap van de partij bekleed door een vrouwelijke en een mannelijke co-voorzitter.²⁷

Het Hof van Cassatie²⁸ oordeelde in november 2023 dat de afkorting 'HEDEP' te veel leek op HADEP, een pro-Koerdische partij die actief was van 1994 tot 2003. Hierop besloot de partij op 11 december 2023 om haar volledige benaming te behouden, maar om voortaan de afkorting 'DEM' te gebruiken. Deze afkorting verwijst naar het begrip 'democratie' dat onderdeel vormt van de partijnaam.²⁹

¹⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 14.

¹⁷ Vertrouwelijke bron, 1 april 2024. Vertrouwelijke bron, 5 april 2024.

¹⁸ De RvE staat in het Engels en Frans bekend als de *Council of Europe* (CoE) en *Conseil de l'Europe*. Bezoek <https://www.coe.int/en/web/portal/home> voor meer informatie over de RvE.

¹⁹ RvE, *Council of Europe Congress: Local elections in Türkiye overall well organised and respecting the will of the voters*, 1 april 2024.

²⁰ Bianet, *Public broadcaster TRT devotes 32 hours to the AKP but only 25 minutes to the CHP in 40 days*, 12 februari 2024. Duvar English, *Turkish state TV allocated 1,945 minutes to ruling party, 25 minutes to main opposition*, 14 februari 2024.

²¹ In het Engels en Koerdisch bekend als de *Democratic Peoples' Party* en *Partiya Demokratik a Gelan*.

²² In het Engels en Koerdisch bekend als de *Green Left Party* (GLP) en *Partiya Çep a Kesk*.

²³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 11.

²⁴ In het Engels en Koerdisch *Peoples' Equality and Democracy Party* en *Partiya Wekhevî û Demokrasiyê ya Gelan* geheten.

²⁵ Hatimoğulları identificeert zichzelf als een Arabier, aleviet, socialist en feminist. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 53.

²⁶ HDP, *Green Left Party held its 4th Grand Congress, Co-chairs and party name changed*, 15 oktober 2023. Duvar English, *Opposition Green Left Party changes name, becoming more resemblant with HDP*, 15 oktober 2023. HDN, *YSP rebrands as HEDEP*, 15 oktober 2023. Bianet, *Green and Left Future Party renames itself HEDEP*, 16 oktober 2023.

²⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 53.

²⁸ Het Hof van Cassatie vormt in Turkije de hoogste instantie in strafrechtzaken. Regionale rechtbanken behandelen beroepszaken. Men kan bij het Hof van Cassatie in hoger beroep. Vertrouwelijke bron, 10 februari 2025. In het Engels staat dit hof bekend als het *Court of Cassation*. In de Turkse volksmond wordt dit hof *Yargıtay* genoemd. Raadpleeg <https://www.yargitay.gov.tr> voor meer informatie over het Hof van Cassatie.

²⁹ Bianet, *Top court rejects new acronym for pro-Kurdish party*, 23 november 2024. Duvar English, *HEDEP to change abbreviation following top court's objection on 'similarity to closed pro-Kurdish party'*, 24 november 2023. Duvar English, *Turkey's pro-Kurdish HEDEP changes abbreviation upon top court's demand*, 11 december 2023.

In de aanloop naar de lokale verkiezingen in maart 2024 uitte DEM haar zorgen over de registratie van kiesgerechtigden. Volgens deze partij zouden er 54.000 stemgerechtigden zijn geregistreerd in Zuidoost-Turkije, terwijl deze elders in het land hun domicilie hadden. Naar verluidt zouden veel van deze kiesgerechtigden werkzaam zijn voor het Turkse veiligheidsapparaat. DEM vreesde dat dit een negatieve uitwerking zou hebben op haar electorale optreden in het zuidoosten, waar zij van oudsher veel steun genoot.³⁰ Derhalve tekende zij protest aan tegen de registratie van deze 54.000 kiezers. De kiesraden op districtsniveau spraken tegen dat er verkiezingsfraude zou zijn. Zij wezen erop dat de veiligheidsbeambten waren ingeschreven in Zuidoost-Turkije om ervoor te zorgen dat de verkiezingen in dit deel van het land vreedzaam en veilig zouden verlopen. Zij moesten eveneens de gelegenheid krijgen om hun stem uit te brengen.³¹

Bij de lokale verkiezingen in maart 2024 behaalde DEM 5,7% van de stemmen.³² Net als de HDP en de YSP ontving deze partij vooral veel steun in het zuidoosten van het land, waar veel Koerden wonen. Turkije bestaat in totaal uit 81 provincies en in 10 daarvan werd DEM de grootste partij, te weten: Ağrı, Batman, Diyarbakır, Hakkâri, Iğdır, Mardin, Muş, Siirt, Tunceli³³ en Van.³⁴ Al deze provincies liggen in Zuidoost- of Oost-Turkije.

Na de verkiezingen ontstond er onrust in het voornamelijk door Koerden bevolkte deel van Turkije. In de Oost-Turkse stad Van had Abdullah Zeydan, de burgemeesterskandidaat van DEM, met 55,48% van de stemmen gewonnen. Echter, de provinciale kiesraad besloot dat Zeydan niet het burgemeesterschap op zich kon nemen, omdat hij van 2016 tot 2022 had vastgezeten vanwege kritiek op de Turkse strijdkrachten. Hierop kreeg de AKP-kandidaat, die 27,15% van de stemmen had ontvangen, het burgemeesterschap toebedeeld. Deze maatregel leidde tot felle protesten en ook DEM tekende protest aan. Op 3 april 2024 draaide de *Yüksek Seçim Kurulu* (Hoge Kiesraad, YSK)³⁵ de maatregel terug en mocht Zeydan alsnog het ambt bekleden.³⁶ Halverwege februari 2025 werd Zeydan alsnog uit zijn functie ontheven (zie subparagraaf 5.4.3).

Naar aanleiding van de maatregel van de provinciale kiesraad gingen duizenden mensen de straat op. Zij raakten slaags met de politie. Deze zette traangas en waterkanonnen in tegen de demonstranten. Op 4 april 2024 maakte Ali Yerlikaya, de minister van Binnenlandse Zaken, bekend dat er 340 mensen waren opgepakt in 14 provincies, te weten: Adana, Ankara, Antalya, Batman, Bingöl, Diyarbakır, Izmir, Kocaeli, Mardin, Masina, Mersin, Şanlıurfa,³⁷ Şırnak en Van.³⁸

Voor meer informatie over de situatie van DEM-leden en -aanhangers, raadpleeg paragraaf 5.4.

³⁰ Bianet, *DEM Party: '54,000 voters transferred to the Kurdish provinces'*, 6 maart 2024.

³¹ Duvar English, *Turkish election boards deny DEM Party's appeal over 54,000 alleged fraudulent voters*, 12 februari 2024.

³² HDN, *YSK reveals preliminary results in local elections*, 1 april 2024.

³³ In het Koerdisch bekend als *Dersim*.

³⁴ Duvar English, *'Red-wave' CHP storms Turkey's local elections according to unofficial results*, 1 april 2024.

³⁵ De YSK staat in het Engels bekend als de *Supreme Election Council* (SEC).

³⁶ Duvar English, *DEM's Van mayor to AKP candidate: 'How will you attend weddings, condolences?'*, 2 april 2024. Al Jazeera, *Turkey's election authority reinstates pro-Kurdish mayoral election winner*, 3 april 2024. Duvar English, *Turkey's election council reinstates DEM candidate's mayoral election in Van*, 3 april 2024. Nederlandse Omroep Stichting (NOS), *Koerdische winnaar in Turkse stad Van mag toch burgemeester worden*, 3 april 2024. Bianet, *Turkey's top election body restores DEM candidate's win in Van*, 4 april 2024. British Broadcasting Corporation (BBC), *Turkey reinstates pro-Kurdish election winner Zeydan after days of unrest in Van*, 4 april 2024. FT, *Turkish authorities yield to protesters over local election*, 4 april 2024. HDN, *Election watchdog reinstates DEM Party mayoral win in Van*, 4 april 2024.

³⁷ In de volksmond kortweg 'Urfa' genoemd.

³⁸ Duvar English, *340 detained in 14 provinces in Turkey regarding protests on Van election*, 4 april 2024.

1.1.4 Oproepen tot nieuwe grondwet en toenadering

Tijdens de voorgaande verslagperiode riep president Erdoğan verscheidene malen op om een nieuwe grondwet op te stellen.³⁹ Tijdens de verslagperiode herhaalde hij deze oproep meerdere keren. President Erdoğan benadrukte daarbij dat de huidige grondwet was geworteld in de staatsgreep van 1980 en dat het land een constitutie nodig had die meer 'civiel' van aard was.⁴⁰ Op het moment van schrijven was er nog geen conceptversie van de nieuwe grondwet openbaar gemaakt.⁴¹

Gedurende de verslagperiode zocht de Volksalliantie toenadering tot DEM. Op 1 oktober 2024 schudde Devlet Bahçeli, politiek bondgenoot van president Erdoğan en leider van de ultranationalistische *Milliyetçi Hareket Partisi* (Partij van de Nationalistische Beweging, MHP),⁴² onverwacht de handen van enkele DEM-parlementsleden. Hij omschreef dit gebaar als een oproep tot nationale eenheid en broederschap. Eerder had Bahçeli nog opgeroepen tot een verbod op de HDP, de voorloper van DEM. President Erdoğan schaarde zich achter Bahçeli's toenaderingspoging.⁴³

DEM toonde zich bereid om te onderhandelen over een oplossing voor de 'Koerdische kwestie'. Zij verbond daaraan bepaalde voorwaarden. Zo diende de eenzame opsluiting van Abdullah Öcalan, leider van de *Partiya Karkerên Kurdistanê* (Koerdische Arbeiderspartij, PKK),⁴⁴ te worden opgeheven (raadpleeg subparagraaf 1.3.2 voor meer informatie over de PKK). Voorts wilde DEM dat Turkije bepaalde uitspraken van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM)⁴⁵ zou erkennen en uitvoeren (zie paragraaf 3.2 voor uitspraken van het EHRM die Turkije naast zich neer heeft gelegd). Ook moesten de gevangenisomstandigheden worden verbeterd (raadpleeg subparagraaf 3.7.3 voor meer informatie over de omstandigheden in Turkse gevangenis). Daarnaast moesten 's lands politieke gevangenen worden vrijgelaten.⁴⁶

Bahçeli gaf op 22 oktober 2024 aan dat Öcalan's eenzame opsluiting alleen kon worden beëindigd indien de PKK de wapens zou neerleggen.⁴⁷ De volgende dag bracht Ömer Öcalan, een neef van Abdullah Öcalan en DEM-parlementslid, een bezoek aan İmralı, het gevangenis-eiland in de Zee van Marmara waar Öcalan sinds 1999 vastzit. Het was voor het eerst sinds maart 2020 dat de Turkse autoriteiten een bezoek van een familielid aan Öcalan toestonden.⁴⁸ Op dezelfde dag pleegde de PKK een aanslag in de buurt van Ankara (zie subparagraaf 1.3.2).⁴⁹

³⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 9.

⁴⁰ HDN, *Türkiye deserves brand new civilian charter, says Erdoğan*, 12 september 2023. Vertrouwelijke bron, 10 oktober 2023. HDN, *Erdoğan renews call for new constitution*, 18 september 2024. HDN, *Erdoğan pushes for new, civilian constitution*, 22 december 2024.

⁴¹ Vertrouwelijke bron, 6 december 2024.

⁴² De MHP staat in het Engels bekend als *Nationalist Movement Party of Nationalist Action Party*.

⁴³ HDN, *Handshake with DEM Party shows 'national unity': Bahçeli*, 8 oktober 2024. Al-Monitor, *Turkey mulls peace talks with Kurds amid fears of Israeli strike on Iran*, 10 oktober 2024. Duvar English, *Bahçeli, Erdoğan signal reconciliation with DEM Party with conditions*, 10 oktober 2024. Duvar English, *Erdoğan points to new constitution for possible new peace process with Kurds*, 13 oktober 2024.

⁴⁴ De PKK staat in het Engels bekend als *Kurdistan Workers' Party*.

⁴⁵ Het EHRM staat in het Engels en Frans bekend als *European Court of Human Rights* (ECHR) en *Cour européenne des droits de l'homme* (CEDH). Raadpleeg <https://www.echr.coe.int> voor meer informatie over het EHRM.

⁴⁶ Bianet, *Is Turkey heading toward a new peace process? Pro-Kurdish DEM Party says 'We won't reject an extended hand'*, 19 oktober 2024. Duvar English, *DEM Party co-chair urges peace talks with jailed PKK leader Öcalan on Kurdish issue*, 19 november 2024.

⁴⁷ Al-Monitor, *In shift, Erdogan's top ally says Öcalan's life sentence can be reassessed if PKK disbands*, 22 oktober 2024. Bianet, *Erdoğan backs Bahçeli's dialogue initiative with Kurds as 'historic opportunity'*, 22 oktober 2024. Duvar English, *Bahçeli invites PKK leader Öcalan to parliament to 'end terrorism', hints at his potential release from prison*, 22 oktober 2024. HDN, *MHP leader calls on PKK to surrender arms*, 22 oktober 2024. Rûdaw, *MHP's Bahçeli calls for Öcalan to address parliament to dissolve PKK*, 22 oktober 2024.

⁴⁸ Bianet, *PKK leader Öcalan allowed for family visit for first time since 2020*, 24 oktober 2024. HDN, *Öcalan receives first prison visit in 43 months*, 25 oktober 2024.

⁴⁹ Bianet, *Pro-Kurdish DEM Party condemns Ankara attack amid debate over potential peace process*, 23 oktober 2024. Daily Sabah, *First time all relevant parties support process for terror-free Türkiye*, 24 oktober 2024.

Het toenaderingsproces tussen de Volksalliantie en DEM kwam verder onder druk te staan nadat op 4 november 2024 drie DEM-burgemeesters in Zuidoost-Turkije werden vervangen door regeringsgezinde bewindvoerders (zie subparagraaf 5.4.3). DEM gaf aan dat er geen sprake kon zijn van toenadering indien democratisch verkozen functionarissen door de Turkse autoriteiten uit hun functie werden ontheven.⁵⁰

Op 26 november 2024 riep Bahçeli op tot een direct gesprek tussen Öcalan en DEM. Laatstgenoemde partij gaf aan bereid te zijn om een bijdrage te leveren aan een vreedzame oplossing voor de 'Koerdische kwestie' en de democratisering van Turkije. Op dezelfde dag diende DEM een verzoek in bij het Turkse ministerie van Justitie om Öcalan te mogen bezoeken in de gevangenis.⁵¹ Een dag later schaarde president Erdoğan zich achter de oproep van de MHP-leider.⁵² Op 27 december 2024 maakte Yılmaz Tunç, de Turkse minister van Justitie, bekend dat het verzoek van DEM was ingewilligd.⁵³

Op 28 december 2024 brachten Pervin Buldan en Sırrı Süreyya Önder, twee parlementsleden van DEM, een bezoek aan Öcalan. Na afloop toonde de DEM-delegatie zich hoopvol over de toekomst. Öcalan had aangegeven een positieve bijdrage te willen leveren aan een oplossing voor de 'Koerdische kwestie'. Hij zei dat hij over de vaardigheden en wil beschikte om dit te kunnen doen.⁵⁴ Cevdet Yılmaz, de vicepresident van Turkije, Bahçeli en president Erdoğan verwelkomden de uitkomst van het bezoek van DEM aan Öcalan.⁵⁵

Inmiddels verwees de Volksalliantie naar het toenaderingsproces met de term *terror-free Türkiye initiative*.⁵⁶ Om meer draagvlak te creëren voor dit initiatief, bezocht een DEM-delegatie begin januari 2025 verschillende politieke partijen, waaronder de MHP, de AKP en de CHP.⁵⁷

POLITICO, *Turkey's outlawed Kurdish rebel leader is back – thanks to his nemesis*, 24 oktober 2024. The New York Times, *Despite deadly attack, Turkey seeks opening with Kurdish militants*, 24 oktober 2024. ND, *Terreur verstoort toenadering tot PKK*, 25 oktober 2024. Trouw, *Kans op vrede met PKK weer onzeker na aanslag Ankara*, 25 oktober 2024. The Economist, *Turkey could soon strike a historic peace deal with the Kurds*, 31 oktober 2024.

⁵⁰ Bianet, *'You can't discuss peace while appointing trustees,' says dismissed Kurdish mayor*, 4 november 2024. Duvar English, *DEM Party co-chair Hatimoğulları: 'Internal peace impossible with trustees'*, 4 november 2024.

⁵¹ Bianet, *Bahçeli calls for direct talks between PKK leader Öcalan and pro-Kurdish DEM Party*, 26 november 2024. HDN, *MHP leader calls for immediate talks between DEM Party, PKK leader*, 26 november 2024. Duvar English, *Erdogan's far-right ally pushes for Kurdish politician's meeting with jailed PKK leader*, 27 november 2024.

⁵² Bianet, *Puzzling comment from Erdoğan on potential Öcalan-DEM dialogue*, 27 november 2024. HDN, *Erdoğan backs Bahçeli's call for DEM Party-PKK talks*, 27 november 2024.

⁵³ Al Jazeera, *Turkiye to allow pro-Kurdish party to visit jailed PKK leader*, 27 december 2024. Bianet, *Ministry of Justice permits İmralı meeting*, gepubliceerd op 27 december 2024, bijgewerkt op 30 december 2024. Daily Sabah, *Türkiye allows DEM Party to visit PKK's jailed leader Öcalan*, 27 december 2024. Duvar English, *Gov't allows pro-Kurdish DEM Party to visit jailed PKK leader Öcalan*, 27 december 2024. HDN, *Türkiye allows DEM party to meet jailed PKK leader Saturday*, 28 december 2024.

⁵⁴ Bianet, *Öcalan: This is an era of peace, democracy and fraternity for Turkey and the region*, gepubliceerd op 29 december 2024, bijgewerkt op 30 december 2024. Daily Sabah, *PKK's Öcalan confirms support for terror-free Türkiye initiative*, 29 december 2024. Duvar English, *Jailed PKK leader says ready to 'take necessary positive step'*, 29 december 2024. HDN, *DEM Party delegation meets jailed PKK leader*, 29 december 2024. Bianet, *Buldan and Önder: We are much more hopeful compared to previous processes*, 30 december 2024. FT, *Turkey bets on jailed Kurdish militant to revive peace process*, 30 december 2024. HDN, *DEM Party 'more hopeful' after rare talks with Öcalan*, 30 december 2024.

⁵⁵ Daily Sabah, *Türkiye welcomes jailed PKK leader's support for terror-free push*, 30 december 2024. Daily Sabah, *Turkish govt ally says Öcalan's call spurs 'a good beginning'*, 31 december 2024. HDN, *Bahçeli says Öcalan talks mark an 'auspicious beginning'*, 31 december 2024. Daily Sabah, *Erdoğan hails terror-free Türkiye initiative for a good outcome*, 5 januari 2025.

⁵⁶ Daily Sabah, *Terror-free Türkiye: An initiative to end PKK violence*, 10 januari 2025.

⁵⁷ Daily Sabah, *DEM Party talks to govt ally as terror-free Türkiye plan gains pace*, 2 januari 2025. Duvar English, *In a historic visit, MHP leader Bahçeli meets DEM Party politicians*, 2 januari 2025. HDN, *DEM Party launches talks after meeting with Öcalan*, 2 januari 2025. Daily Sabah, *Terror-free Türkiye push advances as DEM lawmakers meet AK Party*, 6 januari 2025. HDN, *DEM Party engages in talks with AKP after Öcalan visit*, 6 januari 2025. Bianet, *Meeting of İmralı Delegation and CHP Leader Özgür Özel begins*, 7 januari 2025. Daily Sabah, *Main opposition cautiously endorses terror-free Türkiye initiative*, 7 januari 2025. Duvar English, *Pro-Kurdish DEM Party visit parties after meeting with PKK leader*, 7 januari 2025. HDN, *CHP pledges support for counter-terrorism efforts*, 7 januari 2025. Duvar English, *Öcalan may call on PKK to disarm following talks in parliament*, 8 januari 2025.

Op 11 en 12 januari 2025 bezocht de DEM-delegatie Selahattin Demirtaş en Figen Yüksekdağ in de gevangenis, de twee voormalige co-voorzitters van de HDP die sinds 2016 vastzitten. Ook Demirtaş en Yüksekdağ spraken zich positief en welwillend uit.⁵⁸

De DEM-partij maakte op 20 januari 2025 bekend dat zij bij het ministerie van Justitie een schriftelijk verzoek had ingediend voor een tweede bezoek aan Öcalan op İmralı.⁵⁹ Op 22 januari 2025 bezocht een delegatie van DEM voor de tweede keer Öcalan.⁶⁰

Terwijl het toenaderingsproces aan momentum leek te winnen, vond er in februari 2025 een vijfdaagse arrestatiegolf plaats. Daarbij pakte de Turkse politie 282 PKK-verdachten op in 51 verschillende provincies, waaronder Ankara, Diyarbakır en Istanboel. Onder de arrestanten bevonden zich academici, journalisten, mensenrechtenverdedigers en politici en leden van linkse en pro-Koerdische oppositiepartijen, zoals DEM. Eén van de opgepakte personen was Yıldız Tar, een journalist en lhbtq+-rechtenactivist.⁶¹

1.2 Situatie in het aardbevingsgebied

Tijdens de voorgaande verslagperiode vonden er op 6 februari 2023 zware aardbevingen plaats in Zuidoost-Turkije. Daarbij vielen meer dan 50.000 doden.⁶²

Gedurende de verslagperiode bleef de nasleep van de aardbevingen voelbaar. In de aanloop naar de presidents- en parlementsverkiezingen van mei 2023 had president Erdoğan beloofd dat er binnen een jaar 319.000 nieuwe huizen zouden worden gebouwd. Begin februari 2024, dus ongeveer een jaar later, waren er 46.000 huizen opgeleverd voor bewoning, aldus het Turkse ministerie van Milieu, Urbanisatie en Klimaatverandering.⁶³ Degenen die geen andere woning hadden kunnen betrekken, verbleven in containerwoningen. Het Rode Kruis schatte begin februari 2024 dat er 430.000 mensen in containerwoningen verbleven. Deze containerwoningen lagen verspreid over elf provincies die zwaar waren getroffen door de aardbevingen. Dezelfde internationale hulporganisatie deelde mee dat honderdduizenden mensen in het aardbevingsgebied afhankelijk bleven van hulp.⁶⁴

⁵⁸ Duvar English, *Jailed politician Demirtaş gives 'full support' to PKK leader Öcalan's peace efforts*, 11 januari 2025. Duvar English, *DEM Party delegation visits jailed HDP co-chair Figen Yüksekdağ amid peace efforts*, 12 januari 2025. HDN, *DEM Party delegation meets imprisoned ex-leader*, 12 januari 2025.

⁵⁹ Bianet, *İmralı Delegation applies to Ministry for second Öcalan meeting*, 20 januari 2025. HDN, *DEM Party group seeks second İmralı visit to Öcalan*, 20 januari 2025.

⁶⁰ Daily Sabah, *Turkish lawmakers pay critical visit to jailed PKK leader Öcalan*, 22 januari 2025. Duvar English, *DEM Party visits jailed PKK leader Öcalan for second time*, 22 januari 2025.

⁶¹ Al Jazeera, *Turkiye arrests 282 amid bid to reconcile with PKK*, 18 februari 2025. Bianet, *Dozens detained in raids targeting pro-Kurdish, leftist groups*, 18 februari 2025. Daily Sabah, *Türkiye captures 282 suspects in raids against PKK terrorists*, 18 februari 2025. Duvar English, *Turkey detains around 300 people in raids on PKK suspects, including opposition figures and journalists*, 18 februari 2025. HDN, *Police detain 282 over suspected terror links*, 18 februari 2025. Kaos GL, *KaosGL.org Editor-in-Chief Yıldız Tar detained*, 18 februari 2025. Kaos GL, *Statement from Kaos GL Association: 'We demand the immediate release of Yıldız Tar'*, 18 februari 2025. The Independent, *Turkey detains 282 suspects in a dayslong operation against Kurdish insurgents*, 18 februari 2025.

⁶² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 12.

⁶³ In het Engels bekend als *Ministry of Environment, Urbanisation and Climate Change*.

⁶⁴ The Independent, *A Turkish family is still afraid to go home one year after deadly earthquake*, 1 februari 2024. The Guardian, *Still in ruins, The 2023 Turkish earthquake – then and now*, 2 februari 2024. NRC, *Ook een jaar na de aardbeving in Turkije moet een moslim 'geduldig en dankbaar zijn'*, 5 februari 2024. NOS, *Een jaar na de aardbevingen in Turkije: 'Ik denk dat we nog steeds in shock zijn'*, 6 februari 2024.

Begin februari 2025, twee jaar na de aardbevingen, deelde het *Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı* (Agentschap voor Rampen en Noodgevallen, AFAD)⁶⁵ mede dat er in totaal 450.000 huizen moesten worden herbouwd en dat er op dat moment al 201.000 daarvan waren herbouwd.⁶⁶

1.3 Veiligheidssituatie

1.3.1 Inleiding

Tijdens de verslagperiode pleegden drie niet-statelijke actoren politiek gemotiveerd geweld op Turkse bodem, namelijk de PKK, Islamitische Staat (IS)⁶⁷ en de *Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi* (Revolutionaire Volksbevrijdingspartij/-front, DHKP/C).⁶⁸ Alle drie de actoren zijn door zowel de Europese Unie (EU) als de Turkse overheid aangemerkt als terroristische organisatie. De Turkse autoriteiten verwijzen naar de PKK met de term *Bölücü Terör Örgütü* (Separatistische Terroristische Organisatie, BTÖ).

Deze paragraaf gaat achtereenvolgens in op de PKK, IS en de DHKP/C. Het behandelt daarbij het geweld dat per actor is gepleegd en hoe de Turkse autoriteiten daarop hebben gereageerd.

1.3.2 PKK

De PKK streeft naar zelfbestuur voor de Koerden in de landen waar zij verblijven. Sinds 1984 voert zij een gewapende strijd tegen de Turkse staat.⁶⁹ Tijdens de voorgaande verslagperiode pleegde de PKK op beperkte schaal geweld op Turkse bodem.⁷⁰

Deze situatie bleef onveranderd gedurende de verslagperiode. Volgens *International Crisis Group* (ICG)⁷¹ kwamen er tussen 1 september 2023 en 5 januari 2025 op Turkse bodem één dorpswacht,⁷² één Turkse militair, negentien burgers en zestig PKK-strijders om.⁷³ Uit de gegevens van ICG bleek dat het aantal dodelijke slachtoffers als gevolg van het conflict tussen de Turkse staat en de PKK in de periode 2021-2024 sterk afnam, uitgezonderd een lichte toename in 2022.⁷⁴ Onderstaande grafiek geeft deze ontwikkeling weer.

⁶⁵ Deze overheidsdienst staat in het Engels bekend als *Disaster and Emergency Management Presidency*. Bezoek <https://en.afad.gov.tr> voor meer informatie over AFAD.

⁶⁶ Die Welt, *The fear of another quake, Two years after the severe earthquakes in Turkey, the Erdogan government boasts of rapid reconstruction, but the reality is very different*, 7 februari 2025.

⁶⁷ In het Engels, Arabisch en Turks staat IS bekend als respectievelijk *Islamic State* (IS), *Da'esh* en *DEAŞ*.

⁶⁸ De DHKP/C staat in het Engels bekend als *Revolutionary People's Liberation Party/Front*.

⁶⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 15.

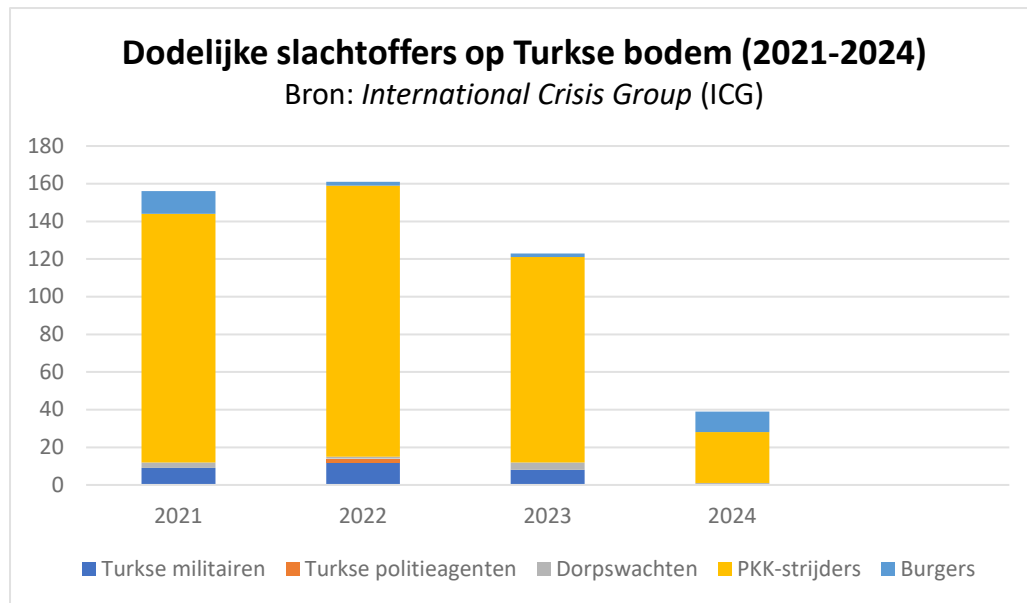
⁷⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 15.

⁷¹ ICG is een internationale ngo die zich bezighoudt met conflictpreventie en -resolutie. Bezoek www.crisisgroup.org voor meer informatie over ICG.

⁷² Dorpswachten zijn Koerden die als paramilitairen meevechten aan de zijde van de Turkse strijdkrachten tegen de PKK. Zij worden betaald en bewapend door de Turkse staat. Dorpswachten staan in het Engels en Turks bekend als *village guards* en *korucular* (enkelvoud: *korucu*). Gülten Kışanak (red.), *The purple color of Kurdish politics, Women politicians write from prison*, uitgegeven in 2022, blz. 147.

⁷³ ICG, *Fatalities Database, Türkiye & Northern Iraq / July 2015 – present*, geraadpleegd op 22 januari 2025.

⁷⁴ ICG, *Fatalities Database*, geraadpleegd op 22 januari 2025.

Hieronder volgen enkele voorbeelden van geweldsincidenten die in de verslagperiode op Turkse bodem plaatsvonden. Deze kunnen niet als uitputtend worden beschouwd.

Op 4 augustus 2023 berichtte *Bianet*, een onafhankelijk nieuwsplatform dat uitvoerig ingaat op mensenrechtenkwesities,⁷⁵ dat er in de zuidoostelijke provincie Şırnak was gevochten tussen Turkse militairen en dorpswachten enerzijds en PKK-strijders anderzijds. Daarbij zouden aan PKK-zijde zeven strijders zijn gesneuveld.⁷⁶ Op 29 oktober 2024 berichtte de regeringsgezinde krant *Daily Sabah* dat het Turkse veiligheidsapparaat twee PKK-strijders had gedood in de zuidoostelijke provincie Siirt.⁷⁷

Op 10 augustus 2023 pakten Turkse militairen acht dorpingen op in Söğütlü, een dorp in de zuidoostelijke provincie Bitlis. Zij werden verdacht van steun aan de PKK. Gedurende hun detentie werd één dorping naar verluidt gemarteld. Hij zou als gevolg blauwe plekken in het gezicht en twee gebroken ribben hebben.⁷⁸ Uit de berichtgeving werd niet duidelijk waarom deze dorpingen verdacht werden van samenwerking met de PKK. Het is onduidelijk hoe vaak dergelijke incidenten plaatsvonden.

Op 13 november 2022 vond er in Istanboel een bomaanslag plaats, waarbij zes doden en 81 gewonden vielen. De Turkse autoriteiten hielden de PKK verantwoordelijk, maar deze ontkende de aanslag te hebben gepleegd. Een dag na de aanslag deelde de Turkse politie mee dat de hoofdverdachte, een Syrische vrouw genaamd Ahlam Albashir, de aanslag had bekend.⁷⁹ Op 26 april 2024 veroordeelde een Turkse rechtbank de vrouw tot een levenslange gevangenisstraf.⁸⁰ Eind

⁷⁵ Raadpleeg <https://bianet.org/english> voor meer informatie over *Bianet*.

⁷⁶ *Bianet*, *Dead bodies of seven brought to hospital in Şırnak from the operation region*, 3 augustus 2023.

⁷⁷ *Daily Sabah*, *2 most-wanted PKK terrorists eliminated in eastern Türkiye*, 29 oktober 2024.

⁷⁸ *Bianet*, *Villagers detained in Tatvan give their statements at gendarme station*, 14 augustus 2023.

⁷⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 16.

⁸⁰ *Bianet*, *Court sentences suspects in 2022 İstanbul bombing case*, 26 april 2024. Duvar English, *Turkish court convicts Syrian woman over fatal 2022 İstanbul bombing*, 26 april 2024. HDN, *İstiklal bomb attacker gets multiple life sentences*, 26 april 2024. NOS, *Syrische vrouw veroordeeld tot levenslang voor aanslag in İstanbul*, 26 april 2024. The Independent, *A Turkish court sentences a Syrian woman to life in prison for a bombing in İstanbul in 2022*, 26 april 2024.

december 2024 pakte het Turkse veiligheidsapparaat twee personen op. Zij werden ervan verdacht Albashir te hebben geholpen bij haar illegale inreis, het vervoer naar Istanboel en haar schuiladres.⁸¹

Op 1 oktober 2023 pleegden twee aanvallers een zelfmoordaanslag in de buurt van het parlamentsgebouw in Ankara. Daarbij blies één van de aanvallers zichzelf op. De politie schoot de andere aanslagpleger dood. Aan de zijde van de politie vielen twee gewonden. De PKK eiste de aanslag op. De datum leek bewust gekozen, want op deze dag liep het zomerreces af en kwam het Turkse parlement weer bijeen.⁸²

In de nasleep van de zelfmoordactie in Ankara ondernam het Turkse veiligheidsapparaat door heel het land veiligheidsoperaties. Volgens Yerlikaya, de minister van Binnenlandse Zaken, werden daarbij 928 personen opgepakt op verdenking van verboden wapenbezit en wapenhandel en 67 personen die verdacht werden van banden met de PKK. Het aantal opgepakte PKK-verdachten steeg begin oktober 2023 naar negentig.⁸³

Op 23 oktober 2024 vielen twee gewapende personen, een man en een vrouw, een defensiebedrijf aan in de buurt van Ankara. Dit bedrijf is in handen van de Turkse staat en heet *Türk Havacılık ve Uzay Sanayii Anonim Şirketi* (Turkse Luchtvaartindustrie, TUSAŞ).⁸⁴ Bij de aanslag vielen zeven doden, te weten één taxichauffeur, vijf TUSAŞ-medewerkers en de twee aanslagplegers. Daarnaast waren er 22 gewonden. De Turkse overheid hield de PKK verantwoordelijk voor de aanslag.⁸⁵ Op 25 oktober 2024 eiste de PKK de aanslag op. Zij gaf daarbij aan dat de aanval losstond van het proces van toenadering,⁸⁶ zoals beschreven in subparagraaf 1.1.4.

In de nasleep van de aanslag op het TUSAŞ-complex volgde er door het hele land een arrestatiegolf. Yerlikaya maakte bekend dat er 176 PKK-verdachten waren opgepakt in 31 provincies, van Izmir in het westen tot Kars in het oosten. Eén arrestatie in de oostelijke provincie Mardin liep uit op een schietpartij, waarbij de verdachte de dood vond.⁸⁷

Raadpleeg paragraaf 5.5 voor informatie over de behandeling van familieleden van PKK'ers.

⁸¹ Daily Sabah, *Türkiye captures 2 PKK suspects for aiding Istiklal attack bomber*, 30 december 2024. HDN, *Türkiye nabs 2 terror suspects over links to 2022 Istiklal bombing*, 30 december 2024.

⁸² Al Jazeera, *Turkey's Ankara hit by suicide blast*, 1 oktober 2023. NOS, *Agenten gewond bij zelfmoordaanslag Ankara, PKK eist verantwoordelijkheid op*, 1 oktober 2023. FT, *Turkey detains 20 people linked to Kurdish militants over Ankara bombing*, 2 oktober 2023.

⁸³ Al Jazeera, *Turkey detains 90 people over suspected PKK links after Ankara bomb attack*, 3 oktober 2023. NOS, *Turkse politie pakt honderden mensen op vanwege wapenbezit en banden met PKK*, 3 oktober 2023.

⁸⁴ TUSAŞ produceert onder meer drones en straaljageronderdelen en staat in het Engels bekend als *Turkish Aerospace Industries* (TAI).

⁸⁵ Al-Monitor, *At least 7 killed, 22 injured in attack on Turkey's defense company TUSAS*, 23 oktober 2024. Bianet, *Turkey's defense minister blames PKK for Ankara attack*, gepubliceerd op 23 oktober 2024, bijgewerkt op 24 oktober 2024. Duvar English, *Attackers kill 5, injure 22 at Turkish aviation site*, 23 oktober 2024. The New York Times, *What we know about the militant attack in Turkey*, 24 oktober 2024.

⁸⁶ Al Jazeera, *PKK claims attack on Turkish defence company near Ankara that killed five*, 25 oktober 2024. Al-Monitor, *PKK claims responsibility for TUSAS attack in Turkey's capital*, 25 oktober 2024. BBC, *Kurdish militant group behind attack on Turkish aerospace firm*, 25 oktober 2024. Bianet, *PKK claims Ankara attack, says it was not related to recent peace discussions*, 25 oktober 2024. NOS, *PKK eist aanslag bij luchtvaartbedrijf Turkije op*, 25 oktober 2024. The Independent, *Kurdish militants claim responsibility for deadly attack on Turkish defense firm*, 25 oktober 2024.

⁸⁷ Daily Sabah, *Hundreds of PKK suspects nabbed in nationwide raids after Ankara attack*, 25 oktober 2024. FT, *Turkey cracks down on Kurdish separatists after Ankara attack*, 25 oktober 2024.

1.3.3 IS(KP)

IS is een jihadistische beweging. Tussen 2014 en 2017 voerde IS aanvallen uit in Turkije. Zo schoot Abdulkadir Masharipov, een Oezbeekse staatsburger en IS-aanhanger,⁸⁸ op 1 januari 2017 39 mensen dood in een nachtclub in Istanboel. In 2020 werd hij veroordeeld tot veertig maal levenslang en een bijkomende 1.368 jaar.⁸⁹ Op 21 januari 2025 bevestigde het Hof van Cassatie de levenslange gevangenisstraffen van Masharipov in hoger beroep.⁹⁰

Dat de dreiging van IS niet geheel was verdwenen, bleek op 28 januari 2024. Op deze datum vielen twee aanslagplegers tijdens de zondagsmis de Santa Maria-kerk in Istanboel aan.⁹¹ Daarbij kwam één kerkganger om het leven. De Turkse politie pakte twee verdachten op. Het bleek te gaan om Amirjon Khalikov,⁹² een Tadzjiekse staatsburger, en David Tanduev, een Russische staatsburger. IS eiste de aanslag op.⁹³

Daily Sabah schreef de aanslag specifiek toe aan *Islamic State Khorasan Province* (Islamitische Staat in de Provincie Khorasan, ISKP).⁹⁴ Dit betreft een regionale tak van IS. *Khorasan* verwijst naar een historische regio die ruwweg delen van het huidige Afghanistan, Iran, Pakistan en Turkmenistan beslaat. ISKP krijgt ondersteuning van de 'moederorganisatie' IS en beschikt over de capaciteit om grensoverschrijdend te opereren.⁹⁵

Na de aanslag volgde er een arrestatiegolf, waarbij 51 verdachten werden opgepakt. Het bleek dat 23 personen niet betrokken waren bij de aanslag. Zij werden overgebracht naar een uitzetcentrum,⁹⁶ waar een uitzettingsprocedure in gang werd gezet. De overige 28 personen bleven in hechtenis en moesten een verklaring afleggen.⁹⁷ Uit de berichtgeving werd niet duidelijk welke nationaliteiten de 23 personen hadden en waarom zij dreigden uitgezet te worden.

Op 15 september 2024 berichtte *Daily Sabah* dat Viskhan Soltamatov, een ISKP-lid van Tsjetsjeense komaf, was opgepakt. Hij zou de aanslag op de kerk in Istanboel hebben beraamd en zou de wapens hebben geleverd aan de aanslagplegers.⁹⁸ Het Open Ministerie (OM) eiste tegen hem een levenslange gevangenisstraf onder een verzaamd detentieregime.⁹⁹ Op 26 december 2024 berichtte dezelfde krant dat de Turkse politie een andere Tsjetsjeense IS-verdachte had opgepakt.¹⁰⁰

⁸⁸ In de Nederlandstalige media gespeld als 'Abdoelkadir Masjaripov'.

⁸⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 14.

⁹⁰ *Daily Sabah*, *Türkiye's supreme court upholds life sentences for Daesh shooter*, 21 januari 2025. Duvar English, *Top Turkish court upholds jail sentences of 32 defendants for 2017 New Year nightclub shooting in Istanbul*, 21 januari 2025.

⁹¹ Dit godshuis wordt ook wel de 'Italiaanse kerk' genoemd en staat in het Engels bekend als *Saint Mary Church*.

⁹² Ook gespeld als 'Kholikov'.

⁹³ *Bianet*, *ISIS claims Saint Mary Church attack on Sunday*, 29 januari 2024. De Standaard, *Dode bij aanval op Italiaanse kerk in Turkije*, 28 januari 2024. NOS, *Twee verdachten opgepakt voor aanval in kerk Istanbul*, 28 januari 2024. The New York Times, *Two masked attackers kill 1 in shooting at Istanbul church*, 28 januari 2024. HDN, *Two suspects nabbed after shooting at Catholic church in Istanbul*, 29 januari 2024. The New York Times, *Attackers kill man at an Istanbul church*, 29 januari 2024. Nederlands Dagblad (ND), *Wat is er bekend over de aanslag op kerk Turkije?*, 30 januari 2024. HDN, *Istanbul church reopens after deadly attack as 25 arrested*, 2 februari 2024. Trend News Agency, *Türkiye reveals Tajik citizen's name suspected in Istanbul terrorist attack*, 3 februari 2024.

⁹⁴ *Daily Sabah*, *Alleged planner of Daesh church attack nabbed by Turkish intel*, 15 september 2024.

⁹⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Afghanistan*, juni 2023, blz. 17 en 18. NRC, *Nederland ook al twee keer doelwit IS-K*, 26 maart 2024. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, 5 juli 2024, blz. 19.

⁹⁶ In de Engelstalige media aangeduid als *removal centre* of *deportation centre*.

⁹⁷ *Bianet*, *Church attack, 51 detained*, 29 januari 2024.

⁹⁸ *Daily Sabah*, *Alleged planner of Daesh church attack nabbed by Turkish intel*, 15 september 2024. Duvar English, *Turkey arrests suspect behind ISIS Istanbul church attack plan*, 15 september 2024.

⁹⁹ Duvar English, *Turkish prosecutor seeks prison sentence for 43 suspects linked to ISIS Istanbul church attack*, 5 oktober 2024.

¹⁰⁰ *Daily Sabah*, *Interpol-wanted Chechen suspect linked to Daesh caught in Istanbul*, 26 december 2024.

1.3.4 DHKP/C

De extreem-linkse DHKP/C wil middels een gewapende strijd een socialistische staat stichten in Turkije.¹⁰¹

De DHKP/C had voor het laatst in 2015 een aanslag gepleegd op Turkse bodem. Op 6 februari 2024 vond er een vuurgevecht plaats tussen twee aanvallers en de politie bij een controlepost dichtbij een gerechtsgebouw in Istanboel. De aanvallers, een man en vrouw, bleken te behoren tot de DHKP/C. Bij het gevecht kwamen beide aanslagplegers om en raakten drie politieagenten en drie burgers gewond. Eén gewonde agent bezweek naderhand aan zijn verwondingen in het ziekenhuis.¹⁰²

¹⁰¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 14.

¹⁰² Al Jazeera, *One person killed in attack on Istanbul courthouse*, 6 februari 2024. Bianet, *Shooting attack in front of courthouse in İstanbul*, 6 februari 2024. The Independent, *1 person killed and 2 assailants shot dead during an attack on a Turkish courthouse*, 6 februari 2024.

2 UYAP

UYAP is een juridisch informatiesysteem van de Turkse overheid en staat voor *Ulusal Yargı Ağı Projesi*. In het Engels wordt dit vertaald als *National Judiciary Informatics System*. Verschillende klantgroepen kunnen ieder via hun eigen portaal toegang krijgen tot het UYAP-systeem. Zo hebben burgers een burgerportaal en is er voor advocaten een advocatenportaal.¹⁰³

Het hangt van de aard van de zaak af of tijdens een strafrechtelijk onderzoek de stukken wel of niet raadpleegbaar zijn in UYAP. Indien de Turkse autoriteiten de zaak als 'gevoelig' beschouwen,¹⁰⁴ zullen de stukken niet zichtbaar zijn in UYAP. Indien de zaak niet als gevoelig wordt gezien, kunnen de stukken tijdens de onderzoeksfase wel raadpleegbaar zijn in UYAP. Een gevolmachtigde advocaat kan daartoe toegang krijgen. Deze mogelijkheid geldt niet voor het burgerportaal. Zodra de verdachte daadwerkelijk is aangeklaagd en er een strafzaak in gang is gezet, zijn de stukken in UYAP raadpleegbaar voor zowel de advocaat als de gedaagde.¹⁰⁵

Het is mogelijk dat een persoon, waartegen een strafrechtelijk onderzoek of een strafzaak loopt, en waarover in UYAP stukken zijn opgeslagen, op legale wijze Turkije kan verlaten. Een strafrechtelijke procedure en de mogelijkheid om het land legaal uit te reizen zijn namelijk twee verschillende aangelegenheden. Wanneer tegen iemand een maatregel is opgelegd, bijvoorbeeld een uitreisverbod of detentiebevel, kan deze het land niet legaal verlaten.¹⁰⁶

Wanneer tegen een persoon een strafzaak loopt en deze keert terug naar Turkije, zal deze indien er een arrestatiebevel is uitgevaardigd worden gearresteerd bij terugkeer.¹⁰⁷ Raadpleeg hoofdstuk 11 voor meer informatie over eventuele risico's bij terugkeer.

In de verslagperiode verschenen er mediaberichten over fraude in UYAP. Volgens deze berichten bestond er in Turkije een netwerk van corrupte advocaten en openbare aanklagers. Dit netwerk genereerde tegen betaling fictieve arrestatie- of huiszoekingsbevelen voor Turkse asielzoekers in Europa of de Verenigde Staten (VS). Zodra de asielaanvraag was ingewilligd, werd het fictieve bevel uit UYAP verwijderd.¹⁰⁸

¹⁰³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 18. Vertrouwelijke bron, oktober 2023.

¹⁰⁴ In dit geval kan bijvoorbeeld worden gedacht aan een onderzoek naar een hooggeplaatste Gülenist of Koerdische militant of politicus.

¹⁰⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 18. Vertrouwelijke bron, oktober 2023. Vertrouwelijke bron, 11 september 2024. Vertrouwelijke bron, 12 februari 2025.

¹⁰⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 18. Vertrouwelijke bron, 30 augustus 2024. Vertrouwelijke bron, 11 september 2024. Vertrouwelijke bron, 18 december 2024.

¹⁰⁷ Vertrouwelijke bron, 30 augustus 2024. Vertrouwelijke bron, 11 september 2024.

¹⁰⁸ Tages-Anzeiger (TA), *Flucht in die Schweiz, Türken sollen mit falschen Haftbefehlen Asyl bekommen – SEM widerspricht*, 11 december 2023. Appenzeller Zeitung, *Asylschwindel mit falschen Haftbefehlen*, 11 december 2023.

3 Mensenrechten (algemeen)

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft de algemene mensenrechtensituatie in Turkije. In de voorgaande verslagperiode stond deze onder druk.¹⁰⁹ Deze situatie bleef voortduren in de verslagperiode,¹¹⁰ hetgeen verduidelijkt wordt in onderstaande paragrafen.

Paragraaf 3.2 beschrijft de organisatie van de rechterlijke macht in Turkije en de mate waarin zij onafhankelijk bleef. Paragraaf 3.3 bekijkt of er wijzigingen plaatsvonden ten aanzien van de wet- en regelgeving in relatie tot de mensenrechtensituatie. Paragraaf 3.4 gaat in op de situatie van mensenrechtenorganisaties en -verdedigers. Paragraaf 3.5 behandelt de vrijheid van meningsuiting en (online) mediavrijheid. Dit betreft in het bijzonder de situatie van de Koerdische media en journalisten, de uitwerking van de Anti-Desinformatiewet en de strafvervolgning op grond van het beledigen van de president. Paragraaf 3.6 gaat in op uitreisverboden. Paragraaf 3.7 beschrijft de praktijk van arrestaties en de omstandigheden in detentiecentra en gevangenissen. Paragraaf 3.8 behandelt mishandeling en marteling en de mate waarin burgers rechtsbescherming genieten tegen dergelijke praktijken.

3.2 Rechterlijke macht

De *Hâkimler ve Savcılar Kurulu* (Raad van Rechters en Aanklagers, HSK)¹¹¹ is verantwoordelijk voor de selectie en benoeming van rechters en aanklagers.¹¹² Het functioneren van de HSK is vastgelegd in de *Law of Council of Judges and Prosecutors* (Law No. 6087). De *Law for Judges and Prosecutors* (Law No. 2802) zet uiteen hoe rechters en aanklagers moeten worden aangenomen.¹¹³

Het *Anayasa Mahkemesi* (Constitutioneel Hof, AYM)¹¹⁴ is de hoogste rechtbank in Turkije en bestaat uit vijftien leden. President Erdoğan heeft tien van hen benoemd, zijn voorganger Abdullah Gül twee en het Turkse parlement drie. Een ambtstermijn van een AYM-lid duurt twaalf jaar.¹¹⁵

De onafhankelijkheid van de rechterlijke macht is in de Turkse grondwet verankerd. In de verslagperiode stond de rechtsstaat in Turkije onder druk.¹¹⁶ De politieke invloed op de rechterlijke macht manifesteerde zich op verschillende manieren. Hieronder worden enkele voorbeelden ter illustratie gegeven. Deze kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

¹⁰⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 19.

¹¹⁰ Agos, *A worrying year for rights*, 9 februari 2025.

¹¹¹ De HSK staat in het Engels bekend als *Council of Judges and Prosecutors* (CJP). Bezoek <https://www.cjp.gov.tr> voor meer informatie over de HSK.

¹¹² Vertrouwelijke bron, 4 december 2024. CJP, *About us*, ongedateerd, geraadpleegd op 5 december 2024.

¹¹³ Vertrouwelijke bron, 4 december 2024.

¹¹⁴ Het AYM staat in het Engels bekend als *Constitutional Court* (CC). Bezoek <https://www.anayasa.gov.tr/en/home-page/> voor meer informatie over het AYM.

¹¹⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 35. Vertrouwelijke bron, 4 december 2024.

¹¹⁶ Comitéte against Torture (Comité tegen Foltering, CAT), *Concluding observations on the fifth periodic report of Türkiye*, 14 augustus 2024, blz. 11. Vertrouwelijke bron, 3 september 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024. Vertrouwelijke bron, 4 december 2024.

Gedurende de verslagperiode kwam het voor dat lagere rechtbanken besluiten van het AYM niet altijd ten uitvoer brachten. In de zaak van Can Atalay leidde dit tot een juridisch-politieke machtsstrijd tussen het AYM en het Hof van Cassatie. Bij de parlementsverkiezingen van mei 2023 werd Atalay verkozen tot parlementslid voor de zuidelijke provincie Hatay namens de *Türkiye İşçi Partisi* (Turkse Arbeiderspartij, TİP).¹¹⁷ In 2022 was hij echter veroordeeld tot een gevangenisstraf van achttien jaar wegens zijn betrokkenheid bij de antiregeringsprotesten in 2013.¹¹⁸ Hoewel parlementariërs in Turkije onschendbaar zijn, lieten de Turkse autoriteiten hem niet vrij. Op 25 oktober 2023 oordeelde het AYM dat de rechten van Atalay waren geschonden en dat hij direct diende te worden vrijgelaten. De lagere rechtbank, die het besluit moest uitvoeren, legde de uitspraak naast zich neer. Op 8 november 2023 verklaarde het Hof van Cassatie het besluit van het AYM nietig. Daarmee erkende het Hof van Cassatie niet de hoogste autoriteit van het AYM. Verder deed het Hof van Cassatie aangifte tegen de leden van het AYM die ten faveure van Atalay hadden geoordeeld. Het handelen van het Hof van Cassatie bracht een schokgolf teweeg in de gerechtelijke en politieke orde van Turkije. De voorzitter van de *Türkiye Barolar Birliği* (TBB), oftewel de landelijke advocatenorde,¹¹⁹ sprak van een 'duidelijke rebellie tegen de grondwettelijke orde'.¹²⁰ Het Turkse parlement besloot op basis van de uitspraak van het Hof van Cassatie de parlementaire status van Atalay in te trekken.¹²¹

Op 1 augustus 2024 verscheen er in de Staatscourant¹²² een besluit van het AYM dat de intrekking van Atalays parlementaire status nietig verklaarde.¹²³ Naar aanleiding van dit besluit diende de TİP op 5 augustus 2024 een verzoek in bij het Turkse parlement om de parlementaire status van Atalay te herstellen.¹²⁴ Op het moment van schrijven had de TİP nog geen reactie ontvangen op haar verzoek.¹²⁵

In september 2024 vroeg het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) de Turkse regering om opheldering omtrent de aanhoudende gevangenschap van Atalay. Het EHRM wilde van Turkije weten of Atalays rechten waren geschonden. Het ging hierbij om het recht op vrijheid en veiligheid van zijn eigen persoon en het recht om te stemmen en om gekozen te worden.¹²⁶ Op het moment van schrijven was Turkije nog bezig met het opstellen van een reactie.¹²⁷

In de voorgaande verslagperiodes legde Turkije sommige uitspraken van het EHRM naast zich neer. Zo had het EHRM in december 2019 geoordeeld dat Osman Kavala, een activist, filantroop en zakenman, onwettig in detentie verkeerde. Deze uitspraak weerhield de Turkse autoriteiten er niet van om hem in detentie te houden.¹²⁸

¹¹⁷ De TİP is een linkse oppositiepartij en staat in het Engels bekend als *Workers' Party of Turkey*. Raadpleeg <https://tip.org.tr/en/> voor meer informatie over de TİP.

¹¹⁸ In 2013 ontstond er een lokale protestactie van milieuactivisten tegen bouwplannen in het Gezipark, één van de weinige stukken groen in het centrum van Istanboel. Deze actie leidde tot een golf van antiregeringsprotesten door heel het land, waaraan talloze mensen met verschillende overtuigingen, achtergronden en beweegredenen deelnamen. Het Turkse veiligheidsapparaat sloeg de protesten hard neer, waarbij minstens elf mensen omkwamen en duizenden gewonden vielen. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 22.

¹¹⁹ De TBB staat in het Engels bekend als *Union of Turkish Bar Associations*. Raadpleeg <https://www.barobirlik.org.tr/en#> voor meer informatie over de TBB.

¹²⁰ Vertrouwelijke bron, 10 november 2023.

¹²¹ Bianet, *Can Atalay loses MP status*, 30 januari 2024. Duvar English, *Turkish gov't ally Bahçeli once again calls for closure of Constitutional Court*, 10 februari 2024. Vertrouwelijke bron, 3 september 2024.

¹²² De Staatscourant van de Turkse overheid staat in het Engels en Turks bekend als *Official Gazette* en *Resmî Gazete*.

¹²³ Bianet, *Constitutional Court declares revocation of Can Atalay's MP status 'null and void'*, 1 augustus 2024. Duvar English, *Turkey's Constitutional Court rules parliament's decision to strip jailed opposition MP's status unlawful*, 1 augustus 2024.

¹²⁴ Duvar English, *TİP submits parliamentary application for Atalay upon AYM ruling*, 6 augustus 2024.

¹²⁵ Vertrouwelijke bron, 6 december 2024.

¹²⁶ Bianet, *European court demands response from Turkey over imprisoned MP Can Atalay*, 16 september 2024.

¹²⁷ Vertrouwelijke bron, 6 december 2024.

¹²⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 22 en 23.

Bovenstaande situatie duurde voort in de verslagperiode.¹²⁹ Het Hof van Cassatie bevestigde op 28 september 2023 de levenslange gevangenisstraf van Kavala in hoger beroep.¹³⁰ Op 13 oktober 2023 riep de *Parliamentary Assembly of the Council of Europe* (Parlementaire Assemblée van de Raad van Europa, PACE)¹³¹ Turkije op om Kavala onmiddellijk vrij te laten. Daarbij omschreef zij Kavala's detentie als 'onwettig'.¹³² Het Turkse ministerie van Buitenlandse Zaken omschreef de oproep van PACE als een 'historische fout'.¹³³

Een andere uitspraak van het EHRM die Turkije in de verslagperiode naast zich neerlegde, zag toe op een Gülenistische docent genaamd Yüksel Yalçinkaya. Paragraaf 4.4 gaat nader in op deze zaak.

Voor de politieke oppositie en de onafhankelijke media leidde ook het optreden van openbaar aanklager Akin Gürlek tot zorgen omtrent het functioneren van de Turkse rechtsstaat. Özgür Özel, de leider van de Republikeinse Volkspartij (CHP), omschreef hem als een 'mobiele guillotine'. Deze omschrijving verwees ernaar dat Gürlek van het ene naar het andere arrondissement verhuisde, waarbij hij telkens overging tot de strafrechtelijke vervolging van prominente dissidenten. Als hoofdaanklager in Istanboel overzag hij de strafzaak tegen Ahmet Özer, de CHP-burgemeester van Esenyurt, een district in het westen van Istanboel (raadpleeg subparagraaf 5.4.3 voor meer informatie over deze zaak).¹³⁴

Op 20 januari 2025 pakte de politie Cem Aydın, de leider van de jongeren vleugel van de CHP, op in het kader van een strafrechtelijk onderzoek. Aydın had op de sociale media het begrip 'mobiele guillotine' in relatie tot Gürlek herhaald. Hierop werd hij aangeklaagd wegens het beledigen van een ambtenaar in functie en het tot doelwit maken van ambtenaren. Aydın kreeg een uitreisverbod opgelegd (raadpleeg paragraaf 3.6 voor meer informatie over uitreisverboden).¹³⁵

De kritische journalist Furkan Karabay wijdde enkele artikelen en sociale mediaberichten aan de strafzaken waarbij Gürlek betrokken was geweest. Hierop werd Karabay aangeklaagd wegens het beledigen van een ambtenaar in functie, de verspreiding van desinformatie en het tot doelwit maken van ambtenaren.¹³⁶ Zie paragraaf 3.5 voor meer informatie over de persvrijheid.

Raadpleeg paragraaf 3.8 voor informatie over de mate waarin burgers toegang hadden tot rechtsbescherming.

¹²⁹ Vertrouwelijke bron, 11 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

¹³⁰ Daily Sabah, *Türkiye's Court of Appeals upholds ruling in Gezi protests case*, 28 september 2023. Duvar English, *Turkey's top appeals court upholds sentences for five defendants in Gezi Park trial including MP Atalay*, 28 september 2023. Trouw, *Bekendste Turkse gevangene, Osman Kavala, moet levenslang in de cel blijven*, 30 september 2023.

¹³¹ PACE staat in het Frans bekend als *l'Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe* (APCE). Bezoek <https://pace.coe.int/en/> voor meer informatie over PACE.

¹³² RvE, *PACE calls on Türkiye to 'immediately release Osman Kavala who remains unlawfully detained'*, 13 oktober 2023.

¹³³ Daily Sabah, *European resolution for release of convict Kavala angers Türkiye*, 13 oktober 2023.

¹³⁴ Bianet, *Who is Akin Gürlek, the top judicial official dubbed as 'mobile guillotine' by Turkey's opposition?*, 7 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024. Vertrouwelijke bron, 4 december 2024.

¹³⁵ Bianet, *CHP Youth Branches' Chairperson detained for 'Akin Gürlek' post*, 20 januari 2025. Duvar English, *CHP youth branch head faces investigation for criticizing Istanbul prosecutor*, 20 januari 2025. Türkiye Today, *Turkish main opposition youth leader detained for insulting public official*, 20 januari 2025.

¹³⁶ Bianet, *Journalist Furkan Karabay detained in dawn raid after criticizing chief prosecutor*, 8 november 2024. Bianet, *Journalist Furkan Karabay arrested over reporting, social media posts about municipal takeovers*, 11 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

3.3 Wet- en regelgeving

Voor zover bekend, werden er in de verslagperiode geen nieuwe wetten aangenomen die een directe uitwerking hadden op de mensenrechtensituatie in het land.¹³⁷

Ten aanzien van wet- en regelgeving kan verder het volgende worden vermeld. Op 13 oktober 2022 scherpste de Turkse overheid de wetgeving met betrekking tot de sociale media verder aan. Het pakket aan maatregelen kwam bekend te staan als de 'Anti-Desinformatiewet'. Deze reeks amendementen maakte het strafbaar om publiekelijk desinformatie te plaatsen en te delen. In de wettekst staat de definitie van desinformatie niet gespecificeerd. De politieke oppositie en het maatschappelijk middenveld uitten zich kritisch over de Anti-Desinformatiewet en spraken van een 'censuurwet'.¹³⁸

De CHP diende op 18 oktober 2022 bij het Constitutioneel Hof (AYM) een verzoek in om de Anti-Desinformatiewet van 13 oktober 2022 te herroepen.¹³⁹ Op 8 november 2023 wees het AYM voornoemd verzoek af. De Anti-Desinformatiewet bleef aldus van kracht.¹⁴⁰ Subparagraaf 3.5.2 behandelt de uitwerking van deze wet op de persvrijheid.

Gedurende de verslagperiode circuleerden er wetsvoorstellen om de reeds bestaande anti-spionagewet aan te scherpen. Deze waren afkomstig van de Partij voor Rechtvaardigheid en Ontwikkeling (AKP), 's lands regeringspartij. In deze wetsvoorstellen stond het begrip *Agent of Impact* dan wel *Agent of Influence* centraal. Daaronder werd een persoon verstaan die handelde in opdracht van een buitenlandse actor of in lijn met de belangen van een buitenlandse actor, en die de veiligheids- en politieke belangen van de Turkse staat bedreigde. Een veroordeelde agent of influence kon een gevangenisstraf krijgen van maximaal twaalf jaar.¹⁴¹ De politieke oppositie en het maatschappelijk middenveld uitten zich bezorgd over het wetsvoorstel, omdat zij vreesden dat deze wet de ruimte voor kritische geluiden verder zou inperken. In juni 2024 verwierp het Turkse parlement het wetsvoorstel. In november 2024 verwierp het parlement het voorstel voor een tweede maal.¹⁴²

3.4 Mensenrechtenorganisaties en -verdedigers

Voorgaand ambtsbericht meldde dat mensenrechtenorganisaties in Turkije onder druk stonden. Zo stonden zij onder verscherpt financieel toezicht in het kader van de Wet ter Voorkoming van het Financieren van Massavernietigingswapens, kortweg Wet Nr. 7262.¹⁴³ Deze wet leidde tot een angstcultuur onder mensenrechtenorganisaties en trok een zware wissel op de capaciteit van deze organisaties. Medewerking aan inspecties in het kader van Wet Nr. 7262 was

¹³⁷ Vertrouwelijke bron, 11 november 2024.

¹³⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 20 en 21. A Vertrouwelijke bron, 4 november 2024.

¹³⁹ Bianet, *CHP applies to top court demanding annulment of key article of 'censorship law'*, 18 oktober 2022. HDN, *CHP submits disinformation law to Constitutional Court for annulment*, 18 oktober 2022.

¹⁴⁰ Associated Press (AP), *Turkish high court upholds disputed disinformation law, The opposition wanted it annulled*, 8 november 2023. Duvar English, *Turkish Constitutional Court rejects request to annul 'disinformation law'*, 8 november 2023. HDN, *Top court rejects to cancel prison term regulation of disinformation law*, 10 november 2023.

¹⁴¹ Vertrouwelijke bron, 3 juni 2024. Vertrouwelijke bron, 9 november 2024.

¹⁴² Bianet, *AKP postpones 'agents of influence' bill to consult opposition*, 13 november 2024. HDN, *Parliament pulls espionage bill article for revision*, 13 november 2024. Duvar English, *Turkish gov't withdraws 'agents of influence' bill*, 14 november 2024. Daily Sabah, *Bill modifying Türkiye's anti-espionage law withdrawn at Parliament*, 15 november 2024.

¹⁴³ In het Engels bekend als *Law on Preventing the Spread and Financing of Weapons of Mass Destruction*.

namelijk tijdrovend en arbeidsintensief.¹⁴⁴ Deze situatie duurde voort in de verslagperiode.¹⁴⁵

De Turkse autoriteiten gebruikten de Wet ter Voorkoming van het Financieren van Massavernietigingswapens ook voor strafrechtelijke vervolging van personen die geld overmaakten naar politieke gevangenen. Deze personen werden verdacht van 'financiering van terrorisme'. Op 7 maart 2024 bracht de *İnsan Hakları Derneği* (Mensenrechtenvereniging, İHD)¹⁴⁶ een verklaring uit tegen de strafvervolging van personen die geld overmaakten naar gevangenen. Daarin maakte de İHD onder meer duidelijk dat gevangenen het geld onder toezicht van het gevangenispersoneel ontvingen en besteedden. Alleen daarom al kon er geen sprake zijn van 'financiering van terrorisme', aldus de İHD.¹⁴⁷

Actiegroepen en organisaties, die zich direct of indirect bezighielden met mensenrechten, trokken ook op andere wijzen de negatieve aandacht van de Turkse autoriteiten.¹⁴⁸ Hieronder volgen enkele voorbeelden ter illustratie. Deze voorbeelden kunnen geenszins worden beschouwd als uitputtend.

In de verslagperiode kwam het *Tarlabaşı Toplum Merkezi* (TTM), in het Engels bekend als het *Tarlabaşı Community Center*, in de negatieve belangstelling van de Turkse autoriteiten. Het TTM was gevestigd in Beyoğlu-Tarlabaşı, een wijk in Istanboel. In deze buurt heersten armoede, discriminatie en genderongelijkheid. Het TTM verleende ondersteuning aan gemarginaliseerde groepen, zoals vrouwen en kinderen.¹⁴⁹ Toen dit gemeenschapscentrum voor kinderen een workshop wilde aanbieden over seksualiteit en gender, werd het beschuldigd van de verspreiding van 'lgbt-propaganda'. Hierop spanden de autoriteiten twee rechtszaken aan tegen het TTM met als doel om het centrum te ontbinden. In de ene rechtszaak werd het TTM ervan beschuldigd een 'schijnbestaan' te voeren. Deze rechtszaak werd halverwege 2024 verworpen. In het andere proces werd de rechter verzocht om het TTM te ontbinden vanwege 'onrechtmatige en immorele activiteiten'.¹⁵⁰ Op het moment van schrijven liep dit nog.¹⁵¹

Gedurende de verslagperiode sprong de situatie van de Zaterdagmoeders¹⁵² in het oog. Deze protestbeweging komt elke zaterdag bijeen op het Galatasaray-plein in Istanboel. Zij vraagt dan op vreedzame wijze aandacht voor de mensen die in de jaren negentig vermist zijn geraakt als gevolg van het conflict tussen de Turkse staat en de Koerdische Arbeiderspartij (PKK). In 1995 hielden de Zaterdagmoeders hun eerste wake.¹⁵³ Aanvankelijk bestond de beweging uit moeders van vooral linkse, Koerdische activisten die vermist waren. Tegenwoordig hebben de kinderen en kleinkinderen van de eerste generatie Zaterdagmoeders zich aangesloten en staat de beweging ook bekend onder de naam 'Zaterdagmensen'. Gaandeweg hebben de Zaterdagmoeders hun protest uitgebreid naar andere slachtoffers. Zo

¹⁴⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 22.

¹⁴⁵ Vertrouwelijke bron, 14 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

¹⁴⁶ De İHD staat in het Engels en Koerdisch bekend als *Human Rights Association* (HRA) en *Komeleya Mafên Mirovan*. Raadpleeg <https://ihd.org.tr/en/> voor meer informatie over de İHD.

¹⁴⁷ İHD, *Sending money to prisoners is not a crime*, 7 maart 2024.

¹⁴⁸ Vertrouwelijke bron, 11 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

¹⁴⁹ Bezoek <https://www.tarlabasi.org/en/> voor meer informatie over het TTM.

¹⁵⁰ In het Engels aangeduid als *legal and ethical violations*.

¹⁵¹ Kaos GL, *TTM case, The Interior Ministry lawyer alleges that the association is engaged in "LGBT propaganda" and requests its annulment*, 7 mei 2024. Media and Law Studies Association (MLSA), *How Tarlabası Community Center became a target*, 10 juni 2024. Kaos GL, *Tarlabaşı Community Center sealed*, 10 oktober 2024. Kaos GL, *Closure case against Tarlabası Community Center postponed to 2025*, 21 oktober 2024. Vertrouwelijke bron, 15 februari 2025.

¹⁵² In het Engels en Turks bekend als *Saturday Mothers* en *Cumartesi Anneleri*.

¹⁵³ De Zaterdagmoeders lieten zich daarbij inspireren door de 'Dwaze Moeders' in Argentinië. Zij vroegen op gelijksoortige wijze aandacht voor de slachtoffers van de Argentijnse militaire dictatuur (1976-1983).

vragen zij ook om aandacht voor vermist geraakte dorpswachten en regeringssoldaten.¹⁵⁴

Voorgaand ambtsbericht berichtte dat de Zaterdagmoeders herhaaldelijk door de politie werden opgepakt, geboeid, afgevoerd en vrijgelaten.¹⁵⁵ In de verslagperiode kregen zij beperkt de ruimte om op zaterdag te demonstreren op het Galatasaray-plein in Istanboel. Zij mochten met maximaal tien personen komen protesteren op het plein.¹⁵⁶

Net als tijdens de voorgaande verslagperiode¹⁵⁷ trokken mensenrechtenverdedigers de negatieve aandacht van de Turkse autoriteiten. Zij werden onderworpen aan strafrechtelijke onderzoeken, boetes en gevangenisstraffen.¹⁵⁸ Op 20 september 2023 publiceerde de *Türkiye İnsan Hakları Vakfı* (Mensenrechtenstichting van Turkije, TİHV)¹⁵⁹ een rapport. Daaruit bleek dat in 2022 bestuursleden, medewerkers en/of leden van minstens 22 maatschappelijke organisaties strafrechtelijk waren onderzocht dan wel vervolgd.¹⁶⁰ Volgens de TİHV en de Mensenrechtenvereniging (İHD) waren er in de eerste elf maanden van 2024 minstens 76 (bestuurs)leden van mensenrechtenorganisaties in hechtenis opgenomen en 22 gevangengezet.¹⁶¹

Een zaak die in het oog sprong, betrof Şebnem Korur Fincancı. In de voorgaande verslagperiode ondervond zij reeds problemen met de Turkse autoriteiten. Zij was zowel het hoofd van de *Türk Tabipleri Birliği* (Turkse Medische Vereniging, TTB)¹⁶² als bestuurslid van de TİHV. In oktober 2022 maakte Fincancı een kritische opmerking over de Turkse strijdkrachten in Noord-Irak. Hierop werd zij in januari 2023 veroordeeld tot een gevangenisstraf van twee jaar, acht maanden en vijftien dagen wegens de verspreiding van terreurpropaganda.¹⁶³ Op 27 januari 2024 verklaarde een rechtbank haar beroep ongegrond.¹⁶⁴ Waarschijnlijk lag op het moment van schrijven haar hoger beroep ter behandeling bij het Hof van Cassatie, aldus een bron.¹⁶⁵ Naar aanleiding van een gerechtelijke uitspraak was het gehele bestuur van de TTB, Fincancı inclusief, reeds eind november 2023 uit zijn functie ontheven.¹⁶⁶

Eén bron was op de hoogte van een mensenrechtenactivist die in 2016 in Zuidoost-Turkije een toespraak had gehouden naar aanleiding van een geweldsescalatie tussen de Turkse staat en de PKK. In 2022 besloten de autoriteiten naar aanleiding van deze speech een strafrechtelijk onderzoek in te stellen. Gedurende het

¹⁵⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 36. Ercan Şen, Elif Sandal-Önal, Mete Sefa Uysal en Yasemin Gülsüm Acar (red.), *The political psychology of Kurds in Turkey, Critical perspectives on identity, narratives, and resistance*, uitgegeven in 2023, blz. 32, 129-134 en 138,

¹⁵⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 36.

¹⁵⁶ Vertrouwelijke bron, 11 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

¹⁵⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 22-24.

¹⁵⁸ Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

¹⁵⁹ In het Engels en Koerdisch staat de TİHV bekend als *Human Rights Foundation of Turkey* (HRFT) en *Weqfa Mafên Mirovan a Tirkîyê*. Raadpleeg <https://en.tihv.org.tr> voor meer informatie over de TİHV.

¹⁶⁰ Bianet, *HEDEP deputy submits bill for protection of human rights advocates*, 19 oktober 2023.

¹⁶¹ Artı Gerçek, *2024 yılında hak ihlali bilançosu... Hem içerde, hem dışarda: Hak ihlalleri 'kayı verici' boyutta* ('Overzicht 2024 mensenrechtenschendingen, zowel in gevangenis als op straat: Mensenrechtenschendingen zijn op 'zorgwekkend' niveau'), 10 december 2024.

¹⁶² De TTB is een beroepsvereniging voor artsen. In het Engels staat deze artsenvereniging bekend als de *Turkish Medical Association* (TMA). Raadpleeg <https://www.ttb.org.tr> voor meer informatie over de TTB.

¹⁶³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 31 en 32.

¹⁶⁴ Anadolu Ajansı (AA), *Istinaf, TTB Başkanı Fincancı'ya verilen 2 yıl 8 ay 15 günlük hapis cezasını onadı* ('Het regionaal gerechtshof heeft gevangenisstraf van 2 jaar, 8 maanden en 15 dagen bevestigd voor Fincancı, de voorzitter van de Turkse Medische Vereniging'), 27 januari 2024. Duvar English, *Turkish court upholds prison sentence for Medical Association chair Fincancı*, 28 januari 2024.

¹⁶⁵ Vertrouwelijke bron, 9 december 2024.

¹⁶⁶ BBC, *TTB davasında karar: Merkez Konseyi görevden alındı* ('Uitspraak in TTB-zaak: De Centrale Raad van Bestuur is afgezet'), 30 november 2023. Bianet, *Court rules for removal of Turkish Medical Association leadership in 'chemical warfare' case*, 1 december 2023.

onderzoek werden de telefoongesprekken van de activist afgeluisterd en diens bankrekeningen en sociale media-accounts doorzocht. In 2024 beëindigden de autoriteiten het onderzoek en besloten geen verdere stappen te ondernemen, aldus de bron.¹⁶⁷

Raadpleeg paragraaf 7.4 en paragraaf 8.2 voor de situatie van respectievelijk de vrouwenrechten- en lhbtq+-rechtenbeweging.

In de voorgaande verslagperiode werden familieleden van mensenrechtenverdedigers benadeeld door de Turkse autoriteiten.¹⁶⁸ Deze situatie duurde voort in de verslagperiode. Zo konden familieleden van mensenrechtenverdedigers worden tegengewerkt in hun streven om ambtenaar, academicus of arts te worden.¹⁶⁹ Ook kwam het voor dat familieleden van gevangenen mensenrechtenverdedigers door de autoriteiten werden gedwongen om te fungeren als informant.¹⁷⁰ Het bleef onduidelijk op welke schaal dergelijke praktijken plaatsvonden.

3.5 Persvrijheid en vrijheid van meningsuiting

3.5.1 Inleiding

Gedurende de voorgaande verslagperiode stonden de persvrijheid en vrijheid van meningsuiting onder druk.¹⁷¹ In de verslagperiode duurde deze situatie voort.¹⁷² Op de persvrijheidsindex van *Reporters sans frontières* (Verslaggevers zonder Grenzen, RSF)¹⁷³ stond Turkije in 2024 op de 158ste plaats. Deze ranglijst telt in totaal 180 landen.¹⁷⁴

Gedurende de verslagperiode nam het aantal gevangengezette journalisten in Turkije af. Volgens het *Committee to Protect Journalists* (CPJ), een Amerikaanse ngo die zich inzet voor persvrijheid en rechten van journalisten,¹⁷⁵ daalde het aantal gevangengezette journalisten in Turkije tussen 2022 en 2023 van veertig naar dertien.¹⁷⁶ Volgens de Mensenrechtenvereniging (İHD) en de Mensenrechtenstichting van Turkije (TİHV) waren er in de eerste elf maanden van 2024 43 journalisten in hechtenis opgenomen en 11 gevangengezet.¹⁷⁷ *Bianet*, een onafhankelijk nieuwsplatform dat uitvoerig ingaat op mensenrechtenkwesties, rapporteerde dat er in 2024 minstens tien journalisten in de gevangenis verkeerden. In hetzelfde jaar pakten de autoriteiten 57 verslaggevers en *YouTube*-journalisten op. Zij werden onder meer opgepakt terwijl zij de viering van *Newroz* (Koerdisch nieuwjaar) en de Dag van de Arbeid versloegen (zie subparagraaf 3.7.2). De opgepakte journalisten werden veelal voorwaardelijk vrijgelaten, waarbij ze een reisverbod (zie paragraaf 3.6), meldplicht of huisarrest opgelegd kregen.¹⁷⁸

¹⁶⁷ Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

¹⁶⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 24.

¹⁶⁹ Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 november 2024.

¹⁷⁰ Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

¹⁷¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 25-27.

¹⁷² Vertrouwelijke bron, 4 november 2024. Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 november 2024. E-mail correspondentie met Gürkan Öztüran (*Monitoring Officer* bij het *European Centre for Press & Media Freedom*, ECPMF), 13 februari 2025.

¹⁷³ RSF is een internationale ngo die zich inzet voor de persvrijheid en staat in het Engels bekend als *Reporters Without Borders*. Raadpleeg <https://rsf.org/en> voor meer informatie over RSF.

¹⁷⁴ RSF, *Türkiye, Country fact-file*, ongedateerd, geraadpleegd op 6 december 2024.

¹⁷⁵ Raadpleeg <https://cpj.org> voor meer informatie over het CPJ.

¹⁷⁶ CPJ, *Drop in jailed Turkish journalists belies a long-simmering press freedom crisis*, 13 februari 2024.

¹⁷⁷ Artı Gerçek, *2024 yılında hak ihlali bilançosu... Hem içeride, hem dışarda ('Overzicht 2024 mensenrechtenschendingen, zowel in gevangnissen als op straat')*, 10 december 2024.

¹⁷⁸ *Bianet*, *The government made journalists' lives a living hell in 2024*, 24 januari 2025.

Dat er minder journalisten in de gevangenis zaten, betekende niet dat de persbreidel in intensiteit was afgenomen. De Turkse autoriteiten gingen onverminderd door met het arresteren en strafrechtelijk vervolgen van kritische en onafhankelijke journalisten.¹⁷⁹ Volgens het *International Press Institute* (IPI), een ngo die zich inzet voor persvrijheid,¹⁸⁰ werden er in 2023 207 journalisten in Turkije strafrechtelijk vervolgd. Uit de gegevens van het IPI bleek niet hoe vaak een strafzaak had geleid tot een veroordeling dan wel vrijspraak.¹⁸¹

Net als tijdens de voorgaande verslagperiode¹⁸² trokken Koerdische media en journalisten in het bijzonder de negatieve aandacht van de Turkse autoriteiten. De autoriteiten deden invallen bij nieuwsredacties en blokkeerden herhaaldelijk Koerdische nieuwspagina's en internetdomeinen. Koerdische journalisten werden voortdurend strafrechtelijk onderzocht en gedetineerd.¹⁸³ In dit verband merkte Serdar Altan op dat zodra de autoriteiten een Koerdische journalist voorwaardelijk vrijlieten, zij een andere journalist oppakten.¹⁸⁴ Altan is de co-voorzitter van de *Dicle Firat Journalists Association*, een journalistenvereniging die gevestigd is in de zuidoostelijke stad Diyarbakir.¹⁸⁵

De volgende voorbeelden van de repressie van de Koerdische media en journalisten dienen enkel ter illustratie en kunnen niet als uitputtend worden beschouwd.

Op 8 maart 2024 sloot X, voorheen bekend als Twitter, op verzoek van de Turkse regering het Koerdisch-talige account van JINHA, een nieuwsagentschap van Koerdische en jezidi-vrouwen.¹⁸⁶ In de optiek van JINHA was de datum van sluiting, die samenviel met Internationale Vrouwendag, geen toeval.¹⁸⁷

Op 12 maart 2024 blokkeerde de Turkse overheid de website van *Mezopotamya Agency* (MA), een Koerdisch nieuwsplatform.¹⁸⁸ De website zou namelijk een gevaar vormen voor de staatsveiligheid en de openbare orde. Hierop zag MA zich genoodzaakt om van internetdomein te veranderen.¹⁸⁹

Op 23 april 2024 pakte de Turkse politie negen Koerdische journalisten op in drie verschillende steden, te weten Ankara, Istanboel en Şanlıurfa. Op 26 april 2024 werden zes journalisten voorwaardelijk vrijgelaten en drie in voorarrest geplaatst.

¹⁷⁹ Bianet, *RSF: Turkey arrested 43 journalists in 2023*, 14 december 2023. CPJ, *Drop in jailed Turkish journalists belies a long-simmering press freedom crisis*, 13 februari 2024.

¹⁸⁰ Raadpleeg <https://ipi.media> voor meer informatie over het IPI. Het IPI heeft een project genaamd #FreeTurkeyJournalists dat zich specifiek richt op de situatie van journalisten in Turkije. Bezoek <https://freeturkeyjournalists.ipi.media/> voor meer informatie over dit project.

¹⁸¹ IPI, #FreeTurkeyJournalists, *Turkey's press freedom violations in numbers*, ongedateerd, geraadpleegd op 6 december 2024.

¹⁸² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 26 en 27.

¹⁸³ Bianet, *RSF: Turkey arrested 43 journalists in 2023*, 14 december 2023. CPJ, *Drop in jailed Turkish journalists belies a long-simmering press freedom crisis*, 13 februari 2024. Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 november 2024. E-mail correspondentie met Gürkan Öztüran (*Monitoring Officer* bij het *European Centre for Press & Media Freedom*, ECPMF), 13 februari 2025.

¹⁸⁴ CPJ, *Drop in jailed Turkish journalists belies a long-simmering press freedom crisis*, 13 februari 2024.

¹⁸⁵ Deze vereniging zet zich in voor de persvrijheid en verstrekt juridische en psychologische ondersteuning aan journalisten. In het Turks staat zij bekend als *Dicle Firat Gazeteciler Derneği* (DFG).

¹⁸⁶ Jezidi's vormen een etnoreligieuze minderheid. Zij spreken overwegend de *Kurmancî*-variant van de Koerdische taal en belijden een syncretische godsdienst. Raadpleeg <https://jinhaagency.com/en> voor meer informatie over JINHA.

¹⁸⁷ JINHA, *Jinnews' Kurdish X account suspended*, 8 maart 2024. E-mail correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 december 2024.

¹⁸⁸ In het Turks staat MA bekend als *Mezopotamya Ajansı*. Onder identiteitsbewuste Koerden in Turkije is het gebruikelijk om het oorspronkelijke woongebied van de Koerden aan te duiden als 'Mesopotamië'. Deze benaming stamt uit de Oudheid en gebruikers ervan willen daarmee laten zien dat de Koerden sinds de Oudheid woonachtig zijn in dit deel van Turkije. De term figureert in namen van Koerdische televisie- en radiostations, culturele centra en kunstorganisaties, zo ook in het geval van MA. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 26.

¹⁸⁹ Bianet, *Mezopotamya Agency censored*, 13 maart 2024.

Zij werden verdacht van lidmaatschap van een terroristische organisatie, hetgeen in dit verband verwees naar de PKK.¹⁹⁰

Gedurende de verslagperiode trokken kritische en dissonante berichten over de volgende onderwerpen in het bijzonder de negatieve aandacht van de Turkse autoriteiten: president Erdoğan en zijn familie, militaire operaties van de Turkse strijdkrachten,¹⁹¹ de politieke en culturele rechten van de Koerdische minderheid, het conflict tussen de Turkse staat en de PKK, wijlen Gülen en zijn volgelingen, de islam, lhbtq+, het overheidsoptreden in het aardbevingsgebied en beschuldigingen van corruptie door overheidsmedewerkers.¹⁹²

Een voorbeeld van een dissonant bericht over de islam, dat in de verslagperiode de negatieve aandacht trok van de Turkse autoriteiten, betrof een kritische opmerking van Diamond Tema over de sharia. Deze YouTuber werd afwisselend in de media omschreven als een atheïst of een agnost. In juni 2024 stelde hij dat de Profeet Mohammed binnen het raamwerk van de sharia een huwelijk zou zijn aangegaan met een zesjarig meisje. Zijn uitlating leidde tot ophef op sociale media. De Turkse autoriteiten vaardigden een arrestatiebevel tegen hem uit wegens het zaaien van haat en vijandigheid.¹⁹³ Tema had zowel de Turkse als de Albanese nationaliteit en was vóór de uitvoering van het arrestatiebevel uitgeweken naar Albanië. De advocatenorde van Istanboel wees de strafrechtelijke vervolging van Tema af en sprak van een inbreuk op de vrijheid van meningsuiting.¹⁹⁴ Op het moment van schrijven was de status van deze zaak onduidelijk.¹⁹⁵

Een andere zaak die in het oog sprong, betrof de uitlating van een lhbtq+-activist genaamd Iris Mozalar. Op 30 juni 2024 braken er in Kayseri anti-Syrische rellen uit (zie subparagraaf 10.7.3). Mozalar veroordeelde op sociale media het geweld tegen de Syrische vluchtelingengemeenschap en riep op tot verdraagzaamheid. De politie pakte haar op 10 juli 2024 op wegens het zaaien van haat en vijandigheid en liet haar op 12 juli 2024 vrij. Het *Istanbul LGBTI+ Pride Week Committee*, dat de jaarlijkse Pride in Istanboel organiseert, veroordeelde de detentie van Mozalar. Zij voerde de negatieve overheidsaandacht terug op de omstandigheid dat zij een transvrouw is met een Koerdische en alevitische achtergrond (voor informatie over de situatie van alevieten en transgenders, raadpleeg respectievelijk paragraaf 6.2 en 8.5). Op het moment van schrijven was haar strafzaak gaande.¹⁹⁶

¹⁹⁰ Bianet, *Nine Kurdish journalists detained in house raids*, 23 april 2024. Bianet, *Three Kurdish journalists referred to court after raids*, 26 april 2024. Duvar English, *Turkish court arrests three journos over 'terror organization membership'*, 27 april 2024.

¹⁹¹ Het ging hier in het bijzonder om operaties in delen van Syrië die hoofdzakelijk door Koerden worden bewoond.

¹⁹² Bianet, *Report documents over 200 cases of censorship against artistic freedom in 2023*, 26 maart 2024.

Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 november 2024. E-mail correspondentie met Gürkan Öztüran (Monitoring Officer bij het European Centre for Press & Media Freedom, ECPMF), 13 februari 2025.

¹⁹³ In het Engels bekend als *inciting public hatred and enmity*.

¹⁹⁴ Bianet, *YouTuber faces legal action over sharia law comments*, 18 juni 2024. Balkan Insight (BI), *Turkish-Albanian YouTuber wanted in Turkey denies insulting Islam*, 19 juni 2024. Bianet, *Istanbul Bar slams investigation into YouTuber over 'Sharia' controversy*, 20 juni 2024. Duvar English, *Turkish Justice Ministry issues arrest warrant for YouTube over Prophet Mohammed comment*, 20 juni 2024. Deutsche Welle (DW), *Turkey: a democratic future or Sharia?*, 27 juni 2024.

¹⁹⁵ E-mail correspondentie met Gürkan Öztüran (Monitoring Officer bij het European Centre for Press & Media Freedom, ECPMF), 13 februari 2025. E-mail correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 13 februari 2025.

¹⁹⁶ Bianet, *LGBTI+ activist Iris Mozalar arrested over social media posts defending refugees*, gepubliceerd op 11 juli 2024, bijgewerkt op 12 juli 2024. Duvar English, *Turkish court arrests LGBTI+ activist over tweets condemning racist attacks on Syrians*, 11 juli 2024. MLSA, *LGBTQ+ activist Iris Mozalar arrested for condemning racist attacks*, 12 juli 2024. Kaos GL, *LGBTI+ rights activist Iris Mozalar was released*, 16 juli 2024. Bianet, *'They intended to intimidate the LGBTI+ movement through my arrest'*, 6 oktober 2024. Kaos GL, *Prosecutor demanded Iris Mozalar to be sentenced*, 12 februari 2025.

3.5.2 *Uitwerking van de Anti-Desinformatiewet*

In de nasleep van de aardbevingen in Zuidoost-Turkije in februari 2023 werd de Anti-Desinformatiewet veelvuldig toegepast tegen journalisten en burgers die zich kritisch uitlieten over het overheidsoptreden in het aardbevingsgebied.¹⁹⁷ In de verslagperiode zetten de autoriteiten de Anti-Desinformatiewet veelvuldig in tegen kritische journalisten, activisten en 'gewone' burgers.¹⁹⁸ Volgens een bron werden er tussen oktober 2022 en begin november 2024 minstens dertig journalisten aangeklaagd op grond van voornoemde wet.¹⁹⁹

Hieronder volgen ter illustratie enkele voorbeelden van journalisten die strafrechtelijk werden onderzocht dan wel vervolgd op grond van de Anti-Desinformatiewet. Onderstaande voorbeelden kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

Op 1 november 2023 werd Tolga Şardan vastgezet op verdenking van verspreiding van desinformatie. Deze journalist had in een artikel bericht over mogelijke corruptie binnen het justitiële apparaat.²⁰⁰ Op 6 november 2023 werd hij voorwaardelijk vrijgelaten. Hij kreeg daarbij een uitreisverbod opgelegd (raadpleeg paragraaf 3.6 voor meer informatie over uitreisverboden).²⁰¹ Op het moment van schrijven was de strafzaak tegen Şardan gaande.²⁰²

Rond dezelfde tijd startte het Openbaar Ministerie (OM) een strafrechtelijk onderzoek naar drie journalisten van *BirGün*, een links dagblad. Zij hadden bijdragen geleverd aan artikelen, waarin stond dat een bouwbedrijf had gesjoemeld bij de aankoop van twee stukken grond. Het bedrijf heette Pasifik Construction en was eigendom van Fatih Erdoğan.²⁰³ Zijn echtgenote was parlamentslid namens de AKP. De journalisten werden verdacht van verspreiding van desinformatie.²⁰⁴ Op het moment van schrijven was de uitkomst van het onderzoek onbekend.²⁰⁵

Op 20 september 2024 deed de politie een huisinval bij Rabia Önver, een journaliste die een reeks artikelen had geschreven over een bende in de oostelijke stad Hakkâri die zich bezighield met prostitutie en drugshandel. Volgens Önver zou deze bende banden onderhouden met Turkse militairen en dorpswachten. Laatstgenoemden zijn Koerdische paramilitairen die aan de zijde van het Turkse leger strijden tegen de PKK. Önver werd aangeklaagd wegens verspreiding van desinformatie.²⁰⁶

Op 23 september 2024 ging een strafzaak van start tegen Evrim Kepenek. In de nasleep van de aardbevingen in februari 2023 had deze journaliste op X een kritisch bericht geplaatst. Daarin berichtte zij dat de gendarmerie tenten in beslag had

¹⁹⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 27, 30 en 31. Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 november 2024.

¹⁹⁸ Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 november 2024. E-mail correspondentie met Gürkan Öztüran (*Monitoring Officer* bij het *European Centre for Press & Media Freedom*, ECPMF), 13 februari 2025.

¹⁹⁹ Vertrouwelijke bron, 4 november 2024.

²⁰⁰ Duvar English, *Turkish court arrests journalist over reporting on judicial corruption*, 1 november 2023. Reuters, *Arrests of two prominent Turkish reporters stokes free-speech concerns*, 2 november 2023.

²⁰¹ HDN, *Journalist Şardan released*, 7 november 2023.

²⁰² E-mail correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 december 2024.

²⁰³ Voor zover bekend, was de eigenaar van Pasifik Construction geen familie van president Erdoğan.

²⁰⁴ Bianet, *'Disinformation' investigation for three journalists from BirGün*, 2 november 2023. Duvar English, *Investigation launched into daily BirGün over 'disinformation'*, 2 november 2023.

²⁰⁵ E-mail correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 december 2024.

²⁰⁶ Bianet, *Journalist faces disinformation charges after reporting on alleged 'state-linked' criminal gang*, 24 september 2024. Bianet, *Prosecutor declines to take Kurdish journalist's testimony despite home raid, arrest warrant*, 25 september 2024.

genomen die niet waren verstrekt door de landelijke rampenbestrijdingsdienst (AFAD). Kepenek stond terecht voor verspreiding van desinformatie.²⁰⁷

Op 22 november 2024 begon het OM met een strafrechtelijk onderzoek naar Fatih Altaylı en İsmail Saymaz. Deze twee journalisten hadden zich uitgelaten over de betrokkenheid van drie voormalige parlementsleden van de Partij van de Nationalistische Beweging (MHP) bij goudsmokkel.²⁰⁸ De MHP is met de AKP verbonden in een politieke alliantie (zie subparagraaf 1.1.4). Beide journalisten werden verdacht van verspreiding van desinformatie.²⁰⁹

In december 2024 werd journalist Evren Demirdağ vrijgesproken van verspreiding van desinformatie. Hij had een kritisch artikel geschreven over een aanbestedingsprocedure die was toegekend aan een bouwbedrijf genaamd Ziver Construction. Veysel Demirci, de eigenaar van dit bedrijf, onderhield banden met de AKP.²¹⁰

3.5.3 *Beledigen van de president*

Gedurende de ambtstermijnen van president Erdoğan (2014-heden) werd een toenemend aantal personen onderzocht, vervolgd en veroordeeld op grond van artikel 299 van het Turkse Wetboek van Strafrecht²¹¹ wegens het beledigen van de president. Deze ontwikkeling voerde onder meer terug op de overstap van een parlementair stelsel naar een presidentieel systeem in 2018. Binnen het parlementair stelsel had de president vooral een ceremoniële functie. De president vertegenwoordigde de eenheid van de Turkse staat en het Turkse volk en was als zodanig onschendbaar. Een belediging van de president werd aldus beschouwd als een belediging van de eenheid en de morele integriteit van de staat en het volk. Artikel 299 van het Wetboek van Strafrecht was bedoeld om de president, en daarmee de staat en het volk, te beschermen tegen dergelijke beledigingen. Echter, sinds 2018 regeert Erdoğan als uitvoerend president binnen het presidentiële systeem. Het is niet altijd duidelijk wanneer hij optreedt als leider van de regeringspartij of als vertegenwoordiger van de staat en het volk. Ook de kritiek op president Erdoğan laat zich niet altijd onderscheiden in kritiek op hem als partijleider en kritiek op hem als vertegenwoordiger van de staat en het volk. Deze onduidelijkheid verklaart mede de sterke stijging in het aantal zaken aangaande artikel 299 van het Wetboek van Strafrecht.²¹²

Het was niet mogelijk om het precieze aantal aanklachten en veroordelingen in verband met artikel 299 van het Wetboek van Strafrecht inzichtelijk te krijgen. In het jaarverslag van 2023 bracht het Turkse ministerie van Justitie namelijk de statistieken inzake artikel 299 (beledigen van de president) onder in dezelfde categorie als artikel 300 (beledigen van de symbolen van de Turkse staat) en artikel 301 (beledigen van de Turkse natie, de Turkse staat of de organen en instituties van de staat). Derhalve waren er geen statistieken beschikbaar die enkel toezagen op artikel 299.²¹³

²⁰⁷ Bianet, *Trial begins for Bianet editor Evrim Kepenek over social media post on 2023 earthquakes*, 23 september 2024. Duvar English, *Journalist on trial for 'disinformation' over tweet about Feb. 6 earthquake aid*, 24 september 2024.

²⁰⁸ Het ging om de volgende drie voormalige parlementsleden: Hasan Basri Sönmez, İsmail Akgül en Mustafa Demir.

²⁰⁹ Bianet, *Journalists face disinformation probe after gold smuggling allegations against MPs*, 22 november 2024. HDN, *Probe launched into journalists Altaylı, Saymaz*, 22 november 2024.

²¹⁰ Bianet, *Journalist investigated for reporting on public tender cleared of disinformation charges*, 10 december 2024.

²¹¹ In het Engels en Turks bekend als *Turkish Penal Code* (TPC) en *Türk Ceza Kanunu* (TCK).

²¹² Al-Monitor, *Erdogan may be the world's most 'insulted' leader*, 11 maart 2020. T24, *İnsanoğlu gariptir, her lafi kaldırmaz!* ('Mensen zijn onvoorspelbaar, ze kunnen niet elk woord tolereren'), 24 augustus 2024.

²¹³ Vertrouwelijke bron, 3 september 2024.

Volgens het Turkse ministerie van Justitie werden er in 2023 18.866 personen strafrechtelijk onderzocht op grond van artikel 299 tot en met artikel 301. Van deze groep werden 1.602 personen veroordeeld. 1.982 andere personen kregen een voorwaardelijke straf, hetgeen inhield dat zij pas naar de gevangenis moesten in het geval van recidive.²¹⁴ De statistieken maakten niet duidelijk wat voor straffen er waren opgelegd.²¹⁵

Gedurende de verslagperiode sprongen verschillende zaken betreffende het beledigen van de president in het oog. Deze zaken dienen enkel ter illustratie en zijn niet uitputtend.

Op 12 augustus 2024 werd Dilruba Kayserilioğlu opgepakt. Zij had tijdens een straatinterview in Izmir, een West-Turkse stad aan de Egeïsche zee, gezegd: 'Als je het parlementair stelsel afschaft en je overhandigt de Republiek Turkije aan één persoon, dan zal deze het behandelen als zijn vaders boerderij'. In hetzelfde interview omschreef zij de aanhangers van de blokkade van Instagram als 'idioten' (raadpleeg subparagraaf 3.5.4 voor meer informatie over de tijdelijke blokkade van Instagram). Hierop werd Kayserilioğlu aangeklaagd wegens het beledigen van de president en het zaaien van haat en vijandigheid. Op 29 augustus 2024 werd zij voorwaardelijk vrijgelaten. Ze kreeg daarbij een uitreisverbod opgelegd. Op 3 september 2024 veroordeelde een rechtbank in Izmir haar in eerste aanleg tot een voorwaardelijke gevangenisstraf van 7,5 maand. Kayserilioğlu was niet schuldig bevonden aan het beledigen van de president en het zaaien van haat en vijandigheid, maar wel aan het beledigen van een deel van de bevolking. Zelf stelde Kayserilioğlu onschuldig te zijn en beriep zich daarbij op het recht van vrijheid van meningsuiting. Zij tekende beroep aan.²¹⁶ Op het moment van schrijven was haar beroep in behandeling.²¹⁷

Een ander illustratief voorbeeld betrof de zaak van Tuncay Özkan, een parlamentslid van de CHP. Op 25 augustus 2024 werd een strafrechtelijk onderzoek naar hem ingesteld. President Erdoğan had de oppositie omschreven als zijnde 'elitair' en 'opschepperig'. Hierop stelde Özkan dat president Erdoğan een 'snob' was die in een paleis woonde en dertien vliegtuigen tot zijn beschikking had. President Erdoğan klaagde hem aan wegens het beledigen van de president en eiste een smartengeldbedrag ter hoogte van 250.000,00 Turkse lira.²¹⁸ Op het moment van schrijven was het onderzoek gaande en was er nog geen aanklacht tegen Özkan ingediend.²¹⁹

²¹⁴ Turks ministerie van Justitie, *Justice statistics, 2023*, maart 2024, blz. 68 en 100.

²¹⁵ Vertrouwelijke bron, 3 en 30 september 2024.

²¹⁶ Duvar English, *Turkish court arrests woman for 'insulting President' in street interview*, 13 augustus 2024. Bianet, *Woman faces jail term after criticizing Erdoğan over Instagram ban*, 16 augustus 2024. Bianet, *Woman released after arrest for criticizing Erdoğan over Instagram ban*, 30 augustus 2024. Duvar English, *Turkish court releases woman arrested for street interview*, 30 augustus 2024. HDN, *Woman released after arrest over street interview*, 30 augustus 2024. Türkiye Today, *Turkish court sentences woman to 7 months for street interview comments*, 3 september 2024. Duvar English, *Turkish court sentences woman to 7.5 months in prison for 'insulting public' in street interview, postpones ruling*, 4 september 2024.

²¹⁷ Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, IFÖD), 11 november 2024.

²¹⁸ Duvar English, *President Erdoğan sues CHP MP for 250,000 liras in compensation over 'snob' remark*, 26 augustus 2024. Bianet, *Main opposition MP under investigation for calling Erdoğan a 'snob'*, 26 augustus 2024. HDN, *Probe launched against CHP deputy for insulting Erdoğan*, 26 augustus 2024. T24, *İnsanoğlu gariptir, her lafı kaldırmaz!*, 24 augustus 2024. Volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor, had 250.000 Turkse lira op 20 september 2024 dezelfde waarde als 10.594,23 euro.

²¹⁹ E-mail correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, IFÖD), 11 december 2024.

3.5.4 Internetvrijheid verder onder druk

Tijdens de voorgaande verslagperiode stond de internetvrijheid onder druk. De repressie van de internetvrijheid zette zich voort in de huidige verslagperiode. *İfade Özgürlüğü Derneği* (Vereniging voor Vrijheid van Meningsuiting, İFÖD) is een Turkse ngo die onder meer in kaart brengt op welke schaal websites worden geblokkeerd door de Turkse overheid.²²⁰ Volgens de gegevens van İFÖD nam het aantal geblokkeerde websites toe, wat duidelijk wordt in onderstaande grafiek.

Deze grafiek is gebaseerd op de gegevens van İFÖD en laat een stijging zien van geblokkeerde websites in de periode van december 2019 tot en met december 2023. Eind 2019 waren er 408.494 geblokkeerde websites.²²¹ Vier jaar later was dit aantal gestegen naar 953.415. Aan het einde van het eerste kwartaal van 2024 was dit getal verder gestegen naar 1.043.312.²²²

Voorgaand ambtsbericht meldde dat de Turkse autoriteiten onder meer het Turkstalige deel van *Voice of America* (VOA) en het gehele internetdomein van *Deutsche Welle* (DW) hadden geblokkeerd. Beide nieuwsplatformen hadden namelijk geweigerd om een licentie aan te vragen.²²³ Op het moment van schrijven bleven beide internetdomeinen geblokkeerd. DW had beroep aangetekend, maar dit was ongegrond verklaard. Hierop diende het Duitse nieuwsplatform een verzoekschrift in bij het Constitutioneel Hof (AYM). Voor wat betreft VOA dienden enkele gebruikers een beroep in. Dit beroep werd ongegrond verklaard, waarna zij de zaak aanhangig maakten bij het EHRM.²²⁴

Gedurende de verslagperiode blokkeerden de Turkse autoriteiten de toegang tot verschillende digitale platformen. Op 12 juli 2024 blokkeerde Turkije als eerste land de toegang tot *Wattpad*, een online platform voor schrijvers en lezers. De autoriteiten gaven geen reden(en) op voor de blokkade.²²⁵ Op het moment van schrijven was Wattpad nog geblokkeerd.²²⁶

Op 2 augustus 2024 blokkeerde de Turkse telecomautoriteit, *Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu* (BTK) genaamd,²²⁷ de toegang tot Instagram. Volgens de BTK bevond zich op dit sociale mediaplatform content die aanzette tot gokken, alcoholmisbruik en seksueel misbruik van kinderen. Daarnaast was op Instagram content waarin Mustafa Kemal Atatürk, de grondlegger van de Republiek Turkije,²²⁸ werd beledigd. De blokkade van Instagram leidde tot felle kritiek, onder meer van 61 provinciale advocatenordes.²²⁹ Op 10 augustus 2024, na ruim een week, hieven de Turkse autoriteiten de blokkade van Instagram op.²³⁰

²²⁰ İFÖD staat in het Engels bekend als *Freedom of Expression Association*. Bezoek <https://ifade.org/tr/en/> voor meer informatie over İFÖD.

²²¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 25. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 29.

²²² Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 november 2024.

²²³ Bianet, *Turkey blocks access to Voice of America's Turkish website*, 30 augustus 2023. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 29 en 30. Vertrouwelijke bron, 4 november 2024.

²²⁴ Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 november 2024.

²²⁵ Duvar English, *Yet again Turkey bans access to a website, this time to story-sharing platform Wattpad*, 17 juli 2024. Bianet, *Turkey becomes first country to ban Wattpad*, 18 juli 2024.

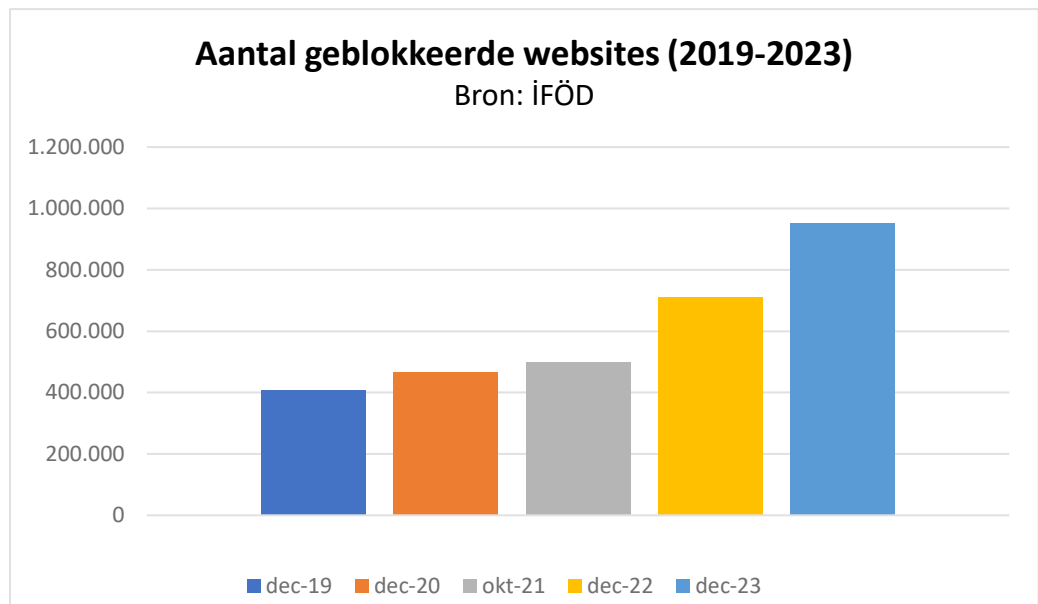
²²⁶ Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 november 2024.

²²⁷ De BTK staat in het Engels bekend als *Information and Communication Technologies Authority*.

²²⁸ *Atatürk* betekent 'Vader van de Turken'.

²²⁹ In Turkije zijn advocatenordes op provinciaal niveau georganiseerd. Deze advocatenordes zijn verenigd in een nationale beroepsvereniging van advocaten welke bekend staat onder de afkorting 'TBB'.

²³⁰ AP, *Turkey blocks access to Instagram, It's in response to removal of posts on Hamas chief, report say*, 2 augustus 2024. Duvar English, *Turkey bans Instagram for 'criminal content'*, 2 augustus 2024. Bianet, *Sixty-one bar associations in Turkey demand lift of Instagram ban*, gepubliceerd op 7 augustus 2024, bijgewerkt op 8 augustus

Op 7 augustus 2024 volgde er een blokkade van Roblox, een digitaal platform voor gamers. Volgens de Turkse autoriteiten bevatte het platform context die uitnodigde tot kindermisbruik.²³¹ Een bron merkte op dat de computerspellen waarin president Erdoğan figureerde, de werkelijke reden zouden kunnen zijn voor de blokkade. Het platform was op het moment van schrijven nog geblokkeerd.²³²

Op 9 oktober 2024 blokkeerden de Turkse autoriteiten de toegang tot Discord. Op dit online platform was content verschenen, waarin de moord op twee vrouwen in Istanboel werd gevierd (hierover kan meer worden gelezen in paragraaf 7.2). Zogenaamde *incels*, een samentrekking van *involuntary celibates* ('onvrijwillige celibatairen'),²³³ juichten dit geweld tegen vrouwen toe. Dit vormde voor de Turkse overheid de directe aanleiding om de toegang tot Discord te blokkeren.²³⁴ Op het moment van schrijven was het platform nog geblokkeerd.²³⁵

Niet alleen het aantal geblokkeerde websites nam toe in de verslagperiode, maar ook het aantal overheidsinstanties dat bevoegdheid kreeg om websites te laten blokkeren. Eind juni 2023 genoten ruim 25 instanties het mandaat om websites te laten blokkeren.²³⁶ In november 2024 was dit aantal gestegen naar bijna dertig. Onder meer de Turkse ministeries van Cultuur en Toerisme en Volksgezondheid kregen tijdens de verslagperiode voornoemde bevoegdheid toebedeeld. De BTK

²³⁰ 2024. Bianet, *Turkey restores access to Instagram after Hamas row*, gepubliceerd op 12 augustus 2024, bijgewerkt op 14 augustus 2024. NOS, *Turkije heft blokkade Instagram na ruim een week op*, 12 augustus 2024. The Independent, *Turkey suddenly reinstates access to Instagram after more than a week*, 12 augustus 2024.

²³¹ BI, *Turkey blocks access to popular online game platform Roblox*, 8 augustus 2024. Bloomberg, *Turkey blocks Roblox over child abuse risk, Minister says*, 8 augustus 2024. Reuters, *Turkey blocks Roblox access over abuse concerns, justice minister says*, 8 augustus 2024.

²³² Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 november 2024.

²³³ Incels vormen op het internet een subcultuur van heteroseksuele mannen die nooit of langere tijd geen seks hebben gehad en vrouwen daarvan de schuld geven. In besloten chatgroepen ventileren zij hun haat jegens vrouwen.

²³⁴ BI, *Turkey blocks access to Discord online platform citing child safety concerns*, 9 oktober 2024. Bloomberg, *Turkey bans Discord platform after outrage over murder comments*, 9 oktober 2024. NU.nl, *Rusland en Turkije blokkeren chatdienst Discord*, 9 oktober 2024. Reuters, *Turkey blocks instant messaging platform Discord*, 9 oktober 2024.

²³⁵ Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 november 2024.

²³⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 29.

bleef net als in voorgaande verslagperiodes de overheidsinstantie die de meeste internetdomeinen blokkeerde.²³⁷

3.5.5 Overheidsmonitoring van sociale media en mobiel telefoonverkeer

De Turkse politie monitorde de sociale media op grote schaal. Daartoe had zij een speciale cyberafdeling ter beschikking genaamd *Siberay*. Deze afdeling beperkte zich niet alleen tot de sociale media-accounts van bekende journalisten en activisten, maar ook die van 'gewone' sociale mediagebruikers.²³⁸

De cyberafdeling van de politie kon op korte termijn strafdossiers samenstellen die bestonden uit schermafbeeldingen van tweets en andere uitlatingen op sociale media. İFÖD wist zich een beeld te vormen van de omvang van de monitoring van sociale media. Zij baseerde zich daarbij op gegevens die waren gepubliceerd door het Turkse ministerie van Binnenlandse Zaken. In 2023 werden er 172.795 sociale media-accounts door de politie gescreend. In hetzelfde jaar vormden 72.727 sociale media-accounts het onderwerp van een strafrechtelijk onderzoek.²³⁹ Vaak vormde de inhoud van een bericht de aanleiding om iemands account te screenen, waarbij ook de voorgaande berichten onder de loep werden genomen, aldus een bron.²⁴⁰

Onderstaande grafieken laten de omvang zien van de overheidsmonitoring van sociale media-accounts in de tijdspanne van 2018 tot en met 2023. De grafieken zijn gebaseerd op de door İFÖD verzamelde gegevens.²⁴¹ Het was onduidelijk in hoeveel gevallen een strafrechtelijk onderzoek had geleid tot een strafrechtelijke vervolging en veroordeling.²⁴²

De Turkse autoriteiten waren niet bij machte om zogeheten *content data*, oftewel de inhoud van sms'jes, e-mail- en WhatsApp-berichten, te onderscheppen. Wel konden zij zogenaamde *traffic data* achterhalen. Dergelijke gegevens beheldden bijvoorbeeld het begin- en eindtijdstip en de duur van een mobiel telefoongesprek.²⁴³

Sociale mediagebruikers wisten niet altijd goed waar de Turkse overheid de grens trok. Dit kwam omdat de wet- en regelgeving omtrent terreurpropaganda en desinformatie breed en vaag waren geformuleerd. Aanklagers hadden daardoor een breed palet aan rechtsgronden ter beschikking om een strafrechtelijk onderzoek of een strafzaak te openen. Indien het bericht toezag op een onderwerp dat volop in de belangstelling stond, gingen de autoriteiten snel over tot een strafrechtelijk onderzoek. Indien 'gewone' burgers berichtten over onderwerpen die weinig aandacht genoten, kon een strafrechtelijk onderzoek soms enige jaren op zich laten wachten, aldus een bron.²⁴⁴

²³⁷ Vertrouwelijke bron, 4 november 2024. Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 november 2024.

²³⁸ Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024. E-mail correspondentie met Gürkan Öztüran (*Monitoring Officer* bij het *European Centre for Press & Media Freedom*, ECPMF), 13 februari 2025. Raadpleeg <https://en.siberay.com> voor meer informatie over Siberay.

²³⁹ Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 november 2024.

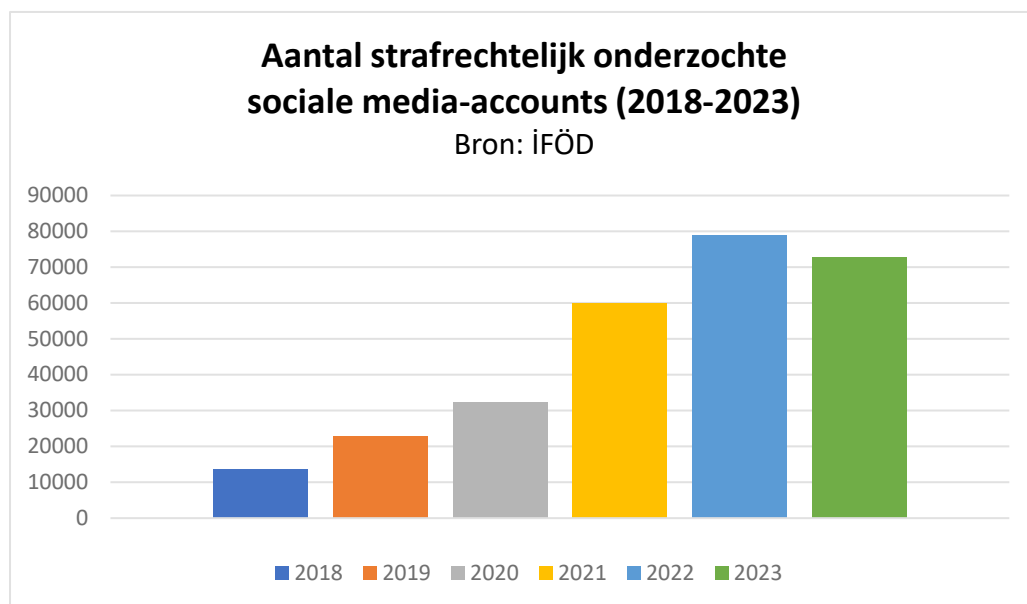
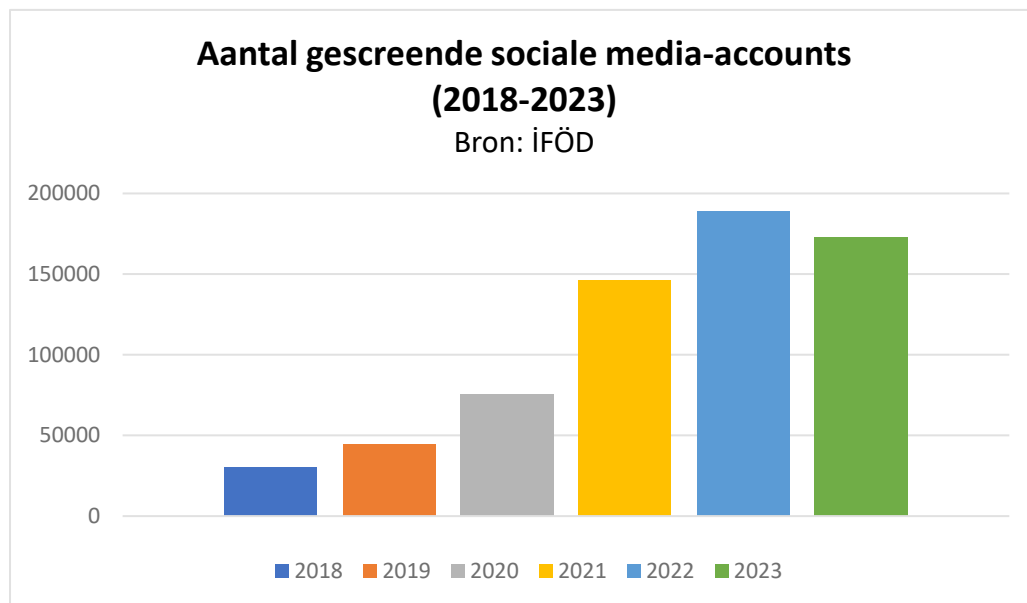
²⁴⁰ E-mail correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 13 februari 2025.

²⁴¹ Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 november 2024.

²⁴² E-mail correspondentie met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 16 december 2024.

²⁴³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 33. Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 november 2024.

²⁴⁴ Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 november 2024.

Een andere bron gaf aan dat sociale mediagebruikers niet altijd wisten of een bericht toelaatbaar was, omdat de Turkse autoriteiten geen duidelijke richtlijnen hanteerden en deze op willekeurige wijze handhaafden. Dit leidde tot een cultuur van angst en zelfcensuur onder sociale mediagebruikers, aldus dezelfde bron. Sommige gebruikers gingen over tot het gebruik van anonieme accounts of codetaal, terwijl anderen zich geheel terugtrokken uit het publieke debat.²⁴⁵

²⁴⁵ E-mail correspondentie met Gürkan Öztüran (Monitoring Officer bij het European Centre for Press & Media Freedom, ECPMF), 13 februari 2025.

3.6 Uitreisverboden

In het Turkse Wetboek van Strafvordering²⁴⁶ is vastgelegd dat een openbaar aanklager bij de rechter een verzoek kan indienen om een uitreisverbod op te leggen aan een verdachte en onder welke omstandigheden een uitreisverbod kan worden opgelegd (artikel 109 tot en met artikel 112).²⁴⁷

Uiteindelijk beslist een rechter op aanvraag van een aanklager of de verdachte een uitreisverbod dient te krijgen. In de verslagperiode bleef een dergelijke afweging afhankelijk van de individuele omstandigheden van een zaak. Desalniettemin bevestigden bronnen dat in de meeste gevallen met een politieke dimensie, die in de context van het Turkse strafrecht werden beschouwd als 'terreurzaken', een uitreisverbod werd opgelegd.²⁴⁸

Eén bron voegde daaraan toe dat bij gevallen met een politieke dimensie vooral moest worden gedacht aan Koerdische activisten en (vermeende) Gülenisten. De bron beschreef de frequentie van uitreisverboden in gevallen met een politieke dimensie als 'wijdverbreid' en 'systematisch'. De bron merkte daarbij op dat niet in alle gevallen met een politieke dimensie automatisch een uitreisverbod werd opgelegd. Deze bron was op de hoogte van politieke activisten met een *low-profile* die geen uitreisverbod hadden gekregen en legaal Turkije waren uitgereisd.²⁴⁹ Eén andere bron observeerde dat een uitreisverbod niet alleen vanwege politieke redenen een geliefd instrument was, maar ook omdat het een efficiënt handhavingsmiddel bleek. Wanneer aan een verdachte een meldplicht werd opgelegd, trok dit een wissel op de capaciteit van het desbetreffende politiebureau waar betrokkene zich met enige regelmaat moest melden. Met een uitreisverbod verzekerden de Turkse autoriteiten zich ervan dat een verdachte het land niet legaal kon verlaten, zonder dat daarvoor verdere moeite moest worden gedaan van overheidszijde, aldus de bron.²⁵⁰

3.7 Arrestaties, bewaring en detenties

3.7.1 Inleiding

Deze paragraaf gaat nader in op de praktijk van arrestaties en de detentieomstandigheden van arrestanten (zie subparagraaf 3.7.2). Voorts worden de omstandigheden in de gevangnissen behandeld (zie subparagraaf 3.7.3), waarbij in het bijzonder wordt gekeken naar de overbevolking van gevangnissen, de mate van toegang tot medische zorg en de mogelijkheden tot vrijlating (op basis van medische gronden). Deze paragraaf richt zich louter op arrestanten en gevangenen die vanwege hun politieke overtuiging en/of activisme zijn opgepakt dan wel gevangengezet.

In de Turkse context verwijst een 'detentiecentrum' naar een locatie waar een arrestant voor korte tijd wordt vastgehouden, zoals een politiebureau. Een 'gevangenis' daarentegen, is een locatie waar een veroordeelde zijn of haar

²⁴⁶ In het Engels en Turks bekend als *Turkish Criminal Procedure Code* en *Ceza Muhakemesi Kanunu* (CMK).

²⁴⁷ Een vertaling in het Engels van het Turkse Wetboek van Strafvordering kan worden geraadpleegd op de website van de *United Nations Office on Drugs and Crime* (VN-bureau voor Drugs en Criminaliteit, UNODC). Feridun Yenisey, *Turkish Criminal Procedure Code, Ceza Muhakemesi Kanunu*, uitgegeven in 2009, blz. 112-116.

²⁴⁸ Vertrouwelijke bron, 29 november 2024. Vertrouwelijke bron, 2 december 2024. Vertrouwelijke bron, 18 december 2024.

²⁴⁹ Vertrouwelijke bron, 18 december 2024.

²⁵⁰ Vertrouwelijke bron, 2 december 2024.

gevangenisstraf uitzit of waar iemand voor langere tijd in voorarrest wordt gehouden.²⁵¹

3.7.2 Arrestaties en detenties

Voorgaand ambtsbericht meldde dat procedurele waarborgen omtrent het in hechtenis nemen van arrestanten niet altijd werden gerespecteerd. Zo werden arrestanten mishandeld en bleven politieagenten of gendarmes aanwezig tijdens medische controles in detentiecentra. Verder vond er tijdens dergelijke gezondheidschecks geen werkelijk onderzoek plaats.²⁵²

Deze situatie bleef hetzelfde in de huidige verslagperiode.²⁵³ In dit verband nam een bron waar dat politieke dissidenten en critici in hechtenis werden beledigd en bedreigd. In sommige gevallen werden arrestanten ook geslagen. Verder kwam het voor dat een arrestant onder druk werd gezet om als informant op te treden (over deze praktijk kan meer worden gelezen in subparagraaf 5.4.4). In ruil voor samenwerking kreeg een persoon vrijlating of strafvermindering in het vooruitzicht gesteld. Dezelfde bron deelde mee dat het niet mogelijk was om de totale omvang van mishandeling van arrestanten in beeld te krijgen, omdat niet ieder slachtoffer van deze praktijk er melding van maakte.²⁵⁴

Een andere bron haalde een incident aan dat plaatsvond op 4 april 2024 in Istanboel. Op die dag pakte de politie minstens 35 vrouwen op. Deze vrouwen demonstreerden tegen de beslissing om de verkiezingszege van Zeydan, de DEM-burgemeesterskandidaat in Van, nietig te verklaren (zie subparagraaf 1.1.3). De vrouwen werden met de handen op de rug geboeid en in politiebusjes afgevoerd. Onderweg naar en op het politiebureau werden zij mishandeld. De politie liet de vrouwen de volgende dag vrij. Op het moment van schrijven was onduidelijk of zij strafrechtelijk zouden worden vervolgd.²⁵⁵

Vorig ambtsbericht berichtte dat er 'vaste' dagen waren, waarop de Turkse politie demonstranten oppakte en tijdelijk vastzette. In dit geval kon worden gedacht aan Internationale Vrouwendag op 8 maart (zie paragraaf 7.4), het Koerdisch nieuwjaar rond 21 maart, de Dag van de Arbeid op 1 mei, de Pride-maand in juni (zie paragraaf 8.2) en de Internationale Dag voor de Uitbanning van Geweld tegen Vrouwen²⁵⁶ op 25 november (zie paragraaf 7.4).²⁵⁷

Bovenstaande praktijk duurde voort tijdens de verslagperiode. Zo vierden duizenden mensen op 17 maart 2024 in Istanboel Newroz, oftewel het Koerdisch nieuwjaar.²⁵⁸ Dit feest is van oudsher een viering van de lente, maar het heeft in Turkije een sterk gepolitiseerd karakter gekregen. Voor veel Turkse Koerden vormt Newroz een gelegenheid om uiting te geven aan hun Koerdisch bewustzijn en streven naar politieke en culturele rechten.²⁵⁹ De politie weerde tijdens de viering Koerdische vlaggen en pakte 75 tot 100 personen op. Zij zouden met hun leuzen en spandoeken propaganda hebben gemaakt voor de PKK en de openbare orde hebben

²⁵¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 37. Vertrouwelijke bron, 19 november 2024.

²⁵² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 38.

²⁵³ CAT, *Concluding observations on the fifth periodic report of Türkiye*, 14 augustus 2024, blz. 3.

²⁵⁴ Vertrouwelijke bron, 11 november 2024.

²⁵⁵ Vertrouwelijke bron, 6 en 12 september 2024.

²⁵⁶ In het Engels staat deze dag bekend als *International Day for Eliminating Violence Against Women*.

²⁵⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 38 en 39.

²⁵⁸ Newroz betekent letterlijk 'nieuwe dag' en staat in het Turks bekend als *Nevruz*.

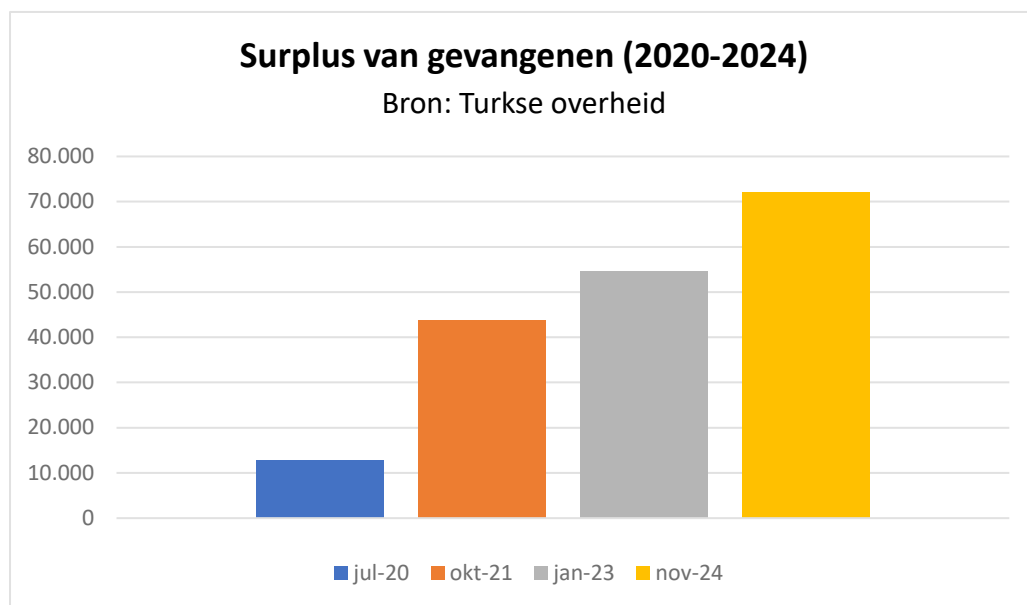
²⁵⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 51 en 52.

verstoord.²⁶⁰ Raadpleeg hoofdstuk 5 voor meer informatie over de situatie van Koerden in Turkije.

Op 1 mei 2024 probeerden demonstranten ter gelegenheid van de Dag van de Arbeid het Taksimplein in Istanboel te bereiken. De oproerpolitie joeg de demonstranten met rubberkogels en traangas uiteen. Zij pakte daarbij meer dan tweehonderd personen op.²⁶¹

3.7.3 Gevangenisomstandigheden

Voorgaand ambtsberichten meldden dat de gevangenen in Turkije overbevolkt waren.²⁶² Gedurende de verslagperiode bleven de gevangenen in Turkije overbevolkt.²⁶³ In november 2024 had het Turkse gevangeniswezen een capaciteit voor 299.000 gevangenen, terwijl er 371.000 gevangenen waren. Er was dus een 'surplus' van 72.000 gevangenen. Deze overbevolking leidde tot gezondheidsproblemen, zoals de verspreiding van ziekten als tuberculose, hepatitis, huidandoeningen en COVID-19, aldus een bron.²⁶⁴ Onderstaande grafiek, die grotendeels is gebaseerd op gegevens van de Turkse overheid, laat zien hoe de overbevolking in Turkse gevangenen toenam in de periode 2020-2024.

Het was niet mogelijk om het precieze aantal politieke gevangenen te achterhalen, omdat de Turkse autoriteiten in hun statistieken geen onderscheid maakten tussen gevangengezette terroristen en activisten. In dit ambtsbericht verwijst het begrip 'politieke gevangenen' naar mensen die niet vanwege criminele handelingen, maar om politieke redenen gevangen worden gezet. Volgens een bron waren er in april 2024 tussen de 20.000 en 25.000 politieke gevangenen.²⁶⁵

²⁶⁰ Duvar English, *At least 100 detained in Newroz celebrations in Istanbul*, 17 maart 2024. Daily Sabah, *Turkish police detain 75 for terrorist propaganda at Nevruz event*, 18 maart 2024. HDN, *75 detained at Nevruz event in Istanbul*, 19 maart 2024.

²⁶¹ Al Jazeera, *Turkey police arrest 210 at Istanbul May Day protests*, 1 mei 2024. Bianet, *Over 200 detained during Istanbul May Day events*, 1 mei 2024.

²⁶² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 39.

²⁶³ CAT, *Concluding observations on the fifth periodic report of Türkiye*, 14 augustus 2024, blz. 4.

²⁶⁴ Vertrouwelijke bron, 19 november 2024. Vertrouwelijke bron, 11 december 2024.

²⁶⁵ Vertrouwelijke bron, 19 november 2024.

De meeste bronnen gaven onafhankelijk van elkaar aan dat het gros van de politieke gevangenen bestond uit Koerden. Twee bronnen gaven daarbij een percentage van ongeveer tachtig procent. Het ging hierbij om schattingen, omdat er geen statistieken beschikbaar waren over de etniciteit van politieke gevangenen. Het overige deel bestond uit (vermeende) Gülenisten, personen die betrokken waren geweest bij de antiregeringsprotesten in 2013, mensenrechtenverdedigers, kritische journalisten en linkse activisten.²⁶⁶

Voorgaand ambtsbericht maakte duidelijk dat de toegang tot gezondheidszorg voor gevangenen beperkt was.²⁶⁷ Deze situatie bleef hetzelfde tijdens de huidige verslagperiode.²⁶⁸ Zo werden zieke gevangenen niet in een ambulance naar het ziekenhuis vervoerd, maar in een klein voertuig dat verstoken was van ventilatie. Gedurende de dag werden meerdere zieken opgehaald, waardoor iemand de hele dag in een dergelijk voertuig kon doorbrengen, zonder dat er een mogelijkheid bestond om te toiletteren. Verder vonden er in het ziekenhuis medische onderzoeken plaats, terwijl de gevangenen geboeid bleven. Ook schonden de bewakers de privacy van de zieke gevangenen door aan de medici te vertellen voor welke vergrijpen zij vastzaten. In sommige gevallen waren de gezondheidsklachten van een gevangene dusdanig dat deze de zorg nodig had van een specialist. De behandeling werd dan echter verzorgd door een generalist.²⁶⁹

In juni 2023 waren er ongeveer 1.600 ernstig zieke gevangenen. In dit geval kon onder meer worden gedacht aan kanker, hartziekten en dementie.²⁷⁰ Volgens een bron was dit aantal in de verslagperiode gestegen naar bijna tweeduizend. Het ging hierbij om het aantal dat bij de bron bekend was. Het werkelijke aantal ernstige zieke gevangenen was naar alle waarschijnlijkheid hoger, aldus de bron.²⁷¹

De *Adli Tıp Kurumu* (Raad voor Forensische Geneeskunde, ATK)²⁷² is bevoegd om een rapportage op te stellen die het mogelijk maakt voor gevangenen om op basis van medische gronden vervroegd te worden vrijgelaten. Net als in de voorgaande verslagperiode²⁷³ bestonden er zorgen over de onafhankelijkheid van de ATK.²⁷⁴

Gedurende de verslagperiode sprongen de volgende gebeurtenissen omtrent ernstig zieke gevangenen in het oog. Deze voorbeelden dienen enkel ter illustratie en kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

Makbule Özer was een 82-jarige gevangene die met verscheidene gezondheidsproblemen kampte, waaronder astma, suikerziekte,²⁷⁵ botontkalking,²⁷⁶ een hoge bloeddruk²⁷⁷ en kortademigheid. Özer wilde dat haar gevangenisstraf werd omgezet in huisarrest, zodat zij kon worden verzorgd door haar naasten. De Turkse mensenrechtenvereniging İHD demonstreerde voor haar vrijlating op medische

²⁶⁶ Vertrouwelijke bron, 11 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 19 november 2024. Vertrouwelijke bron, 18 december 2024.

²⁶⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 39 en 40.

²⁶⁸ CAT, *Concluding observations on the fifth periodic report of Türkiye*, 14 augustus 2024, blz. 4.

²⁶⁹ Vertrouwelijke bron, 11 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024. Vertrouwelijke bron, 19 november 2024.

²⁷⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 40.

²⁷¹ Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

²⁷² De ATK staat in het Engels bekend als de *Council of Forensic Medicine*.

²⁷³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 40.

²⁷⁴ Duvar English, *Association report details rights violations in central Turkey's prisons*, 13 juli 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024. Vertrouwelijke bron, 19 november 2024.

²⁷⁵ Ook aangeduid als 'diabetes'.

²⁷⁶ Ook aangeduid als 'osteoporose'.

²⁷⁷ Ook aangeduid als 'hypertensie'.

gronden. De ATK besloot dat Özer haar straf in de gevangenis in Van kon uitzitten.²⁷⁸

Hanife Arslan was een andere 82-jarige gevangene met ernstige gezondheidsklachten. Deze Koerdische vrouw leed onder meer aan *chronic obstructive pulmonary disease* (chronisch obstructieve longziekte, COPD), maagzweren, diabetes, hartfalen en een hoge bloeddruk. De İHD en DEM riepen op tot haar vrijlating, maar aanvankelijk oordeelde de ATK dat Arslan in de gevangenis kon blijven. Op 25 januari 2025 lieten de autoriteiten haar vrij.²⁷⁹

De İHD uitte zich ook bezorgd over het welzijn van Fatma Tokmak, een gevangene in Istanboel. Zij leed aan ernstige hartklachten en diende elke week een bloedtransfusie te ondergaan. De ATK zag geen reden om Tokmak vrij te laten op medische gronden.²⁸⁰

Op 2 oktober 2024 overleed Abdulkadir Kaday in de gevangenis in Istanboel. Hij was verlamd en leed aan amyotrofische laterale sclerose (ALS). Een ziekenhuis in Istanboel had eerder vastgesteld dat Kaday niet langer in de gevangenis kon blijven, gelet op zijn gezondheidssituatie. De ATK oordeelde dat hij wel fit genoeg zou zijn om in de gevangenis te blijven.²⁸¹

Uitgestelde vrijlating van politieke gevangenen

Voorgaand ambtsbericht berichtte dat de gevangenisautoriteiten in sommige gevallen de vrijlating van politieke gevangenen tegenhielden.²⁸² Deze situatie bleef hetzelfde in de verslagperiode. De gevangenisinstantie die beslist of een gevangene daadwerkelijk kan worden vrijgelaten, staat in het Engels en Turks bekend als *Administration and Observations Boards* en *İdare ve Gözlem Kurulları*. Deze instantie greep ogenschijnlijk willekeurige gronden aan om iemands vrijlating te beletten, bijvoorbeeld omdat deze geen literatuur in de gevangenisbibliotheek had gelezen, niet had deelgenomen aan groepsactiviteiten, geen bezoek had gebracht aan de gevangenisimam of geen spijt had betuigd. De boekencollectie in de gevangenisbibliotheek bevatte geen literatuur met oppositiegezinde standpunten. Geestelijken van andere religies konden geen geestelijke bijstand verlenen in de gevangenis.²⁸³

Bovengenoemde Administration and Observations Boards vallen onder het Directoraat-Generaal van Gevangenen en Detentiecentra.²⁸⁴ Dit directoraat-generaal ressorteert onder het ministerie van Justitie. Gevangenen konden een besluit van de Administration and Observations Boards niet aanvechten bij het gevangeniswezen zelf. Zij dienden de zaak aanhangig te maken bij een rechtbank.²⁸⁵

²⁷⁸ Bianet, *82-year-old ill prisoner denied house arrest*, 29 april 2024.

²⁷⁹ JINHA, *Health of Hanife Arslan deteriorating*, 5 augustus 2024. Bianet, *82-year-old ill prisoner released under supervision*, 27 januari 2025.

²⁸⁰ Bianet, *Severely ill prisoner Fatma Tokmak held in solitary confinement*, 8 oktober 2024.

²⁸¹ Bianet, *Ill prisoner Abdulkadir Kaday dies in prison*, 2 oktober 2024.

²⁸² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 41.

²⁸³ Duvar English, *Association report details rights violations in central Turkey's prisons*, 13 juli 2024. CAT, *Concluding observations on the fifth periodic report of Türkiye*, 14 augustus 2024, blz. 4. Vertrouwelijke bron, 11 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 19 november 2024. Vertrouwelijke bron, 10 december 2024.

²⁸⁴ In het Engels en Turks bekend als *General Directorate of Prisons and Detention Houses* en *Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü*.

²⁸⁵ Vertrouwelijke bron, 18 februari 2025.

Op 23 november 2023 brachten twee verenigingen een rapport uit, waaruit bleek dat bij 28 gevangenen de vrijlating was uitgesteld.²⁸⁶ Deze gevangenen waren verdeeld over dertien gevangenisinstellingen. De gevangenisautoriteiten voerden verschillende gronden aan voor de uitgestelde vrijlating. Zo zouden de gevangenen in kwestie geen spijt hebben betuigd of zich niet hebben gedistantieerd van het gedachtegoed van de PKK en haar leider Öcalan.²⁸⁷

De volgende voorbeelden van uitgestelde vrijlatingen sprongen tijdens de verslagperiode in het oog, maar kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

Resul Baltacı verkeerde sinds 1992 in gevangenschap wegens banden met de PKK. Zijn vrijlating was gepland voor 2023, maar dit werd keer op keer uitgesteld. Toen hij de familie van zijn celmaat had aangeschreven, om te laten weten dat deze geen geld meer had op diens bankrekening, beschouwden de gevangenisautoriteiten dat als bewijs van het hebben van een 'organisatorische connectie' met de PKK. Naar verluidt worstelde Baltacı met ernstige gezondheidsklachten.²⁸⁸

In december 2023 werd duidelijk dat de vrijlating van de zieke gevangene İsmail Hakkı Tursun opnieuw was uitgesteld, omdat hij had deelgenomen aan een gevangenisprotest tegen de eenzame opsluiting van Öcalan en de militaire interventies van Turkije in Noord-Syrië. De 59-jarige Tursun worstelde met ernstige gezondheidsklachten, waaronder kortademigheid en hernia.²⁸⁹

De vrijlating van Ali Koç, die sinds 1992 gevangenzat, was gepland voor 15 december 2022. Echter, op 9 februari 2024 was hij nog altijd niet vrijgelaten door het gevangenisbestuur. Volgens de gevangenisautoriteiten zou Koç geen spijt hebben betuigd.²⁹⁰

Op 26 november 2024 werd de Koerdische dichter İlhan Sami Çomak na een gevangenschap van dertig jaar vrijgelaten. Ook zijn vrijlating was eerder uitgesteld, wegens een gebrek aan goed gedrag. Volgens de gevangenisautoriteiten zou hij geen spijt hebben betuigd.²⁹¹

Een bron was op de hoogte van een politieke gevangene wiens vrijlating was uitgesteld, omdat deze geen gevangenisimam had bezocht. De gevangene had een alevitische achtergrond en gevangenisimams hangen de soennitische islam aan. Derhalve had de gevangene geen behoefte aan een onderhoud met een imam.²⁹² Raadpleeg paragraaf 6.2 voor informatie over alevieten.

Koerdische Hezbollah

De Koerdische Hezbollah, niet te verwarren met de sjiitische Hezbollah-beweging uit Libanon, was in de jaren negentig verwickeld in een gewapend conflict met de PKK. De aanhangers van de Koerdische Hezbollah combineerden een Koerdisch bewustzijn met een radicale interpretatie van de soennitische islam. De groepering zwoer uiteindelijk het gebruik van geweld af. Uit de Koerdische Hezbollah kwam de

²⁸⁶ Eén van de verenigingen heette *Özgürlük için Hukukçular Derneği* (Vereniging van Advocaten voor Vrijheid, ÖHD). De ÖHD staat bekend als een pro-Koerdische en socialistische advocatenvereniging. In het Engels en Koerdisch wordt de ÖHD aangeduid als *Freedom for Lawyers Association* en *Komeleya Hiqûqnasên Ji Bo Azadiyê*. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 34.

²⁸⁷ Bianet, *Release of 28 prisoners from 13 prisons delayed*, 24 november 2023.

²⁸⁸ Bianet, *Imprisoned for 31 years and 1 month; release blocked for the past 13 months*, 21 november 2024.

²⁸⁹ Bianet, *Ill prisoner İsmail Hakkı Tursun's release delayed for third time*, 20 december 2023.

²⁹⁰ Duvar English, *Turkish prison postpones release of convict of 31 years for 'lack of remorse'*, 9 februari 2024.

²⁹¹ Bianet, *Kurdish poet İlhan Sami Çomak released from prison after 30 years*, 27 november 2024.

²⁹² Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

Hür Dava Partisi (Partij voor de Vrije Zaak, HÜDA PAR) voort,²⁹³ een islamistische partij die legaal opereert.²⁹⁴ Er was geen specifieke informatie beschikbaar over de situatie van gevangengezette leden van de Koerdische Hezbollah en eventuele amnestieregelingen die voor deze groep van kracht zouden zijn.²⁹⁵

3.8 Mishandeling, marteling en rechtsbescherming

Voorgaand ambtsbericht maakte inzichtelijk dat mishandeling en marteling voorkwamen in detentiecentra, gevangenissen en buiten op straat, met name tijdens demonstraties en bijeenkomsten.²⁹⁶

Bovenstaande bleef onveranderd gedurende de verslagperiode. Dit werd onder meer duidelijk uit een rapport van de TİHV dat in juni 2024 werd gepubliceerd. In 2023 had deze mensenrechtenstichting 731 meldingen van mishandeling en marteling ontvangen. De meldingen waren afkomstig uit Ankara, Cizre, Diyarbakır, Istanboel, Izmir en Van. In 598 gevallen had het incident plaatsgevonden in hechtenis; in 133 gevallen had de mishandeling of marteling plaatsgevonden in de openbare ruimte, bijvoorbeeld tijdens een demonstratie of een persbijeenkomst. Onder de slachtoffers bevonden zich 428 mannen, 240 vrouwen en 63 non-binairen. Veel bij de TİHV gemelde incidenten vonden plaats in juni en juli 2023 tijdens de Pride-maand.²⁹⁷ Verder viel het op dat 62,2% van de slachtoffers een Koerdische achtergrond had.²⁹⁸

In de eerste elf maanden van 2024 ontvingen de İHD en TİHV 692 meldingen van mishandeling en marteling.²⁹⁹

Voorgaand ambtsbericht meldde dat er voor slachtoffers van mishandeling en foltering formeel mogelijkheden bestonden om hun beklag te doen, maar dat deze mogelijkheden niet optimaal functioneerden.³⁰⁰

Deze situatie bleef voortbestaan tijdens de huidige verslagperiode. Paragraaf 3.2 maakte reeds duidelijk dat er zorgen bestonden over de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht. Er bestonden ook zorgen over de onafhankelijkheid van het *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu* (Turkse Instituut voor Mensenrechten en Gelijkheid, TİHEK). Deze overheidsinstantie neemt meldingen van burgers in behandeling, die een raakvlak hebben met mensenrechten.³⁰¹ De voorzitter en het bestuur waren benoemd door president Erdoğan.³⁰² Bronnen wezen erop dat het TİHEK geen meldingen in behandeling nam van religieuze en seksuele minderheden (raadpleeg hoofdstuk 6 en 8 voor de situatie van respectievelijk religieuze en

²⁹³ HÜDA PAR staat in het Engels bekend als *Free Cause Party*.

²⁹⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 12 en 13. Şen e.a. (red.), *The political psychology of Kurds in Turkey*, uitgegeven in 2023, blz. 156.

²⁹⁵ Vertrouwelijke bron, 19 november 2024.

²⁹⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 41.

²⁹⁷ Voor meer informatie over de overheidsrepressie tijdens de Pride-maand in 2023, raadpleeg: Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 72 en 73.

²⁹⁸ Bianet, *Human rights reports shows increasing torture against Kurds, LGBTI+s*, 17 juni 2024. Duvar English, *Turkish Rights Foundation receives 731 reports of torture in 2023*, 18 juni 2024.

²⁹⁹ Artı Gerçek, *2024 yılında hak ihlali bilançosu... Hem içerde, hem dışarda* ('Overzicht 2024 mensenrechtenschendingen, zowel in gevangenissen als op straat'), 10 december 2024. Agos, *A worrying year for rights*, 9 februari 2025.

³⁰⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 42.

³⁰¹ Het TİHEK staat in het Engels bekend als *Human Rights and Equality Institution of Türkiye* (HREIT). Raadpleeg <https://www.tihk.gov.tr/en/> voor meer informatie over TİHEK.

³⁰² CAT, *Concluding observations on the fifth periodic report of Türkiye*, 14 augustus 2024, blz. 3. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 19 november 2024.

seksuele minderheden). Voornoemd instituut zou zich eerder richten op meldingen van personen met een handicap of moslims met een vrome levenswijze.³⁰³

Zo haalde een bron een voorbeeld aan van een moslima die de toegang tot een zwembad was geweigerd omdat zij wilde zwemmen in een *haşema*, oftewel een islamitisch zwemgewaad dat vrouwelijke lichaamsvormen bedekt.³⁰⁴ Het TİHEK zette zich wel in voor de belangen van deze vrouw, aldus de bron.³⁰⁵

³⁰³ Kaos GL, *Access to justice for LGBTI+ persons*, 1 november 2023, blz. 14. Kaos GL, *2023 report, Fact sheet*, 23 februari 2024, blz. 3, 7 en 11. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 19 november 2024. Kaos GL, *DEM Party MP Özgül Saki: "TİHEK consistently gives 'inadmissibility' decisions in the applications of LGBTI+s"*, 29 november 2024.

³⁰⁴ In het Nederlands bekend als 'boerkini'.

³⁰⁵ Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

4 Gülenisten

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk gaat in op de positie van (vermeende) Gülenisten. Dit zijn de aanhangers van de recentelijk overleden Fethullah Gülen, een islamitische prediker die zich in 1999 in Pennsylvania (VS) vestigde. Gülenisten verwijzen zelf naar hun beweging met de term *Hizmet* ('dienstbaarheid'), wat de altruïstische dimensie die de organisatie wil uitstralen benadrukt. De Gülenbeweging vormt geen strak omliggende organisatie. Men kan geen officieel lid worden en hoeft geen inwijdingsritueel te ondergaan. Voordat deze beweging in Turkije werd verboden, vormde zij een losse verzameling van religieuze, educatieve en maatschappelijke instellingen.³⁰⁶

Door de diffuse organisatievorm van de beweging is het moeilijk om de precieze omvang ervan vast te stellen. Rond 2010 waren er naar schatting tussen de acht en tien miljoen mensen in Turkije op de één of andere manier betrokken bij de Gülenbeweging.³⁰⁷ Professor Caroline Tee³⁰⁸ schat dat het aantal getrouwe volgelingen vóór 2016 tussen de half en twee miljoen lag.³⁰⁹

Aan het begin van de 21ste eeuw onderhielden de Partij voor Rechtvaardigheid en Ontwikkeling (AKP) en de Gülenbeweging een officiële alliantie met elkaar. Gaandeweg ontstonden er echter onderlinge spanningen en in 2013 kwam het tot een openlijke breuk. Het conflict bereikte een climax toen er op 15 juli 2016 een mislukte staatsgreep plaatsvond, waarbij minstens 241 doden vielen. De Turkse autoriteiten hielden Gülen en zijn beweging verantwoordelijk. Gülen veroordeelde de poging tot staatsgreep en ontkende iedere vorm van betrokkenheid. Naar aanleiding van de mislukte staatsgreep gold er in Turkije van 21 juli 2016 tot 19 juli 2018 de noodtoestand.³¹⁰

Gedurende deze periode werd de Gülenbeweging in Turkije ontmanteld en werden Gülenisten in Turkije gedwongen tot een ondergronds bestaan. Sinds 2016 leeft de Gülenbeweging als georganiseerde gemeenschap enkel nog voort in de diaspora. De Turkse overheid beschouwt de Gülenbeweging als een terroristische organisatie en verwijst ernaar met de term *Fethullahçı Terör Örgütü* (Fethullah-terreurorganisatie, FETÖ).³¹¹

Op 20 oktober 2024 overleed Gülen, die door zijn volgelingen werd aangesproken met de titel *Hodjaefendi* ('weledele leraar'),³¹² op 83-jarige leeftijd in ballingschap in Pennsylvania. Hij worstelde sinds geruime tijd met gezondheidsklachten.³¹³

³⁰⁶ Muhammad Afzal Upal en Carole M. Cusack (red.), *Handbook of Islamic sects and movements*, uitgegeven in 2021, blz. 93 en 97. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 43 en 44. Home Office, *Country policy and information note, Turkey, Gülenists*, oktober 2023, blz. 4, 8, 11, 12 en 14. Finse Immigratiedienst, *Turkey, Individuals associated with the Gülen movement, The Finnish Immigration Service's fact-finding mission to Ankara and Istanbul 2 -6 October 2023*, juni 2024, blz. 5. Şen e.a. (red.), *The political psychology of Kurds in Turkey*, uitgegeven in 2023, blz. 157.

³⁰⁷ David Tittensor, *The House of Service, The Gülen movement and Islam's third way*, uitgegeven in 2014, blz. 73.

³⁰⁸ Tee heeft zich gespecialiseerd in de Gülenbeweging en is verbonden aan de Britse Universiteit van Chester.

³⁰⁹ Upal en Cusack (red.), *Handbook of Islamic sects and movements*, uitgegeven in 2021, blz. 97.

³¹⁰ In het Engels en Turks aangeduid als *State of Emergency* (SoE) en *Olağanüstü Hal* (OHAL).

³¹¹ Upal en Cusack (red.), *Handbook of Islamic sects and movements*, uitgegeven in 2021, blz. 86-88 en 100-104. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 43. Home Office, *Turkey, Gülenists*, oktober 2023, blz. 4 en 14-16. Şen e.a. (red.), *The political psychology of Kurds in Turkey*, uitgegeven in 2023, blz. 157.

³¹² In het Engels wordt deze eretitel vertaald als *respected teacher*.

³¹³ Al Jazeera, *US-based cleric Fethullah Gulen, accused of Turkey coup attempt, dies at 83*, 21 oktober 2024. Al-Monitor, *Erdogan's rival Fetullah Gulen dies in exile aged 83*, 21 oktober 2024. AA, *Türkiye confirms death of FETO*

De Turkse autoriteiten maakten gelijk duidelijk dat hun strijd tegen de Gülenbeweging onverdroten zou doorgaan. Op 21 oktober 2024 deelde Hakan Fidan, de Turkse minister van Buitenlandse Zaken, mee dat de Turkse regering niet zou verslappen in de bestrijding van de Gülenbeweging.³¹⁴ Op dezelfde dag riep het Turkse ministerie van Defensie de volgelingen van Gülen op om zich over te geven aan de Turkse overheid.³¹⁵ Begin november 2024 woonde president Erdoğan een topbijeenkomst bij van de Organisatie van Turkse Staten³¹⁶ in de Kirgizische hoofdstad Bisjkek. Daar zei hij: 'Onze strijd tegen alle vormen van terrorisme, in het bijzonder tegen FETÖ, zal ononderbroken doorgaan'.³¹⁷

4.2 Omvang van de vervolging

Voorgaand ambtsbericht meldde dat de vervolging van (vermeende) Gülenisten in intensiteit was afgenomen in vergelijking met de periode vlak na de mislukte staatsgreep in juli 2016. De Turkse autoriteiten arresteerden nog steeds (vermeende) Gülenisten, maar niet op dezelfde schaal als in de periode vlak na de staatsgreep.³¹⁸

Deze situatie duurde voort tijdens de verslagperiode. In oktober 2023 concludeerde het Britse *Home Office* dat de meeste arrestaties en detenties hadden plaatsgevonden gedurende de noodtoestand (juli 2016 – juli 2018).³¹⁹ De EU-delegatie in Turkije concludeerde rond dezelfde periode dat de aantallen strafrechtelijke onderzoeken en vervolgingen van (vermeende) Gülenisten relatief laag waren in vergelijking met de situatie van voor 2020, net als de aantallen gedwongen ontslagen. De EU-delegatie voerde deze daling terug op het feit dat de meest zichtbare Gülenisten in de Turkse samenleving reeds waren ontslagen dan wel strafrechtelijk onderzocht en vervolgd.³²⁰

De daling in de aantallen arrestaties en detenties bleek ook uit de cijfers die de Turkse autoriteiten beschikbaar stelden. Zo verbleven er in november 2021 22.340 Gülenisten in voorarrest of in de gevangenis. In juli 2022 was dit aantal gedaald naar 19.252.³²¹ Volgens Tunç, de Turkse minister van Justitie, was dit aantal op 12 juli 2024 verder gezakt naar 13.251.³²² Onderstaande grafiek, die gebaseerd is op Turkse overheidsgegevens, laat deze dalende trend zien.

terror group's ringleader Fetullah Gulen, 21 oktober 2024. BBC, *Turkish cleric accused of planning failed 2016 coup dies*, 21 oktober 2024. FT, *Cleric and alleged Turkish coup plotter Fethullah Gulen dies in exile*, 21 oktober 2024. NOS, *Turkse media: geestelijke Gülen (83), aartsvijand van Erdogan, overleden*, 21 oktober 2024. POLITICO, *Erdoğan's arch enemy Fethullah Gulen dies*, 21 oktober 2024. The New York Times, *Fethullah Gulen, Turkish cleric and Erdogan rival, dies at 83*, 21 oktober 2024. HDN, *Türkiye confirms death of FETÖ leader Gülen*, 22 oktober 2024.

³¹⁴ AA, *Türkiye confirms death of FETO terror group's ringleader Fetullah Gulen*, gepubliceerd op 21 oktober 2024, bijgewerkt op 22 oktober 2024. Daily Sabah, *Turkish officials vow fight against FETÖ will continue*, 21 oktober 2024. BBC, *Fethullah Gülen'in ölümü sonrası yapılanmayı neler bekliyor, kim yönetecek? ('Wat staat de organisatie te wachten na de dood van Fethullah Gülen?', 'Wie zal de leiding nemen?')*, 19 november 2024.

³¹⁵ Duvar English, *Turkish Defense Ministry calls Gülenists to 'surrender' after leader's death*, 22 oktober 2024.

³¹⁶ In het Engels en Turks bekend als *Organization of Turkic States* (OTS) en *Türk Devletleri Teşkilatı* (TDT). Deze intergouvernementele organisatie bevordert de samenwerking tussen de landen waar Turkse talen worden gesproken, te weten Azerbeidzjan, Kazachstan, Kirgizië, Oezbekistan en Turkije. Raadpleeg <https://www.turkicstates.org/en> voor meer informatie over de OTS.

³¹⁷ Daily Sabah, *Erdoğan calls for Turkic unity for fair resolution of Palestinian issue*, 5 november 2024.

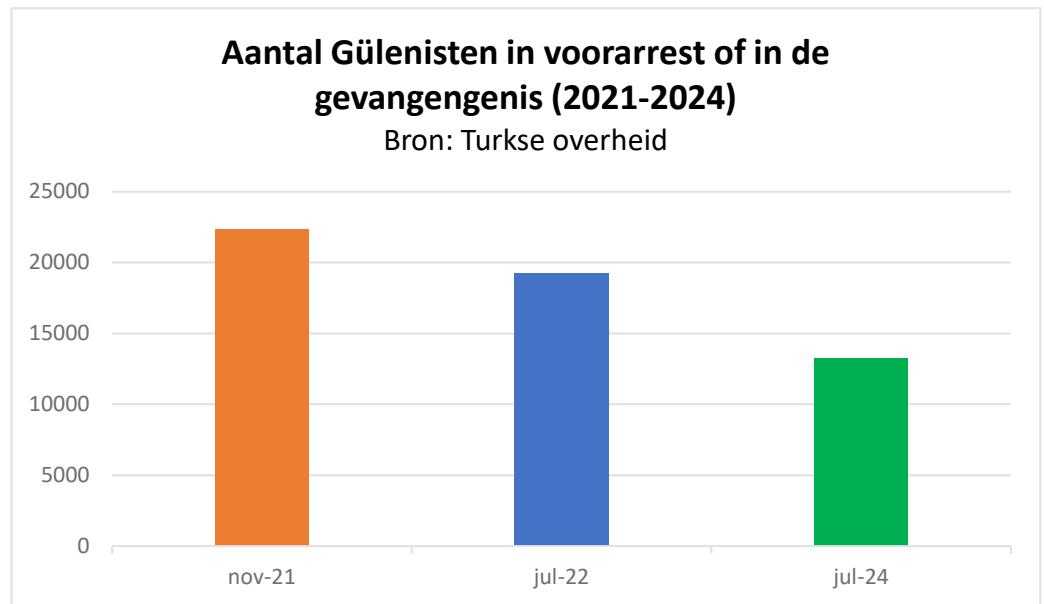
³¹⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 43 en 44.

³¹⁹ Home Office, *Turkey, Gülenists*, oktober 2023, blz. 8 en 19.

³²⁰ Finse Immigratiedienst, *Turkey*, juni 2024, blz. 7.

³²¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 44.

³²² Turks Ministerie van Justitie, *Adalet Bakanı Yılmaz Tunç, 15 Temmuz'u değerlendirdi ('De coup van 15 juli, Een evaluatie van de ministerie van Justitie Yılmaz Tunç')*, 12 juli 2024.

Bovengenoemde daling had als reden dat steeds meer Gülenisten hun gevangenisstraf hadden uitgezeten. Artikel 314 van het Turkse Wetboek van Strafrecht stipuleert een gevangenisstraf van vijf tot tien jaar voor het lidmaatschap van een terroristische organisatie. De meeste veroordeelde Gülenisten kregen een gevangenisstraf van 7,5 jaar. Artikel 62 van het Wetboek van Strafrecht schrijft voor dat de duur van een gevangenisstraf met één zesde kan worden verminderd wegens goed gedrag. Derhalve werden veel Gülenisten, die na de mislukte staatsgreep van 2016 waren vastgezet, na zes jaar en drie maanden vrijgelaten.³²³

Ook het aantal opgepakte Gülenisten nam in de verslagperiode af. In 2021 pakten de Turkse autoriteiten 22.458 Gülenisten op.³²⁴ Op 30 januari 2024 maakte Yerlikaya, de Turkse minister van Binnenlandse Zaken, bekend dat er in 2023 9.639 Gülenverdachten waren opgepakt en 1.689 Gülenisten waren gevangengezet.³²⁵ Op het moment van schrijven had Yerlikaya niet bekend gemaakt hoeveel Gülenisten er in 2024 waren opgepakt dan wel gevangengezet.³²⁶

De hierboven geschetste trend liet onverlet dat de Turkse autoriteiten in de verslagperiode doorgingen met de vervolging van (vermeende) Gülenisten.³²⁷ De volgende voorbeelden van arrestaties verschenen in de media en dienen enkel ter illustratie. Deze casussen kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

Op 24 oktober 2023 maakte Yerlikaya bekend dat er 611 Gülenverdachten waren opgepakt in een landelijke operatie. In 77 provincies vonden er arrestaties plaats. Het veiligheidsapparaat had zich daarbij onder meer gericht op gebruikers van ByLock en personen die in ByLock-berichten waren genoemd.³²⁸ ByLock was een applicatie die Gülenisten volgens de Turkse autoriteiten zouden gebruiken om

³²³ Finse Immigratiedienst, *Turkey*, juni 2024, blz. 11. Vertrouwelijke bron, 30 september en 4 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

³²⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 44.

³²⁵ Districtsgouverneurschap van Oğuzeli (een district in de provincie Gaziantep), *İçişleri Bakanımız Sayın Ali Yerlikaya, "1 Ocak 2023-31 Aralık 2023 tarihleri arasında bölücü terör örgütüne yönelik 3 Bin 911 şehir, 19 Bin 682 kırsal operasyon düzenlendi" dedi* ('Minister van Binnenlandse Zaken, de heer Ali Yerlikaya, verklaarde: "Tussen 1 januari 2023 en 31 december 2023 zijn er 3.911 stedelijke en 19.682 landelijke acties uitgevoerd tegen de separatistische terroristische organisatie"'), 30 januari 2024.

³²⁶ Vertrouwelijke bron, 14 februari 2025.

³²⁷ Finse Immigratiedienst, *Turkey*, juni 2024, blz. 6 en 7.

³²⁸ Daily Sabah, *Türkiye captures over 600 suspects in nationwide anti-FETÖ op.*, 24 oktober 2023.

versleutelde berichten naar elkaar te sturen. Sinds lange tijd gebruikten de Turkse autoriteiten ByLock als een indicatie van betrokkenheid bij de Gülenbeweging,³²⁹ waarover meer kan worden gelezen in paragraaf 4.3. ByLock is niet langer beschikbaar als applicatie.

Op 7 februari 2024 pakten de Turkse autoriteiten negentien Gülenverdachten op in Ankara en Izmir. Het ging om cadetten en (voormalige) legerofficieren. Sommige verdachten zouden gebruik hebben gemaakt van de ByLock-app.³³⁰

Op 21 februari 2024 verkondigde Yerlikaya dat er 67 Gülenverdachten waren opgepakt in veertien provincies, waaronder Ankara, Antalya, Elazığ, Istanboel, Manisa en Şanlıurfa.³³¹

Op 14 mei 2024 deelde Yerlikaya mee dat er 544 Gülenverdachten waren opgepakt. De arrestatiegolf had in 62 provincies plaatsgevonden. Opnieuw waren sommige verdachten opgepakt, omdat zij gebruik zouden hebben gemaakt van de ByLock-applicatie.³³²

Op 1 augustus 2024 gaf Yerlikaya aan dat er 55 Gülenverdachten waren opgepakt in 21 steden, onder meer in Ankara, Edirne, Elazığ, Isparta, Istanboel en Mersin. De verdachten, die dienden in het leger en de politie, zouden onder meer contact met elkaar hebben onderhouden vanuit telefooncellen. Dit was naast ByLock een gebruikelijke communicatiewijze binnen de Gülenbeweging, aldus de Turkse autoriteiten.³³³

Op 19 november 2024 deelde Yerlikaya mee dat er 459 Gülenverdachten waren opgepakt in 66 provincies. Zij waren onder meer werkzaam in het leger, de politie en de rechterlijke macht. De verdachten onderhielden contact met elkaar via ByLock en telefooncellen.³³⁴

Op 14 januari 2025 maakte Yerlikaya bekend dat er in de voorafgaande week 110 Gülenverdachten waren opgepakt in 23 provincies, waaronder Ankara en Istanboel.³³⁵ Op 24 januari 2025 deelde dezelfde minister mee dat er 71 Gülenverdachten waren opgepakt, opnieuw in 23 provincies.³³⁶

In de voorgaande verslagperiode verschenen in de media geen vervolgberichten over het lot van opgepakte Gülenverdachten.³³⁷ Ook tijdens de verslagperiode waren er geen vervolgberichten, waardoor het onduidelijk bleef of de arrestanten waren vrijgelaten, strafrechtelijk vervolgd dan wel veroordeeld.³³⁸

De voortzetting van arrestaties van Gülenverdachten bleek niet alleen uit mediaberichten, maar ook uit data op de website van het Turkse ministerie van Binnenlandse Zaken. Daaruit werd duidelijk dat er tussen 10 januari en 23 oktober 2024 27 operaties hadden plaatsgevonden, waarbij in totaal 1.824 personen waren

³²⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 45.

³³⁰ Daily Sabah, *19 nabbed, 5 wanted in operations against FETÖ in Türkiye*, 7 februari 2024.

³³¹ Daily Sabah, *Türkiye captures 67 FETÖ suspects in nationwide raid*, 21 februari 2024.

³³² Die Zeit, *Türkischer Innenminister verkündet Festnahme Hunderter Gülen-Anhänger*, 14 mei 2024. Duvar English, *Turkish authorities detain 544 for Gülen network membership charge*, 14 mei 2024. HDN, *Over 500 suspects nabbed over FETÖ ties*, 14 mei 2024.

³³³ Daily Sabah, *Türkiye detains 55 suspected FETÖ infiltrators in 21 cities*, 1 augustus 2024.

³³⁴ Daily Sabah, *'Operation Clamp' nets 459 FETÖ suspects across Türkiye*, 19 november 2024.

³³⁵ Daily Sabah, *110 nabbed in weeklong operations against FETÖ in Türkiye*, 14 januari 2025.

³³⁶ Daily Sabah, *'Clamp' ops capture 71 FETÖ suspects across Türkiye*, 24 januari 2025.

³³⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 44.

³³⁸ Finse Immigratiedienst, *Turkey*, juni 2024, blz. 16, 31 en 32.

opgepakt. In de meeste gevallen zouden de verdachten gebruik hebben gemaakt van de ByLock-app of telefoons. ³³⁹

4.3 Betrokkenheid bij de Gülenbeweging

Alvorens de Gülenbeweging werd verboden, was zij vertegenwoordigd in alle segmenten van de Turkse samenleving, hetgeen reeds aan bod kwam in paragraaf 4.1. In dit verband wees één bron erop dat vervolgde Gülenisten uit alle geledingen van de maatschappij voortkwamen, van dorpsherders tot academici, van kleine ondernemers tot zakenmagnaten en van griffiers tot openbare aanklagers. ³⁴⁰

Desalniettemin maakten eerdere ambtsberichten duidelijk dat met name (vermeende) Gülenisten in het veiligheids- en justitiële apparaat in de negatieve belangstelling stonden bij de Turkse autoriteiten. ³⁴¹ Tijdens de verslagperiode was dit niet anders en trokken met name Gülenistische cadetten, militairen, gendarmes, politieagenten, rechters en openbare aanklagers de negatieve aandacht van de Turkse overheid. ³⁴² Volgens één bron was dit patroon niet zo verwonderlijk, omdat (vermeende) Gülenisten in het veiligheidsapparaat in de beleving van de autoriteiten een grotere bedreiging vormden voor de staatsveiligheid dan een aan de Gülenbeweging geaffilieerde boekhouder, arts of verpleegkundige. ³⁴³

Dat met name (vermeende) Gülenisten in het veiligheids- en justitiële apparaat in de negatieve belangstelling stonden, bleek ook uit de eerder aangehaalde data van het Turkse ministerie van Binnenlandse Zaken (zie paragraaf 4.2). Bij de operaties die tussen 10 januari en 23 oktober 2024 plaatsvonden, waren er in de meeste gevallen militairen, politieagenten en medewerkers van justitie opgepakt. De overige verdachten behoorden tot een 'restcategorie' die werd aangeduid als *güncel yapılanma*, in het Engels vertaald als *actual structure*. Daartoe behoorden bijvoorbeeld burgers die (financiële) steun gaven aan gevangengezette Gülenisten en/of hun familieleden, ³⁴⁴ waarop later in deze paragraaf wordt teruggekomen.

Op 28 december 2023 maakte minister Yerlikaya bekend dat er 445 politieagenten waren geschorst. Er was tegen hen een onderzoek ingesteld, omdat ze verdacht werden van banden met de Gülenbeweging. ³⁴⁵ Deze gebeurtenis maakte wederom duidelijk dat (vermeende) Gülenisten in het veiligheidsapparaat in het bijzonder de negatieve overheidsaandacht trokken.

Niet alle opgepakte Gülenverdachten behoorden tot de politie, het leger en het ambtenarenapparaat. Zoals reeds aangegeven, was er sprake van een 'restcategorie'. Tot deze categorie behoorden onder andere burgers die gevangengezette familieleden, vrienden en collega's en/of hun familieleden hielpen. Deze hulp bestond bijvoorbeeld uit geld of voedsel. De Turkse autoriteiten verdachten personen die gevangengezette Gülenisten en/of hun families ondersteunden van het 'herstructureren' van de Gülenbeweging. ³⁴⁶

³³⁹ Vertrouwelijke bron, 4 november 2024.

³⁴⁰ Vertrouwelijke bron, 3 oktober 2024.

³⁴¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 40. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 40.

³⁴² Vertrouwelijke bron, 3 oktober 2024. Vertrouwelijke bron, 4 november 2024.

³⁴³ Vertrouwelijke bron, 4 november 2024.

³⁴⁴ Vertrouwelijke bron, 4 november 2024.

³⁴⁵ Daily Sabah, *Hundreds of police officers linked to FETÖ suspended in Türkiye*, 29 december 2023. Duvar English, *445 police officers suspended in Turkey due to 'ties with Gülen network'*, 29 december 2023. HDN, *445 police officers suspended over FETÖ links, reveals minister*, 30 december 2023.

³⁴⁶ Home Office, *Turkey, Gülenists*, oktober 2023, blz. 8. Finse Immigratiedienst, *Turkey*, juni 2024, blz. 14-16. Vertrouwelijke bron, 3 oktober 2024.

Voorgaand ambtsbericht meldde dat mensen relatief gemakkelijk konden worden verdacht van betrokkenheid bij de Gülenbeweging.³⁴⁷ Deze dynamiek bleef aanwezig in de verslagperiode. Zo was een bron op de hoogte van een groep vrouwen en hun dochters die was opgepakt. Deze groep onderhield contact met een vrouw die op haar beurt weer banden had met de Gülenbeweging. Op het moment van schrijven verbleven de vrouwen en hun meerderjarige dochters nog in de gevangenis; de minderjarige dochters waren na verhoor weer vrijgelaten, aldus de bron.³⁴⁸

Voorts dient te worden vermeld dat ook niet-Gülenisten konden worden gebrandmerkt als Gülenist en als zodanig werden behandeld door de Turkse autoriteiten. In dit geval kon bijvoorbeeld worden gedacht aan oppositieleiden, vakbondsactivisten, journalisten en academici die zich kritisch uitlieten over de Turkse overheid.³⁴⁹ Zo werd in de verslagperiode een strafrechtadvocate genaamd Dilek Ekmekçi strafrechtelijk vervolgd en in voorarrest geplaatst op verdenking van lidmaatschap van de Gülenbeweging. Zij had zich kritisch uitgelaten over het seksueel misbruik van minderjarigen in staatsinstellingen.³⁵⁰ Dezelfde dynamiek was tijdens eerdere verslagperiodes ook aanwezig.³⁵¹

Tijdens de voorgaande verslagperiode hanteerden de Turkse autoriteiten verschillende criteria bij de vervolging van (vermeende) Gülenisten, zoals het hebben gehad van een bankrekening bij Bank Asya³⁵² of het hebben gedownload en gebruikt van de ByLock-app.³⁵³ Deze criteria bleven van kracht tijdens de verslagperiode,³⁵⁴ hetgeen ook bleek uit de in paragraaf 4.2 behandelde arrestaties.

De internationale mensenrechtenorganisatie *Human Rights Watch* (HRW) benadrukte dat de Turkse autoriteiten de criteria niet op eenduidige wijze toepasten in de praktijk. HRW omschreef de vervolging van (vermeende) Gülenisten als 'extreem willekeurig en onvoorspelbaar'.³⁵⁵ Een bron bevestigde dat de vervolging van Gülenisten willekeurig van aard was. Zo wist deze bron dat sommige abonnees van de Gülenistische krant *Zaman* ('Tijd') wel waren opgepakt en gevangengezet, terwijl andere *Zaman*-abonnees ongemoeid waren gelaten. Het bleef onduidelijk waarom de ene *Zaman*-abonnee wel was opgepakt en de andere niet.³⁵⁶

4.4 Rechtsgang en maatschappelijk verkeer

Rechtspraak

Voorgaand ambtsbericht meldde dat in de jurisprudentie het gebruik van criteria aangaande ByLock en Bank Asya was aangescherpt. Enkele uitspraken van het Constitutioneel Hof (AYM) en het Hof van Cassatie maakten duidelijk onder welke voorwaarden de criteria betreffende ByLock en Bank Asya konden worden gebruikt als bewijs van banden met de Gülenbeweging.³⁵⁷ Desgevraagd gaf een bron aan dat

³⁴⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 45 en 46.

³⁴⁸ Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

³⁴⁹ Finse Immigratiedienst, *Turkey*, juni 2024, blz. 19.

³⁵⁰ Evrensel, *Terör örgütü üyeliğinden yargılanan Av. Dilek Ekmekçi tahliye edildi* ('Advocate Dilek Ekmekçi, die terechtstaat wegens lidmaatschap van een terroristische organisatie, is vrijgelaten'), 22 oktober 2024. MLSA, *Avukat Dilek Ekmekçi yeniden tutuklandı* ('Advocate Dilek Ekmekçi werd opnieuw gearresteerd'), 24 oktober 2024. Bianet, *Arrested lawyer Dilek Ekmekçi begins hunger strike*, 18 november 2024.

³⁵¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 45.

³⁵² Bank Asya was gelieerd aan de Gülenbeweging en raakte na de mislukte staatsgreep in 2016 haar banklicentie kwijt.

³⁵³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 45.

³⁵⁴ Home Office, *Turkey, Gülenists*, oktober 2023, blz. 7. Finse Immigratiedienst, *Turkey*, juni 2024, blz. 22-26. Vertrouwelijke bron, 3 oktober 2024. Vertrouwelijke bron, 4 november 2024.

³⁵⁵ Finse Immigratiedienst, *Turkey*, juni 2024, blz. 8.

³⁵⁶ Vertrouwelijke bron, 3 oktober 2024.

³⁵⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 45.

het onduidelijk was in hoeverre deze uitspraken in de praktijk werden toegepast in de rechtsgang. Doordat sommige lagere rechtbanken uitspraken van hogere rechtbanken naast zich neerlegden (zie paragraaf 3.2), was er in de justitiële sector een onoverzichtelijke situatie ontstaan, aldus de bron.³⁵⁸

Gedurende de verslagperiode sprong de zaak van Yalçinkaya in het oog. Deze voormalige docent werd in 2016 opgepakt en in 2017 veroordeeld tot een gevangenisstraf van zes jaar en drie maanden wegens lidmaatschap van de Gülenbeweging. De veroordeling was grotendeels gebaseerd op zijn gebruik van de ByLock-app. Op 26 september 2023 oordeelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) dat er sprake was van een oneerlijke rechtsgang. De Turkse autoriteiten legden de uitspraak van het EHRM naast zich neer.³⁵⁹ Yalçinkaya had ondertussen zijn straf uitgezeten, maar het uitreisverbod tegen hem bleef van kracht.³⁶⁰

Op het moment van schrijven lager er 62.250 zaken ter behandeling bij het EHRM. Daarvan kwamen 23.150 zaken, oftewel 37,2%, uit Turkije.³⁶¹ Het was onduidelijk hoeveel van deze zaken gelieerd waren aan de Gülenbeweging.³⁶² Aangezien Turkije de uitspraak van het EHRM inzake Yalçinkaya naast zich had neergelegd, bestond de vrees dat duizenden andere veroordeelde ByLock-gebruikers evenmin hun recht zouden kunnen halen.³⁶³

Volgens HRW en een advocaat werd er in de Turkse rechtsspraak niet eenduidig omgegaan met Gülenzaken. Zo kwam het voor dat de ene verdachte werd vrijgesproken en de andere veroordeeld, terwijl in beide gevallen het bewijsmateriaal nagenoeg hetzelfde was.³⁶⁴

Gedwongen ontslagen

Personen die gedurende de noodtoestand (2016–2018) gedwongen waren ontslagen, konden naar aanleiding daarvan in de verslagperiode problemen dan wel hinder ondervinden. Tijdens de noodtoestand waren er duizenden rechters en aanklagers gedwongen ontslagen wegens (vermeende) banden met de Gülenbeweging. Sommigen wisten met succes hun gedwongen ontslag aan te vechten. In de verslagperiode besloot de Turkse Raad van State³⁶⁵ dat 450 rechters en aanklagers, die destijds gedwongen waren ontslagen, terug in hun functie moesten worden geplaatst. President Erdoğan uitte hierover in het openbaar zijn ongenoegen en omschreef het terugplaatsingsbesluit als 'onaanvaardbaar'. Naar aanleiding van deze uitspraak stelde de Raad van Rechters en Aanklagers (HSK) een nieuw onderzoek in bij 387 rechters en aanklagers.³⁶⁶

Het ambtsbericht van maart 2022 maakte reeds duidelijk dat indien iemand wegens (vermeende) terreurbanden gedwongen was ontslagen, dit werd vastgelegd in een database van het *Sosyal Güvenlik Kurumu* (Instituut voor Sociale Zekerheid,

³⁵⁸ Vertrouwelijke bron, 4 november 2024.

³⁵⁹ Duvar English, *ECHR finds rights violation in case regarding Gülen network*, 26 september 2023. EHRM, *Türkiye must address systemic problem of convictions for terrorism offences based decisively on accused's use of the ByLock messaging application*, 26 september 2023. De Volkskrant, *Europese mensenrechtenhof maakt gehakt van vonnis Turkse 'terreurverdachte'*, 28 september 2023. The Economist, *Turkey's president picks a fight with the Council of Europe*, 3 oktober 2023. EUObserver, *Erdoğan lashes out at ECHR's landmark 'anti-Turkey' ruling*, 13 oktober 2023. Vertrouwelijke bron, 3 oktober 2024.

³⁶⁰ Vertrouwelijke bron, 21 december 2024.

³⁶¹ EHRM, *Pending applications allocated to a judicial formation*, ongedateerd, geraadpleegd op 18 november 2024.

³⁶² Vertrouwelijke bron, 17 december 2024.

³⁶³ Vertrouwelijke bron, 21 december 2024.

³⁶⁴ Finse Immigratiedienst, *Turkey*, juni 2024, blz. 45 en 46.

³⁶⁵ In het Engels en Turks bekend als *Council of State* en *Danıştay*.

³⁶⁶ T24, *Erdoğan'ın tepkisinin ardından HSK'dan göreve iade edilen 387 hakim ve savcı hakkında inceleme kararı* ('Na de reactie van Erdoğan besloot HSK een onderzoek in te stellen naar 387 rechters en aanklagers die zijn teruggeplaatst in hun oude functie'), 17 februari 2024. Vertrouwelijke bron, 3 oktober 2024.

SGK).³⁶⁷ Deze registratie bemoeilijkte ontslagen medewerkers om een nieuwe baan te krijgen. Indien zij solliciteerden op een nieuwe baan, konden potentiële werkgevers, zowel in de publieke als in de particuliere sector, via een portaal van het SGK de registratie raadplegen. Veelal toonden zij zich niet geneigd om personen met een dergelijke registratie aan te nemen. Burgers konden een dergelijke registratie raadplegen in hun *e-devlet* omgeving.³⁶⁸ E-devlet is het digitale overheidsloket voor inwoners van Turkije en betekent letterlijk 'elektronische overheid'.³⁶⁹

Bovenstaande praktijk bleef van kracht in de verslagperiode.³⁷⁰ Zo was een bron op de hoogte van een voormalige aanklager die vanwege (vermeende) Gülenbanden gedwongen was ontslagen. Na dit ontslag ambieerde deze een carrière in de academische wereld. Iedere keer als een universiteit op het punt stond om de persoon aan te nemen, strandde de procedure bij de veiligheidscheck, waarbij de universiteit de registratie in de SGK-database in het vizier kreeg, aldus de bron.³⁷¹

Yalçinkaya, de Gülenistische docent die zijn gevangenisstraf had uitgezeten, mocht zijn beroep evenmin uitoefenen. Vanwege zijn registratie als ontslagen medewerker in het SGK kwam hij nergens anders aan het werk. Hij bleef afhankelijk van financiële ondersteuning van zijn broers en zussen in Frankrijk, aldus een bron.³⁷²

Het was onduidelijk of vrijgelaten Gülenisten opnieuw het risico liepen op problemen met de Turkse autoriteiten. Een bron deelde mee dat de autoriteiten niet geneigd waren om vrijgelaten Gülenisten opnieuw strafrechtelijk te vervolgen.³⁷³ Een andere bron liet weten dat vrijgelaten Gülenisten in de gaten werden gehouden door de autoriteiten. Indien zij de banden opnieuw aanhaalden met andere Gülenisten, liepen ze het risico op nieuwe problemen met de autoriteiten, aldus de bron.³⁷⁴ Deze bron specificeerde niet wat er werd bedoeld met 'opnieuw aanhalen van banden' en 'nieuwe problemen'.

4.5 Familieleden van (vermeende) Gülenisten

Voorgaand ambtsbericht meldde dat met name familieleden van hooggeplaatste Gülenisten konden rekenen op negatieve aandacht van de Turkse autoriteiten.³⁷⁵ Deze situatie bleef hetzelfde in de verslagperiode.³⁷⁶ Zo zetten de Turkse autoriteiten de 78-jarige moeder van een prominente Gülenist genaamd Akin İpek gevangen. İpek was een zakenmagnaat die naar het buitenland was uitgeweken.³⁷⁷

Familieleden van (vermeende) Gülenisten konden hinder ondervinden in het maatschappelijk verkeer en op de arbeidsmarkt.³⁷⁸ Zo had een bron gehoord dat familieleden van (vermeende) Gülenisten geen toegang kregen tot bepaalde sociale

³⁶⁷ Het SGK valt onder het Turkse ministerie van Arbeid en Sociale Zaken en is enigszins vergelijkbaar met de Sociale Verzekeringsbank (SVB) in Nederland. In het Engels staat het SGK bekend als het *Social Security System*.

³⁶⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 44. Vertrouwelijke bron, 10 februari 2025.

³⁶⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 16.

³⁷⁰ Finse Immigratiedienst, *Turkey*, juni 2024, blz. 35, 50, 51, 69 en 70. Vertrouwelijke bron, 3 oktober 2024.

Vertrouwelijke bron, 4 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

³⁷¹ Vertrouwelijke bron, 3 oktober 2024.

³⁷² Vertrouwelijke bron, 23 december 2024.

³⁷³ Vertrouwelijke bron, 4 november 2024.

³⁷⁴ Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

³⁷⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 47 en 48.

³⁷⁶ Vertrouwelijke bron, 4 november 2024.

³⁷⁷ Serbestiyet, *Akin İpek'in annesi Melek İpek (78), FETÖ soruşturması kapsamında tutuklandı ('Melek İpek (78), moeder van Akin İpek, is gearresteerd in het kader van een FETÖ-onderzoek')*, 9 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

³⁷⁸ Finse Immigratiedienst, *Turkey*, juni 2024, blz. 42.

voorzieningen.³⁷⁹ Een andere bron gaf het voorbeeld van een zoon van een rechter die gedwongen was ontslagen. Deze zoon kon geen overheidsfunctie krijgen vanwege het verleden van zijn vader.³⁸⁰

4.6 Gülenisten in het buitenland

Tijdens de voorgaande verslagperiodes bleef de strijd van de Turkse autoriteiten tegen de Gülenbeweging niet beperkt tot het territorium van Turkije zelf. Zo bracht de *Millî İstihbarat Teşkilatı* (nationale veiligheidsdienst, MİT), al dan niet in samenwerking met buitenlandse veiligheidsdiensten, Gülenverdachten over vanuit het buitenland naar Turkije.³⁸¹

Ook in de verslagperiode zetten de Turkse autoriteiten zich in om Gülenisten in het buitenland naar Turkije te krijgen. Het *Committee against Torture* (CAT), oftewel het VN-Comité tegen Foltering, concludeerde dat deze praktijk 'systematisch' plaatsvond.³⁸² De volgende voorbeelden dienen ter illustratie en kunnen niet als uitputtend worden beschouwd.

Begin oktober 2023 bracht de MİT een Gülenverdachte genaamd Koray Vural over van Tadzjikistan naar Turkije. Hij zou activiteiten van de Gülenbeweging in Centraal-Azië hebben gecoördineerd en bezoeken hebben gebracht aan Gülen in Pennsylvania.³⁸³

Eind december 2023 pakte de MİT twee Gülenverdachten op in Algerije, te weten Mustafa Tan en Mustafa Bircan. Zij zouden activiteiten van de Gülenbeweging in Algerije hebben ontplooid en contact onderhouden met de leiders van de Gülenbeweging in de VS.³⁸⁴ Eerder had het Noord-Afrikaanse land in 2020 een Gülenverdachte aan Turkije uitgeleverd.³⁸⁵

Op 18 oktober 2024 leverde Kenia op verzoek van Turkije vier Turkse staatsburgers uit. Zij waren in Kenia erkend als vluchteling en behoorden tot de Gülenbeweging. Het ging om Mustafa Genç, Öztürk Uzun, Alparslan Taşçı en Hüseyin Yeşilsu. Genç was de directeur van een privéschool die was opgericht door de *Omeriye Foundation*, een aan de Gülenbeweging gelieerde liefdadigheidsstichting. De Keniaanse overheid bevestigde de gedwongen terugkeer van de vier Turken naar Turkije middels een schriftelijke verklaring. De Keniaanse autoriteiten gaven daarbij enkel aan dat zij het Turkse uitleveringsverzoek hadden ingewilligd. De *United Nations High Commissioner for Refugees* (UNHCR), de VN-vluchtelingenorganisatie, toonde zich 'uiterst bezorgd' over het lot van de vier uitgezette personen. Een alliantie van Keniaanse ngo's, waaronder de Keniaanse tak van *Amnesty International*, veroordeelde de uitzetting. De coalitie sprak van een schending van het *non-refoulement*-beginsel, oftewel het verbod op het terugzenden van vluchtelingen naar hun land van herkomst indien zij te vrezen hebben voor

³⁷⁹ Vertrouwelijke bron, 11 november 2024.

³⁸⁰ Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

³⁸¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 46.

³⁸² CAT, *Concluding observations on the fifth periodic report of Türkiye*, 14 augustus 2024, blz. 8.

³⁸³ Daily Sabah, *Turkish intelligence brings fugitive FETÖ member from Tajikistan*, 5 oktober 2023. HDN, *Key FETÖ member apprehended in Tajikistan*, 6 oktober 2023. Human Rights Watch (HRW), *"We will find you", A global look at how governments repress nationals abroad*, februari 2024, blz. 19. Finse Immigratiedienst, *Turkey*, juni 2024, blz. 33.

³⁸⁴ AA, *Turkish intelligence nabs 2 FETÖ fugitives in Algeria*, 27 december 2023. Daily Sabah, *Türkiye nabs fugitive FETÖ members in Algeria*, 27 december 2023.

³⁸⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 44.

vervolgung.³⁸⁶ Eerder was in 2021 een neef van Gülen vanuit het Oost-Afrikaanse land naar Turkije overgebracht.³⁸⁷

Volgens een onderzoeksartikel van *The Washington Post* uit december 2024 waren bovengenoemde uitleveringen onderdeel van een breder patroon van transnationale repressie. In de afgelopen tien jaar waren 118 personen vanuit het buitenland overgebracht naar Turkije. In vrijwel alle gevallen ging het om mensen die gelieerd waren aan de Gülenbeweging, in het bijzonder om prominente vertegenwoordigers van de Gülenbeweging, geldschietters en personen die banden onderhielden met Gülen zelf. Na terugkeer naar Turkije wachtte de uitgeleverde personen een strafproces. Ze werden daarbij aangeklaagd voor lidmaatschap van een gewapend terroristisch netwerk. Voor zover bekend, was geen van hen vrijgesproken. *The Washington Post* baseerde voornoemde bevindingen op onder meer tientallen interviews met westerse en Turkse overheidsmedewerkers, VN-adviseurs en slachtoffers van uitleveringen en hun naasten. Ook had het Amerikaanse dagblad Turkse rechtbankstukken en VN-documenten geraadpleegd.³⁸⁸

Op 31 december 2024 maakten de Kirgizische autoriteiten bekend dat alle onderwijsinstellingen van de Gülenbeweging in Kirgizië waren overgedragen aan de *Turkish Maarif Foundation* (TMF).³⁸⁹ Deze stichting biedt onderwijsdiensten aan in het buitenland. De Turkse autoriteiten richtten de TMF in 2016 op met als doel om Gülen scholen over te nemen.³⁹⁰

³⁸⁶ Amnesty International, *Statement on the refoulement of four Turkish asylum seekers for immediate release*, 21 oktober 2024. BBC, *UN 'deeply concerned' Kenya returned Turkish refugees*, 21 oktober 2024. Keniaans Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Statement*, 21 oktober 2024. Nation, Kenya: 'Yes, we captured four refugees on behalf of Turkey', 21 oktober 2024. De Volkskrant, *Kenia deporteert vier Turkse vluchtelingen naar Turkije, gezin van een van hen woont in Nederland*, 22 oktober 2024. BBC, 'We live in fear' – forced expulsions taint Kenya's safe haven image, 7 november 2024. The Washington Post, *Turkey exploits post-9/11 counterterrorism model to target critics in exile*, 15 december 2024.

³⁸⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 43.

³⁸⁸ The Washington Post, *Turkey exploits post-9/11 counterterrorism model to target critics in exile*, 15 december 2024.

³⁸⁹ Daily Sabah, *Kyrgyzstan transfers FETÖ-linked schools to Turkish Maarif Foundation*, 31 december 2024.

³⁹⁰ De TMF staat in het Turks bekend als *Türkiye Maarif Vakfı* (TMV). *Maarif* betekent 'onderwijs'. Raadpleeg <https://turkiyemaarif.org> voor meer informatie over de TMF.

5 Koerden

5.1 Inleiding

De Koerden wonen hoofdzakelijk verspreid over Irak, Iran, Syrië en Turkije.³⁹¹ Het percentage Koerden in Turkije wordt geschat op twintig procent van de Turkse bevolking.³⁹² Koerden vormen de grootste niet-Turkse bevolkingsgroep in Turkije. Zij zijn niet erkend als een nationale minderheid.³⁹³ Het voorgaand ambtsbericht bevat meer algemene en contextuele informatie over de Koerden in Turkije.³⁹⁴

Dit hoofdstuk zet de situatie van Koerden uiteen en in het bijzonder die van Koerden die opkomen voor de politieke en culturele rechten van hun gemeenschap. Paragraaf 5.2 beschrijft hoe de Turkse autoriteiten het gebruik van de Koerdische taal inperkten. Paragraaf 5.3 behandelt enkele gevallen van anti-Koerdisch geweld vanuit de Turkse samenleving. Paragraaf 5.4 gaat in op de positie van de DEM-partij en haar leden en aanhangers. Paragraaf 5.5 kijkt tot slot naar de behandeling van familieleden van PKK'ers.

De situatie van Koerden komt ook elders in dit ambtsbericht aan bod. Subparagraaf 1.1.3 gaat in op de verkiezingsresultaten van DEM tijdens de lokale verkiezingen in maart 2024. Subparagraaf 1.1.4 kijkt naar het toenaderingsproces tussen de Volksalliantie en DEM. Raadpleeg subparagraaf 1.3.2 voor het verloop van de gewapende strijd tussen de Turkse staat en de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) op Turkse bodem. Raadpleeg subparagraaf 3.5.1 voor de situatie van Koerdische journalisten en media. Raadpleeg paragraaf 9.3 voor de situatie van Koerdische dienstplichtigen.

5.2 Koerdische taal onder druk

Het Koerdisch, in de eigen taal aangeduid als *Kurmancî*, is na het Turks de meest gesproken taal in Turkije. Het gebruik van het Koerdisch gaat sterk achteruit, met name onder Koerdische jongeren.³⁹⁵ In het land rust geen officieel verbod op het gebruik van het Koerdisch. De Turkse grondwet erkent alleen het Turks als de officiële landstaal.³⁹⁶ Aldus geniet de Koerdische taal geen wettelijke bescherming. In de verslagperiode deden zich verscheidene situaties voor, waarbij het gebruik van het Koerdisch werd ingeperkt dan wel ontmoedigd. Hieronder volgen enkele voorbeelden ter illustratie. Deze kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

Eind augustus 2023 zorgde het Turkse ministerie van Gezondheidszorg ervoor dat een digitaal gezondheidsportaal, dat eerst alleen beschikbaar was in het Turks, ook in vijf andere talen werd weergegeven, te weten in het Arabisch, Duits, Engels, Frans en Russisch. Dit leidde tot kritiek van de zijde van DEM en Sezgin Tanriku, een parlementslid van de Republikeinse Volkspartij (CHP) van Koerdische komaf. Zij

³⁹¹ Kisanak (red.), *The purple color of Kurdish politics*, uitgegeven in 2022, blz. xiii. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 49.

³⁹² Şen e.a. (red.), *The political psychology of Kurds in Turkey*, uitgegeven in 2023, blz. 57.

³⁹³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 50. Şen e.a. (red.), *The political psychology of Kurds in Turkey*, uitgegeven in 2023, blz. 57 en 151.

³⁹⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 49 en 50.

³⁹⁵ Vertrouwelijke bron, 4 maart 2024. De Volkskrant, *Het Koerdisch, lang inzet van strijd, verdwijnt uit Turkije*, 14 januari 2025.

³⁹⁶ Şen e.a. (red.), *The political psychology of Kurds in Turkey*, uitgegeven in 2023, blz. 153.

wilden weten waarom het portaal wel beschikbaar was in vijf andere talen, maar niet in het Koerdisch.³⁹⁷ Fahrettin Koca, de minister van Gezondheid, antwoordde dat de dienstverlening in andere talen bestemd was voor buitenlandse patiënten en toeristen. Turkse staatsburgers dienden in te loggen met een Turks identificatienummer en gebruikers met een Turks identificatienummer werden nu eenmaal automatisch doorgeleid naar de Turkstalige omgeving.³⁹⁸

De ruimte voor het Koerdisch werd ook ingeperkt in de culturele sector. Op 16 januari 2024 verboden de Turkse autoriteiten een theatervoorstelling in het Koerdisch in de oostelijke stad Patnos. De autoriteiten gaven als enige reden op dat de voorstelling 'ongepast' zou zijn. Dit wekte bevreemding aangezien de voorstelling reeds in andere delen van Turkije was opgevoerd.³⁹⁹ Op 21 februari 2024 verboden de autoriteiten een concert in het Koerdisch in de oostelijke stad Bingöl. De autoriteiten gaven daarbij geen reden op.⁴⁰⁰ In oktober 2024 besloot het Turkse ministerie van Cultuur en Toerisme dat de film *Rojbash* ongeschikt was voor distributie. In deze rolprent stond een groep Koerdische acteurs centraal. In de film klonk hoofdzakelijk de Koerdische taal. De autoriteiten gaven geen specifieke reden voor het besluit. De filmmaker interpreteerde het besluit als een maatregel om het gebruik van het Koerdisch in te perken.⁴⁰¹

Ook elders in de openbare ruimte stond het Koerdisch onder druk. In juli 2024 verwijderden de Turkse autoriteiten verkeersinstructies in het Koerdisch⁴⁰² die op het wegdek waren aangebracht. Dit vond plaats in de steden Batman, Diyarbakır, Mardin en Van.⁴⁰³ De lokale autoriteiten in Diyarbakır en Mardin, welke verbonden waren aan DEM, beschouwden deze maatregel als een aanval op de Koerdische taal en cultuur en herstelden de verkeersinstructies in het Koerdisch. Zij wilden daarbij het meertalige karakter van de steden benadrukken.⁴⁰⁴ Eind september nam de door DEM gedomineerde gemeenteraad van Diyarbakır het besluit om meertalige plaatsnaam- en verkeersborden te plaatsen.⁴⁰⁵

In september 2024 hielden de Turkse autoriteiten een besluit tegen van de lokale autoriteiten in Diyarbakır om een stadspark te vernoemen naar Rindêxan, een vrouwenfiguur in de Koerdische cultuur. De Turkse autoriteiten voerden daarbij aan dat de naam niet in het Turks was, maar in een 'buitenlandse taal'.⁴⁰⁶

Op 24 september 2024 deed de politie invallen bij twee Koerdische taalinstanties en één Koerdische boekhandel in Diyarbakır. Daarbij nam zij honderden boeken, kranten en harde schijven in beslag. Volgens de Turkse autoriteiten vormde het inbeslaggenomen materiaal propaganda voor de PKK. De politie pakte daarnaast 23 medewerkers op. Politieke partijen die zich inzetten voor de politieke en culturele rechten van de Koerden, waaronder DEM, veroordeelden het handelen van de autoriteiten als een aanval op de Koerdische taal en cultuur.⁴⁰⁷

³⁹⁷ Bianet, *Criticism arises over exclusion of Kurdish in e-prescription system*, 28 augustus 2023.

³⁹⁸ Bianet, *Minister responds to criticism for exclusion of Kurdish in e-prescription system*, 29 augustus 2023.

³⁹⁹ Duvar English, *Turkish district governor finds Kurdish play 'inappropriate,' cancels performance*, 23 januari 2024.

⁴⁰⁰ Bianet, *Metin Kahraman: 'We will file a lawsuit against the concert ban'*, 22 februari 2024.

⁴⁰¹ Duvar English, *Turkish Culture Ministry rules Kurdish film 'not suitable' for release*, 10 oktober 2024. Bianet, *Culture Ministry bans Kurdish-language film 'Rojbash'*, 11 oktober 2024.

⁴⁰² Het ging daarbij om opschriften als *Pêşî Peya*. Dit betekent letterlijk 'voeten/voetgangers eerst', maar kan worden begrepen als 'voorrang voor voetgangers'.

⁴⁰³ Bianet, *Authorities remove Kurdish traffic signs in several cities*, 31 juli 2024.

⁴⁰⁴ Bianet, *Kurdish traffic signs reinstated in Diyarbakır*, 2 augustus 2024.

⁴⁰⁵ Duvar English, *Diyarbakır Municipality introduces multilingual signboards despite AKP's opposition*, 29 september 2024.

⁴⁰⁶ Duvar English, *Turkish district governor rejects Kurdish name for park, calling it 'foreign' language*, 23 september 2024.

⁴⁰⁷ Bianet, *Police seize hundreds of books, periodicals on 'terrorism' suspicion in raid on Diyarbakır*, 24 september 2024. Duvar English, *Turkish police raids Kurdish language foundations, detains educators*, 25 september 2024.

Op 22 december 2024 maakte YEWKURD, een vereniging van Koerdische uitgevers, bekend dat de Turkse autoriteiten in de voorafgaande drie weken 120 boeken, tijdschriften, kranten en overige publicaties in het Koerdisch hadden verboden. Sommige boeken behandelden politiek gevoelige onderwerpen, zoals het verloop van de Syrische burgeroorlog in Afrin, een regio waar veel Koerden wonen. Andere boeken deden dat niet, maar werden evengoed in ban gedaan, zoals een boek over Koerdische mythologie.⁴⁰⁸

Sinds 2012 is het voor scholieren toegestaan om het Koerdisch als keuzevak te nemen. Echter, in de verslagperiode bestond deze mogelijkheid in dertien steden. Uit onderzoek bleek dat er een gebrek was aan leerkrachten om het Koerdisch te onderwijzen. In andere gevallen waren ouders zich er niet van bewust dat hun kind Koerdisch taalonderwijs mocht volgen of durfden zij daar niet naar te vragen. In het laatste geval vreesden zij te worden geassocieerd met de PKK.⁴⁰⁹

Ondanks de druk op de Koerdische taal, nam het aantal studenten Koerdisch toe. Voor deze universitaire taalstudie gold een *numerus fixus*. Op 13 augustus 2024 werd duidelijk dat voor het eerst alle 196 plekken waren gevuld. Daarnaast was in de afgelopen jaren het aantal scholieren dat Koerdisch als bijvak nam gestegen van 20.000 naar 25.000.⁴¹⁰

Op 18 december 2024 werd het Ayşegül Doğan, een DEM-parlementslid, toegestaan om in het Turkse parlement haar toespraak in het Koerdisch te beginnen. Dit leek een breuk met het gangbare taalbeleid in het parlement.⁴¹¹ Eerder waren parlementsleden onderbroken indien zij in een andere taal dan het Turks spraken, bijvoorbeeld in het Koerdisch of Lazisch.⁴¹² In de notulen werd opgenomen dat Doğan 'niet-Turkse' woorden had gesproken.⁴¹³

5.3 Anti-Koerdisch geweld vanuit de samenleving

In de voorgaande verslagperiode vonden er geweldsincidenten plaats met een (vermeende) anti-Koerdische dimensie. Zo werd in mei 2023 in Istanboel een straatmuzikant genaamd Cihan Aymaz doodgestoken. Hij zong hoofdzakelijk in het Koerdisch. Een man uit het publiek verzocht hem om een lied te spelen dat populair was onder ultranationalistische Turken.⁴¹⁴ Toen Ayman dit verzoek weigerde, stak de man hem dood.⁴¹⁵ In juli 2024 werd de dader tot levenslang veroordeeld wegens doodslag.⁴¹⁶

Ook in deze verslagperiode verschenen er mediaberichten over anti-Koerdisch geweld. Op 15 november 2023 mishandelden twee studenten een medestudent op een particuliere universiteit in Istanboel. Zij deelden met hun drieën een slaapzaal. De twee aanvallers wilden de slaapzaal niet langer delen met hun medestudent, omdat deze van Koerdische komaf was. Uit de geluidsopnames van het incident bleek dat de aanvallers het slachtoffer expliciet aanspraken op zijn etniciteit. De aanvallers beweerden op hun beurt seksueel te zijn geïntimideerd door hun

⁴⁰⁸ Duvar English, *Turkey bans 120 Kurdish-language publications in three weeks*, 22 december 2024.

⁴⁰⁹ Duvar English, *Kurds in Turkey struggle for access to Kurdish language education*, 5 december 2024.

⁴¹⁰ Bianet, *'A response to pressure', Full enrollment in universities' Kurdish language departments*, 15 augustus 2024.

⁴¹¹ Bianet, *MHP speaker allows Kurdish MP to address parliament in Kurdish*, 18 december 2024.

⁴¹² Bianet, *MPs denied marking Mother Language Day in Kurdish and Laz language*, 22 februari 2024.

⁴¹³ Bianet, *MHP speaker allows Kurdish MP to address parliament in Kurdish*, 18 december 2024.

⁴¹⁴ Het ging om het lied *Ölürüm Türkiyem* ('Ik sterf voor mijn Turkije').

⁴¹⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 50 en 51.

⁴¹⁶ Duvar English, *Man receives life sentence for killing Kurdish street musician who refused nationalist song request*, 9 juli 2024.

Koerdische kamergenoot. Het universiteitsbestuur besloot om zowel het slachtoffer als één van de aanvallers een maand te schorsen.⁴¹⁷

Op 16 december 2023 vond er een anti-Koerdisch incident plaats op de luchthaven van Trabzon, een stad aan de Zwarte Zee. Daar vielen ongeveer twintig particuliere beveiligers vier bouwvakkers aan, omdat laatstgenoemden onderling Koerdisch met elkaar spraken. De bouwvakkers raakten daarbij lichtgewond in de vorm van blauwe plekken en littekens. De politie arriveerde ter plaatse en maakte een einde aan het handgemeen. De Koerdische bouwvakkers deden vervolgens aangifte.⁴¹⁸ Op het moment van schrijven was de stand van zaken onduidelijk.⁴¹⁹

5.4 DEM

5.4.1 DEM in het kort

Zoals reeds aangegeven in subparagraaf 1.1.3, gingen de HDP en de YSP verder onder een nieuwe partijnaam met als afkorting 'DEM'. Gelet hierop zal in de rest van dit hoofdstuk voornamelijk de afkorting 'DEM' worden gebruikt. Indien de tekst specifiek ingaat op situaties die zich afspeelden vóór deze naamsverandering, zullen de afkortingen 'HDP' en 'YSP' worden gebruikt.

DEM wordt net als haar voorgangers gemakshalve omschreven als 'pro-Koerdisch'. Dit is niet verwonderlijk aangezien het partijkader en de aanhangers grotendeels bestaan uit Koerden. Desondanks is deze partij niet exclusief Koerdisch. DEM zet zich niet alleen in voor de politieke en culturele rechten van de Koerden, maar richt zich ook op gendergelijkheid, het milieu, de arbeidersklasse en andere etnische en religieuze minderheden, waaronder alevieten (zie paragraaf 6.2), Arabieren, Armenen (zie paragraaf 6.3), Assyriërs en Lazen.⁴²⁰

Gedurende de voorgaande verslagperiode verkleinde de Turkse overheid de politieke speelruimte van de HDP en de YSP.⁴²¹ Deze ontwikkeling zette zich voort gedurende de verslagperiode. Deze paragraaf behandelt de verschillende manieren, waarop DEM en haar vertegenwoordigers, leden en aanhangers onder druk werden gezet. Zo vonden er rechtszaken plaats (subparagraaf 5.4.2), werden burgemeesters uit hun functie ontheven (subparagraaf 5.4.3) en stonden DEM-leden en -aanhangers in de negatieve aandacht van de Turkse autoriteiten (subparagraaf 5.4.4).

5.4.2 Rechtszaken

Tijdens de voorgaande verslagperiode bedreigden twee rechtszaken het voortbestaan van de HDP, namelijk de closure case en de 'Kobani'-zaak'.⁴²² Hieronder volgt een update aangaande beide rechtszaken en worden ook daaropvolgende rechtszaken behandeld.

⁴¹⁷ Duvar English, *Fascists torture Kurdish Alevi student in Turkish university's dorm*, 4 januari 2024.

⁴¹⁸ Duvar English, *Turkish security guards assault workers for talking in Kurdish*, 17 december 2023.

⁴¹⁹ Vertrouwelijke bron, 13 februari 2025. Vertrouwelijke bron, 14 februari 2025.

⁴²⁰ Bianet, *Co-chairpersons of DEM Party do not attend the briefing session in Parliament*, 17 januari 2024. Bianet, *DEM Party unveils 'women's manifesto' for local elections*, 19 februari 2024. Bianet, *DEM Party holds group meeting in seven languages*, 20 februari 2024. Vertrouwelijke bron, 4 maart 2024. Die Welt, *'We want a democratization of Turkey', Opposition politician Hatimogullari forges an alliance against President Erdogan*, 14 juni 2024. Raadpleeg <https://www.demparti.org.tr/en/> voor meer informatie over DEM.

⁴²¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 53.

⁴²² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 53.

Closure case

De zogeheten closure case betrof een aanklacht om de HDP te verbieden, omdat deze partij de eenheid van de Turkse natie zou bedreigen en zou samenwerken met PKK.⁴²³ Op het moment van schrijven was deze zaak nog gaande. Indien het Constitutioneel Hof (AYM) zou overgaan tot sluiting van de HDP, dreigden 400 HDP-politici een algeheel verbod te zullen krijgen op politieke activiteiten.⁴²⁴

Kobani-zaak

In de Kobani-zaak stonden 108 gedaagden terecht. Veel gedaagden behoorden tot de HDP, de voorloper van DEM. De Turkse autoriteiten hielden de gedaagden onder meer verantwoordelijk voor de 37 doden die in oktober 2014 waren gevallen tijdens de zogenaamde 'Kobani-protesten'. Deze protesten hielden verband met de belegering van de Noord-Syrische stad Kobani destijds.⁴²⁵ De HDP daarentegen, hield de Turkse politie verantwoordelijk voor het gewelddadig verloop van de Kobani-protesten.⁴²⁶

Bij de gedaagden bestonden zorgen over de betrouwbaarheid van getuigenverklaringen die als bewijslast waren ingebracht. Mesut Bağcı, een van de Koerdische politici die terecht stond, wees op de verklaring van een anonieme getuige. Deze had gesteld dat Bağcı in 2017 en 2018 zou hebben verbleven in Qandil,⁴²⁷ een gebergte in Noord-Irak waar de PKK haar uitvalsbasis heeft. Echter, in dezelfde periode verkeerde Bağcı in gevangenschap in Turkije. Bağcı plaatste ook een kritische kanttekening bij een anonieme getuige genaamd 'Atlas'. Deze had identieke verklaringen afgelegd over minstens tien gedaagden.⁴²⁸

Op 16 mei 2024 veroordeelde een rechtbank in Ankara 24 personen in eerste aanleg. De opgelegde gevangenisstraffen varieerden van 9 tot 42 jaar. Het is niet mogelijk om in dit ambtsbericht in te gaan op alle veroordelingen en vrijspraken in de Kobani-zaak. Derhalve zullen enkele uitspraken worden behandeld die in het oog sprongen. Demirtaş en Yüksekdağ, de twee voormalige co-voorzitters van de HDP die sinds 2016 vastzitten, kregen respectievelijk een gevangenisstraf van 42 en ruim 32 jaar. Gültan Kışanak, een pro-Koerdische politica en een prominent figuur in de Turks-Koerdische vrouwenbeweging, kreeg in mei 2024 een gevangenisstraf van twaalf jaar opgelegd. Aangezien zij sinds 2016 had vastgezet en reeds twee derde deel van haar gevangenisstraf had uitgezeten, werd zij vrijgelaten. Aysel Tuğluk, een andere doorgewinterde pro-Koerdische politica en feminist, werd vrijgesproken.⁴²⁹ Human Rights Watch (HRW) deed de Kobani-zaak af als een 'politiek en oneerlijk proces'. Alle veroordeelden gaven aan in beroep te zullen gaan.⁴³⁰ Op het moment van schrijven was hun beroep in behandeling.⁴³¹

⁴²³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 11.

⁴²⁴ Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

⁴²⁵ In oktober 2014 gingen Turkse Koerden in verschillende steden in Turkije de straat op met een oproep aan de Turkse regering om Kobani (Arabisch: *Ayn al-Arab*) te ontzetten. Deze stad, die overwegend door Syrische Koerden wordt bewoond, werd op dat moment belegerd door IS. Kobani wordt ook gespeld als *Kobani*, *Kobanê* en *Kobane*.

⁴²⁶ Minister van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 54.

⁴²⁷ Ook gespeld als 'Kandil'.

⁴²⁸ Bianet, *Defendant in Kobani case: 'I can't be in prison and in Qandil at the same time'*, 22 augustus 2023.

⁴²⁹ In het verleden was Tuğluk in een andere strafzaak veroordeeld tot een gevangenisstraf van tien jaar. In de voorgaande verslagperiode werd deze straf opgeschort, omdat zij Alzheimer had gekregen. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 40.

⁴³⁰ Al-Monitor, *Turkey hands Kurdish leaders heavy sentences, dimming hopes of democratic change*, 16 mei 2024. Bianet, *Verdict reached in Kobani trial, Selahattin Demirtaş receives 42-year prison sentence*, 16 mei 2024. FT, *Turkish court hands down lengthy sentences to pro-Kurdish politicians*, 16 mei 2024. HDN, *Former HDP leaders sentenced to lengthy prison terms*, 16 mei 2024. Duvar English, *Turkish court gives jail sentences to several Kurdish politicians in Kobani case, Demirtaş receives 42 years in total*, 17 mei 2024. HRW, *Türkiye, Kurdish politicians convicted in unjust mass trial*, 17 mei 2024. Trouw, *Lange celstraffen in politiek megaproces tegen Turkse pro-Koerdische leiders*, 17 mei 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

⁴³¹ Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

De veroordelingen in eerste aanleg leidden tot protest en ongenoegen. De parlementsleden van DEM liepen op 22 mei 2024 in Ankara in een protestmars van het parlementsgebouw naar het ministerie van Justitie.⁴³² Eerder vaardigden de gouverneurs van twaalf provincies een vierdaags demonstratieverbod uit van 17 tot en met 20 mei 2024. Het ging om de provincies Adana, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkâri, Izmir, Kars, Mardin, Muş, Siirt en Tunceli.⁴³³

Op 25 juni 2024 ging een 'tweede Kobanî-zaak' van start, waarbij vijf voormalige parlementsleden van de HDP terechtstonden voor hun vermeende betrokkenheid bij de Kobanî-protesten in 2014. Een van de gedaagden was Garo Paylan, een voormalig HDP-parlementslid van Armeense komaf (raadpleeg paragraaf 6.3 voor de situatie van Armenen in Turkije).⁴³⁴ Toen de hierboven beschreven Kobanî-zaak begon, waren de gedaagden nog parlementslid en genoten zij aldus parlementaire immuniteit tegen strafrechtelijke vervolging. Aangezien zij niet langer deze functie vervulden, konden zij strafrechtelijk worden vervolgd.⁴³⁵

Op 19 juli 2024 legde een rechtbank in Mersin een aanvullende gevangenisstraf van 2,5 jaar op aan Demirtaş, de voormalige co-voorzitter van de HDP die sinds 2016 vastzit. Deze rechtszaak stond los van de Kobanî-zaak en zag toe op uitspraken die Demirtaş had gedaan in de periode van 2015 tot 2017. De rechtbank achtte hem schuldig aan het publiekelijk beledigen van de regering, de juridische organen en het veiligheidsapparaat van Turkije.⁴³⁶

5.4.3 *Burgemeesters vervangen door bewindvoerders*

Sinds 2016 komt het voor dat de Turkse autoriteiten pro-Koerdische burgemeesters, die democratisch zijn verkozen, vervangen door een regeringsgezinde *kayyum*.⁴³⁷ In het Nederlands wordt dit begrip afwisselend vertaald als 'bewindvoerder' of 'curator'.⁴³⁸ In dit ambtsbericht wordt de term 'bewindvoerder' gehanteerd.

Bij de lokale verkiezingen van maart 2019 won de HDP 65 burgemeesterszetels in het zuidoosten van Turkije. In oktober 2021 waren er nog zes gemeentes in handen van de HDP.⁴³⁹ In juni 2023 daalde het aantal HDP-gemeentes naar vijf, omdat de co-burgemeesters van de zuidoostelijke gemeente Patnos waren opgepakt op verdenking van aanbestedingsfraude.⁴⁴⁰ Op 6 september 2023 werden zij weer vrijgelaten. Derhalve bleef Patnos onder HDP-bestuur.⁴⁴¹

Na de lokale verkiezingen van maart 2024 (zie subparagraaf 1.1.2) gingen de Turkse autoriteiten door met de vervanging van burgemeesters door bewindvoerders.⁴⁴² Op 13 februari 2025 nam het Europees Parlement een resolutie aan waarin zij zich 'uiterst bezorgd' toonde over deze gang van zaken. Het Europarlement riep de Turkse autoriteiten op om de vervangen burgemeesters vrij te laten, vrij te spreken en in hun functie terug te plaatsen.⁴⁴³ Hieronder volgt een

⁴³² Duvar English, *DEM Party MPs march to the Justice Ministry in protest against Kobanê case verdict*, 22 mei 2024.

⁴³³ Duvar English, *Protest ban declared in 12 provinces after verdict in Kobanê case*, 17 mei 2024.

⁴³⁴ Duvar English, *Turkish court releases ex-HDP MP Kaya in 'second Kobane case'*, 26 juni 2024.

⁴³⁵ Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

⁴³⁶ Bianet, *Selahattin Demirtaş sentenced to additional 2.5 years in prison*, 19 juli 2024. Duvar English, *Kurdish politician Demirtaş gets another jail term*, 20 juli 2024.

⁴³⁷ Kisanak (red.), *The purple color of Kurdish politics*, uitgegeven in 2022, blz. 23 en 25.

⁴³⁸ In het Engels vertaald als *trustee*.

⁴³⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 54 en 55. Bianet, *HEDEP leader challenges 'trustees' to run for mayor*, 1 december 2023. Vertrouwelijke bron, 4 maart 2024. ND, *Turkije zorgt ervoor dat Koerden nooit besturen*, 23 maart 2024. De Volkskrant, *'Koerden worden buitenspel gezet'*, 26 maart 2024.

⁴⁴⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 55.

⁴⁴¹ Bianet, *Co-mayors of Patnos Municipality released*, 7 september 2023.

⁴⁴² De Volkskrant, *Onzekerheid bij Koerdisch bestuur*, 20 februari 2025.

⁴⁴³ Europees Parlement, *Human rights breaches in Türkiye, Nicaragua and Nigeria*, 13 februari 2025.

beschrijving van de oppositiegezinde burgemeesters die in de verslagperiode uit hun functie werden ontheven.

Begin juni 2024 pakte de politie Mehmet Siddik Akış op, de DEM-burgemeester van Hakkâri. Hij werd vervangen door een bewindvoerder.⁴⁴⁴ Op 5 juni 2024 werd Akış veroordeeld tot een gevangenisstraf van negentien jaar en zes maanden wegens banden met de PKK.⁴⁴⁵

De vervanging van deze DEM-burgemeester door een bewindvoerder leidde tot kritiek en verontwaardiging. In een persverklaring keurden 28 provinciale advocatenordes het af dat Akış was ontheven uit zijn ambt. De landelijke advocatenorde (TBB) sloot zich hierbij aan. De Mensenrechtenvereniging (İHD) veroordeelde eveneens de vervanging van een burgemeester door een bewindvoerder.⁴⁴⁶ DEM riep haar achterban op tot protest, waarop de autoriteiten een demonstratieverbod afkondigden in tien provincies, te weten: Ağrı, Batman, Bitlis, Diyarbakır, Hakkâri, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak en Van.⁴⁴⁷

Op 4 november 2024 onthieven de Turkse autoriteiten Ahmet Türk,⁴⁴⁸ Gülistan Sönük en Mehmet Karayılan uit hun functie, de DEM-burgemeesters van respectievelijk Mardin, Batman en Halfeti, een district in de provincie Şanlıurfa. Zij werden beschuldigd van banden met de PKK en vervangen door regeringsgezinde bewindvoerders.⁴⁴⁹

In Mardin, Batman en Halfeti gingen DEM-aanhangers de straat op om hiertegen te protesteren. In Mardin en Halfeti zetten de politie waterkanonnen, rubberkogels en pepperspray tegen de demonstranten in. Volgens de Turkse mensenrechtenorganisatie İHD pakte de politie in Batman minstens 75 personen op.⁴⁵⁰ In totaal pakten de autoriteiten 250 mensen op. Daarvan werden er 33 in hechtenis genomen en aangeklaagd.⁴⁵¹ Volgens DEM mishandelde de politie in Batman de arrestanten.⁴⁵²

De vervanging van burgemeesters bleef niet beperkt tot burgemeesters met een DEM-achtergrond. Op 31 oktober 2024 pakten de Turkse autoriteiten Özer op. Hij was namens de Republikeinse Volkspartij (CHP) burgemeester van Esenyurt, een district in het westen van Istanboel. Özer komt oorspronkelijk uit Van en heeft een Koerdische achtergrond. In Esenyurt verblijft een omvangrijke Koerdische gemeenschap. De autoriteiten beschuldigden Özer van banden met de PKK en vervingen hem door een regeringsgezinde bewindvoerder. Hierop organiseerden de CHP en DEM een demonstratie, waaraan duizenden mensen deelnamen.⁴⁵³

⁴⁴⁴ Bianet, *Pro-Kurdish mayor arrested and replaced in Hakkari province*, 3 juni 2024. HDN, *Hakkari mayor suspended after detention over alleged terror ties*, 3 juni 2024. Le Monde, *En Turquie, les maires kurdes à nouveau dans le viseur d'Erdogan*, 4 juni 2024.

⁴⁴⁵ Duvar English, *Turkey sentences Kurdish elected mayor of Hakkari to 20 years in prison*, 5 juni 2024. HDN, *Hakkari mayor sentenced to 19 years for terrorism charges*, 5 juni 2024.

⁴⁴⁶ Duvar English, *Turkey faces protests over Hakkari mayoral takeover by gov't*, 4 juni 2024.

⁴⁴⁷ Duvar English, *Turkish governors ban protests after DEM Party's call against trustee mayors*, 3 juni 2024. Duvar English, *Turkey faces protests over Hakkari mayoral takeover by gov't*, 4 juni 2024.

⁴⁴⁸ Türk zou later deel uitmaken van de DEM-delegatie tijdens het toenaderingsproces, zoals beschreven in subparagraaf 1.1.4.

⁴⁴⁹ Bianet, *Government removes pro-Kurdish mayors in Mardin, Batman, Urfa*, 4 november 2024. Duvar English, *Turkish gov't appoints trustees to oust 3 Kurdish mayors*, 4 november 2024. HDN, *Trustees appointed in southeast as three mayors dismissed over terror charges*, 4 november 2024. De Morgen, *Turkije vervangt drie pro-Koerdische burgemeesters door bureaucraten*, 5 november 2024.

⁴⁵⁰ Duvar English, *Turkish police brutally attack protests against trustee mayors*, 4 november 2024.

⁴⁵¹ De Standaard, *Turkije, 250 arrestaties, 30 mensen aangeklaagd na protest tegen afzetting van pro-Koerdische burgemeesters*, 10 november 2024.

⁴⁵² Bianet, *Mistreatment at Batman protests following pro-Kurdish mayor's removal*, gepubliceerd op 11 november 2024, bijgewerkt op 12 november 2024.

⁴⁵³ Bianet, *Esenyurt mayor replaced by trustee, says investigation 'politically motivated'*, 31 oktober 2024. Bianet, *Thousands protest opposition municipality takeover in İstanbul*, 31 oktober 2024. Duvar English, *CHP holds rally against undemocratic removal of district mayor in front of municipality*, 31 oktober 2024. HDN, *Esenyurt mayor*

Op 20 november 2024 onthieven de Turkse autoriteiten de burgemeesters van Tunceli en Ovacık, een district in de provincie Tunceli, uit hun functie vanwege vermeend lidmaatschap van de PKK. Het ging om DEM-burgemeester Cevdet Konak (Tunceli) en CHP-burgemeester Mustafa Sarıgül (Ovacık). Hierop gingen honderden mensen in Tunceli de straat op. De politie zette rubberkogels en traangas in om de demonstrerende menigte uiteen te drijven.⁴⁵⁴ Eind november 2024 waren er negen demonstranten in voorarrest geplaatst.⁴⁵⁵

Op 29 november 2024 onthief de Turkse overheid Ayvaz Hazır, de DEM-burgemeester van Bahçesaray, uit zijn functie. Bahçesaray is een district in de Oost-Turkse provincie Van.⁴⁵⁶

Op 10 januari 2025 pakte de Turkse autoriteiten onder andere Hoşyar Sarıyıldız en Nuriye Arslan op. Zij waren namens DEM de co-burgemeesters van Akdeniz, een district in de Zuid-Turkse stad Mersin. Sarıyıldız en Arslan werden verdacht van lidmaatschap van de PKK, verspreiding van terreurpropaganda, financiering van een terreurorganisatie en het overtreden van de Wet op Vergadering en Betoging.⁴⁵⁷ In het district Akdeniz gingen mensen uit protest de straat op. De politie zette waterkanonnen en traangas in en pakte minstens vijf demonstranten op.⁴⁵⁸

Op 28 januari 2025 veroordeelde een rechtbank in Diyarbakır Sofya Alağaç, co-burgemeester van Siirt namens DEM, tot een gevangenisstraf van zes jaar en drie maanden. Zij werd veroordeeld wegens lidmaatschap van een terroristische organisatie, namelijk de PKK. De veroordeling hield verband met haar vorige werkzaamheden als nieuwsredacteur bij JINHA, een nieuwsagentschap van Koerdische en jezidi-vrouwen. Na haar veroordeling werd Alağaç vervangen door een bewindvoerder.⁴⁵⁹

Op 11 februari 2025 werd Zeydan, de DEM-burgemeester van Van, veroordeeld tot een gevangenisstraf van drie jaar en negen maanden wegens het steunen van een terroristische organisatie en propaganda maken voor een terroristische organisatie. Deze veroordeling vormde de aanleiding om Zeydan op 15 februari 2025 te vervangen door een bewindvoerder. Duizenden mensen protesteerden tegen deze maatregel en de politie pakte 127 demonstranten op.⁴⁶⁰ Ongeveer twintig van hen werden in voorarrest geplaatst.⁴⁶¹ Vlak na zijn verkiezingsoverwinning in maart

arrested, trustee appointed in his place, 31 oktober 2024. Trouw, *Woede na arrestatie oppositieburgemeester Istanbul*, 1 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

⁴⁵⁴ Duvar English, *Turkish court sentences two opposition mayors over 'terrorism' charges*, 21 november 2024. Bianet, *Two mayors removed in Kurdish-populated Dersim city, sparking protests*, 22 november 2024.

⁴⁵⁵ Duvar English, *Turkish authorities arrest 9 anti-trustee protestors*, 27 november 2024. Bianet, *Nine arrested in Dersim over protests against removal of mayors*, 28 november 2024.

⁴⁵⁶ Rûdaw, *Turkey sacks another Kurdish mayor*, 29 november 2024. Duvar English, *Turkish gov't appoints trustee to replace pro-Kurdish Party mayor*, 30 november 2024. Bianet, *Another pro-Kurdish mayor removed from office*, 2 december 2024.

⁴⁵⁷ In het Engels bekend als *Law on Meetings and Demonstrations*.

⁴⁵⁸ Bianet, *Akdeniz district municipality co-chairs Hoşyar Sarıyıldız and Nuriye Arslan detained*, 10 januari 2025. Daily Sabah, *Turkish police detain PKK-linked mayor in southern Mersin*, 10 januari 2025. Duvar English, *Turkey detains pro-Kurdish DEM Party mayors, city council members*, 10 januari 2025. HDN, *DEM Party co-mayors detained in Mersin*, 10 januari 2025. Bianet, *Trustee appointed to DEM Party's Akdeniz Municipality*, 13 januari 2025. Daily Sabah, *Türkiye names trustee to Mersin after PKK-linked mayor's arrest*, 13 januari 2025. Duvar English, *Ankara arrests pro-Kurdish party mayors, appoints trustee*, 14 januari 2025.

⁴⁵⁹ Bianet, *Siirt co-mayor sentenced to prison over past journalism activities*, 28 januari 2025. Duvar English, *Turkish authorities sentence another Pro-Kurdish DEM Party mayor to prison*, 28 januari 2025. HDN, *Siirt co-mayor sentenced on terrorism charges*, 28 januari 2025. MLSA, *Former Jin News editor Sofya Alağaç sentenced to 6 years, 3 months in prison*, 28 januari 2025. Daily Sabah, *Türkiye replaces mayor in southeast after conviction on PKK charges*, 29 januari 2025. P.A. Turkey, *Siirt co-mayor Sofya Alağaç sentenced to six years in prison*, 29 januari 2025. Rûdaw, *Turkey sacks pro-Kurdish Siirt mayor*, 29 januari 2025. Türkiye Today, *Siirt Mayor Sofya Alagac suspended from office by Interior Ministry*, 29 januari 2025.

⁴⁶⁰ Türkiye Today, *Turkish Interior Ministry removes Van Mayor Abdullah Zeydan, appoints trustee*, 15 februari 2025. Duvar English, *Turkey ousts another Kurdish mayor, appoints trustee in Van Municipality*, 16 februari 2025.

⁴⁶¹ Vertrouwelijke bron, 18 februari 2025. Vertrouwelijke bron, 18 februari 2025.

2024 had de provinciale kiesraad reeds geprobeerd om Zeydan uit zijn functie te ontheffen (zie subparagraaf 1.1.3).

Op het moment van schrijven waren er sinds de lokale verkiezingen van maart 2024 elf burgemeestersposten overgenomen door een bewindvoerder; negen van DEM en twee van de CHP.⁴⁶²

5.4.4 *De repressie van DEM in de praktijk*

Arrestatie en detentie

Voorgaand ambtsbericht meldde dat er ongeveer vijfduizend HDP-leden in de gevangenis zaten. Het was lastig om het precieze aantal gevangengezette HDP-leden bij te houden, omdat het oppakken en vrijlaten van HDP-leden voortdurend doorging.⁴⁶³

Gedurende de verslagperiode bleef het een komen en gaan van DEM-leden in de gevangenis. Een bron schatte het aantal gevangengezette DEM-leden op zeven- à achtduizend. Deze baseerde zich daarbij op mediaberichten en signalen uit het veld.⁴⁶⁴ Begin januari 2025 telde DEM 14.741 leden.⁴⁶⁵ Dit betekende dat gedurende de verslagperiode ongeveer 47,49% tot 54,27% van het DEM-ledental in de gevangenis zat.

In de voorgaande verslagperiode werden vertegenwoordigers en aanhangers van de YSP gedurende de parlementsverkiezingen in mei 2023 onderworpen aan intimidatie, druk en arrestaties van de zijde van de Turkse autoriteiten.⁴⁶⁶

Deze dynamiek deed zich opnieuw gelden tijdens de lokale verkiezingen in maart 2024 (raadpleeg subparagraaf 1.1.2 voor meer informatie over deze verkiezingen). Zo nam een bron met eigen ogen waar dat campagnebussen van DEM werden gevolgd door de oproerpolitie. Kandidaten en aanhangers werden door de politie gefilmd, bedreigd en omsingeld.⁴⁶⁷

Demonstranten

Demonstraties tegen de benoeming van bewindvoerders (raadpleeg subparagraaf 5.4.3 voor meer informatie over deze praktijk) vormden ook triggers voor repressie van de zijde van de Turkse autoriteiten. In november 2024 was een bron ter plaatse in Batman. Deze nam met eigen ogen waar dat politieagenten in burgerkleding demonstranten sloegen en afvoerden in personenauto's. Op het politiebureau moesten zij luisteren naar nationalistische liederen en werden zij bejegend met racistische scheldwoorden, zoals 'bergratten', hetgeen verwijst naar het bergachtige woongebied van de Koerden.⁴⁶⁸ Demonstranten die officieel geen lid waren van DEM kregen ook te maken met arrestatie en strafrechtelijke vervolging.⁴⁶⁹

Inzet van informanten

Voorgaand ambtsbericht meldde dat in het bijzonder leden van de jongerenafdeling van de HDP onder druk werden gezet door de Turkse autoriteiten om als *ajan* ('informant') te gaan fungeren. In ruil voor het aangeven van andere personen

⁴⁶² Vertrouwelijke bron, 17 februari 2025.

⁴⁶³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 55.

⁴⁶⁴ Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

⁴⁶⁵ Daily Sabah, *Türkiye's AK Party boasts most members in crowded political scene*, 7 januari 2025.

⁴⁶⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 55.

⁴⁶⁷ Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

⁴⁶⁸ Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

⁴⁶⁹ Vertrouwelijke bron, 13 februari 2025. Vertrouwelijke bron, 14 februari 2025.

binnen de Koerdische beweging, kregen deze informanten strafvermindering of werden zij vrijgelaten.⁴⁷⁰

In de verslagperiode verschenen er mediaberichten die inzage gaven in bovenvermelde praktijk. Het ging om een jongeman genaamd Ümit Akbıyık. Deze persoon was aanvankelijk actief in de jongeren vleugel van de HDP, maar werd uiteindelijk een informant die belastende verklaringen aflegde over meer dan zeshonderd personen.⁴⁷¹

Akbıyık werd als lid van de jongerenorganisatie van de HDP het slachtoffer van politiegeweld. Op 16 juli 2019 wilde hij een festival bijwonen van de jeugd afdeling van de HDP in Diyarbakır. Het evenement was bedoeld om jongeren bewust te maken van de gevaren omtrent drugsgebruik. De autoriteiten verboden het festival en de politie schoot op korte afstand met rubberkogels in de benen van Akbıyık. Hierdoor ontstond er oedeem⁴⁷² in zijn beide benen.⁴⁷³

In 2023 dook zijn naam echter als getuige op in strafdossiers van gearresteerde advocaten, journalisten, kunstenaars en politici.⁴⁷⁴ Er heersten zorgen over de betrouwbaarheid van zijn verklaringen. Zo had hij tussen 10 en 12 januari 2023 belastende verklaringen afgelegd over 669 personen. Een advocaat van de verdachten vroeg zich af hoe iemand in zo'n korte tijdspanne gedetailleerde verklaringen kon afleggen over honderden personen. Daarnaast nam dezelfde advocaat een discrepantie waar tussen het geschreven en gesproken Turks van Akbıyık. Zijn verklaringen waren opgesteld in formeel en juridisch Turks, terwijl hij een regionale variant van het Turks sprak, welke doorspekt was met taalfouten.⁴⁷⁵ Ook bleek dat Akbıyık zijn verklaringen had afgelegd zonder de voorgeschreven aanwezigheid van een advocaat.⁴⁷⁶

Het is onbekend op welke schaal de inzet van informanten voorkwam.

Omstandigheden die leidden tot verhoogde overheidsaandacht

Voorgaand ambtsbericht bood een opsomming van omstandigheden en activiteiten die konden leiden tot de negatieve aandacht van de Turkse autoriteiten van HDP'ers. In dit verband verwees 'negatieve aandacht' naar arrestaties, detenties, strafrechtelijke onderzoeken en veroordelingen.⁴⁷⁷

In de verslagperiode leken dezelfde omstandigheden en activiteiten van kracht te zijn met betrekking tot DEM-leden en -aanhangers, zoals:

- het plaatsen, delen en liken van DEM-gezinde berichten op de sociale media;
- het deelnemen aan demonstraties (bijvoorbeeld tegen de benoeming van bewindvoerders);
- het geven of bijwonen van persverklaringen;

⁴⁷⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 56.

⁴⁷¹ Bianet, *600'den fazla kişinin dosyasında tanık olan bir isim: Ümit Akbıyık ('Ümit Akbıyık, een naam die als getuige vermeld wordt in de dossiers van ruim 600 mensen')*, 26 september 2023.

⁴⁷² Oedeem is de aanwezigheid van vocht op plaatsen in het lichaam waar vocht normaal niet of nauwelijks aanwezig is.

⁴⁷³ Artı Gerçek, *Polis plastik mermi sıktı, gencin bacaklarında ödem oluştu ('De politie heeft met rubberen kogels geschoten waardoor oedeem ontstond in de benen van een jongeman')*, gepubliceerd op 18 juli 2019, bijgewerkt op 14 november 2019. HDP, *Gençlik Meclisimize yönelik polis saldırısını şiddetle kınıyoruz ('Wij wijzen het politiegeweld tegen de jongerenorganisatie van onze HDP sterk af')*, 18 juli 2019.

⁴⁷⁴ Bianet, *600'den fazla kişinin dosyasında tanık olan bir isim: Ümit Akbıyık*, 26 september 2023.

⁴⁷⁵ Bianet, *Controversial confessor 'identified 669 suspects in 32 hours'*, 30 november 2023.

⁴⁷⁶ MLSA, *Police statement of informant Ümit Akbıyık without a lawyer*, 21 mei 2024.

⁴⁷⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 56.

- het sturen van geld naar gevangengezette familieleden (dit laatste kon worden beschouwd als het financieel steunen van de PKK).⁴⁷⁸

Bovenstaande opsomming kan geenszins als uitputtend worden beschouwd. De antiterrorwetgeving in Turkije is breed en vaag geformuleerd, zodat de Turkse autoriteiten uiteenlopende omstandigheden en activiteiten konden aanwenden om een DEM-lid of -aanhanger tot doelwit te maken.⁴⁷⁹

5.4.5 *Behandeling van familieleden van DEM-leden*

Voorgaand ambtsbericht maakte duidelijk dat familieleden van HDP-leden ook de negatieve aandacht konden trekken van de Turkse autoriteiten.⁴⁸⁰

In de verslagperiode bleef deze situatie hetzelfde voor familieleden van DEM-leden. Zo kwam het voor dat familieleden van een DEM-lid geen overheidsbaan konden krijgen. Indien zij geld stuurden naar een gevangengezet familielid, dat lid was van DEM, liepen zij het risico om zelf strafrechtelijk te worden vervolgd wegens het financieel steunen van de PKK.⁴⁸¹

Een bron gaf aan dat familieleden van DEM-leden door de politie of veiligheidsdiensten werden gevolgd, opgepakt en/of verhoord. Ook kwam het voor dat familieleden van DEM-leden onder druk werden gezet om te getuigen tegen andere DEM-leden in brede zin. Daarnaast gebeurde het dat personen niet in aanmerking kwamen voor een studiebeurs, lening, ziektekostenverzekering of sociale voorziening, omdat een familielid lid was van DEM. Voornoemde vormen van repressie werden hoofdzakelijk ingezet tegen ouders, echtgenoten, broers en zussen en kinderen van DEM-leden, aldus de bron.⁴⁸²

Gedurende de verslagperiode bleef het onduidelijk op welke schaal deze praktijken voorkwamen en welke familieleden onder welke omstandigheden een doelwit werden voor de Turkse autoriteiten.

5.4.6 *Onverdraagzaamheid vanuit de samenleving jegens DEM*

Tijdens de voorgaande verslagperiode hadden de HDP en de YSP, de voorlopers van DEM, niet alleen te maken met repressie van de zijde van de Turkse autoriteiten, maar ook met agressie vanuit de Turkse samenleving.⁴⁸³

Gedurende de verslagperiode kreeg DEM te maken met onverdraagzaamheid vanuit de samenleving. Op 28 september 2024 werd een lokaal partijkantoor van DEM in Istanboel beschoten. Op het moment van de beschieting was er niemand aanwezig en er vielen geen slachtoffers. De autoriteiten stelden een onderzoek in.⁴⁸⁴ In de nacht van 24 op 25 oktober 2024 werd het DEM-hoofdkantoor in Ankara aangevallen. Daarbij raakten het uithangbord en de deuren en ramen beschadigd.⁴⁸⁵

⁴⁷⁸ Vertrouwelijke bron, 14 november 2024. Vertrouwelijke bron, 18 december 2024.

⁴⁷⁹ Vertrouwelijke bron, 18 december 2024.

⁴⁸⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 56 en 57.

⁴⁸¹ Vertrouwelijke bron, 14 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024. Vertrouwelijke bron, 18 december 2024.

⁴⁸² Vertrouwelijke bron, 18 december 2024.

⁴⁸³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 57.

⁴⁸⁴ Bianet, *Pro-Kurdish DEM's office in Istanbul targeted in armed attack*, 30 september 2024.

⁴⁸⁵ Rûdaw, *DEM Party headquarters attacked in Ankara*, 25 oktober 2024.

5.5 Behandeling van familieleden van PKK'ers

Subparagraaf 1.3.2 behandelt het gewapend conflict tussen de Turkse staat en de PKK op Turkse bodem. Deze paragraaf gaat in op hoe de Turkse autoriteiten familieleden van PKK'ers behandelden.

Voorgaande ambtsberichten meldden dat familieleden van (vermeende) PKK'ers te maken konden krijgen met huisinvallen of opzettelijk werden tegengewerkt door de Turkse autoriteiten.⁴⁸⁶

In de verslagperiode bleef voornoemde situatie hetzelfde. Zo kwamen familieleden van PKK'ers niet in aanmerking voor overheidsbanen.⁴⁸⁷ In de nasleep van de aanslag op het TUSAŞ-complex nabij Ankara (zie subparagraaf 1.3.2) werd een particulier beveiliging in dienst van de gemeente Izmir ontslagen, omdat hij een broer was van één van de aanslagplegers.⁴⁸⁸

Een bron gaf aan dat familieleden van PKK'ers door het Turkse veiligheidsapparaat werden gesurveilleerd, opgepakt en/of gedwongen om informatie te verschaffen over PKK'ers. Indien familieleden geld stuurden naar politieke gevangenen, konden zij strafrechtelijk worden onderzocht en vervolgd wegens financiële ondersteuning van de PKK. Ook kregen familieleden van PKK'ers te maken met huisinvallen. Deze werden verricht door speciale gemaskerde eenheden. Huisinvallen gingen volgens de bron veelvuldig gepaard met mishandelingen en detenties. Voornoemde vormen van repressie werden hoofdzakelijk ingezet tegen ouders, echtgenoten, broers en zussen en kinderen van PKK'ers, aldus de bron.⁴⁸⁹

Het bleef onduidelijk op welke schaal deze praktijken voorkwamen en welke familieleden onder welke omstandigheden een doelwit werden voor de Turkse autoriteiten.

⁴⁸⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 57 en 58.

⁴⁸⁷ Vertrouwelijke bron, 14 november 2024. Vertrouwelijke bron, 18 december 2024.

⁴⁸⁸ Bianet, *Brother of PKK militant involved in Ankara attack dismissed from municipal job*, 1 november 2024.

⁴⁸⁹ Vertrouwelijke bron, 18 december 2024.

6 Overige etnische en religieuze minderheden

6.1 Inleiding

De Turkse grondwet garandeert vrijheid van religie. Turkije is een seculiere republiek die scheiding tussen staat en religie hanteert. De meeste inwoners van Turkije hangen de soennitische islam aan. Het soennisme domineert het openbare leven. Het Turkse burgerschapsideaal is gericht op het Turks en soennitisch zijn. Leden van etnische en religieuze minderheden die afwijken van deze norm, konden in de verslagperiode problemen ondervinden in de vorm van uitsluiting, discriminatie en agressie.⁴⁹⁰ Hierop wordt nader ingegaan in dit hoofdstuk.

Turkije herbergt verscheidene etnische en religieuze minderheden. Op 24 juli 1923 vond de ondertekening van het Verdrag van Lausanne plaats. In deze Zwitserse stad werden de grenzen van het hedendaagse Turkije grotendeels vastgelegd. Dit verdrag erkende enkel de Armenen, Grieken en joden als minderheid in Turkije.⁴⁹¹

Het valt buiten de reikwijdte van het ambtsbericht om iedere minderheidsgroep te behandelen. Voorgaand hoofdstuk beschreef de situatie van de Koerden en dan met name hun politieke vertegenwoordigers. In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op overige minderheden, zowel erkende als niet-erkende, die gedurende de verslagperiode in het oog sprongen. De minderheden worden hieronder in alfabetische volgorde behandeld.

6.2 Alevieten

Het alevitisme⁴⁹² bevat zowel sjjiitische, soennitische als pre-islamitische invloeden. Er wordt verschillend over het alevitisme gedacht, ook door alevieten zelf. Sommigen rekenen het alevitisme tot een richting binnen de islam. Anderen beschouwen het als een aparte religie die losstaat van de islam.⁴⁹³

Alevieten vormen de grootste religieuze minderheid in het land.⁴⁹⁴ Het precieze aantal alevieten in Turkije is onbekend. Zo komen sommige alevieten niet openlijk uit voor hun geloof uit angst voor discriminatie, onheuse bejegening en uitsluiting.⁴⁹⁵ Schattingen van de omvang van de alevitische gemeenschap in Turkije lopen uiteen van ongeveer tien tot veertig procent van de bevolking.⁴⁹⁶ Twee bronnen schatten het aantal alevieten in Turkije op ruim twintig miljoen.⁴⁹⁷ Eén bron

⁴⁹⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 22, 23 en 46. Orhan Kemal Cengiz, *Religious minorities of Turkey, An evaluation from the perspective of human rights*, uitgegeven in 2020, blz. 3, 4, 63, 64, 66 en 67. Trouw, *Volgens historicus Mahmut Erciyas hebben alevieten alle redenen om beducht te zijn*, 18 juni 2023. Yonucu, Deniz, "Sectarianism as racism, The collective punishment of Alevi communities in Turkey", *Institute of Race Relations*, Vol. 65(3), 6 november 2023, blz. 54 en 57. Bianet, *'The racist hatred that could enable new pogroms is deeply present in Turkey'*, 6 september 2024.

⁴⁹¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019, blz. 23. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 50.

⁴⁹² Ook wel 'alevisme' genoemd.

⁴⁹³ Upal en Cusack (red.), *Handbook of Islamic sects and movements*, uitgegeven in 2021, blz. 298. Trouw, *Volgens historicus Mahmut Erciyas hebben alevieten alle redenen om beducht te zijn*, 18 juni 2023. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 25. Vertrouwelijke bron, 4 december 2024.

⁴⁹⁴ Upal en Cusack (red.), *Handbook of Islamic sects and movements*, uitgegeven in 2021, blz. 279. Kisanak (red.), *The purple color of Kurdish politics*, uitgegeven in 2022, blz. 69.

⁴⁹⁵ Yonucu, Deniz, "Sectarianism as racism", *Institute of Race Relations*, Vol. 65(3), 6 november 2023, blz. 49.

⁴⁹⁶ Minority Rights Group, *Alevi in Türkiye*, bijgewerkt in juni 2018. Yonucu, Deniz, "Sectarianism as racism", *Institute of Race Relations*, Vol. 65(3), 6 november 2023, blz. 49.

⁴⁹⁷ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 4 december 2024.

voegde daaraan toe dat Turkije ruim vijfduizend *cemevi's* (alevitische gebedshuizen) telt.⁴⁹⁸

De alevieten onderhouden van oudsher een problematische verstandhouding met de Turkse staat. In deze relatie zijn twee belangrijke kwesties te ontwaren, namelijk de erkenning van alevieten als religieuze gemeenschap en de vrijstelling van religieus onderwijs.⁴⁹⁹ Beide aangelegenheden hangen met elkaar samen en worden hieronder nader uitgewerkt.

Binnen de Turkse overheid vormt *Diyanet*⁵⁰⁰ het directoraat voor godsdienstzaken. *Diyanet* heeft een omvangrijk budget ter beschikking.⁵⁰¹ Op het moment van schrijven lag het voorstel ter behandeling om aan *Diyanet* voor het jaar 2025 een begroting toe te kennen van ongeveer 3,6 miljard euro. Dat was net zoveel als het budget van zes andere ministeries tezamen, te weten de ministeries van Binnenlandse Zaken, Buitenlandse Zaken, Handel, Cultuur en Toerisme, Industrie en Technologie en Energie.⁵⁰²

Het stak religieuze minderheden, zo ook de alevieten, dat *Diyanet* uitsluitend geld uitgaf ten behoeve van de soennitische islam. De alevitische gemeenschap kon niet rekenen op de financiële ondersteuning van *Diyanet*, omdat zij door de Turkse overheid niet als geloofsgemeenschap werd erkend.⁵⁰³

De kwestie aangaande godsdienstonderwijs stak de alevitische gemeenschap eveneens. Op Turkse basis- en middelbare scholen vormt religie een verplicht vak. Dit schoolvak richt zich hoofdzakelijk op de soennitische islam. Leden van erkende minderheden, zoals joden, kunnen hiervan vrijstelling krijgen. Alevitische, atheïstische en agnostische leerlingen komen daarentegen niet in aanmerking voor vrijstelling.⁵⁰⁴

In november 2022 riep de Turkse overheid een agentschap voor alevieten in het leven. Dit agentschap kwam niet onder *Diyanet* te vallen, maar onder het Turkse ministerie van Cultuur en Toerisme.⁵⁰⁵ Volgens de autoriteiten vormde het alevitisme namelijk geen religieuze stroming, maar betrof het een culturele en folkloristische aangelegenheid.⁵⁰⁶ De alevitische gemeenschap ontving de totstandkoming van een agentschap onder het ministerie van Cultuur en Toerisme

⁴⁹⁸ Vertrouwelijke bron, 4 december 2024.

⁴⁹⁹ Cengiz, *Religious minorities of Turkey*, uitgegeven in 2020, blz. 60-62. Upal en Cusack (red.), *Handbook of Islamic sects and movements*, uitgegeven in 2021, blz. 297 en 298. Daily Sabah, *Türkiye establishes Cemevi Presidency to address Alevi citizen's problems*, 9 november 2022. Trouw, *Volgens historicus Mahmut Erciyas hebben alevieten alle reden om beducht te zijn*, 18 juni 2023. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024. Daily Sabah, *Türkiye's Alevi community gets lifeline with Cemevi Presidency*, 2 december 2024. Vertrouwelijke bron, 4 december 2024.

⁵⁰⁰ In het Engels staat *Diyanet* bekend als het *Directorate of Religious Affairs*.

⁵⁰¹ Cengiz, *Religious minorities of Turkey*, uitgegeven in 2020, blz. 36 en 65. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

⁵⁰² Duvar English, *Turkish top religious body demands 130 bln liras for 2025 budget*, 20 oktober 2024.

⁵⁰³ Cengiz, *Religious minorities of Turkey*, uitgegeven in 2020, blz. 36 en 65. Trouw, *Volgens historicus Mahmut Erciyas hebben alevieten alle reden om beducht te zijn*, 18 juni 2023. Yonucu, Deniz, "Sectarianism as racism", *Institute of Race Relations*, Vol. 65(3), 6 november 2023, blz. 54. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024. Vertrouwelijke bron, 4 december 2024.

⁵⁰⁴ Cengiz, *Religious minorities of Turkey*, uitgegeven in 2020, blz. 65 en 66. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 18 november 2024. Vertrouwelijke bron, 4 december 2024.

⁵⁰⁵ Dit staatsorgaan staat in het Engels en Turks bekend als *Alevi-Bektashi Culture and Cemevi Presidency* en *Alevi-Bektaşlı Kültür ve Cemevi Başkanlığı*.

⁵⁰⁶ *Bianet, Türkiye sets up agency for unrecognized Alevi minority amid 'assimilation' criticism*, 9 november 2022. Daily Sabah, *Türkiye establishes Cemevi Presidency to address Alevi citizen's problems*, 9 november 2022. Trouw, *Alevieten kijken vol wantrouwen naar speciaal Turks Alevietenministerie, 'Een stap in de verkeerde richting'*, 28 januari 2023. Daily Sabah, *Türkiye's Alevi community gets lifeline with Cemevi Presidency*, 2 december 2024.

met gemengde gevoelens. Sommigen zagen het als een stap vooruit in het emancipatieproces van alevieten, terwijl anderen zich erdoor beledigd voelden.⁵⁰⁷

De alevieten genoten op nationaal niveau geen erkenning als geloofsgemeenschap. Op 13 september 2024 besloot de gemeente Istanboel om cemevi's te erkennen als godshuizen. Het gemeentebestuur was in handen van de Republikeinse Volkspartij (CHP), 's lands grootste oppositiepartij. Het CHP-bestuur wilde daarmee duidelijk maken dat het niet langer een onderscheid maakte tussen de moskeeën van soennieten, welke reeds konden rekenen op ondersteuning van de gemeente, en de cemevi's van alevieten.⁵⁰⁸ Een bron beschouwde deze beslissing als een positieve ontwikkeling, maar gaf aan dat het nog te vroeg was om de impact ervan vast te stellen.⁵⁰⁹ Een andere bron interpreteerde de beslissing van de gemeente Istanboel als een sympathiek gebaar, maar voegde eraan toe dat een dergelijk gebaar niet een werkelijke oplossing vormde voor de grieven van de alevieten.⁵¹⁰

Op 20 januari 2025 had president Erdoğan een onderhoud met Ahmet Uğurlu, een vooraanstaand figuur binnen de alevitische gemeenschap. Uğurlu maakte aan president Erdoğan verscheidene wensen kenbaar, zoals de oprichting van scholen waar *dede's* (alevitische voorgangers) kunnen worden opgeleid en de verlening van financiële middelen, waarmee het personeel van cemevi's kan worden betaald.⁵¹¹

In de zuidelijke provincie Hatay woont een gemeenschap van Arabisch-sprekende alawieten. Hun geloofsgenoten wonen ook in het aangrenzende Syrië. Er bestaan overeenkomsten en verschillen tussen de alevitische en alawitische geloofsstromingen. Zowel alevieten als alawieten vereren imam Ali ibn Aboe Talib,⁵¹² de neef en schoonzoon van de Profeet Mohammed. De namen van beide geloofsgroepen dragen dezelfde betekenis, namelijk 'volgelingen van Ali'.⁵¹³ Volgens een bron waren er ongeveer tienduizend alawieten in Turkije. Er was verder geen specifieke informatie bekend over de maatschappelijke situatie van deze gemeenschap.⁵¹⁴

6.3 Armenen

Het precieze aantal Armenen in Turkije is vanwege verschillende redenen onbekend. Zo komen sommige Armenen niet openlijk uit voor hun Armeense identiteit uit angst voor discriminatie, onheuse bejegening en uitsluiting. Ook komt het voor dat sommige inwoners van Turkije zich niet bewust zijn van hun Armeense achtergrond. Hun voorouders hebben in het verleden, al dan niet onder dwang, de islam aangenomen. Soms maakt een grootouder het 'familiegeheim' pas op het sterfbed bekend aan diens nakomelingen. In dit verband wordt er gesproken over 'verborgen Armenen'.⁵¹⁵ Volgens een bron bestaat de Armeense gemeenschap in Turkije uit ongeveer 50.000 personen.⁵¹⁶

⁵⁰⁷ Trouw, *Alevieten kijken vol wantrouwen naar special Turks Alevietenministerie*, 28 januari 2023. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024. Vertrouwelijke bron, 4 december 2024.

⁵⁰⁸ Duvar English, *Istanbul Municipality recognizes cemevis as 'places of worship'*, 13 september 2024.

⁵⁰⁹ Vertrouwelijke bron, 2 december 2024.

⁵¹⁰ Vertrouwelijke bron, 4 december 2024.

⁵¹¹ Daily Sabah, *Alevi community seeks new rights as top figure meets Erdoğan*, 22 januari 2025.

⁵¹² Ook gespeld als *Ali ibn Abi Tālib*.

⁵¹³ Upal en Cusack (red.), *Handbook of Islamic sects and movements*, uitgegeven in 2021, blz. 279, 281, 287, 291, 293 en 299. Yonucu, Deniz, "Sectarianism as racism", *Institute of Race Relations*, Vol. 65(3), 6 november 2023, blz. 49. Vertrouwelijke bron, 5 december 2024.

⁵¹⁴ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

⁵¹⁵ Cengiz, *Religious minorities of Turkey*, uitgegeven in 2020, blz. 69-73. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

⁵¹⁶ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

Verreweg de meeste Armenen wonen in Istanboel. De Armeense gemeenschap in Turkije telt 56 kerken, waarvan er 48 actief zijn, en 20 begraafplaatsen. Daarnaast genieten ongeveer drieduizend leerlingen onderwijs aan zestien Armeense scholen. De Armenen in Turkije zijn lid van verscheidene kerkgenootschappen, te weten katholieke, protestantse en apostolische kerken. Voornoemde kerkgenootschappen ontvangen geen financiële ondersteuning van Diyanet en dienen in hun eigen onderhoud te voorzien. Deze zijn derhalve afhankelijk van particuliere giften.⁵¹⁷

In de verslagperiode telde het Turkse parlement één parlamentslid van Armeense komaf, te weten Sevan Sivacioğlu van de Partij voor Rechtvaardigheid en Ontwikkeling (AKP), 's lands regeringspartij. Voor de parlamentsverkiezingen van mei 2023 telde het parlement drie parlamentsleden met een Armeense achtergrond.⁵¹⁸

Intolerantie

Intolerantie en agressie jegens Armenen kennen zowel een etnische als een religieuze dimensie. Armenen hebben immers een eigen etniciteit en hangen een stroming binnen het christendom aan.⁵¹⁹ In 2020 vonden er verscheidene anti-Armeense incidenten plaats in Turkije. Zo werden twee Armeense kerkgebouwen in Istanboel het doelwit van vandalisme en trokken toeterende autostoeten van nationalistische Turken door overwegend Armeense wijken in Istanboel.⁵²⁰ Voor zover bekend, vonden dergelijke incidenten niet plaats in de verslagperiode. Wel vormden Armenen geregeld een doelwit voor haatspraak op de sociale media, aldus een bron.⁵²¹

Volgens een bron kwamen fysieke haatincidenten niet zo vaak voor, maar ondervonden Armenen wel hinder in het dagelijks leven en maatschappelijk verkeer. Zo kwam het voor dat Armenen op de werkvloer of in het Turkse leger werden gediscrimineerd dan wel beledigd. Ook weigerden sommige huurbazen om een appartement te verhuren aan Armenen. Ook zou het voor Armenen moeilijk zijn om een overheidsbaan te bemachtigen, functies in de academische wereld daargelaten.⁵²²

Begin augustus 2024 vond op Kinalıada, één van de Prinseneilanden in de Zee van Marmara, een geweldsincident plaats met een mogelijke anti-Armeense dimensie. Het betrof een conflict tussen Garo Kaprielyan, een prominent lid van de Armeense gemeenschap, en een supermarktmedewerker. Kaprielyan beschuldigde de supermarkt van het maken van overlast. Hierop werd hij door de medewerker aangevallen. Kaprielyan hield er een gebroken vinger en blauwe plekken op zijn gezicht aan over. Volgens het slachtoffer zou de aanvaller onder meer 'vuile Armeen' hebben gezegd. De supermarktmedewerker gaf toe dat hij Kaprielyan had geduwd, maar ontkende racistisch taalgebruik te hebben gebezigd. Op het moment van schrijven lag de zaak ter behandeling bij de rechtbank.⁵²³

⁵¹⁷ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

⁵¹⁸ ARMENPRESS, *1/600, Turkish-Armenian representation in new parliament drops sharply after May 14 elections*, 17 mei 2023. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

⁵¹⁹ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

⁵²⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 55.

⁵²¹ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

⁵²² Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

⁵²³ Agos, *Patrik Maşalyan Kinalıada'da saldırya uğrayan Garo Kaprielyan'ı ziyaret etti ('De patriarch Maşalyan bezocht Garo Kaprielyan, die op Kinalıada werd aangevallen')*, 3 augustus 2024. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

Armeense taal

De Armeense taal kent twee varianten, te weten het West- en het Oost-Armeens. De Armeense gemeenschap in Turkije spreekt van oudsher het West-Armeens; in Armenië zelf is het Oost-Armeens gangbaar. Er heerst in Turkije geen officieel verbod op het gebruik van de Armeense taal in de openbare ruimte. Volgens een bron waren Armenen in het verleden terughoudend om hun eigen taal op straat te spreken. De jongere generaties van Armenen zijn daar wel meer toe geneigd. Toch blijft het gebruik van het Armeens in het openbaar contextafhankelijk. In het Zwarte Zeegebied, dat bekend staat om zijn conservatieve en nationalistische houding, zouden Armenen minder de ruimte voelen om Armeens in het openbaar te spreken, aldus de bron.⁵²⁴

Moordpartijen op de Armenen in 1915-1917

Voorgaand ambtsbericht maakte duidelijk dat de moordpartijen op de Armenen in 1915-1917 een gevoelig onderwerp vormden. Toen mensenrechtenverdediger Öztürk Türkdoğan ocriep om voornoemde gebeurtenissen te erkennen als een 'genocide', werd hij op grond van artikel 301 van het Wetboek van Strafrecht vervolgd wegens het beledigen van de Turkse natie. In juli 2023 werd Türkdoğan van deze aanklacht vrijgesproken, omdat zijn oproep viel onder het recht van vrijheid van meningsuiting.⁵²⁵

Ondanks bovengenoemde vrijspraak bleven de moordpartijen op de Armenen in 1915-1917 gedurende de verslagperiode een beladen onderwerp.⁵²⁶ Op 24 april 2024⁵²⁷ omschreef een gastspreker bij *Açık Radyo* ('Open Radio')⁵²⁸ de gebeurtenissen in 1915-1917 als een 'volkerenmoord'. Hierop legde de *Radyo ve Televizyon Üst Kurulu* (Hoge Raad voor Radio en Televisie, RTÜK)⁵²⁹ een geldboete op aan het desbetreffende radiostation. Açık Radyo betaalde de boete niet, waarop RTÜK de zendvergunning introk. Op 16 oktober 2024 verzorgde het station voor de laatste keer een uitzending.⁵³⁰

Raadpleeg paragraaf 3.5 voor meer informatie over de persvrijheid en vrijheid van meningsuiting in Turkije.

Armeense nationaliteit

Er bestaan mogelijkheden voor Armeense Turken om de Armeense nationaliteit te verkrijgen. Turkije en Armenië onderhouden geen diplomatieke betrekkingen met elkaar. Derhalve heeft Armenië geen diplomatieke vertegenwoordiging in Turkije en is de Turks-Armeense landgrens gesloten. Een aanvrager dient per vliegtuig af te reizen naar Armenië. Een aanvrager moet ten behoeve van de aanvraag verscheidene stukken overleggen, waaronder een doopakte. In het verleden duurde

⁵²⁴ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

⁵²⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 24.

⁵²⁶ Agos, *Public commemorations of the Armenian Genocide in Istanbul, A light of hope?*, 19 oktober 2023. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

⁵²⁷ Teder jaar worden op 24 april de slachtoffers van de moordpartijen op de Armenen in 1915-1917 herdacht. Op 24 april 1915 werden namelijk honderden Armeense intellectuelen in Istanbul gearresteerd en afgevoerd. Deze datum wordt beschouwd als het startsein van de moordpartijen op de Armenen. Cengiz, *Religious minorities of Turkey*, uitgegeven in 2020, blz. 24. Instituut Clingendael, *Eindelijk volledige erkenning van de Armeense Genocide?*, 28 april 2021.

⁵²⁸ Açık Radyo richtte zich met name op maatschappelijke, culturele en politieke aangelegenheden. Het station bereikte daarmee een betrekkelijk groot luisterpubliek in Istanbul. Bezoek <https://apacikradyo.com.tr/what-acik-radyo> voor meer informatie over dit radiostation.

⁵²⁹ RTÜK staat in het Engels bekend als *Radio and Television Supreme Council* (RTSC). Bezoek <https://www.rtuk.gov.tr/en> voor meer informatie over RTÜK.

⁵³⁰ Duvar English, *Turkish media watchdog revokes radio channel's license over Armenian Genocide remarks*, 3 juli 2024. Bianet, *Açık Radyo shuts down following license revocation over Armenian genocide remarks*, gepubliceerd op 16 oktober 2024, bijgewerkt op 17 oktober 2024. Agos, *Açık Radyo, RTSC and Constitutional Court's landmark decision*, 18 oktober 2024. Vertrouwelijke bron, 4 november 2024. Interview met Yaman Akdeniz (cyberrechtenactivist en medeoprichter van de Vereniging voor Vrijheid en Meningsuiting, İFÖD), 11 november 2024. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

de behandeling van een aanvraag drie tot vier maanden; tegenwoordig zou de behandelduur zijn opgelopen tot een jaar. Naar verluidt zouden veel Armenen in Turkije de Armeense nationaliteit aanvragen.⁵³¹

6.4 Joden

De joodse gemeenschap in Turkije telt ongeveer 15.000 tot 20.000 leden. De meeste Turkse joden zijn nazaten van Sefardische joden die eind vijftiende eeuw waren gevlucht van Spanje naar het Osmaanse Rijk. Van oudsher spreken zij Ladino, een taal die nauw verwant is aan het Spaans. De taal dreigt inmiddels in onbruik te raken. De jongere generaties van Turkse joden spreken hoofdzakelijk Turks.⁵³²

Het geëscaleerde conflict in Israël en de Palestijnse gebieden had zijn weerslag op de Turkse samenleving. Als gevolg nam het antisemitisme in Turkije sterk toe. Antisemitische uitingen manifesteerden zich vooral online. In de fysieke ruimte deden zich enkele incidenten voor. Zo werden in Izmir enkele synagogen besmeurd met haatdragende teksten.⁵³³

De Turkse regering maakte in haar beleid een duidelijk onderscheid tussen de staat Israël en de joodse gemeenschap in Turkije. Zij bekritiseerde Israël, maar nam de Turks-joodse gemeenschap in bescherming. De Turkse autoriteiten namen meldingen van antisemitisme serieus en bewaakten de joodse school en synagogen. De vandalen die de synagogen in Izmir hadden besmeurd, werden na korte tijd opgepakt.⁵³⁴ De Turkse autoriteiten beschermden de Turks-joodse gemeenschap op 'adequate' wijze, aldus een bron.⁵³⁵

In november 2024 werd Zvi Kogan, een rabbijn met de Israëlische en Moldavische nationaliteit, ontvoerd en vermoord in de Verenigde Arabische Emiraten (VAE). Op 26 november 2024 landden drie Oezbeken, die verdacht werden van de moord, in Istanboel.⁵³⁶ De Turkse autoriteiten pakten de verdachten op en leverden deze uit aan de VAE.⁵³⁷

Op 14 januari 2025 overleed Ishak Haleva, de opperrabbijn van Turkije. Hierop condoleerde president Erdoğan de joods gemeenschap in Turkije.⁵³⁸

In februari 2025 maakte de directeur van de nationale veiligheidsdienst (MİT) bekend dat in 2024 verschillende aanslagen tegen de Turks-joodse gemeenschap waren verijdeld.⁵³⁹

⁵³¹ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

⁵³² Daily Sabah, *Reviving endangered Ladino language in Turkey*, 20 februari 2022. The Times of Israel, *'Jews not allowed', As Erdogan praises Hamas, antisemitism rages in Turkey*, 30 oktober 2023. Vertrouwelijke bron, 12 december 2023. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

⁵³³ The Times of Israel, *'Jews not allowed'*, 30 oktober 2023. Turkey recap (Tr), *With Israel at war, Turkey's Jewish community faces new threats, old concerns*, 8 november 2023. Bianet, *Synagogues vandalized in Izmir, 'Turkey's Jews are living on the edge since the war began'*, gepubliceerd op 10 oktober 2024, bijgewerkt op 11 oktober 2024.

⁵³⁴ Vertrouwelijke bron, 12 december 2023. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

⁵³⁵ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

⁵³⁶ De Oezbeekse verdachten heetten Olimpi Toirovich, Makhmudjon Abdurakhim en Azizbek Kamlovich.

⁵³⁷ Reuters, *Turkey helped UAE to arrest suspects accused of killing Israeli rabbi*, 26 november 2024. The Independent, *Turkey reportedly arrested suspects in Israeli-Moldovan rabbi in UAE as they left Istanbul airport*, 26 november 2024. The Times of Israel, *UAE thanks Turkey for help apprehending suspects in murder of Chabad Rabbi Kogan*, 26 november 2024.

⁵³⁸ Bianet, *Isak Haleva, Chief Rabbi of Turkey, dies*, 14 januari 2025. Daily Sabah, *Chief rabbi of Türkiye's Jewish community passes away*, 14 januari 2025. Şalom Turkey, *We have lost the Chief Rabbi of Turkey, Rabbi Isak Haleva*, 14 januari 2025.

⁵³⁹ Daily Sabah, *Turkish intel thwarts attacks targeting non-Muslims in 2024*, 12 februari 2025.

De Turks-joodse gemeenschap zag zich genoodzaakt om niet te veel naar buiten te treden. Zo vierde zij sinds 7 oktober 2023, de datum waarop het conflict in Israël en de Palestijnse gebieden een geweldsescalatie onderging, niet meer openlijk het joodse feest Chanoeka.⁵⁴⁰ Aangezien de Turks-joodse gemeenschap geen ultraorthodoxe invloeden kent, is zij sowieso niet heel zichtbaar in het straatbeeld van Turkije. Zo zijn Turks-joodse mannen niet gewoon om een keppeltje of pijpenkrullen te dragen, aldus een bron.⁵⁴¹

Volgens een bron hadden (nagenoeg) alle Turkse joden van Sefardische komaf inmiddels de Spaanse nationaliteit. Het criterium was overigens niet of iemand het jodendom actief beleed, maar of degene van Sefardische komaf was en dus een historische band met Spanje onderhield. Derhalve kwamen Asjkenazische joden, die een ander oorsprongsgebied kennen, niet in aanmerking voor de Spaanse nationaliteit, aldus dezelfde bron.⁵⁴²

6.5 Protestanten

De schattingen van het aantal protestanten in Turkije lopen uiteen. James Bultema, een deskundige ten aanzien van het protestantisme in Turkije, schatte het aantal protestanten in Turkije op tienduizend. Dezelfde Bultema wees erop dat de protestanten in Turkije geen monolithisch geheel vormden. Zij hingen verschillende richtingen aan, waaronder het calvinisme, arminianisme, anglicanisme, lutheranisme en baptisme.⁵⁴³ Een andere bron schatte het aantal protestanten in Turkije op ongeveer vijf- à zesduizend.⁵⁴⁴

De protestanten in Turkije lopen tegen verschillende problemen aan. De Turkse overheid erkent hen niet als een geloofsgemeenschap. Daardoor kunnen zij geen vergunning krijgen voor het openen van een kerkgebouw. Protestanten kunnen hooguit een vereniging, stichting of een cultureel centrum oprichten, maar met een dergelijke entiteit kunnen zij niet naar buiten treden als een kerkgenootschap.⁵⁴⁵

Zo was een bron op de hoogte van een protestantse gemeente die een vergunning voor een kerkgebouw aanvraag in Diyarbakır. Zowel de gemeente als de gouverneur wezen de aanvraag af en gaven als reden op dat er geen ruimte beschikbaar was voor een kerk. In dezelfde tijd maakten dezelfde autoriteiten wel ruimte beschikbaar voor moskeeën en Koranscholen, aldus de bron.⁵⁴⁶

Daarnaast kwam het voor dat de Turkse autoriteiten buitenlandse voorgangers het land uitwezen.⁵⁴⁷ Zo bekrachtigde het Constitutioneel Hof (AYM), de hoogste rechtbank in Turkije, in de verslagperiode de uitzetting van negen buitenlandse voorgangers. Met hun 'missionaire activiteiten' zouden zij een bedreiging vormen voor 's lands nationale veiligheid. De betrokkenen hadden de mogelijkheid om

⁵⁴⁰ Vertrouwelijke bron, 12 december 2023. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

⁵⁴¹ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

⁵⁴² Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

⁵⁴³ ND, 'Als de groei zo doorzet, zijn er in Turkije in 2050 een miljoen protestanten', 4 september 2024.

Reformatoisch Dagblad (RD), *Een politieagent bedacht de naam voor het snelgroeiende Turkse protestantisme*, 28 september 2024.

⁵⁴⁴ Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

⁵⁴⁵ Cengiz, *Religious minorities of Turkey*, uitgegeven in 2020, blz. 48 en 55-58. ND, 'Als de groei zo doorzet, zijn er in Turkije in 2050 een miljoen protestanten', 4 september 2024. RD, *Een politieagent bedacht de naam voor het snelgroeiende Turkse protestantisme*, 28 september 2024. Human Rights Without Frontiers (HRWF), *Turkey, A new report about Turkey's persecution of Protestant Christians*, 25 oktober 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

⁵⁴⁶ Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

⁵⁴⁷ Cengiz, *Religious minorities of Turkey*, uitgegeven in 2020, blz. 77-79.

beroep aan te tekenen bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM).⁵⁴⁸

De impact van de uitzetting van buitenlandse voorgangers werd verschillend beoordeeld. Twee bronnen wezen erop dat protestanten in Turkije een relatief jonge gemeenschap vormden en voornamelijk bekeerlingen waren met een moslimachtergrond. Met de uitzetting van buitenlandse voorgangers dreigden sommige congregaties geen voorganger meer te hebben.⁵⁴⁹ De reeds aangehaalde Bultema stelde echter dat de protestantse gemeenschap in Turkije dusdanig was gegroeid, dat zij inmiddels in theologisch en organisatorisch opzicht op eigen benen kon staan.⁵⁵⁰

Volgens een bron waren er twee redenen waarom de protestanten van alle christelijke denominaties het meest werden tegengewerkt door de Turkse autoriteiten. Ten eerste verkondigden protestanten het evangelie actiever dan andere christelijke stromingen. Ten tweede riep het bij de Turkse autoriteiten wrovel op dat Turkse moslims zich hadden bekeerd tot het christendom. Dezelfde bron wees erop dat de repressie van protestanten van aard was veranderd. Twintig jaar geleden had de repressie een fysiek karakter en werden protestanten gearresteerd. Op het moment van schrijven ondervonden protestanten eerder juridische en bureaucratische tegenwerking, aldus dezelfde bron.⁵⁵¹

⁵⁴⁸ Alliance Defending Freedom International (ADF International), *Türkiye's highest court rules in support of government's expulsion of nine foreign Christians for alleged 'missionary activities'*, 13 juni 2024. RD, *Een politieagent bedacht de naam voor het snelgroeiende Turkse protestantisme*, 28 september 2024. HRWF, *A new report about Turkey's persecution of Protestant Christians*, 25 oktober 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

⁵⁴⁹ ADF International, *Türkiye's highest court rules in support of government's expulsion of nine foreign Christians for alleged 'missionary activities'*, 13 juni 2024. Vertrouwelijke bron, 14 november 2024.

⁵⁵⁰ RD, *Een politieagent bedacht de naam voor het snelgroeiende Turkse protestantisme*, 28 september 2024.

⁵⁵¹ Vertrouwelijke bron, 14 november 2024. Vertrouwelijke bron, 5 december 2024.

7 Vrouwen

7.1 Inleiding

In Turkije zijn mannen en vrouwen voor de wet gelijk. Voorgaand ambtsbericht meldde dat er sprake was van genderongelijkheid ten nadele van vrouwen op sommige terreinen, zoals in het openbaar bestuur en op de arbeidsmarkt.⁵⁵² Deze situatie bleef onveranderd in de verslagperiode.⁵⁵³ Zo nam 35,5% van de vrouwen in 2023 volgens de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO)⁵⁵⁴ deel aan de arbeidsmarkt. Daarbij dient te worden vermeld dat het percentage werkende vrouwen in de periode 1991-2023 in Turkije nog nooit zo hoog was.⁵⁵⁵ Uit onderzoek van een vrouwenorganisatie bleek dat vooral vrouwen van boven de vijftig jaar afstand tot de arbeidsmarkt ervoeren. Zij hadden te maken met een mengeling van gender- en leeftijdsdiscriminatie.⁵⁵⁶

Op het gebied van onderwijs nam de participatie van vrouwen verder toe. In maart 2022 bedroeg het percentage vrouwelijke hoogleraren ruim 45% en het percentage vrouwelijke studenten 49%.⁵⁵⁷ In februari 2024 waren deze percentages gestegen naar respectievelijk 46,4% en 51,7%. Daarmee waren er voor het eerst meer vrouwelijke dan mannelijke studenten.⁵⁵⁸ Begin februari 2025 was het percentage vrouwelijke studenten verder gestegen naar ruim 53%.⁵⁵⁹

Bij de parlementsverkiezingen in 2023 waren vrouwen ondervertegenwoordigd onder de parlements kandidaten. Wel steeg het aantal vrouwelijke parlementsleden van 103 naar 121 (van de 600 zetels).⁵⁶⁰

Bij de lokale verkiezingen in maart 2024 (zie subparagraaf 1.1.2) leek er sprake te zijn van een soortgelijk patroon. Ook in dit geval waren vrouwelijke kandidaten ondervertegenwoordigd,⁵⁶¹ maar nam het aantal vrouwelijke vertegenwoordigers toe. In 11 van de 81 steden werd een vrouw verkozen tot burgemeester. Bij de lokale verkiezingen in 2019 waren vier vrouwen burgemeester geworden van een stad.⁵⁶²

In enkele gevallen behaalde een vrouwelijke burgemeesterskandidaat een primeur. Zo werd Sinem Dedetaş van de Republikeinse Volkspartij (CHP) de eerste vrouwelijke burgemeester van Üsküdar, een district in Istanboel dat bekend stond als een conservatief AKP-bolwerk.⁵⁶³ Sönük van DEM werd de eerste vrouwelijke co-burgemeester van Batman, een stad in Zuidoost-Turkije. Deze stad stond bekend als een conservatief bolwerk van de Partij voor de Vrije Zaak (HÜDA PAR), een

⁵⁵² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 59.

⁵⁵³ Vertrouwelijke bron, 14 februari 2024.

⁵⁵⁴ De IAO vormt onderdeel van de VN en streeft naar sociale gerechtigheid. In het Engels staat deze organisatie bekend als *International Labour Organization* (ILO). Voor meer informatie over de IAO, bezoek <https://www.ilo.org>.

⁵⁵⁵ World Bank Group (Wereldbankgroep, WBG), *Labor force participation rate, female (% of female population ages 15+)* (modeled ILO estimate) – Turkije, ongedateerd, geraadpleegd op 6 september 2024.

⁵⁵⁶ Bianet, *Women over 50 in Turkey face gender, age-based discrimination in the workforce, report reveals*, 29 september 2024.

⁵⁵⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 59.

⁵⁵⁸ HDN, *We won't tolerate attacks on women's rights: Erdoğan*, 5 februari 2025.

⁵⁵⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 60.

⁵⁶⁰ Duvar English, *'Woman has no name' on Turkish local election ballots*, 20 maart 2024.

⁵⁶¹ HDN, *Local polls see surge in number of women mayors*, 1 april 2024. Reuters, *Turkey gains new wave of female mayors after opposition's poll success*, 3 april 2024. The Guardian, *Women have found their voice in Turkey, and given hope to others fighting for democracy across the globe*, 6 april 2024.

⁵⁶² Duvar English, *CHP's Dedetaş becomes Üsküdar's first female mayor, ending decades of conservative rule*, 6 april 2024.

conservatief-islamistische partij die appelleert aan de Koerdische identiteit.⁵⁶⁴ Begin november 2024 werd Sönük echter uit haar functie ontheven en vervangen door een regeringsgezinde bewindvoerder (zie subparagraaf 5.4.3).⁵⁶⁵

Niet alleen in het onderwijs en de politiek, ook in de defensiesector werden vrouwen meer zichtbaar. Begin augustus 2023 werd Gökçen Firat als eerste vrouwelijke admiraal benoemd.⁵⁶⁶ Eind augustus 2024 studeerden drie vrouwelijke cadetten voor het eerst cum laude af aan 's lands Nationale Defensie Academie.⁵⁶⁷

7.2 Geweld tegen vrouwen

Het is onmogelijk om een volledig beeld te krijgen van de omvang van gender-gerelateerd geweld in Turkije. Vrouwen zijn namelijk over het algemeen vanwege verschillende redenen niet geneigd om geweld te melden. Zij hebben weinig vertrouwen in het handelen van de autoriteiten, vrezen dat ze nog meer geweld te verduren zullen krijgen en/of beschikken over onvoldoende juridische kennis en financiële middelen om een juridische procedure te starten die veelal lang van duur zal zijn.⁵⁶⁸

Gedurende de voorgaande verslagperiodes vormde gender-gerelateerd geweld⁵⁶⁹ tegen vrouwen een zorgelijk probleem.⁵⁷⁰ 'Femicide', oftewel een moord op een vrouw omdat ze een vrouw is, vormt de meest extreme vorm van geweld tegen vrouwen.⁵⁷¹ Verscheidene actoren monitoren femicide in Turkije en de beschikbare cijfers omtrent dit fenomeen lopen uiteen.

Het *Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu* (We Zullen Femicide Stoppen-platform, KCDP) monitort en agendaert gender-gerelateerd geweld tegen vrouwen. Ook verleent deze actiegroep juridische bijstand aan slachtoffers van huiselijk geweld.⁵⁷² Volgens het KCDP werden er in 2023 315 vrouwen door mannen gedood. Daarnaast kwamen er in hetzelfde jaar 248 vrouwen om het leven onder verdachte omstandigheden.⁵⁷³ *Bianet*, een onafhankelijk nieuwsplatform dat uitvoerig ingaat op mensenrechtenkwesties, legde voor 2023 de gewelddadige dood vast van minstens 333 vrouwen.⁵⁷⁴

In 2024 nam het aantal femicides in Turkije toe. Volgens de Mensenrechtenvereniging (İHD) en de Mensenrechtenstichting van Turkije (TİHV) waren er in de eerste elf maanden van 2024 344 femicides gepleegd.⁵⁷⁵ De *Turkish Federation of Women's Associations*⁵⁷⁶ legde in 2024 in totaal 421 femicides vast.⁵⁷⁷ Volgens het KCDP werden er in 2024 394 vrouwen door mannen gedood. Daarnaast

⁵⁶⁴ Duvar English, *DEM Party's mayor lauds co-mayoral model as win for all women of Turkey*, 18 april 2024.

⁵⁶⁵ Bianet, *'Trustee policies are degrading the ruling power, not the Kurdish movement'*, 7 november 2024.

⁵⁶⁶ HDN, *Turkish army appoints first female admiral*, 4 augustus 2023.

⁵⁶⁷ HDN, *Female students top military university graduates*, 1 september 2024.

⁵⁶⁸ Mor Çatı, *Report submitted to the Committee Against Torture*, 17 juli 2024, geen bladzijdenummer.

⁵⁶⁹ In het Engels bekend als *gender-based violence* (GBV).

⁵⁷⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021, blz. 56-58. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 55 en 56. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 63 en 64.

⁵⁷¹ Kisanak (red.), *The purple color of Kurdish politics*, uitgegeven in 2022, 27. De Volkskrant, *Eerwraak verdwijnt niet, de term wel*, 25 november 2024.

⁵⁷² Het KCDP staat in Engels bekend als *We Will Stop Femicides Platform* (WWSF). Raadpleeg <https://www.kadincinayetleriniurduracagiz.net/for-english> voor meer informatie over het KCDP.

⁵⁷³ KCDP, *2023 annual report*, 10 januari 2024, geen bladzijdenummer.

⁵⁷⁴ Bianet, *Bianet male violence monitor video released*, 23 februari 2024.

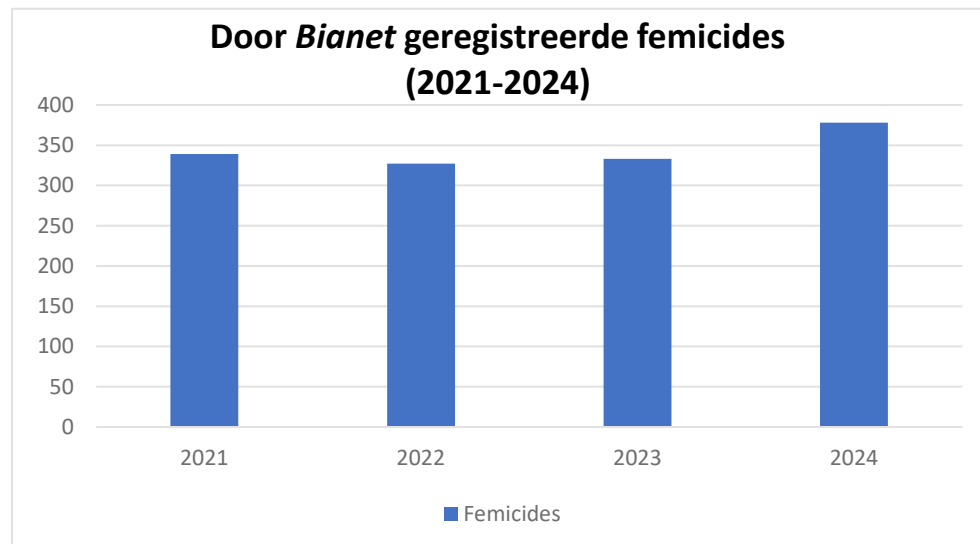
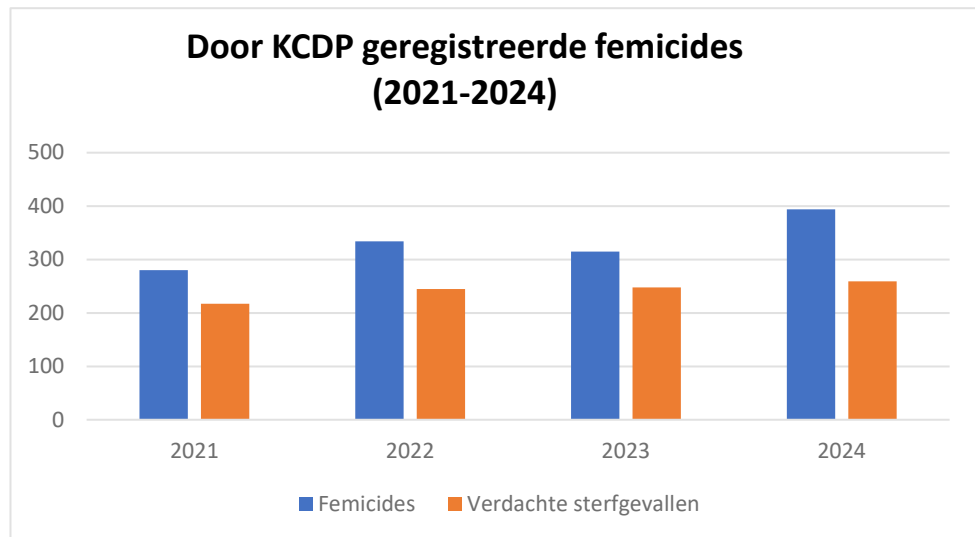
⁵⁷⁵ Artı Gerçek, *2024 yılında hak ihlali bilançosu... Hem içerde, hem dışarda* ('Overzicht 2024 mensenrechtenschendingen, zowel in gevangnissen als op straat'), 10 december 2024.

⁵⁷⁶ Deze federatie staat in het Turks bekend als *Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu* (TKDF). Raadpleeg <https://tkdf.org.tr/sss?lang=en> voor meer informatie over de TKDF.

⁵⁷⁷ Duvar English, *Women's federation criticizes Turkey's Family Year' initiative*, 8 januari 2025.

kwamen er in hetzelfde jaar 259 vrouwen om het leven onder verdachte omstandigheden.⁵⁷⁸ *Bianet* registreerde in 2024 minstens 378 femicides.⁵⁷⁹

Hieronder staan twee grafieken die de aantallen femicides weergeven die het KCDP en het mediaplatform *Bianet* in de afgelopen jaren (2021-2024) registreerden.

De volgende femicides sprongen in de verslagperiode in het oog. Deze voorbeelden dienen enkel ter illustratie en kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd. Op 27 februari 2024 werden acht vrouwen omgebracht op verschillende plaatsen in het land. De moorden stonden los van elkaar, maar hadden allen een genderdimensie. In alle gevallen was de vrouw door haar mannelijke (ex-)partner gedood.⁵⁸⁰

⁵⁷⁸ KCDP, *2024 annual report*, 9 januari 2025, geen bladzijdenummer.

⁵⁷⁹ *Bianet, Bianet male violence video and infographic released*, 16 januari 2025.

⁵⁸⁰ *Bianet, Men killed eight women in 24 hours*, 28 februari 2024. NOS, *Femicide in Turkije: in één dag acht vrouwen vermoord*, 28 februari 2024.

Op 4 oktober 2024 doodde de negentienjarige Semih Çelik in Istanboel twee vrouwelijke leeftijdsgenoten genaamd İkbâl Uzunur en Ayşenur Halil. Hij sneed Halil de hals door en onthoofdde Uzunur. Daarna beroofde hij zichzelf van het leven door zich van de stadsmuur in Istanboel te werpen. In de daaropvolgende dagen organiseerden vrouwenrechtenorganisaties, waaronder het KCDP, protesten in Istanboel. Zij verweten de Turkse autoriteiten dat deze niet adequaat bescherming boden tegen gender-gerelateerd geweld. Deze protesten sloegen over naar andere steden, te weten Ankara, Bursa, Diyarbakır, Eskişehir, Izmir en Mersin. Yerlikaya en Mahinur Özdemir Göktaş, respectievelijk de ministers van Binnenlandse Zaken en Familie en Sociale Zaken, veroordeelden de moorden en beloofden te zullen blijven strijden tegen femicide.⁵⁸¹

Op 4 oktober 2024, dezelfde dag van de moord op twee negentienjarige vrouwen, vielen twee mannen een vrouw lastig in een uitgaansgebied in Istanboel. De politie pakte beide verdachten op, maar nadat zij op het bureau een verklaring hadden afgegeven, werden zij weer vrijgelaten. Kort daarna gingen de bewakingsbeelden van het straatincident viraal op sociale media. Dit leidde tot veel publieke verontwaardiging, waarop de autoriteiten de verdachten, die reeds eerder in aanraking waren geweest met justitie, opnieuw oppakten. Vrouwenrechtenactivisten betreurden het dat een incident eerst viraal moest gaan op sociale media, alvorens de autoriteiten adequaat optraden tegen straatintimidatie.⁵⁸²

Op 15 oktober 2024 vond er een geweldsincident plaats op de Koç Universiteit in Istanboel. Op deze privé-universiteit protesteerden studenten tegen vrouwenmoorden. Op enkele spandoeken stond *Jin, Jîyan, Azadî* ('Vrouwen, Leven, Vrijheid'), een door de Koerdische vrouwenbeweging gepopulariseerde protestkreet.⁵⁸³ Hierop werden de demonstranten aangevallen door ultranationalistische studenten. Laatstgenoemden ervoeren de Koerdische slogan als een uiting van 'terreurpropaganda' en sloegen in op de demonstranten.⁵⁸⁴ Volgens een bron kreeg het incident ook een genderdimensie, omdat de mannelijke aanvallers de vrouwelijke demonstranten dreigden te zullen verkrachten. Dezelfde bron wees erop dat de beveiliging van de universiteit niet ingreep en dat het universiteitsbestuur geen onderzoek instelde naar het incident. Wel keurden enkele professoren het incident af in een schriftelijke verklaring, aldus de bron.⁵⁸⁵

7.3 Rechtsbescherming voor vrouwen

De *Law to Protect the Family and Prevent Violence against Women (Law No. 6284)*, ook wel bekend als 'Beschermingswet 6284', stelt de politie en rechtbanken in staat om zowel beschermende als preventieve maatregelen te nemen. Beschermende maatregelen zien toe op de veiligheid van het slachtoffer. Een voorbeeld van een beschermende maatregel is de opname van een vrouw in een opvanghuis (raadpleeg paragraaf 7.5 voor informatie over de opvang voor vrouwen).⁵⁸⁶

⁵⁸¹ Duvar English, *Turkish man dies by suicide after brutally murdering two women on same day, causes public outrage*, 4 oktober 2024. Duvar English, *Women in Turkey take to streets over brutal femicides*, 6 oktober 2024. HDN, *Brutal killings of women in Istanbul stir nationwide outrage*, 6 oktober 2024. Bianet, *'Femicides are political', Protests across Turkey after murders of two 19-year-old women*, 7 oktober 2024. RTL Nieuws, *Massaal protest in Turkije na moord op vrouwen: 'Te weinig actie tegen femicide'*, 12 oktober 2024. Euractiv, *Fresh protests in Turkey over violence against women*, 13 oktober 2024.

⁵⁸² Duvar English, *Turkish court arrests two men over sexual assault in public upon huge reactions*, 5 oktober 2024. Bianet, *'Femicides are political'*, 7 oktober 2024.

⁵⁸³ Kisanak (red.), *The purple color of Kurdish politics*, uitgegeven in 2022, xii en 99. Bianet, *What is 'jin, jîyan, azadî'?*, gepubliceerd op 19 oktober 2024, bijgewerkt op 20 oktober 2024.

⁵⁸⁴ Duvar English, *Fascist nationalist group attacks students protesting femicides at Istanbul's Koç University*, 15 oktober 2024.

⁵⁸⁵ Vertrouwelijke bron, 22 oktober 2024.

⁵⁸⁶ Ook wel 'blijf-van-mijn-lifhuis' genoemd.

Preventieve maatregelen zijn daarentegen gericht op de dader. Een voorbeeld van een preventieve maatregel is een contactverbod.⁵⁸⁷ Indien een persoon driemaal een contactverbod schendt, behoort deze drie dagen in de gevangenis door te brengen.⁵⁸⁸

In de voorgaande verslagperiode lieten de implementatie en handhaving van de bestaande rechtsmiddelen, zoals vastgelegd in Beschermingswet 6284, te wensen over.⁵⁸⁹ Deze situatie duurde voort in de verslagperiode.⁵⁹⁰

Zo legde de vrouwenrechtenorganisatie *Mor Çatı* ('Paars Dak')⁵⁹¹ verscheidene gevallen vast van vrouwen die geweld meldden bij de politie of het Openbaar Ministerie (OM), maar niet serieus werden genomen. Zij werden ontmoedigd om aangifte te doen of doorverwezen naar vrouwenorganisaties, terwijl deze organisaties geen mandaat hadden om op te treden tegen geweld. Ook kwam het voor dat politieagenten of openbare aanklagers de vrouwen op seksistische dan wel vrouwonvriendelijke wijze bejegenden. Deze agenten en aanklagers werden vervolgens niet ter verantwoording geroepen. *Mor Çatı* rapporteerde ook over situaties, waarbij agressieve mannen herhaaldelijk en straffeloos een contactverbod overschreden. Dezelfde vrouwenrechtenorganisatie nam waar dat de duur van een contactverbod kort was, variërend van 24 uur tot maximaal zes maanden. Hierdoor moesten vrouwen voortdurend opnieuw een contactverbod aanvragen. *Mor Çatı* meldde ook dat de instanties in enkele gevallen op adequate wijze intervenieerden.⁵⁹²

Een bron gaf aan dat de politie haar werkwijze aangaande meldingen van vrouwen niet had gestandaardiseerd. Als gevolg handelden politieagenten naar eigen inzicht, waardoor er verschillend met meldingen werd omgegaan. De politie was er meer toe geneigd om vrouwen te helpen die sporen van fysiek geweld met zich meedroegen of seksueel geweld hadden ondergaan. Slachtoffers van 'onzichtbaar' geweld, zoals online lastigvallen, psychologisch geweld en financieel misbruik, werden daarentegen minder serieus genomen, aldus de bron.⁵⁹³

Uit de cijfers van het KCDP bleek dat de Turkse overheid in beperkte mate in staat was om vrouwen te beschermen tegen femicide. In 2022 werden minstens 23 vrouwen gedood die zich in een situatie bevonden waarin een beschermende maatregel was genomen.⁵⁹⁴ In 2023 lag dit aantal volgens hetzelfde platform op 28⁵⁹⁵ en in 2024 op 20.⁵⁹⁶

Er kan geen eenduidig antwoord worden gegeven op de vraag of vrouwen zich elders in het land bij familie kunnen vestigen om zich aan gender-gerelateerd geweld te onttrekken. Dit bleef volgens een bron namelijk sterk situatie-afhankelijk. Indien de dader een stalker was, kon deze bijvoorbeeld ook een gevaar vormen

⁵⁸⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 61.

⁵⁸⁸ Vertrouwelijke bron, 28 december 2024.

⁵⁸⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 62.

⁵⁹⁰ Vertrouwelijke bron, 14 februari 2024. NOS, *In Turkije staat internationale vrouwendag in het teken van strijd tegen femicide*, 8 maart 2024.

⁵⁹¹ *Mor Çatı* is in Istanboel gevestigd en beheert een eigen opvanghuis, waar de wensen en behoeften van de opgevangen vrouwen centraal staan. In het Engels staat deze feministische organisatie bekend als *Purple Roof*. Bezoek <https://en.morcati.org/tr> voor meer informatie over *Mor Çatı*. Paars is wereldwijd de kleur van het feminisme. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 57. Kisanak (red.), *The purple color of Kurdish politics*, uitgegeven in 2022, blz. viii.

⁵⁹² *Mor Çatı, 2023, Activity report*, 28 mei 2024, blz. 22, 25, 40, 43-46 en 48. *Mor Çatı, Report submitted to the Committee Against Torture and other cruel inhuman or degrading treatment or punishment*, 17 juli 2024, geen bladzijdenummer.

⁵⁹³ Vertrouwelijke bron, 6 september 2024.

⁵⁹⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 64.

⁵⁹⁵ KCDP, *2023 annual report*, 10 januari 2024, geen bladzijdenummer.

⁵⁹⁶ KCDP, *2024 annual report*, 9 januari 2025, geen bladzijdenummer.

voor de familie die de vrouw opving. Ook de eigen familie kon een probleem vormen voor de vrouw. Indien zij als gescheiden vrouw uitweek naar haar familie, konden de familieleden haar immers beschouwen als 'seksueel beschikbaar'. In dit geval diende haar 'eer' te worden beschermd, hetgeen weer kon leiden tot allerlei restricties. Zo kwam het voor dat de familie van de gescheiden vrouw bepaalde welke kleding zij moest dragen, dat zij geen werk mocht verrichten en onder welke omstandigheden zij het huis mocht verlaten.⁵⁹⁷

7.4 Repressie van de vrouwenbeweging

Tijdens de voorgaande verslagperiode kreeg de vrouwenbeweging te maken met repressie van de Turkse staat.⁵⁹⁸ Deze situatie duurde voort tijdens de verslagperiode. Desalniettemin toonde de vrouwenbeweging in Turkije zich strijdbaar en vitaal.⁵⁹⁹

Tijdens de voorgaande verslagperiode opende de openbaar aanklager in Istanboel een strafzaak tegen het KCDP. De Turkse justitie wilde dit platform ontbinden, omdat het zich schuldig zou hebben gemaakt aan onder meer het 'ondermijnen van familiestructuren' en 'immoreel gedrag'.⁶⁰⁰ Op 13 september 2023 werd het KCDP vrijgesproken. De vrouwenbeweging en haar bondgenoten beschouwden deze vrijspraak als een opsteker in de strijd voor gendergelijkheid.⁶⁰¹

Op 25 november 2023 demonstreerden vrouwen door heel het land in het kader van de Internationale Dag voor de Uitbanning van Geweld tegen Vrouwen. In Istanboel belette de oproerpolitie demonstranten de toegang tot het Taksimplein. In tegenstelling tot de voorgaande verslagperiode vonden er ditmaal geen arrestaties en politiegeweld plaats bij de demonstratie in Istanboel.⁶⁰²

In Zuidoost-Turkije leek het beeld anders. In Diyarbakır pakte de politie 3 vrouwen op en in Şırnak pakte zij 21 vrouwen op onder wie 3 journalisten.⁶⁰³ Het bleef onbekend wat er met de drie arrestanten in Diyarbakır gebeurde. De drie journalisten in Şırnak werden niet strafrechtelijk vervolgd, maar hun camera's en andere apparatuur werden onbruikbaar gemaakt. De overige achttien vrouwen werden vervolgd wegens schending van de Wet op Vergadering en Betoging. Zij werden allen vrijgesproken op 27 juni 2024, aldus een bron.⁶⁰⁴

Op 8 maart 2024 kwamen vrouwen- en lhbtq+-demonstranten in Istanboel bijeen in het kader van Internationale Vrouwendag. Opnieuw belette de politie de demonstranten de toegang tot het Taksimplein. In tegenstelling tot de voorgaande verslagperiode vonden er ditmaal geen arrestaties plaats in Istanboel.⁶⁰⁵

Desgevraagd gaven twee bronnen een verklaring waarom er op 25 november 2023 en 8 maart 2024 geen arrestaties plaatsvonden in Istanboel. Het gebruik van fysiek geweld zou namelijk negatief afstralen op de Turkse autoriteiten, zeker zo vlak voor

⁵⁹⁷ Vertrouwelijke bron, 6 september 2024 en 13 februari 2025.

⁵⁹⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 64.

⁵⁹⁹ Vertrouwelijke bron, 14 februari 2024.

⁶⁰⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 64 en 65.

⁶⁰¹ Trouw, *Opluchting in Turkije: organisatie die strijdt tegen vrouwenmoord mag blijven*, 13 september 2023.

Vertrouwelijke bron, 26 september 2023. Vertrouwelijke bron, 28 december 2024.

⁶⁰² Duvar English, *Protesters take streets in Turkey on International Day for Eliminating Violence Against Women*, 26 november 2023. Vertrouwelijke bron, 6 september 2024. Vertrouwelijke bron, 6 september 2024.

⁶⁰³ Duvar English, *Protesters take streets in Turkey on International Day for Eliminating Violence Against Women*, 26 november 2023. Vertrouwelijke bron, 6 september 2024.

⁶⁰⁴ Vertrouwelijke bron, 6 september 2024.

⁶⁰⁵ Bianet, *Women and LGBTI+s take to streets despite obstacles*, 8 maart 2024. Vertrouwelijke bron, 6 september 2024. Vertrouwelijke bron, 6 september 2024.

de lokale verkiezingen op 31 maart 2024 (zie subparagraaf 1.1.2). Dat er in het zuidoosten harder werd opgetreden tegen vrouwenrechtenactivisme, voerden beide bronnen terug op de samenkomst van twee discriminatiegronden. Daarbij werden de vrouwen niet alleen om hun feminisme tot doelwit gemaakt, maar ook vanwege hun Koerdisch bewustzijn.⁶⁰⁶

Op 25 november 2024 gingen opnieuw honderden mensen in Istanboel de straat op ter gelegenheid van de Internationale Dag voor de Uitbanning van Geweld tegen Vrouwen. Zij probeerden het Taksimplein te bereiken en werden daarbij tegengehouden door de politie. Hierop verplaatste de demonstratie zich naar de pier in Karaköy. Ditmaal pakte de politie 169 demonstranten op.⁶⁰⁷ Volgens een bron werden 162 vrouwen, nadat zij een verklaring hadden afgegeven op het politiebureau, vrijgelaten. Vijf vrouwen werden voorwaardelijk vrijgelaten. Twee vrouwen bleken een andere nationaliteit te hebben dan de Turkse. Zij werden overgebracht naar een uitzetcentrum, aldus dezelfde bron.⁶⁰⁸

Het bleek te gaan om Ali Malikov en Parvin Alakbarov, twee Azerbeidzjaanse lhbtq+-activisten. Gedurende hun arrestatie en detentie werden ze dusdanig slecht behandeld door de politie dat zij een 'vrijwillig' terugkeerformulier ondertekenden. Hun handen bleven ongeveer tien uur op hun rug geboid, ze werden blootgesteld aan beledigingen en kou, kregen geen zeep en schone kleding en moesten slapen op rotte matrassen. Na ondertekening werden zij teruggebracht naar Azerbeidzjan.⁶⁰⁹ Het was onbekend of Malikov en Alakbarov bij terugkeer problemen hadden ondervonden met de Azerbeidzjaanse autoriteiten.⁶¹⁰

Op 14 februari 2025 demonstreerden feministen in Istanboel in het kader van Valentijnsdag tegen gender-gerelateerd geweld tegen vrouwen. Ook spraken zij zich uit tegen haatmoorden op transgenders. De getoonde solidariteit met de lhbtq+-gemeenschap vormde de aanleiding voor de politie om tientallen vrouwenrechtenactivisten op te pakken. 's Nachts werden zij weer vrijgelaten.⁶¹¹

Raadpleeg paragraaf 8.2 voor de repressie van de lhbtq+-rechtenbeweging in Turkije.

7.5 Opvang voor vrouwen

In de voorgaande verslagperiode telde Turkije in totaal 149 opvanghuizen voor vrouwen. Het ministerie van Familie en Sociale Zaken beheerde 112 opvanghuizen, de gemeentes 33, de immigratie-autoriteiten 3 en de vrouwenrechtenorganisatie Mor Çatı 1.⁶¹² Volgens een bron waren deze aantallen mogelijk niet meer accuraat, omdat de Turkse autoriteiten sommige opvanghuizen tijdelijk dan wel permanent hadden gesloten.⁶¹³

⁶⁰⁶ Vertrouwelijke bron, 6 september 2024. Vertrouwelijke bron, 6 september 2024.

⁶⁰⁷ Bianet, *Nearly 200 detained as women attempt anti-violence protest in Istanbul*, 25 november 2024. Duvar English, *Turkish police detain 169 women during feminist march in Istanbul*, ongedateerd. The Independent, *Police in Turkey detains demonstrators seeking more protection for women against violence*, 25 november 2024.

⁶⁰⁸ Vertrouwelijke bron, 9 december 2024.

⁶⁰⁹ Kaos GL, *LGBTI+ activists detained on November 25 face deportation!*, 26 november 2024. Minority Azerbaijan, *LGBTI+ activists detained on November 25 face the threat of deportation*, 26 november 2024. Open Caucasus Media (OC Media), *OC Media contributor and Azerbaijani queer activist faces extradition from Turkey*, 29 november 2024. Kaos GL, *From detention to ill-treatment in removal centers...*, 12 december 2024.

⁶¹⁰ Vertrouwelijke bron, 9 januari 2025.

⁶¹¹ Kaos GL, *Police detained feminists for "LGBTI+ slogan" at Valentine's Day protest*, 15 februari 2025.

⁶¹² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 65.

⁶¹³ Vertrouwelijke bron, 6 september 2024.

Voorgaand ambtsbericht meldde dat het aantal opvanghuizen voor vrouwen in Turkije te weinig was en dat de dienstverlening van de meeste opvanghuizen tekortschoot op verschillende terreinen.⁶¹⁴

In de verslagperiode duurde deze situatie voort. Zo observeerde Mor Çatı dat er lange wachttijden waren bij opvanghuizen die door de autoriteiten werden beheerd. Ook kwam het voor dat opvanghuizen van de overheid vol zaten of dat het personeel de vrouwen ontmoedigde of wegstuurde. Voorts werd de bewegingsvrijheid van vrouwen in opvanghuizen van de overheid sterk ingeperkt en mochten zij het opvanghuis alleen verlaten voor boodschappen, sollicitaties en werk. Tijdens het verblijf in opvanghuizen van de overheid stonden vrouwen onder cameratoezicht, mochten zij geen mobiele telefoon gebruiken en werden zij gefouilleerd. Daarnaast heerste er in deze opvangplekken een gebrek aan recreatieve activiteiten en gespecialiseerd personeel.⁶¹⁵

Mor Çatı meldde in haar jaarverslag dat zij in 2023 in haar eigen opvangcentrum 58 personen had geacommodeerd. Dertig van deze personen waren het slachtoffer van fysiek geweld.⁶¹⁶

⁶¹⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 65.

⁶¹⁵ Mor Çatı, *2023, Activity report*, 28 mei 2024, blz. 40, 42 en 55. Mor Çatı, *Report submitted to the Committee Against Torture*, 17 juli 2024, geen bladzijdenummer.

⁶¹⁶ Mor Çatı, *2023, Activity report*, 28 mei 2024, blz. 54 en 56.

8 Seksuele minderheden (lhbtqi+)

8.1 Inleiding

Geslachtsgemeenschap tussen twee mensen van hetzelfde geslacht is niet strafbaar in Turkije. Voorgaand ambtsbericht meldde dat het sociale klimaat voor lhbtqi+ in Turkije slecht was. Zo liet de Turkse overheid zich negatief uit over de lhbtqi+-gemeenschap. Ook ondervonden seksuele minderheden antipathie en agressie vanuit de samenleving.⁶¹⁷

De *LGBT Equality Index* is een ranglijst die inzichtelijk maakt hoe het wereldwijd gesteld is met de rechten en vrijheden van lhbtqi+. Deze ongedateerde index kijkt daarbij naar de desbetreffende wet- en regelgeving in ieder land en de maatschappelijke houding jegens lhbtqi+.⁶¹⁸ Op het moment van schrijven nam Turkije van de in totaal 197 landen de 97ste plaats in.⁶¹⁹

Tijdens de verslagperiode bleef het sociale klimaat voor lhbtqi+ in Turkije slecht. De Turkse autoriteiten bleven zich negatief uiten over de lhbtqi+-gemeenschap. Zo omschreven zij lhbtqi+ onder meer als een gevaar voor de Turkse samenleving en het gezin. President Erdoğan verklaarde meerdere malen dat lhbtqi+ de gezinsstructuren zouden ondermijnen. Ook voerde hij het dalende geboortecijfer in Turkije onder meer terug op de vermeende maatschappelijke invloed van lhbtqi+. Daarnaast omschreef hij lhbtqi+ als een 'plag'.⁶²⁰

Ook op andere wijzen stelden de Turkse autoriteiten zich negatief op jegens de lhbtqi+-gemeenschap. Hieronder volgen enkele voorbeelden ter illustratie. Deze kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

In februari 2024 ging de Turkse staatsomroep TRT over tot het streamen van een documentaireserie genaamd *True Colours*. In deze serie werd de lhbtqi+-beweging voorgesteld als een verdienmodel en westers exportproduct. Ook werd zij in verband gebracht met pedofilie.⁶²¹

In april 2024 trok het Turkse ministerie van Cultuur en Toerisme zijn steun in voor een filmfestival in Istanboel, omdat er op dit festival enkele lhbtqi+-gerelateerde films getoond zouden worden.⁶²²

⁶¹⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 69 en 70.

⁶¹⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 69.

⁶¹⁹ Equaldex, *LGBT Equality Index, The most LGBT-friendly countries in the world*, ongedateerd, geraadpleegd op 4 september 2024.

⁶²⁰ Duvar English, *President Erdoğan says he does not 'recognize LGBT' at AKP congress*, 7 oktober 2023. Duvar English, *President Erdoğan targets LGBTI+ as 'biggest threat against Turkish family'*, 26 oktober 2023. NOS, *Erdogan zet aanval in op lhbt'ers, angst groeit in Turkse queergemeenschap*, 17 december 2023. Kaos GL, *2023 report*, 23 februari 2024, blz. 3 en 6. Duvar English, *In new hate speech, Turkey's Erdoğan says 'imposition of LGBT turns into 'tyranny', surpassing 'even fascism'*, 5 juni 2024. Vertrouwelijke bron, 2 september 2024. Kaos GL, *Population Policy Council convenes, LGBTI+s targeted again*, 10 januari 2025. Duvar English, *Turkey's Year of Family, Religious Affairs Directorate targets LGBTI+ community in Friday sermon*, 11 januari 2025. Kaos GL, *Religious Affairs Directorate targets LGBTI+ community in Friday sermon*, 13 januari 2025. Kaos GL, *The 'Family Year' was introduced, LGBTI+s are targeted again: 'Desexualisation using LGBT as a battering ram...'*, 13 januari 2025. Duvar English, *Erdoğan likens LGBTI+ community to a 'plague', vows to take 'measures' against*, 27 januari 2025. Kaos GL, *Family Minister Göktaş targeted LGBTI+'s again*, 27 januari 2025. Kaos GL, *President Erdoğan compared LGBTI+ people to "plague"*, 27 januari 2025. Kaos GL, *Erdoğan targeted LGBTI+s by saying 'perversion' at AKP Women's Branch congress*, 3 februari 2025.

⁶²¹ Duvar English, *Turkish state TV spends taxpayer money to spread anti-LGBTI+ propaganda*, 9 februari 2024. AA, *True Colours, TRT's digital documentary series sheds light on LGBT lobby*, 10 februari 2024.

⁶²² Duvar English, *Turkish Culture Ministry withdraws support from Istanbul Film Festival over anti-LGBTI+ smear campaign*, 22 april 2024.

In juni 2024 paste een staatsuniversiteit in Noord-Turkije de artseneed⁶²³ aan voor afgestudeerde studenten geneeskunde. De zinsnede, waarin stond dat een toetredend arts patiënten zou helpen ongeacht hun seksuele geaardheid, werd weggehaald. De verantwoordelijke decaan beschouwde deze passage als 'lhbt-propaganda' en 'immoreel' en trok een vergelijking met pedofilie.⁶²⁴

Op 7 november 2024 verboden de autoriteiten de vertoning van de film *Queer*, een dramafilm over een homoseksuele liefdesrelatie, op een ander filmfestival in Istanboel. Uit protest annuleerden de organisatoren het gehele filmfestival.⁶²⁵

Op 23 januari 2025 verboden de autoriteiten de vertoning van een documentaire genaamd *Bellekvari* in Ankara. Deze documentaire bracht de geschiedenis van het *KuirFest*, een lhbtq+-festival dat jaarlijks plaatsvindt in Ankara, in beeld.⁶²⁶

Belangenorganisaties

Voorgaand ambtsbericht meldde dat de lhbtq+-rechtenbeweging in Turkije zich weerbaar toonde en met name in Istanboel en Ankara zichtbaar en sterk georganiseerd was.⁶²⁷

Deze situatie bleef hetzelfde gedurende de verslagperiode. Turkije telt minder dan vijftien geregistreerde lhbtq+-rechtenorganisaties,⁶²⁸ waaronder Kaos GL⁶²⁹ en SPoD.⁶³⁰ Deze organisaties monitoren en rapporteren schendingen van lhbtq+-rechten, verrichten onderzoek naar de situatie van de lhbtq+-gemeenschap, publiceren rapporten, boeken en brochures en organiseren evenementen ter bevordering van lhbtq+-rechten, zoals workshops en paneldiscussies. Daarnaast verlenen zij consultatiediensten aan lhbtq+-personen.⁶³¹

Wie zich verdiept in de maatschappelijke situatie en leefwereld van lhbtq+ in Turkije komt het begrip *lubunya* tegen. Deze term kent verschillende betekenissen. Sommige lhbtq+-personen in Turkije verwijzen naar zichzelf met dit begrip. Lubunya kan echter ook verwijzen naar de onderlinge solidariteit die lhbtq+ in Turkije ervaren. Daarnaast heeft de lhbtq+-gemeenschap in Turkije een eigen omgangstaal ontwikkeld die bekendstaat als *Lubunca*.⁶³²

Tijdens de voorgaande verslagperiode stonden lhbtq+ in Turkije niet alleen in hun streven naar emancipatie.⁶³³ Ook in de huidige verslagperiode konden zij rekenen op de steun van bondgenoten. Zo zetten de provinciale advocatenordes van Ankara, Diyarbakır, Istanboel, Izmir en Mersin zich actief in voor de belangen van lhbtq+. Daarnaast werkten sommige beroepsgroepen, vakbonden en vrouwenrechtenorganisaties samen met de lhbtq+-rechtenbeweging. Voorts brachten individuele parlementsleden van de Republikeinse Volkspartij (CHP), DEM

⁶²³ Ook wel bekend als de eed van Hippocrates.

⁶²⁴ Duvar English, *Dean of Turkish medical school removes 'sexual orientation' from Hippocratic Oath*, 23 juni 2024.

⁶²⁵ The Guardian, *Turkish film festival scrapped over Daniel Craig gay drama censorship*, 7 november 2024. The Washington Post, *'Queer' movie ban in Turkey prompts film festival cancellation*, 7 november 2024. Bianet, *MUBI Fest censorship latest in a series of bans targeting LGBTI+s in İstanbul's Kadıköy*, 8 november 2024.

⁶²⁶ Bianet, *Ankara governor bans film screening during LGBTI+ festival*, 23 januari 2025. Kaos GL, *13th Pink Life Queerfest's documentary screening at Mülkiyeliler banned by police*, 23 januari 2025.

⁶²⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 70.

⁶²⁸ Kaos GL, *Access to justice for LGBTI+ persons*, 1 november 2023, blz. 16.

⁶²⁹ Raadpleeg <https://kaosgl.org/en/> voor meer informatie over Kaos GL.

⁶³⁰ SPoD staat voor *Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği*, hetgeen 'Vereniging van Sociaal Beleid voor Genderidentiteit en Seksuele Geaardheid' betekent. In het Engels staat SPoD bekend als de *Social Policy, Gender Identity and Sexual Orientation Studies Association*. Raadpleeg <https://spod.org.tr/homepage/> voor meer informatie over SPoD.

⁶³¹ Vertrouwelijke bron, 23 september 2024. Vertrouwelijke bron, 9 oktober 2024. Vertrouwelijke bron, 13 november 2024.

⁶³² Vertrouwelijke bron, 23 september 2024. Vertrouwelijke bron, 9 oktober 2024. Vertrouwelijke bron, 13 november 2024.

⁶³³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 70.

en de Turkse Arbeiderspartij (TİP) schendingen van lhbtqi+-rechten aan de orde in het parlement.⁶³⁴ Twee bronnen merkten op dat voornoemde oppositiepartijen geen coherent beleid voerden ten aanzien van lhbtqi+.⁶³⁵

Vorig ambtsbericht meldde dat de maatschappelijke ruimte voor lhbtqi+ in Istanboel en Ankara beperkt bleef tot bepaalde districten en wijken, zoals Beşiktaş, Taksim en Kadıköy in Istanboel en Çankaya in Ankara.⁶³⁶ Volgens een bron bleef deze situatie hetzelfde in de verslagperiode.⁶³⁷

Twee bronnen benadrukten dat de maatschappelijke ruimte voor lhbtqi+ in bovengenoemde wijken en districten relatief was.⁶³⁸ Eén bron haalde daarbij het volgende voorbeeld ter illustratie aan. In juni 2024 vond er een demonstratie plaats tegen het verbod op de Pride-maand (raadpleeg paragraaf 8.2 voor meer informatie over voornoemd verbod). Dit protest werd gehouden in Bostancı, een buurt in Istanboel die bekend stond als betrekkelijk 'veilig' voor de lhbtqi+-gemeenschap. Echter, tot verbazing van de demonstranten werden zij belaagd door een groep tienerjongens en jongemannen uit de buurt. De groep pakte een regenboogvlag van de demonstranten af, gooide deze op de grond en stond erop. De demonstranten zagen zich genoodzaakt om zich terug te trekken in een gebouw om verdere escalatie te voorkomen, aldus de bron.⁶³⁹ Raadpleeg paragraaf 8.3 voor meer informatie over agressie en antipathie vanuit de samenleving tegen de lhbtqi+-gemeenschap.

8.2 Repressie van de lhbtqi+-rechtenbeweging

Het voorgaande ambtsbericht vermeldde dat de Turkse autoriteiten repressief optraden tegen de lhbtqi+-rechtenbeweging.⁶⁴⁰ In de huidige verslagperiode bleef deze situatie hetzelfde. De onderstaande voorbeelden dienen enkel ter illustratie en kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

Op 20 november 2023 stelde de advocatenorde van Izmir zich op voor haar kantoor in het kader van de Internationale Transgender Gedenkdag.⁶⁴¹ Zij ontvouwde daarbij de regenboogvlag en riep in een verklaring op tot een geweldloze samenleving en een einde aan haatmisdrijven. De politie verwijderde de regenboogvlag, waarop er een kort handgemeen uitbrak tussen agenten en advocaten. In de berichtgeving werd geen melding gemaakt van eventuele arrestaties.⁶⁴²

Op dezelfde dag ondernamen transactivisten een protestmars in Mersin, een Zuid-Turkse stad gelegen aan de Middellandse Zee. De politie pakte een aantal demonstranten op, maar andere betogers wisten hen weer te bevrijden.⁶⁴³

⁶³⁴ Vertrouwelijke bron, 23 september 2024. Vertrouwelijke bron, 9 oktober 2024. Vertrouwelijke bron, 13 november 2024.

⁶³⁵ Vertrouwelijke bron, 23 september 2024. Vertrouwelijke bron, 9 oktober 2024.

⁶³⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 70.

⁶³⁷ Vertrouwelijke bron, 13 november 2024.

⁶³⁸ Vertrouwelijke bron, 23 september 2024. Vertrouwelijke bron, 9 oktober 2024.

⁶³⁹ Vertrouwelijke bron, 9 oktober 2024.

⁶⁴⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 71-73.

⁶⁴¹ In het Engels bekend als *Transgender Day of Remembrance* (TDoR).

⁶⁴² Duvar English, *Turkish police intervene lawyers' protests for unfurling LGBTI+ flag*, 21 november 2023.

⁶⁴³ Kaos GL, *Mersin'de 20 Kasım açıklamasına polis saldırısı ('Politietussenkomst bij demonstratie op 20 november in Mersin')*, 20 november 2023.

Studenten van de Universiteit van Istanboel wilden een protestmars ondernemen ter gelegenheid van Internationale Vrouwendag op 8 maart 2024. De politie hield hen echter tegen, omdat er op één van de spandoeken 'lhbtq+' stond. Volgens de berichtgeving pakte de politie veel studenten op. Uit de berichtgeving werd niet duidelijk om hoeveel studenten het ging en wat er vervolgens met hen is gebeurd.⁶⁴⁴ Raadpleeg paragraaf 7.4 voor meer informatie over de repressie van de vrouwenrechtenbeweging.

Tijdens de voorgaande verslagperiode verstoorde de politie een pride-evenement op de campus van de Technische Universiteit van het Midden-Oosten⁶⁴⁵ in Ankara.⁶⁴⁶ In de huidige verslagperiode kon de pride-mars op 31 mei 2024 op deze locatie ongestoord plaatsvinden.⁶⁴⁷ Een bron legde uit dat dit niet was vanwege een tolerante houding van de autoriteiten ten aanzien van de pride-manifestatie op de universiteitscampus in Ankara. De organisatoren waren de politie simpelweg te slim af geweest. Het evenement zou plaatsvinden om 18:00, maar werd werkelijk om 12:00 gehouden. Op dat tijdstip was de politie nog niet aanwezig, aldus de bron.⁶⁴⁸

Op 23 juni 2024 vierde de lhbtq+-gemeenschap in Istanboel voor de tiende keer de *Trans Pride March*. Vanwege de zware politieaanwezigheid kozen de demonstranten niet voor een optocht, maar kwamen ze op verschillende plekken bijeen om de roze-lichtblauw-witte transvlag op te hangen.⁶⁴⁹ De politie pakte twee transpersonen op.⁶⁵⁰ Zij maakte daarbij gebruik van de zogenaamde 'bokkenpoot'.⁶⁵¹ De politie hield de arrestanten acht uur vast. Er werd een rechtszaak tegen beide personen aangespannen. De eerste hoorzitting stond gepland op 28 januari 2025.⁶⁵²

Sinds 2015 rust er een verbod op de *Istanbul Pride*. Ook in 2024 gaven de Turkse autoriteiten geen toestemming voor het evenement. Desalniettemin kwamen op 30 juni 2024 betogers bijeen om te demonstreren voor lhbtq+-rechten. De politie trad repressief op.⁶⁵³ Volgens een bron pakte zij daarbij acht meerderjarigen en drie minderjarigen op. De opgepakte personen werden bijna acht uur vastgehouden. Op het moment van schrijven waren zij niet aangeklaagd.⁶⁵⁴

Op 14 juli 2024 brak de politie een Pride-mars op in Antalya, een Zuid-Turkse stad aan de Middellandse Zee. Zij pakte daarbij vier demonstranten op. De arrestanten werden later die avond vrijgelaten.⁶⁵⁵ De vier personen werden aangeklaagd voor

⁶⁴⁴ Gazete Duvar, *İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin 8 Mart yürüyüşüne polis engeli: Çok sayıda öğrenci gözaltına alındı* ('De mars op 8 maart van studenten van de Universiteit van Istanboel is tegengehouden door de politie: veel studenten zijn gearresteerd'), 7 maart 2024.

⁶⁴⁵ Deze universiteit staat in het Engels en Turks bekend als *Middle East Technical University* (METU) en *Orta Doğu Teknik Üniversitesi* (ODTÜ).

⁶⁴⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 38 en 72.

⁶⁴⁷ Bianet, *METU students hold Pride Parade with no police interference*, 31 mei 2024. Kaos GL, *12.ODTÜ Onur Yürüyüşü: "Tüm baskı ve nefrete karşı yılmıyor, yaşayabileceğimiz bir devir için mücadelemizden asla vazgeçmiyoruz"* ('12e ODTÜ Pride Mars: "We geven niet op tegen welke vorm van onderdrukking en haat dan ook, en we geven nooit de strijd op voor ons bestaansrecht"'), 31 mei 2024.

⁶⁴⁸ Vertrouwelijke bron, 23 september 2024.

⁶⁴⁹ De blauwe en roze strepen staan symbool voor de traditionele kleuren die worden toegewezen aan respectievelijk jongens en meisjes. De witte lijn staat voor mensen die zich niet als man of vrouw identificeren, mensen die in transitie zijn of mensen die intersekse zijn. Het Parool, *'De transvlag moet zichtbaarder worden in Amsterdam'*, 16 augustus 2024.

⁶⁵⁰ Bianet, *İstanbul Trans Pride March marked with decentralized protests amid heavy police presence*, 24 juni 2024.

⁶⁵¹ Een bokkenpoot is een vorm van een polsklem, waarbij iemands pols naar achter wordt geduwd en daardoor op een onnatuurlijke manier overstrekt.

⁶⁵² Kaos GL, *Trans Onur Haftası Komitesi, 10. Trans Onur Yürüyüşü'nde gözaltına alınan 2 kişiye dava açıldığını duyurdu* ('De Trans Pride Week Commissie kondigde aan dat er een rechtszaak is aangespannen tegen twee personen, die in hechtenis zijn genomen tijdens de 10^e Trans Pride Mars'), 22 augustus 2024.

⁶⁵³ Bianet, *İstanbul's LGBTI+ activists hold Pride March in unexpected location to circumvent bans*, 1 juli 2024. Duvar English, *Turkey detains at least 15 protesters at LGBTI+ pride march*, 1 juli 2024.

⁶⁵⁴ Vertrouwelijke bron, 13 november 2024.

⁶⁵⁵ Duvar English, *Antalya police attack LGBTI+ Pride March, detain four*, 14 juli 2024. Kaos GL, *Antalya Onur Yürüyüşü'ne polis saldırısı: 4 kişi gözaltına alındı!* ('Politieoptreden in Antalya Pride Mars: 4 mensen zijn in hechtenis genomen!'), 14 juli 2024.

het organiseren en leiden van en het deelnemen aan illegale vergaderingen en demonstraties. De eerste hoorzitting stond gepland op 10 april 2025.⁶⁵⁶

Op 20 november 2024 probeerden transactivisten in het kader van de Internationale Transgender Gedenkdag *lokma* (een Turkse zoetigheid) uit te delen in Beşiktaş, een district in Istanboel. Zij deden dit ter nagedachtenis aan transgenders die waren omgekomen als gevolg van haatmisdrijven. Toen de politie er lucht van kreeg, moesten de activisten hun identiteitskaarten tonen en stoppen met de actie.⁶⁵⁷

8.3 Antipathie en agressie vanuit de samenleving

Zoals reeds aangegeven in paragraaf 8.1 ondervonden lhbtq+ antipathie en agressie vanuit de samenleving. De volgende voorbeelden dienen enkel ter illustratie en kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd. Raadpleeg paragraaf 8.5 voor haatmisdrijven tegen transgenders.

Tijdens de voorgaande verslagperiode kwamen mensen in verschillende steden bijeen in het kader van zogenaamde 'Grote Familiebijeenkomsten'.⁶⁵⁸ Tijdens deze protestmarsen riepen de organisatoren en deelnemers op om gezinnen, kinderen en toekomstige generaties te beschermen tegen 'lhbt-propaganda'.⁶⁵⁹ Op 17 september 2023 vond er in Istanboel opnieuw een Grote Familiebijeenkomst plaats. De demonstranten stelden daarbij zich te verzetten tegen 'lhbt-propaganda' en 'socio-cultureel terrorisme'.⁶⁶⁰

In de aanloop naar de Grote Familiebijeenkomst in Istanboel zond de Hoge Raad voor Radio en Televisie (RTÜK) het aankondigingsfilmpje voor deze bijeenkomst op televisie uit als een 'officiële bekendmaking'.⁶⁶¹ Lhbtq+-activisten in Izmir namen hier aanstoot aan. Zij vonden dat een overheidsorgaan zich schuldig had gemaakt aan de verspreiding van een haatboodschap. Op 12 september 2023 begaven zij zich naar het regionale kantoor van RTÜK in Izmir om te protesteren, maar werden door de politie onderschept. Daarbij pakte de politie tien activisten op.⁶⁶² Zij werden op dezelfde dag nog vrijgelaten. Op het moment van schrijven was het onduidelijk of een strafrechtelijke procedure zou volgen.⁶⁶³

In september 2024 besloot RTÜK opnieuw om het aankondigingsfilmpje uit te zenden als een 'officiële bekendmaking' voor de Grote Familiebijeenkomst.⁶⁶⁴ Op 15 september 2024 namen er honderden mensen deel aan het evenement in Istanboel. Ditmaal organiseerde de lhbtq+-rechtenorganisatie SPoD een tegenactie. Daarbij deelde zij snoepjes uit ter herinnering aan Ahmet Yıldız, een homoseksuele man die in 2008 was omgekomen als gevolg van een haatmisdrijf met een homofob karakter.⁶⁶⁵

⁶⁵⁶ Kaos GL, *Antalya Onur Yürüyüşüne dava açıldı, Megafoon "suç aleti" sayıldı* ('Rechtszaak aangespannen tegen de Antalya Pride Parade, Megafoon werd als "wapen" beschouwd'), 19 augustus 2024. Vertrouwelijke bron, 13 november 2024.

⁶⁵⁷ Bianet, *Police disrupt Transgender Day of Remembrance event in Istanbul*, 20 november 2024.

⁶⁵⁸ In het Engels en Turks staat een Grote Familiebijeenkomst bekend als *Great/Big Family Meeting* en *Büyük Aile Buluşması*.

⁶⁵⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 73 en 74.

⁶⁶⁰ Duvar English, *Anti-LGBTI+ rally once again held in Istanbul with state support*, 18 september 2023.

⁶⁶¹ Duvar English, *Turkey's media watchdog to support anti-LGBTI+ rally*, 6 september 2023.

⁶⁶² Kaos GL, *Böyle bir yasak olamayacağını söylediğimiz için işkenceyle gözaltına alındık* ('Wij werden mishandeld en gevangengenomen, omdat we zeiden dat dit soort verbod onmogelijk is'), 12 september 2023.

⁶⁶³ Duvar English, *Turkish police detain 10 activists in protest against media watchdog's support of anti-LGBTI+ rally*, 13 september 2023.

⁶⁶⁴ Vertrouwelijke bron, 13 november 2024.

⁶⁶⁵ Duvar English, *Turkish gov't uses public resources to promote anti-LGBTI+ hate rally*, 11 september 2024.

⁶⁶⁶ Bianet, *Activists stage counter-demonstration during anti-LGBTI+ rally in Istanbul*, 16 september 2024.

8.4 Rechtsbescherming voor lhbtq+

De toegang tot rechtsbescherming en -middelen bleek beperkt voor lhbtq+. In dit verband wezen twee bronnen erop dat er in de Turkse wet- en regelgeving geen specifieke verwijzingen bestonden naar de bescherming van lhbtq+-rechten.⁶⁶⁶

De onderzoeksbevindingen van de Turkse lhbtq+-rechtenorganisatie Kaos GL pasten in bovengenoemd beeld. Het onderzoek van deze organisatie steunde op literatuuronderzoek en interviews met acht lhbtq+-personen en acht advocaten die opkwamen voor lhbtq+-rechten.⁶⁶⁷ Kaos GL concludeerde dat homo- en transfbie 'wijdverbreid' waren onder politieagenten, rechters, aanklagers, griffiers en advocaten. Het gevolg was dat lhbtq+, uitzonderingen daargelaten, niet als burgers werden beschouwd die ergens recht op hadden.⁶⁶⁸

De negatieve houding jegens lhbtq+ in het rechtssysteem manifesteerde zich op verschillende manieren. Zo legde Kaos GL een casus vast van een lhbtq+-persoon die probeerde om een homofob geweldsincident te melden bij de politie. De dienstdoende agent nam niet de moeite om de verklaringen van betrokkene zorgvuldig vast te leggen en een onvolledige aangifte was het gevolg.⁶⁶⁹ In andere gevallen weigerde de politie om aangiftes van lhbtq+ in behandeling te nemen.⁶⁷⁰

Ook viel het Kaos GL op dat de rechterlijke macht voortvarend optrad in zaken waarin de verdachte lhbtq+ was, maar langzaam was in zaken waarin een lhbtq+-persoon het slachtoffer was.⁶⁷¹ Deze bevinding werd niet nader gekwantificeerd door Kaos GL. Een bron observeerde dat rechtbanken alleen contactverboden toekenden indien er sprake was van partnergeweld bij heteroseksuele stellen; bij homoseksuele koppels werden geen contactverboden toegekend.⁶⁷²

Het gevolg van bovenstaande praktijken was dat veel lhbtq+ weinig tot geen vertrouwen hadden in de rechtsgang en een drempel ervoeren om zich voor bescherming te wenden tot de Turkse autoriteiten. Zij vreesden in dat geval opnieuw te zullen worden gediscrimineerd, maar dan door de autoriteiten.⁶⁷³

Voorts dient te worden vermeld dat overheidsinstanties als het Turkse Instituut voor Mensenrechten en Gelijkheid (TİHEK) en de Ombudsman⁶⁷⁴ geen meldingen van lhbtq+ in behandeling namen.⁶⁷⁵ In een persverklaring ageerden vijftig lhbtq+-rechtenorganisaties tegen deze praktijk.⁶⁷⁶

Het bleef onduidelijk of lhbtq+-personen onevenredig of discriminatoir werden bestraft voor het plegen van een commuun delict.⁶⁷⁷ Op grond van artikel 29 van het Turkse Wetboek van Strafrecht kunnen geweldplegers in aanmerking komen

⁶⁶⁶ Vertrouwelijke bron, 23 september 2024. Vertrouwelijke bron, 9 oktober 2024.

⁶⁶⁷ Kaos GL, *Access to justice for LGBTI+ persons*, 1 november 2023, blz. 15.

⁶⁶⁸ Kaos GL, *Access to justice for LGBTI+ persons*, 1 november 2023, blz. 4 en 9.

⁶⁶⁹ Kaos GL, *Access to justice for LGBTI+ persons*, 1 november 2023, blz. 10.

⁶⁷⁰ Kaos GL, *Access to justice for LGBTI+ persons*, 1 november 2023, blz. 13 en 18.

⁶⁷¹ Kaos GL, *Access to justice for LGBTI+ persons*, 1 november 2023, blz. 8 en 15.

⁶⁷² Vertrouwelijke bron, 13 november 2024.

⁶⁷³ Kaos GL, *Access to justice for LGBTI+ persons*, 1 november 2023, blz. 9, 10, 13, 15 en 18. Vertrouwelijke bron, 13 november 2024.

⁶⁷⁴ Het instituut van de Ombudsman staat in het Engels en Turks bekend als *Ombudsman Institution* en *Kamu Denetçiliği Kurumu* (KDK). Raadpleeg <https://english.ombudsman.gov.tr> voor meer informatie.

⁶⁷⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 42. Kaos GL, *Access to justice for LGBTI+ persons*, 1 november 2023, blz. 14. Kaos GL, *2023 report*, 23 februari 2024, blz. 3, 7 en 11. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 19 november 2024. Kaos GL, *DEM Party MP Özgül Saki*, 29 november 2024. Kaos GL, *TİHEK continued its discriminatory attitude towards LGBTI+'s in the Parliament*, 15 januari 2025.

⁶⁷⁶ Kaos GL, *TİHEK continued its discriminatory attitude towards LGBTI+'s in the Parliament*, 15 januari 2025.

⁶⁷⁷ Vertrouwelijke bron, 27 september 2024.

voor strafvermindering indien zij door een 'onrechtvaardige provocatie'⁶⁷⁸ zijn aangezet tot geweld.⁶⁷⁹ Aangezien dit begrip niet nader is gespecificeerd, kwam het geregeld voor dat plegers van homo- of transfobe haatmisdrijven en femicides strafvermindering kregen, omdat zij door het slachtoffer zouden zijn 'geprovocerd'.⁶⁸⁰ Raadpleeg paragraaf 7.2 voor meer informatie over femicides.

8.5 Situatie voor transgender personen

Voorgaand ambtsbericht meldde dat transgender personen het doelwit waren van discriminatie, uitsluiting en agressie. Transfobie kon verschillende vormen aannemen. Zo hadden transgender personen minder toegang tot de arbeidsmarkt, gezondheidszorg en de woningmarkt.⁶⁸¹ Deze situatie bleef hetzelfde in de verslagperiode.⁶⁸²

Zo berichtte *Bianet*, een onafhankelijk nieuwsplatform dat uitvoerig ingaat op mensenrechtenkwesties, in juli 2024 dat transgender personen minder toegang hadden tot betaalbare huurwoningen. Huurbazen vroegen aan transgender personen hogere huurprijzen of weigerden om een huurovereenkomst met transgender personen af te sluiten. Voor transvrouwen bleek het bijzonder moeilijk om een huurwoning te bemachtigen. Veel huurbazen meenden namelijk dat iedere transvrouw als sekswerker de kost zou verdienen. Ook kwam het voor dat huurbazen of burens transgender personen lastigvielen en wegpestten uit hun huurwoning. Zelden initieerden transgender personen een juridische procedure, omdat zij weinig vertrouwen hadden in de rechtsgang. Transgender personen konden niet in alle gevallen intrekken bij hun families, omdat sommige familieleden ook een transfobe houding aannamen. Het gevolg was dat sommige transgender personen dakloos raakten. Zij moesten noodgedwongen zien te overleven op straat of in een park.⁶⁸³

In dezelfde maand legde *Bianet* de ervaringen vast van een transvrouw in Izmir. Zij was herhaaldelijk door haar burens aangevallen, zowel verbaal als fysiek. Ook hadden de burens, die verantwoordelijk waren voor het beheer van het appartementsgebouw, haar afgesloten van water en elektriciteit. De transvrouw meldde het geweld en de pesterijen bij de politie en haar burens kregen een contactverbod opgelegd. Desalniettemin zag de transvrouw zich gedwongen om elders in Izmir te gaan wonen.⁶⁸⁴

Gedurende de verslagperiode vonden er haatmisdrijven met een transfoob karakter plaats.⁶⁸⁵ Hieronder volgen twee voorbeelden ter illustratie. Deze kunnen niet als uitputtend worden beschouwd.

Op 10 april 2024 werd er een transvrouw aangevallen in Bornova-straat, een straat in Izmir waar veel transvrouwen wonen. In deze straat kreeg een man last van een epileptische aanval. Enkele transvrouwen gingen naar hem toe om hulp te bieden. Bij een groep jongemannen ontstond echter de indruk dat de epileptische man was aangevallen door de transvrouwen. Hierop vielen de mannen de transvrouwen aan.

⁶⁷⁸ In het Engels en Turks bekend als *unjust provocation* en *haksız tahrik*.

⁶⁷⁹ Venetië-commissie, *Penal Code of Turkey*, 15 februari 2016, blz. 10.

⁶⁸⁰ Vertrouwelijke bron, 23 september 2024. Vertrouwelijke bron, 1 november 2024.

⁶⁸¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 74.

⁶⁸² *Bianet*, *LGBTI+ organizations, Transphobia is a crime*, 20 november 2023.

⁶⁸³ *Bianet*, *Trans people in Turkey face housing crisis more intensely amid discrimination and phobia*, gepubliceerd op 9 juli 2024, bijgewerkt op 10 juli 2024.

⁶⁸⁴ *Bianet*, *Trans woman in Izmir forced to relocate after persistent harassment from neighbors*, 23 juli 2024.

⁶⁸⁵ *Bianet*, *Transphobic attacks are increasing in Turkey's Izmir, as is solidarity*, 19 juli 2024. *Kaos GL*, *Transphobic attacks do not stop in Izmir*, 20 januari 2025.

Zij gooiden daarbij met stenen, flessen en stokken. De mannen wisten één transvrouw te pakken te krijgen en sloegen haar. Ook beroofden zij de transvrouw van haar telefoon en portemonnee. De politie onderzocht het incident en pakte zes verdachten op. Op het moment van schrijven waren deze personen vrijgelaten.⁶⁸⁶ Dezerzijds bleef onduidelijk of de geweldplegers strafrechtelijk werden vervolgd.⁶⁸⁷

Op 13 juli 2024 werd een transvrouw in haar huis in Izmir neergestoken door een man. Hij bracht haar bijna vijftig messteken toe. De transvrouw belandde in kritieke toestand in het ziekenhuis. De politie pakte de dader op.⁶⁸⁸ Op het moment van schrijven was onduidelijk hoe het met de transvrouw ging en of de dader strafrechtelijk werd vervolgd.⁶⁸⁹

⁶⁸⁶ Duvar English, *Trans women assisting man with seizure, get assaulted, robbed, and stones hurled at their homes in Izmir, Turkey*, 12 april 2024. Kaos GL, *“Everyone on Bornova Street are on their toes”*, 17 april 2024.

⁶⁸⁷ Vertrouwelijke bron, 27 september 2024. Vertrouwelijke bron, 13 november 2024.

⁶⁸⁸ Kaos GL, *Hate attack in Izmir, “The attacker was caught thanks to trans women who heard E.S.’s cry for help”*, 16 juli 2024.

⁶⁸⁹ Vertrouwelijke bron, 27 september 2024. Vertrouwelijke bron, 13 november 2024.

9 Militaire dienstplicht

9.1 Inleiding

Dit hoofdstuk behandelt de situatie van dienstplichtontduikers, deserteurs en dienstplichtweigeraars in Turkije. Allereerst worden deze drie termen toegelicht. Een 'dienstplichtontduiker'⁶⁹⁰ is een dienstplichtig persoon die geen gehoor geeft aan de oproep om zich te melden voor de militaire dienstplicht. Een dienstplichtontduiker heeft dus nooit daadwerkelijk gediend. Een 'deserteur'⁶⁹¹ diende reeds als dienstplichtige of beroepsmilitair, maar heeft het leger vervolgens op ongeoorloofde wijze verlaten, dus zonder toestemming van de militaire autoriteiten.⁶⁹² In Turkije moet een militair minstens zes dagen ongeoorloofd afwezig zijn, alvorens te kunnen worden aangemerkt als deserteur.⁶⁹³ Een 'dienstplichtweigeraar'⁶⁹⁴ heeft ernstige, onoverkomelijke gewetensbezwaren tegen het dienen in een leger. Deze gewetensbezwaren kunnen bijvoorbeeld levensbeschouwelijk of religieus van aard zijn.⁶⁹⁵

Voor zover bekend, vonden er sinds augustus 2023 geen wettelijke veranderingen plaats aangaande de militaire dienstplicht.⁶⁹⁶ In Turkije geldt een militaire dienstplicht voor mannen, niet voor vrouwen.⁶⁹⁷ Vrouwen kunnen op vrijwillige basis dienen in de Turkse strijdkrachten. Er bestaan mogelijkheden om te worden vrijgesteld van de dienstplicht, bijvoorbeeld vanwege medische gronden. Op grond van het volgen van een universitaire studie kan iemands dienstplicht worden uitgesteld.⁶⁹⁸

Turkije erkent het recht op dienstweigering niet en biedt evenmin een alternatieve vorm van dienstplicht aan. Dienstplichtweigeraars worden derhalve beschouwd als dienstplichtontduikers of deserteurs en als zodanig behandeld, waarover meer kan worden gelezen in paragraaf 9.2.⁶⁹⁹ Het is onbekend hoeveel dienstplichtweigeraars er in Turkije zijn.⁷⁰⁰

Een dienstplichtige kan zijn dienstplicht op formele wijze afkopen. In dat geval resteert de dienstplichtige één maand militaire basistraining. Deze praktijk staat bekend als 'betaalde dienstplicht', in het Engels aangeduid als *paid conscription service*.⁷⁰¹ Gedurende deze verkorte dienstplicht van één maand dient de dienstplichtige deel te nemen aan de routines van het soldatenbestaan, waaronder

⁶⁹⁰ In het Engels aangeduid als *draft evader*.

⁶⁹¹ In het Engels aangeduid als *deserter*.

⁶⁹² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 67. Home Office, *Country police and information note, Turkey, Military service*, oktober 2023, blz. 56.

⁶⁹³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 67. Vertrouwelijke bron, 2 oktober 2024.

⁶⁹⁴ In het Engels aangeduid als *conscientious objector*.

⁶⁹⁵ Home Office, *Country police and information note, Turkey, Military service*, oktober 2023, blz. 45 en 56.

⁶⁹⁶ Vertrouwelijke bron, 27 september 2024. Vertrouwelijke bron, 1 oktober 2024.

⁶⁹⁷ Home Office, *Turkey, Military service*, oktober 2023, blz. 19. The Guardian, 'You can't fight your way to peace', *From a 20-year-old Israeli to a 99-year Briton, Eight conscientious objectors on why they refused to serve in the army*, 8 juni 2024.

⁶⁹⁸ Home Office, *Turkey, Military service*, oktober 2023, blz. 8, 19, 21, 22 en 57.

⁶⁹⁹ Home Office, *Turkey, Military service*, oktober 2023, blz. 15, 47-49, 52, 58 en 59. Vertrouwelijke bron, 18 september 2024.

⁷⁰⁰ Home Office, *Turkey, Military service*, oktober 2023, blz. 15 en 46. The Guardian, 'You can't fight your way to peace', 8 juni 2024.

⁷⁰¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 77. Home Office, *Turkey, Military service*, oktober 2023, blz. 8, 25 en 26. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

het dragen van een militair uniform, het opvolgen van bevelen, marcheren en het verrichten van schietoefeningen.⁷⁰²

Ieder half jaar wordt het afkoopbedrag bijgesteld. Voor de periode juli-december 2024 bedroeg het afkoopbedrag 217.871,04 Turkse lira.⁷⁰³ Indien een deserteur gebruik wenste te maken van de betaalde dienstplicht, diende hij een aanvullende boete te betalen van 3.177,29 Turkse lira⁷⁰⁴ voor iedere gedeserteerde maand.⁷⁰⁵

9.2 Situatie van dienstplichtontduikers en deserteurs

De voorgaande twee ambtsberichten maakten duidelijk dat dienstplichtontduikers en deserteurs in hun bewegingsvrijheid werden beperkt, boetes opgelegd kregen en geen aanspraak konden maken op verschillende overheidsproducten en -diensten.⁷⁰⁶ Deze situatie bleef hetzelfde gedurende de verslagperiode.

Op grond van artikel 26 (1) van de *Law on Conscription*, in het Turks bekend als *Askeralma Kanunu*, worden dienstplichtontduikers en deserteurs gemeld bij het Turkse ministerie van Binnenlandse Zaken. Hun status omtrent de militaire dienstplicht wordt vastgelegd in het *Genel Bilgi Toplama Sistemi* (Algemeen Informatieverzamelingssysteem, GBT),⁷⁰⁷ een database van de juridische autoriteiten en het veiligheidsapparaat. Als gevolg van deze registratie in het GBT lopen dienstplichtontduikers en deserteurs het risico om te worden opgepakt bij een paspoortcontrole of een routine-identiteitscontrole op straat of in het openbaar vervoer. Aangezien hotels wettelijk verplicht zijn om de persoonlijke gegevens van hun gasten door te sturen naar de lokale politie, lopen dienstplichtontduikers en deserteurs een soortgelijk risico bij het inchecken in een hotel.⁷⁰⁸

Zodra een dienstplichtontduiker of deserteur bij een controle wordt opgepakt, brengen de autoriteiten hem naar het dichtstbijzijnde politiebureau of rekruteringskantoor. Daar krijgt de persoon een zogeheten *tutanak* ('rapport') uitgereikt. Vervolgens wordt betrokkene vrijgelaten met de mededeling dat deze zich binnen vijftien dagen dient te melden voor de dienstplicht. Op basis van bovengenoemd rapport kunnen dienstplichtontduikers en deserteurs te maken krijgen met strafrechtelijke onderzoeken, strafzaken en geldboetes.⁷⁰⁹ Voornoemde wijze van handelen kan eindeloos worden herhaald. Sommige dienstplichtontduikers en deserteurs kiezen ervoor om niet te reizen teneinde dergelijke procedures te voorkomen, aldus een bron.⁷¹⁰

Dienstplichtontduikers en deserteurs hebben het recht om bezwaar in te dienen tegen een boete, maar deze procedure is niet bij iedereen bekend. Sommigen weten niet hoe zij een bezwaarschrift moeten indienen, aldus een bron.⁷¹¹ Indien een dienstweigeraar op principiële gronden weigert om opgelegde boetes te voldoen,

⁷⁰² Vertrouwelijke bron, 27 september 2024. Vertrouwelijke bron, 1 oktober 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁷⁰³ Volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor, had 217.871,04 Turkse lira op 2 oktober 2024 dezelfde waarde als 9.290,63 euro.

⁷⁰⁴ Volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor, had 3.177,29 Turkse lira op 2 oktober 2024 dezelfde waarde als 135,49 euro.

⁷⁰⁵ Turks Ministerie van Defensie, *01 Temmuz – 31 Aralık 2024 Tarih Aralığını Kapsayan Bedelli Askerlik Müracaat Duyurusu* ('Oproep tot aanmelding voor afkopen van de dienstplicht tussen 1 juli-31 december 2024'), 8 juli 2024.

⁷⁰⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 68 en 69. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, blz. 77 en 78.

⁷⁰⁷ Het GBT staat in het Engels bekend als *General Information Gathering System*.

⁷⁰⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 68. Vertrouwelijke bron, 18 en 27 september 2024. Vertrouwelijke bron, 3 oktober 2024.

⁷⁰⁹ Vertrouwelijke bron, 18 en 27 september 2024. Vertrouwelijke bron, 3 oktober 2024.

⁷¹⁰ Vertrouwelijke bron, 18 en 27 september 2024.

⁷¹¹ Vertrouwelijke bron, 27 september 2024.

kan deze geen bankrekening hebben, omdat anders het geld wordt geconfisqueerd.⁷¹²

In oktober 2024 kwam het verhaal naar buiten van een dienstplichtweigeraar die sinds 2010 problemen ondervond met de Turkse autoriteiten. Op het moment van schrijven liepen er veertien strafzaken tegen hem. Daarnaast waren de geldboetes opgelopen tot een totaalbedrag van 36.500 Turkse lira.⁷¹³ De dienstplichtweigeraar diende voortdurend verantwoording af te leggen aan de politie, gendarmerie en aanklagers. Zodra hij een controlepost passeerde of incheckte bij een hotel, kwam hij in aanraking met de politie. Aldus bleef de dienstplichtweigeraar in eigen woorden gevangen in een continue cyclus van strafrechtelijke onderzoeken, strafzaken en boetes.⁷¹⁴

9.3 Koerdische dienstplichtigen

Dienstplichtigen worden op willekeurige wijze over Turkije verdeeld.⁷¹⁵ Derhalve is het niet uitgesloten dat dienstplichtige Koerden worden geleverd in Zuidoost-Turkije.⁷¹⁶ In beginsel worden dienstplichtigen niet ingezet in conflictgebieden als Noord-Irak en Syrië, waar de Turkse strijdkrachten actief zijn. In principe worden dienstplichtigen evenmin ingezet bij anti-terreuroperaties en in risicogebieden langs de Turks-Iraakse grens waar schermutselingen kunnen plaatsvinden tussen de Turkse strijdkrachten en de Koerdische Arbeiderspartij (PKK).⁷¹⁷ Raadpleeg subparagraaf 1.3.2 voor meer informatie over de strijd tussen het Turkse leger en de PKK op Turks grondgebied.

Gedurende de verslagperiode was er geen informatie beschikbaar over anti-Koerdisch geweld tegen Koerdische dienstplichtigen, de eventuele inzet van Koerdische dienstplichtigen tegen de PKK in Zuidoost-Turkije en dienstweigeraars die buitenproportioneel werden bestraft vanwege hun etniciteit, religie, politieke gezindte of seksuele oriëntatie en genderidentiteit (SOGI).⁷¹⁸

9.4 Bewegingsvrijheid van dienstplichtigen

Dienstplichtigen hebben gedurende hun dienstitijd recht op een aantal verlofdagen. Voor zover bekend, kunnen dienstplichtigen zich tijdens hun verlof vrij bewegen door heel het land mits zij daartoe toestemming hebben gekregen.⁷¹⁹

Dienstplichtigen mogen Turkije legaal uitreizen mits zij daartoe toestemming hebben gekregen. Dienstplichtigen mogen op verschillende gronden een bezoek brengen aan het buitenland. Hieronder volgen enkele voorbeelden:

⁷¹² The Guardian, 'You can't fight your way to peace', 8 juni 2024.

⁷¹³ Volgens CoinMill.com, een online wisselkoers convertor, had 36.500 Turkse lira op 22 oktober 2024 dezelfde waarde als 1.569,19 euro.

⁷¹⁴ Duvar English, *Conscientious objector faces vicious cycle of investigations in Turkey*, 17 oktober 2024.

⁷¹⁵ Home Office, *Turkey, Military service*, oktober 2023, blz. 58.

⁷¹⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 78.

⁷¹⁷ Home Office, *Turkey, Military service*, oktober 2023, blz. 8, 21 en 57.

⁷¹⁸ Vertrouwelijke bron, 27 september 2024. Vertrouwelijke bron, 1 oktober 2024.

⁷¹⁹ Vertrouwelijke bron, 2 oktober 2024. Vertrouwelijke bron, 10 oktober 2024.

- Het bezoeken van een (schoon)ouder, echtgenote, kind, broer of zus in het buitenland;
- Het ondersteunen van een ziek familielid in het buitenland;
- Het hebben van een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd in het buitenland;
- Het hebben van juridische, commerciële of educatieve banden met het buitenland;
- Het ondergaan van een medische behandeling in het buitenland op eigen kosten.⁷²⁰

Aangezien desertie wordt beschouwd als een zwaar misdrijf, krijgen deserteurs volgens een bron een uitreisverbod opgelegd. Derhalve kunnen zij Turkije niet legaal uitreizen.⁷²¹ Raadpleeg paragraaf 3.6 voor meer informatie over uitreisverboden.

⁷²⁰ Vertrouwelijke bron, 2 oktober 2024.

⁷²¹ Vertrouwelijke bron, 1 oktober 2024.

10 Irreguliere migranten, asielzoekers en statushouders

10.1 Inleiding

Dit hoofdstuk gaat in op de situatie van irreguliere migranten, asielzoekers en statushouders in Turkije. Paragraaf 10.2 zet de wet- en regelgeving ten aanzien van asiel en bescherming in Turkije uiteen. De overige paragrafen behandelen de verschillende migrantengemeenschappen in alfabetische volgorde te weten: Afghanen (paragraaf 10.3), Iraniërs (paragraaf 10.4), Oeigoeren (paragraaf 10.5), Palestijnen (paragraaf 10.6) en Syriërs (paragraaf 10.7).

10.2 Wettelijk kader

De Wet op Buitenlanders en Internationale Bescherming (WBIB),⁷²² ook wel bekend als Wet Nr. 6458, reguleert asiel- en migratiestromen in Turkije. Deze wet maakt onderscheid tussen vier verschillende soorten van bescherming namelijk:

- Vluchtelingenstatus als bedoeld in het Vluchtelingenverdrag dat de VN in 1951 aannamen;
- Conditionele bescherming;⁷²³
- Subsidiaire bescherming;⁷²⁴
- *Temporary protection* (tijdelijke bescherming, TP).⁷²⁵

Vluchtelingenstatus als bedoeld in het Vluchtelingenverdrag kan in Turkije alleen worden toegekend aan staatsburgers van lidstaten van de Raad van Europa (RvE). Niet-Europese asielzoekers, die vervolgd worden op basis van één van de Verdragsgronden,⁷²⁶ kunnen in aanmerking komen voor conditionele bescherming. Niet-Europese asielzoekers, die bij terugkeer naar het land van herkomst een voorzienbaar risico lopen op ernstige schade, kunnen in aanmerking komen voor subsidiaire bescherming. Voor Syriërs en staatlozen uit Syrië is een aparte categorie van bescherming ontworpen, te weten TP. Aangezien zij als gevolg van de burgeroorlog in Syrië in groten getale naar Turkije kwamen, konden hun asielaanvragen niet individueel worden getoetst binnen het raamwerk van conditionele en subsidiaire bescherming. Derhalve kunnen zij in aanmerking komen voor een tijdelijke beschermde status.⁷²⁷

Het *Presidency of Migration Management* (Presidentschap voor Migratie Management, PMM)⁷²⁸ is belast met de uitvoer van de WBIB. Het PMM valt onder het Turkse ministerie van Binnenlandse Zaken.⁷²⁹

⁷²² In het Engels staat de WBIB bekend als de *Law on Foreigners and International Protection* (LoFIP).

⁷²³ In het Engels en Turks bekend als *conditional protection* en *Şartlı mülteci*.

⁷²⁴ In het Engels en Turks bekend als respectievelijk *subsidiary protection* en *İkincil Koruma*. Een andere Engelstalige benaming voor subsidiaire bescherming is *secondary protection*.

⁷²⁵ In het Turks bekend als *Gecici Koruma*. In het Nederlands ook wel vertaald als 'tijdelijke protectie'.

⁷²⁶ Deze Verdragsgronden zijn: ras, religie, nationaliteit, het behoren tot een sociale groep of politieke overtuiging.

⁷²⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 79. Bülbül, Hasan Basri, "Recognising Palestinian refugees, Applicability of Article 1D of the 1951 Refugee Convention in Turkey", *Refugee Survey Quarterly*, 24 augustus 2024, blz. 280, 281, 285 en 287. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

⁷²⁸ Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 18 december 2024. UNHCR, *Temporary protection in Türkiye*, ongedateerd, geraadpleegd op 22 december 2024.

⁷²⁹ Het PMM staat in het Turks bekend als *Göç İdaresi Başkanlığı*. Raadpleeg <https://en.goc.gov.tr/#> voor meer informatie over het PMM.

⁷²⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 79 en 80. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

In de voorgaande verslagperiode kondigden de Turkse autoriteiten het zogeheten *Dilution Plan* aan, in het Turks bekend als *seyreltme planı*. Dit beleid hield in dat de bevolking van een buurt voor maximaal twintig procent uit buitenlanders mocht bestaan. Als gevolg was de registratie van buitenlanders in juli 2023 in 1.169 buurten, waar het quotum van twintig procent reeds was bereikt, stopgezet.⁷³⁰ Volgens een bron was dit aantal op het moment van schrijven gestegen naar 1.400.⁷³¹ Personen die niet geregistreerd stonden bij de autoriteiten, liepen het risico op uitzetting naar het land van herkomst, waarover meer kan worden gelezen in paragraaf 10.3 en subparagraaf 10.7.4.

De geraadpleegde bronnen hadden niet de indruk dat het Dilution Plan op gestructureerde wijze werd geïmplementeerd. Enerzijds was de registratie van buitenlanders in een toegenomen aantal wijken stopgezet. Anderzijds ondernamen de autoriteiten geen maatregelen om in wijken, waar voorheen het percentage buitenlanders boven de twintig procent lag, dit percentage onder de gestelde norm te brengen.⁷³²

Een bron wees erop dat een buurt soms van registratiestatus kon veranderen; dan was de buurt 'open' voor de registratie van buitenlanders, dan weer 'gesloten'. Bij hoge uitzondering stonden de Turkse autoriteiten het toe dat een buitenlander zich mocht vestigen in een 'gesloten' buurt. Zo was één bron op de hoogte van een Iraanse transvrouw die aanvankelijk in de Oost-Turkse stad Erzurum verbleef. Aldaar stond zij blootgesteld aan gender-gerelateerd geweld. Hierop besloot het PMM dat zij zich mocht vestigen in Istanboel, een stad die 'gesloten' was voor de registratie van nieuwe buitenlanders.⁷³³

Een beleidsontwikkeling die in de verslagperiode in het oog sprong, was de komst van zogeheten 'mobiele controleposten'.⁷³⁴ Het ging hier om busjes die door het Turkse ministerie van Binnenlandse Zaken werden ingezet. De overheidsbeambten in deze busjes controleerden op drukke plaatsen, zoals pleinen en metro- en busstations, buitenlanders op hun papieren. Het doel hiervan was om irreguliere migratie tegen te gaan.⁷³⁵ Volgens Yerlikaya, de Turkse minister van Binnenlandse Zaken, waren er begin december 2024 270 mobiele controleposten in heel het land.⁷³⁶

Indien een buitenlander niet was geregistreerd, of deze bevond zich zonder reistoestemming op de locatie van controle, kon deze worden overgebracht naar een politiebureau, uitzetcentrum of *Temporary Accommodation Centre* (TAC),⁷³⁷ waarover meer kan worden gelezen in subparagraaf 10.7.1. Het hing sterk van de zaak en het handelen van de individuele overheidsmedewerker af welke vervolgstap er werd genomen.⁷³⁸

Op het moment van schrijven waren de Turkse autoriteiten bezig met de versoepeling van regelgeving omtrent werkvergunningen voor Syrische TP-statushouders. Het doel van deze versoepeling was om de deelname van Syriërs

⁷³⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 80.

⁷³¹ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

⁷³² Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁷³³ Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁷³⁴ In het Engels aangeduid als *mobile checkpoints* of *mobile migration (point) vehicles*.

⁷³⁵ NRC, *Mishandeld in een Turks uitzetcentrum, 'Dit project is gefinancierd door de EU'*, 11 oktober 2024.

⁷³⁶ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁷³⁷ Türkiye Today, *47 human smuggling suspects, 904 irregular migrants detained in Türkiye*, 7 december 2024.

⁷³⁸ Alleen Syriërs worden in TAC's gevestigd.

⁷³⁹ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

aan de formele arbeidsmarkt in Turkije te bevorderen. De precieze inhoud van deze versoepeling en de uitvoer ervan in de praktijk waren nog onduidelijk.⁷³⁹

10.3 **Afghanen**

Voorgaande verslagperiodes meldden dat, sinds de Taliban in augustus 2021 de staatsmacht hadden gegrepen in Afghanistan, de Turkse autoriteiten niet langer asielaanvragen van nieuw aangekomen Afghanen in behandeling namen. Aan de grens met Iran wierpen zij een muur op. Sommige Afghanen wisten over deze grensmuur te komen. Degenen die na aankomst in Turkije werden opgepakt, werden gedwongen de Turks-Iraanse grens overgezet.⁷⁴⁰

Bovenstaande situatie bleef hetzelfde in de verslagperiode. De Turkse autoriteiten bleven werken aan de grensmuur en rustten deze uit met geavanceerde, elektronische bewakingsapparatuur.⁷⁴¹

De Turkse autoriteiten stonden in het algemeen onwelwillend tegenover asiolverzoeken van Afghanen. Afgaanse jongemannen maakten in het bijzonder weinig kans om in aanmerking te komen voor internationale bescherming. Het kwam echter ook voor dat gezinnen met vrouwen en kinderen werden afgewezen.⁷⁴²

Tijdens de verslagperiode werden Afghanen onderworpen aan gedwongen uitzettingen. De Turkse autoriteiten maakten in november 2024 bekend dat het veiligheidsapparaat de inreis van 15.422 ongeregelde migranten aan de Turks-Iraanse grens had 'voorkomen'.⁷⁴³ Hieruit maakten bronnen op dat deze personen waren onderschept en gedwongen de Turks-Iraanse grens waren overgezet.⁷⁴⁴

Een andere bron deelde mee dat vrijwel alle Afghanen die na overstek van de Iraans-Turkse grens door de Turkse autoriteiten waren onderschept, werden onderworpen aan een pushback. Volgens deze bron vonden pushbacks aan de grens met Iran op 'systematische' wijze plaats.⁷⁴⁵

Twee bronnen deelden mee dat vliegtuigen op regelmatige basis uitgezette Afghanen terugbrachten van Turkije naar Afghanistan.⁷⁴⁶ In dit verband had één bron het over drie tot vier vluchten per week. Per week zouden enkele honderden tot enkele duizenden Afghanen worden teruggevlogen naar Afghanistan. De luchtvaartmaatschappij Ariana Afghan Airlines verzorgde deze vluchten.⁷⁴⁷ Volgens een medewerker van Ariana Airlines had de maatschappij sinds 2021 meer dan honderdduizend uitgezette Afghanen van Turkije naar Afghanistan gevlogen.⁷⁴⁸

⁷³⁹ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 12 en 16 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁷⁴⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 88.

⁷⁴¹ Daily Sabah, *Türkiye guards Iran border with high-tech to curb illegal activities*, 12 november 2024.

Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 12 december 2024. Vertrouwelijke bron, 18 december 2024.

Daily Sabah, *Turkish troops brave cold for border protection in country's east*, 29 december 2024.

⁷⁴² Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 12 december 2024.

⁷⁴³ Daily Sabah, *Türkiye guards Iran border with high-tech to curb illegal activities*, 12 november 2024

⁷⁴⁴ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁷⁴⁵ Vertrouwelijke bron, 18 december 2024.

⁷⁴⁶ Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁷⁴⁷ Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁷⁴⁸ POLITICO, *The EU is helping Turkey forcibly deport migrants to Syria and Afghanistan*, 11 oktober 2024.

Gelet op bovenstaande namen veel Afghanen na aankomst in Turkije niet de moeite om zich te melden bij de Turkse autoriteiten. Zij beschouwden Turkije als een doorreisland. Gedurende hun onrechtmatige verblijf in het land probeerden ze genoeg geld bij elkaar te verdienen om de reis naar Europa te kunnen bekostigen.⁷⁴⁹

10.4 Iraniërs

Voorgaand ambtsbericht maakte melding van twee Iraniërs die in Turkije internationale bescherming genoten. Zij dreigden te worden uitgezet. Uiteindelijk lieten de Turkse autoriteiten hen vrij.⁷⁵⁰

Gedurende de verslagperiode raakten ook enkele Iraniërs in de problemen met de Turkse autoriteiten. De volgende voorbeelden dienen enkel ter illustratie en kunnen geenszins als uitputtend worden beschouwd.

De politieke activist Shahryar Baratinya was illegaal de Iraans-Turkse grens overgestoken. De Turkse autoriteiten pakten hem op en hij bleek geen rechtmatig verblijf te genieten in Turkije. Hierop leverde Turkije Baratinya op 3 augustus 2023 uit aan de Iraanse autoriteiten.⁷⁵¹ Na terugkeer sloot Iran hem op in de Evin-gevangenis in de Iraanse hoofdstad Teheran.⁷⁵²

Op 23 november 2023 pakten de Turkse autoriteiten in Istanboel een Iraanse actrice genaamd Shailin Asadollahi op en brachten haar naar een uitzetcentrum. Zij verbleef in Turkije in het kader van een studie. De reden voor haar dreigende uitzetting was een klacht die iemand tegen haar had ingediend, aldus Asadollahi.⁷⁵³ Op 25 november 2023 berichtte het mediakanaal JINHA dat Asadollahi was vrijgelaten.⁷⁵⁴

10.5 Oeigoeren

10.5.1 Inleiding

De Oeigoeren wonen van oudsher in Xinjiang, een regio in het noordwesten van China. Zij spreken een Turkse taal en hangen voor het overgrote deel de islam aan. Identiteitsbewuste en activistische Oeigoeren noemen de regio 'Oost-Turkestan', in het Turks *Doğu Türkistan*.⁷⁵⁵

Turkije heeft een historische, taalkundige en religieuze band met de Oeigoeren en herbergt sinds geruime tijd een omvangrijke Oeigoerse diaspora.⁷⁵⁶ Een bron schatte de Oeigoerse gemeenschap in Turkije op 50.000 tot 55.000 personen.⁷⁵⁷

⁷⁴⁹ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁷⁵⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, december 2022, blz. 72.

⁷⁵¹ Iran Wire, *Türkiye deports political activist Shahryar Baratinya to Iran*, 4 augustus 2023.

⁷⁵² Iran Wire, *Iranian political activist trapped in legal limbo*, 23 september 2024.

⁷⁵³ Bianet, *Iranian actor Shailin Asadollahi detained in Turkey*, 24 november 2023.

⁷⁵⁴ JINHA, *Iranian actor Shailin Asadollahi released*, 25 november 2023.

⁷⁵⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, december 2022, blz. 75 en 76.

⁷⁵⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, december 2022, blz. 90.

⁷⁵⁷ Vertrouwelijke bron, 11 november 2024.

10.5.2 *Verblijfsgronden en Turkse nationaliteit*

Het algemeen ambtsbericht China van december 2022⁷⁵⁸ meldde dat Oeigoeren in Turkije een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd konden aanvragen of een visum op humanitaire gronden.⁷⁵⁹ Deze situatie bleef ongewijzigd in de verslagperiode. Afhankelijk van de situatie kwam een Oeigoer in aanmerking voor een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd of een visum op humanitaire gronden. Laatstgenoemd visum diende om de zes maanden te worden verlengd.⁷⁶⁰ De geraadpleegde bronnen maakten niet duidelijk in welke gevallen er een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd werd toegekend en onder welke omstandigheden er een visum op humanitaire gronden werd afgegeven.

Volgens een bron verbleven er ongeveer tienduizend Oeigoeren voor onbepaalde tijd in Turkije en hadden circa drieduizend Oeigoeren een visum op humanitaire gronden. Dezelfde bron gaf aan dat ongeveer duizend Oeigoeren in Turkije een ongedocumenteerd bestaan leidden. Zij konden geen betaald werk verrichten en hun kinderen naar school sturen. Deze ongedocumenteerde groep was afhankelijk van liefdadigheid.⁷⁶¹ Een andere bron gaf aan op de hoogte te zijn van Oeigoeren die op grond van een studievisum in Turkije verbleven.⁷⁶²

Het algemeen ambtsbericht China van december 2022 meldde dat Oeigoeren via een versnelde procedure de Turkse nationaliteit konden aanvragen en verkrijgen. Deze procedure staat in het Engels en Turks bekend als *acquisition of Turkish citizenship through extraordinary means* en *İstisnai Olarak Türk Vatandaşlığının Kazanılması*.⁷⁶³ Deze regeling, die was gebaseerd op de etnolinguïstische verwantschap tussen Turken en Oeigoeren, bleef van kracht in de verslagperiode. Niet alleen Oeigoeren, maar ook andere Turkse volkeren, zoals de Krim-Tataren,⁷⁶⁴ konden hiervan gebruik maken. Een bron schatte dat sinds december 2022 ongeveer vierduizend Oeigoeren de Turkse nationaliteit hadden verkregen. Bij vijf- à zesduizend Oeigoeren was het verzoek tot naturalisatie in behandeling, aldus dezelfde bron.⁷⁶⁵

10.5.3 *Geopolitieke dynamieken*

In 2017 ondertekenden China en Turkije een uitleveringsverdrag. Eind december 2020 ratificeerde China het verdrag.⁷⁶⁶ Op het moment van schrijven had Turkije het uitleveringsverdrag niet geratificeerd.⁷⁶⁷

Voor zover bekend zette Turkije in de verslagperiode geen Oeigoeren direct dan wel indirect uit naar China.⁷⁶⁸ Wel dreigde een Oeigoer genaamd Ilyas Ablikim te worden uitgeleverd aan China. Hij woonde sinds 2014 in Istanboel, had een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd en had de Turkse nationaliteit aangevraagd. Op 10 november 2023 pakte de politie hem op en na enkele dagen

⁷⁵⁸ Voorheen was de situatie van Oeigoeren in Turkije ondergebracht in het algemeen ambtsbericht China.

⁷⁵⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, december 2022, blz. 90.

⁷⁶⁰ Universiteit van Sheffield, "We know you better than you know yourself", *China's transnational repression of the Uyghur diaspora*, 13 april 2023, blz. 53. Vertrouwelijke bron, 11 november 2024. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁷⁶¹ Vertrouwelijke bron, 11 november 2024.

⁷⁶² Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁷⁶³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, december 2022, blz. 90.

⁷⁶⁴ De Krim-Tataren bewonen van oudsher de Krim en spreken een Turkse taal. In 2014 annexeerde Rusland dit schiereiland ten koste van Oekraïne.

⁷⁶⁵ Vertrouwelijke bron, 11 november 2024.

⁷⁶⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, december 2022, blz. 91.

⁷⁶⁷ Heinrich Böll Stiftung, *The Uyghur issue in Turkey-China relations*, 5 april 2024. Vertrouwelijke bron, 11 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁷⁶⁸ Vertrouwelijke bron, 11 november 2024.

werd hij overgebracht naar een uitzetcentrum in Kayseri.⁷⁶⁹ Voor zover kon worden nagegaan, was hij op het moment van schrijven niet uitgezet naar China. Volgens een bron verbleef Ablikim naar alle waarschijnlijkheid nog steeds in een uitzetcentrum. Zeven à acht andere Oeigoeren waren eenzelfde lot beschoren. Zij werden allen verdacht van banden met de *Turkistan Islamic Party* (Islamitische Partij van Turkestan, TIP),⁷⁷⁰ aldus dezelfde bron.⁷⁷¹

De Chinese autoriteiten waren actief op Turkse bodem om informatie te vergaren over de Oeigoerse diaspora in Turkije. Dit deden zij middels een netwerk van informanten.⁷⁷² Op 20 februari 2024 pakte de Turkse autoriteiten zes Chinese staatsburgers op. Zij zouden in opdracht van China de Oeigoerse gemeenschap in Turkije hebben bespioneerd. Oeigoerse belangenorganisaties juichten de arrestatie van deze personen toe en spraken de hoop uit dat de Turkse overheid de Chinese surveillance van Oeigoeren in Turkije verder zou tegengaan.⁷⁷³

Het algemeen ambtsbericht China van december 2022 berichtte dat aanvragen van Oeigoeren voor de Turkse nationaliteit werden afgewezen, indien de aanvrager zich actief en zichtbaar inzette voor de Oeigoerse zaak.⁷⁷⁴

Deze dynamiek bleef aanwezig in de verslagperiode. In sommige gevallen kreeg de afgewezen aanvrager te horen dat deze een bedreiging zou vormen voor 's lands nationale veiligheid; in andere gevallen gaven de Turkse autoriteiten geen reden op voor de afwijzing.⁷⁷⁵ Een bron was op de hoogte van een Oeigoer wiens aanvraag voor de Turkse nationaliteit was afgewezen, omdat deze een risico zou vormen voor de veiligheid en de openbare orde. Deze had namelijk geprotesteerd bij de diplomatieke vertegenwoordiging van China in Turkije en had daarbij een T-shirt gedragen met het opschrift *Free Uyghur*.⁷⁷⁶

In maart 2023 deed de Turkse politie een inval in een Oeigoerse boekhandel in Sefakoy, een buurt in Istanboel waar veel Oeigoeren wonen. De boekhandel werd beheerd door Abdullah Turkistanli, een Oeigoer die sinds 2009 in Turkije verbleef. De politie nam tal van Oeigoerse boeken in beslag, omdat Turkistanli bij de reproductie ervan de auteursrechten zou hebben geschonden. Uiteindelijk kwamen de autoriteiten erop terug en werden de boeken terug in de winkel geplaatst.⁷⁷⁷

Een bron vroeg zich af of schendingen van het auteursrecht de werkelijke reden vormden voor de politie-inval. In een dergelijk geval had een bezoek van belastinginspecteurs van het Turkse ministerie van Financiën meer voor de hand gelegen. De bron vermoedde dat de inval op instigatie van China had plaatsgevonden.⁷⁷⁸ Dit vermoeden werd breed gedeeld binnen de Oeigoerse gemeenschap.⁷⁷⁹

⁷⁶⁹ Qha, *Türk vatandaşlığına başvuran Uygur Türkü Ablikim, Çin'e iade mi edilecek?* ('Zal Ablikim, de Oeigoerse Turk die de Turkse nationaliteit heeft aangevraagd, worden uitgeleverd aan China?'), 17 november 2023.

⁷⁷⁰ De TIP is een Oeigoerse beweging van jihadistische signatuur.

⁷⁷¹ Vertrouwelijke bron, 11 november 2024.

⁷⁷² Universiteit van Sheffield, "We know you better than you know yourself", 13 april 2023, blz. 59-61.

Vertrouwelijke bron, 11 november 2024.

⁷⁷³ Al-Monitor, *Turkey detains 6 people suspected of spying on Uyghurs for China*, 20 februari 2024. Radio Free Asia (RFA), *Turkey arrests Chinese nationals suspected of surveilling Uyghurs*, 22 februari 2024.

⁷⁷⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht China*, december 2022, blz. 91.

⁷⁷⁵ Universiteit van Sheffield, "We know you better than you know yourself", 13 april 2023, blz. 62.

⁷⁷⁶ Vertrouwelijke bron, 11 november 2024.

⁷⁷⁷ The China Project, *China pressured Turkey to bust Uyghur bookseller*, 20 juli 2023. Vertrouwelijke bron, 30 november 2024.

⁷⁷⁸ Vertrouwelijke bron, 30 november 2024.

⁷⁷⁹ The China Project, *China pressured Turkey to bust Uyghur bookseller*, 20 juli 2023.

Voor zover bekend, was er geen openbare informatie beschikbaar in hoeverre Oeigoeren hun Chinese paspoorten konden laten verlengen bij de diplomatieke vertegenwoordiging van China in Turkije. Volgens een bron konden Oeigoeren enkel onder strenge voorwaarden hun Chinese paspoort laten verlengen. Zij dienden te beloven om zich te weerhouden van kritiek op de Chinese overheid en welke vorm van mensenrechtenactivisme dan ook. Ook dienden zij aanwezig te zijn bij de viering van Chinese feestdagen op de diplomatieke vertegenwoordiging van China in Turkije. Verder konden zij onder druk worden gezet om informatie over andere Oeigoeren in Turkije in te winnen en te delen met de Chinese autoriteiten, aldus de bron.⁷⁸⁰

Oeigoeren zonder een geldig Chinees paspoort ondervonden naar verluidt hinder in het maatschappelijk verkeer. Het ontbreken van een geldig paspoort kon namelijk een obstakel vormen bij de aanvraag van een verblijfsvergunning of de registratie van een huwelijk.⁷⁸¹

De geraadpleegde bronnen gaven verschillende antwoorden op de vraag of een Oeigoer, die in het verleden verblijfsrecht had genoten in Turkije, bij terugkeer naar Turkije opnieuw zou worden toegelaten door de Turkse autoriteiten. Een bron veronderstelde dat de autoriteiten zich niet welwillend zouden opstellen om een Oeigoerse terugkeerder toe te laten.⁷⁸² Een andere bron deelde mee dat een Oeigoer binnen een jaar na vertrek zou worden toegelaten; anders zou diens verblijfsrecht in Turkije komen te vervallen.⁷⁸³ Weer een andere bron antwoordde dat een Oeigoer enkel kon terugkeren indien zijn of haar verblijfsvergunning nog geldig was.⁷⁸⁴

10.6 Palestijnen

In tegenstelling tot andere landen in de regio, zoals Jordanië, Libanon en Syrië, herbergt Turkije van oudsher geen significante Palestijnse diasporagemeenschap. Als gevolg van de burgeroorlog in Syrië ontving Turkije een instroom van staatloze Palestijnen uit Syrië. Het aantal staatloze Palestijnen uit Syrië in Turkije werd in 2020 geschat op ongeveer 15.000.⁷⁸⁵ Staatloze Palestijnen uit Syrië kwamen in beginsel in aanmerking voor TP (zie ook paragraaf 10.2).⁷⁸⁶

Staatloze Palestijnen uit andere landen in de regio, zoals Jordanië en Libanon, konden in beginsel een aanvraag indienen voor internationale bescherming of een visum op humanitaire gronden.⁷⁸⁷ Een bron voegde daaraan toe dat Palestijnen geen zichtbare groep vormden in het Turkse asielsysteem. Doorgaans beschouwden zij Turkije als een doorreisland en namen zij geen moeite om zich aan te melden bij de Turkse autoriteiten. Palestijnen in Turkije werkten veelal illegaal en hoopten genoeg geld te verdienen om de reis naar Europa te kunnen bekostigen, aldus dezelfde bron.⁷⁸⁸

⁷⁸⁰ Vertrouwelijke bron, 11 november 2024.

⁷⁸¹ Vertrouwelijke bron, 11 november 2024.

⁷⁸² Vertrouwelijke bron, 11 november 2024.

⁷⁸³ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

⁷⁸⁴ Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁷⁸⁵ Bülbül, "Recognising Palestinian refugees", *Refugee Survey Quarterly*, 2024, blz. 281, 282 en 293.

⁷⁸⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 73. Bülbül, "Recognising Palestinian refugees", *Refugee Survey Quarterly*, 2024, blz. 282, 283, 287, 288, 290 en 295. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁷⁸⁷ Bülbül, "Recognising Palestinian refugees", *Refugee Survey Quarterly*, 2024, blz. 282, 286 en 295. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁷⁸⁸ Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

Palestijnen in de Gazastrook waren vrijwel niet bij machte om naar Turkije te komen.⁷⁸⁹ Wel nam Turkije een aantal Palestijnen met ernstige gezondheidsklachten uit Gaza op. Zij werden via Egypte naar Turkije geëvacueerd en vielen onder de verantwoordelijkheid van het Turkse ministerie van Familie en Sociale Zaken.⁷⁹⁰

Gedurende de verslagperiode dreigde een Palestijnse student met de Jordaanse nationaliteit te worden uitgezet door Turkije. Op 24 augustus 2024 nam hij tezamen met pro-Palestijnse betogers deel aan een demonstratie in Istanboel. De demonstranten ageerden tegen de omstandigheid dat de *State Oil Company of Azerbaijan Republic* (SOCAR), oftewel de staatsoliemaatschappij van Azerbeidzjan,⁷⁹¹ via Turkse bodem olie leverde aan Israël. De politie pakte de Palestijn op en plaatste hem in een uitzetcentrum.⁷⁹²

10.7 Syriërs

10.7.1 Registratie van Syriërs

In juli 2023 herbergde Turkije ongeveer 3,3 miljoen geregistreerde Syriërs.⁷⁹³ Eind november 2024 was dit aantal volgens de Turkse regering gezakt naar circa 2,9 miljoen.⁷⁹⁴

TP-statushouders genieten toegang tot gezondheidszorg en onderwijs in hun provincie van registratie. Indien een Syrische TP-statushouder zich buiten de provincie van registratie wenst te begeven, dient deze in het bezit te zijn van een reisvergunning. Indien een TP-statushouder buiten zijn of haar provincie van registratie wordt aangetroffen zonder reisvergunning, behoort deze te worden teruggestuurd naar diens provincie van registratie.⁷⁹⁵ Echter, in sommige gevallen werd een TP-statushouder zonder reisvergunning opgepakt, naar het afgesloten deel van een TAC of naar een uitzetcentrum overgebracht en/of uitgezet naar Syrië. Naar verluidt gingen de autoriteiten hier wisselend mee om.⁷⁹⁶ Raadpleeg subparagraaf 10.7.4 voor meer informatie over uitzettingen.

Gedurende de voorgaande verslagperiode veranderde de aanvraagprocedure voor TP voor nieuwaangekomen Syriërs. Voortaan dienden zij de uitkomst van een TP-aanvraag af te wachten in een zogeheten TAC. Deze centra bevonden zich in Zuidoost-Turkije. De TAC's waren gemaakt van containers en werden beheerd door het Turkse ministerie van Binnenlandse Zaken. Tijdens de behandeling van de aanvraag genoten de Syriërs geen bewegingsvrijheid.⁷⁹⁷

In de verslagperiode bleef bovenstaande praktijk van kracht. Nieuwaangekomen Syriërs dienden de uitkomst van hun TP-aanvraag af te wachten in een TAC. Bronnen merkten op dat de behandeling van TP-aanvragen in TAC's op ondoorzichtige wijze verliep. Aanvragers werden voor onbepaalde tijd in een TAC

⁷⁸⁹ Bülbul, "Recognising Palestinian refugees", *Refugee Survey Quarterly*, 2024, blz. 296. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁷⁹⁰ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁷⁹¹ Raadpleeg <https://socar.az/socar/en/home> voor meer informatie over SOCAR.

⁷⁹² Bianet, *Palestinian student faces deportation from Turkey after protesting trade with Israel*, 28 augustus 2024.

⁷⁹³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 81.

⁷⁹⁴ UNHCR, *Syria Regional Refugee Response, Türkiye*, voor het laatst bijgewerkt op 28 november 2024, geraadpleegd op 11 december 2024.

⁷⁹⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 82. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁷⁹⁶ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁷⁹⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 81.

gehouden. In sommige gevallen mochten zij na verloop van het tijd het TAC verlaten, al dan niet met een TP-status. In andere gevallen werd de aanvrager overgebracht naar een uitzetcentrum en/of uitgezet naar Syrië (raadpleeg subparagraaf 10.7.4 voor meer informatie over uitzettingen). Het bleef onduidelijk welke omstandigheden en factoren de uitkomst van een TP-aanvraag in een TAC bepaalden.⁷⁹⁸

De geraadpleegde bronnen gaven onafhankelijk van elkaar aan dat de Turkse autoriteiten in het algemeen niet geneigd waren om TP te verstrekken aan nieuwaangekomen Syriërs. Pasgeborene baby's en echtgenoten van TP-statushouders kwamen wel in aanmerking voor een TP-status. Hetzelfde gold voor nieuwaangekomen Syriërs met een Turkse echtgeno(o)t(e).⁷⁹⁹

De geboorte van ieder kind in Turkije dient binnen dertig dagen te worden aangegeven bij het bevolkingsregisterkantoor. Dat geldt ook voor kinderen met een buitenlandse nationaliteit, zoals de Syrische. De ouder(s), voogd of een bijzondere curator dient de geboorte aan te geven. Indien voornoemde actoren afwezig zijn, kunnen de grootouders of volwassen broers of zussen zich wenden tot het bevolkingsregisterkantoor. Zodra de ouders de geboorteakte hebben ontvangen, dienen zij het document te overleggen aan het PDMM. Vervolgens verstrekt het PDMM een TP-identiteitskaart met een uniek identiteitsnummer ten behoeve van de pasgeborene. Ten minste één van de ouders moet geregistreerd staan als TP-statushouder om voor het pasgeborene kind een geboorteakte te krijgen. Voor de geboorteregistratie is het niet vereist dat de ouders met elkaar zijn gehuwd.⁸⁰⁰

Tijdens de verslagperiode bestond er echter een verschil tussen de wet- en regelgeving, zoals hierboven uiteengezet, en de uitvoering in de praktijk. Bevolkingsregisterkantoren gingen wisselend om met de vereisten betreffende de afgifte van een geboorteakte.⁸⁰¹ Zo was een bron op de hoogte van een echtpaar, waarvan de vader als TP-statushouder stond geregistreerd en de moeder niet. In dit geval weigerden de autoriteiten om een geboorteakte af te geven, aldus de bron.⁸⁰²

10.7.2 *Naturalisatie van Syriërs*

In september 2017 zouden zo'n vijftigduizend Syriërs de Turkse nationaliteit hebben verkregen. Het zou gaan om hoogopgeleide personen, zoals artsen, ingenieurs en docenten.⁸⁰³ Eind november 2023 was dit aantal volgens Yerlikaya, de Turkse minister van Binnenlandse Zaken, gestegen naar 238.555.⁸⁰⁴

Syriërs kunnen op basis van de volgende drie mogelijkheden de Turkse nationaliteit verkrijgen:

1. Betrokkene is minstens drie jaar getrouwd met een Turkse staatsburger en kan bewijs overleggen dat zij samenwonen;
2. Betrokkene heeft een Turkse werkvergunning en heeft vijf jaar onafgebroken in Turkije gewerkt;
3. Betrokkene heeft investeringen gedaan.⁸⁰⁵

⁷⁹⁸ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁷⁹⁹ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁸⁰⁰ Vertrouwelijke bron, 28 januari 2025.

⁸⁰¹ Vertrouwelijke bron, 28 januari 2025.

⁸⁰² Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁸⁰³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Thematisch ambtsbericht Syrië, documenten*, december 2019, blz. 58.

⁸⁰⁴ The Syrian Observer, *Turkey revokes citizenship of Syrian human rights activist Taha al-Ghazi*, 18 juli 2024..

⁸⁰⁵ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

De naturalisatie van Syriërs betrof een politiek gevoelige kwestie. De oppositie vreesde namelijk dat genaturaliseerde Syriërs bij verkiezingen zouden stemmen op president Erdoğan en zijn Partij voor Rechtvaardigheid en Ontwikkeling (AKP).⁸⁰⁶ Gelet op de toenemende anti-Syrische sentimenten in de Turkse samenleving zouden de autoriteiten minder snel overgaan tot de naturalisatie van Syriërs, aldus een bron (raadpleeg subparagraaf 10.7.3 voor meer informatie over anti-Syrische sentimenten).⁸⁰⁷

Het volgende voorval sprong tijdens de verslagperiode in het oog. Op 27 mei 2024 trokken de Turkse autoriteiten de Turkse nationaliteit in van Taha al-Ghazi,⁸⁰⁸ een van origine Syrische mensenrechtenactivist.⁸⁰⁹ Volgens een bron was zijn Turkse nationaliteit ingetrokken, omdat hij zich kritisch had uitgelaten over de omstandigheden van Syriërs in uitzetcentra.⁸¹⁰

10.7.3 *Anti-Syrische sentimenten*

De voorgaande twee ambtsberichten meldden dat er sterke anti-Syrische sentimenten aanwezig waren in de Turkse samenleving. Deze sentimenten kwamen soms op een gewelddadige wijze tot uitbarsting, zoals in Altındağ, een buitenwijk van Ankara, in augustus 2021⁸¹¹ en in Dilovası in juli 2023.⁸¹²

Op 30 juni 2024 brak in Kayseri, een industriestad in Centraal-Turkije, anti-Syrisch geweld uit. De aanleiding vormde de arrestatie van een Syrische man die ervan werd verdacht dat hij zijn minderjarig nichtje zou hebben misbruikt. Hierop gingen honderden Turken de straat op. Zij scandeerden xenofobe leuzen en beschadigden huizen, winkels en auto's die in het bezit zouden zijn van Syriërs. De anti-Syrische rellen sloegen over naar andere provincies, waaronder Adana en Hatay. De Turkse autoriteiten veroordeelden deze gewelddadige uiting van vreemdelingenhaat en pakten meer dan 470 personen op.⁸¹³

Er waren Turkse staatsburgers die geen antipathie koesterden jegens de Syrische vluchtelingengemeenschap. Sommige Koerdische en Arabische Turken waren in taalkundig en cultureel opzicht verwant aan de Syriërs en voelden zich met hen verbonden. Sommige Koerdische Turken, die in de jaren negentig zelf ontheemd waren geraakt als gevolg van het conflict tussen de Turkse staat en de Koerdische Arbeiderspartij (PKK), konden zich goed verplaatsen in de situatie van Syrische vluchtelingen. Turken met een historisch bewustzijn herinnerden zich dat Turkije en Syrië ooit hadden behoord tot hetzelfde Osmaanse Rijk en ervoeren de aanwezigheid van Syriërs niet als een probleem gezien deze historische relatie en het gedeelde islamitische geloof. Dit liet onverlet dat anti-Syrische sentimenten wijdverbreid waren, ook onder Koerdische Turken.⁸¹⁴

⁸⁰⁶ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁸⁰⁷ Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁸⁰⁸ Ook gespeld als 'Taha Elgazi'.

⁸⁰⁹ The Syrian Observer, *Turkey revokes citizenship of Syrian human rights activist Taha al-Ghazi*, 18 juli 2024.

⁸¹⁰ Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁸¹¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022, blz. 77.

⁸¹² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 84.

⁸¹³ Bianet, *Violent protests target refugee community in Turkey's Kayseri after alleged sexual assault on minor*, gepubliceerd op 1 juli 2024, bijgewerkt op 2 juli 2024. Middle East Eye (MEE), *Turkey, Syrian businesses set ablaze after reports child was sexually abused*, 1 juli 2024. Al Jazeera, *Protests and arrests as anti-Syrian riots rock Turkey*, 2 juli 2024. NOS, *Meer dan 470 arrestaties in Turkije na geweld tegen Syriërs*, 2 juli 2024. Trouw, *Geweld tegen Syriërs laait op in Turkije*, 3 juli 2024.

⁸¹⁴ Şen e.a. (red.), *The political psychology of Kurds in Turkey*, uitgegeven in 2023, blz. 110, 111, 113, 115, 116, 118, 119 en 121.

Syrische transvrouwen werden gediscrimineerd zowel vanwege hun Syrische nationaliteit als om hun transgenderidentiteit. Voor hen was het bijzonder moeilijk om werk te bemachtigen. Daarnaast kregen zij te maken met onder meer geweld, economische uitbuiting en psychologische druk.⁸¹⁵ Zo viel een groep mannen op 9 oktober 2024 twee Syrische transvrouwen aan op straat in Izmir. De mannen gooiden stenen naar de twee transvrouwen en sloegen hen. De transvrouwen deden een dag later aangifte bij de politie.⁸¹⁶ Zie paragraaf 8.5 voor de situatie van transgenders in Turkije.

10.7.4 *Uitgezette Syriërs*

In de voorgaande verslagperiode verschenen er berichten dat de Turkse autoriteiten Syriërs uitzetten naar Syrië.⁸¹⁷ Ook in de verslagperiode verschenen er dergelijke meldingen. Bronnen hadden hierover verhalen opgevangen. Voorafgaand aan hun uitzetting waren zij in detentie gehouden en hadden onder dwang, al dan niet fysiek, een formulier moeten ondertekenen. In dit formulier hadden zij getekend voor hun 'vrijwillige' terugkeer.⁸¹⁸ De redenen voor een uitzetting liepen uiteen. In sommige gevallen had betrokkene zonder reisvergunning buiten diens provincie van registratie gereisd. In andere gevallen hadden de bureaus een klacht tegen hem of haar ingediend.⁸¹⁹

De omvang van de uitzetting van Syriërs en andere buitenlanders was zorgelijk. Volgens *Middle East Eye* (MEE)⁸²⁰ zetten de Turkse autoriteiten in juli 2023 tweeduizend Syriërs uit naar Syrië.⁸²¹ Eind maart 2024 berichtte Human Rights Watch (HRW) dat de Turkse autoriteiten sinds 2017 duizenden Syriërs hadden opgepakt, vastgezet en uitgezet naar Syrië.⁸²² In oktober 2024 meldde *Lighthouse Reports*⁸²³ dat Turkije in de afgelopen jaren honderdduizenden Afghanen en Syriërs 'op systematische' wijze had uitgezet. *Lighthouse Reports* baseerde zich daarbij op een onderzoek, waaraan 8 kranten en 21 journalisten hadden deelgenomen. In totaal waren er meer dan honderd bronnen geraadpleegd, onder wie bijna veertig (ex-)gedetineerden en tientallen advocaten, diplomaten, EU-ambtenaren, medewerkers van uitzetcentra, (voormalig) Turkse ambtenaren en wetenschappers.⁸²⁴

Net als in de voorgaande verslagperiode⁸²⁵ werden ook niet-Syriërs naar Syrië uitgezet. Zo berichtte MEE in augustus 2023 dat de Turkse autoriteiten twee Marokkanen hadden uitgezet naar de Noord-Syrische stad Azaz. Beide personen hadden geprobeerd om via Turkije illegaal de EU te bereiken. De twee Marokkanen hadden naar eigen zeggen duidelijk gemaakt dat ze geen Syriërs, maar Marokkanen waren. Desalniettemin zette Turkije hen uit naar Syrië.⁸²⁶

⁸¹⁵ Kaos GL, "Syrian trans women refugees struggle with both systemic barriers and prejudices", 2 december 2024.

⁸¹⁶ Kaos GL, *Lynch attempt against Syrian trans women in Izmir*, 11 oktober 2024.

⁸¹⁷ Middle East Eye (MEE), *Turkey, After being vilified in elections, Syrian refugees are being deported en masse*, 27 juli 2023. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 85 en 86.

⁸¹⁸ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁸¹⁹ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024.

⁸²⁰ MEE is gevestigd in het Verenigd Koninkrijk (VK) en richt zich op het Midden-Oosten en Noord-Afrika. Raadpleeg <https://www.middleeasteye.net> voor meer informatie over MEE.

⁸²¹ MEE, *Hundreds of Syrians left in limbo after being deported from Turkey*, 12 augustus 2023.

⁸²² HRW, *Syrians face dire conditions in Turkish-occupied 'safe zone'*, 28 maart 2024.

⁸²³ *Lighthouse Reports* is een non-profitorganisatie die internationale onderzoeksjournalistiek bevordert. Raadpleeg <https://www.lighthousereports.com> voor meer informatie over *Lighthouse Reports*.

⁸²⁴ *Lighthouse Reports*, *Turkey's EU-funded deportation machine*, 11 oktober 2024. NRC, *Mishandeld in een Turks uitzetcentrum*, 11 oktober 2024. POLITICO, *The EU is helping Turkey forcibly deport migrants to Syria and Afghanistan*, 11 oktober 2024.

⁸²⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 89.

⁸²⁶ MEE, *Moroccan migrants deported from Turkey to northern Syria*, 15 augustus 2023.

In sommige gevallen had de uitzetting van een Syriër een dodelijke afloop. In juli 2024 zetten de Turkse autoriteiten een Syrische transvrouw uit naar Syrië via de grensovergang bij Cilvegözü. Zij was enkel bekend onder de initialen 'M.E.'. Na terugkeer werd zij om het leven gebracht door een gewapende factie in samenwerking met haar familie.⁸²⁷ Raadpleeg paragraaf 8.5 voor de situatie van transgenders in Turkije.

In augustus 2024 maakte het *Syrian Network for Human Rights* (Syrisch Netwerk voor Mensenrechten, SNHR), een Syrische mensenrechtenorganisatie,⁸²⁸ bekend dat Abdullah Hussein al-Akhras was omgekomen. Abdullah was gedeserteerd uit het Syrische regeringsleger en verbleef als vluchteling in Turkije. Halverwege 2023 werd hij uitgezet naar Noordwest-Syrië. In september 2023 onderschepten Syrische regeringstroepen hem bij een controlepost in Aleppo.⁸²⁹ Begin augustus 2024 ontvingen de familieleden van Abdullah zijn stoffelijk overschot van de militaire autoriteiten.⁸³⁰

In september 2024 maakte het *Syrian Observatory for Human Rights* (Syrisch Observatorium voor de Mensenrechten, SOHR)⁸³¹ bekend dat een Syrische jongeman was omgekomen in de handen van het Syrische regime. De Turkse autoriteiten hadden hem via de grensovergang bij Bab al-Hawa naar Syrië uitgezet. In Aleppo had de Syriër geprobeerd om zijn militaire dienstplicht af te kopen. Hij stierf echter als gevolg van marteling door het veiligheidsapparaat van president Bashar al-Assad (hierna: Assad).⁸³²

10.7.5 *Vrijwillige terugkeer en de val van Assad*

In de voorgaande verslagperiode kondigde de Turkse overheid aan om binnen drie jaar een miljoen Syriërs vrijwillig te laten terugkeren naar Noord-Syrië. Deze terugkeer behoorde vrijwillig en veilig te zijn. De gebieden in Noord-Syrië, die bestemd waren voor de huisvesting van Syrische terugkeerders, stonden onder het bestuur van de *Syrian Interim Government* (SIG). Deze interim-regering was voortgekomen uit een oppositiecoalitie. In het controlegebied van de SIG bouwde Turkije huizen, scholen, ziekenhuizen en infrastructurele projecten teneinde de opvang van Syriërs te kunnen accommoderen. Qatar financierde deze bouwwerkzaamheden.⁸³³

Gedurende de verslagperiode gingen de Turkse autoriteiten door op de ingeslagen weg. De Turkse autoriteiten zetten in op stabilisatie, humanitaire hulp en wederopbouw in Syrië om een grootschalige en vrijwillige terugkeer op gang te brengen.⁸³⁴ Zo streefde Turkije ernaar om in de komende drie jaar ongeveer 240.000 huizen te bouwen in Noord-Syrië.⁸³⁵

⁸²⁷ Duvar English, *Refugee trans woman deported by Turkey over HIV status killed in Syria*, 27 juli 2024. Kaos GL, *Deported refugee trans woman murdered*, 29 juli 2024.

⁸²⁸ Raadpleeg <https://snhr.org> voor meer informatie over het SNHR.

⁸²⁹ In het Arabisch bekend als *Halab*.

⁸³⁰ SNHR, *SNHR condemns Syrian regime forces' detention, fatal torture of a refugee forcibly deported from Türkiye*, 9 augustus 2024.

⁸³¹ Het SOHR is gevestigd in het VK en monitort mensenrechtenschendingen in Syrië. Raadpleeg

<https://www.syriahr.com> voor meer informatie over het SOHR.

⁸³² SOHR, *Despite settling his status, Deportee from Turkey die under torture in regime detention centre in Aleppo*, 11 september 2024.

⁸³³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 86.

⁸³⁴ Vertrouwelijke bron, 27 januari 2025.

⁸³⁵ Daily Sabah, *Türkiye eyes new model for safe return of Syrians*, 14 augustus 2023. TRT World, *Aleppo Model, Paving the way for safe return of Syrian refugees in Türkiye*, 29 augustus 2023.

Volgens het Turkse ministerie van Binnenlandse Zaken keerden er ongeveer elfduizend Syriërs per maand terug naar Syrië.⁸³⁶ Volgens de Turkse regering waren er tussen 2016 en 2024 in totaal 729.761 Syriërs vanuit Turkije teruggekeerd naar Syrië.⁸³⁷ Dergelijke Turkse overheidscijfers konden niet nader worden geverifieerd.⁸³⁸ Een bron wees erop dat sommige uitzettingen werden geregistreerd als vrijwillige terugkeer.⁸³⁹

Syriërs die vrijwillig wilden terugkeren naar Syrië, konden dat kenbaar maken bij het immigratiekantoor in hun provincie van registratie. Een provinciale dependance van het PMM staat bekend als *Provincial Directorate of Migration Management* (PDMM). In een gesprek met de immigratieautoriteiten werd aan een Syriër duidelijk gemaakt dat bij terugkeer diens TP-registratie kwam te vervallen. Zodra de Syriër de Turks-Syrische grens was overgestoken, was deze op zichzelf aangewezen.⁸⁴⁰

Op 8 december 2024 kwam er een einde aan het Assad-regime. Syriërs in heel Turkije vierden zijn val.⁸⁴¹ Door Assads vertrek verwachtte de Turkse overheid dat haar vrijwillige terugkeerprogramma een nieuwe impuls zou krijgen. Op 10 december 2024 kondigde president Erdoğan aan dat de grensovergang bij Yayladağı, die sinds 2013 was gesloten, zou worden heropend om de vrijwillige terugkeer van Syriërs te faciliteren.⁸⁴² Yayladağı ligt in de zuidelijke provincie Hatay.

Op het moment van schrijven vond er vanuit Turkije een beperkte terugkeer plaats naar Syrië. Veel Syriërs in Turkije waren terughoudend om terug te keren naar Syrië wegens het gebrek aan basisvoorzieningen en werkgelegenheid. Ook hadden zij zorgen om de politieke, economische en veiligheidssituatie. De meeste terugkeerders waren jongemannen die polshoogte wilden nemen in het land van herkomst. Veelal lieten zij hun gezinnen in Turkije achter. Op het moment van schrijven waren er zeven grensovergangen open, vier voor definitieve terugkeer en drie voor zogenaamde *go and see*-bezoeken.⁸⁴³ Er mochten maximaal drie van deze tijdelijke bezoeken gebracht worden aan Syrië. Dit stelde Syriërs in staat om de situatie in het land van herkomst te verkennen en zich voor te bereiden op een eventuele definitieve terugkeer. Bij definitieve terugkeer kwam de TP-status te vervallen en moesten Syriërs hun *Kimlik* (Turks identiteitsbewijs) inleveren. Bij *go and see*-bezoeken verloren Syriërs hun TP-status niet.⁸⁴⁴

Zoals reeds vermeld, waren er op het moment van schrijven zeven grensovergangen open aan de Turks-Syrische grens. Onderstaand schema geeft weer welke grensovergangen er open waren en voor welk soort terugkeer deze bestemd waren. Het overzichtsschema is gebaseerd op informatie van een vertrouwelijke bron.⁸⁴⁵

⁸³⁶ Daily Sabah, *Thousands of Syrians return home monthly from Türkiye*, 14 oktober 2024.

⁸³⁷ Border Violence Monitoring Network (BVMN), *Illegal pushbacks and border violence reports*, november 2024, blz. 28.

⁸³⁸ Vertrouwelijke bron, 15 april 2024.

⁸³⁹ Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁸⁴⁰ Vertrouwelijke bron, 12 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁸⁴¹ Duvar English, *Syrian refugees celebrate fall of Assad across Turkey*, 8 december 2024. HDN, *Syrian refugees in Türkiye celebrate fall of Assad*, 9 december 2024.

⁸⁴² Daily Sabah, *Türkiye to open Syria border gate for return of refugees: Erdoğan*, 9 december 2024. Duvar English, *Turkey to reopen border gate closed since 2013 for Syrians' return*, 10 december 2024. Vertrouwelijke bron, 12 december 2024.

⁸⁴³ Ook wel bekend als *temporary exit*.

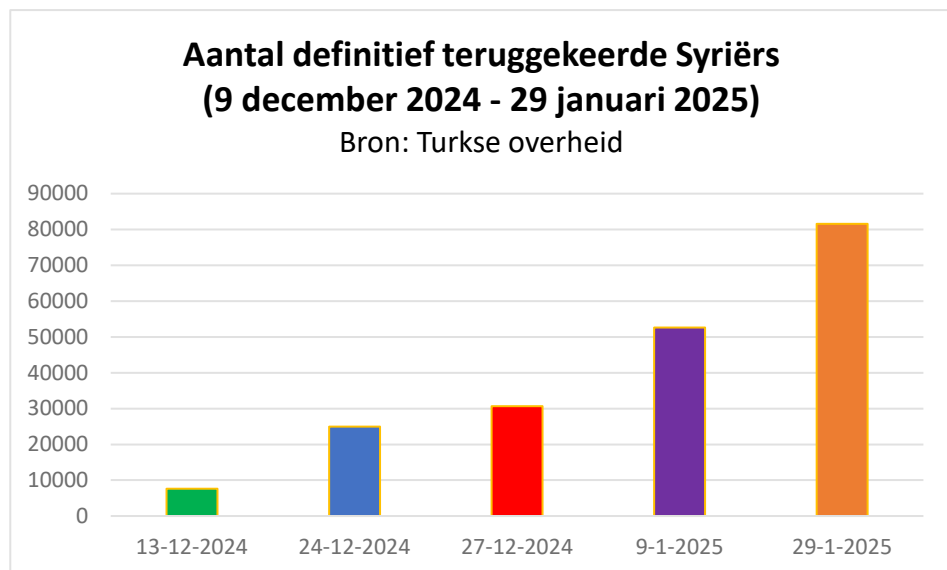
⁸⁴⁴ Vertrouwelijke bron, 12 december 2024. Vertrouwelijke bron, 15 december 2024. Vertrouwelijke bron, 27 januari 2025.

⁸⁴⁵ Vertrouwelijke bron, 5 februari 2025.

Open grensovergangen aan de Turks-Syrische grens (27 januari 2025)

Turkse grensplaats	Syrische grensplaats	Soort terugkeer
Akçakale (provincie Şanlıurfa)	Tell Abyad	Definitieve terugkeer
Cilvegözü (provincie Hatay)	Bab al-Hawa	Definitieve terugkeer
Çobanbey (provincie Kilis)	Al-Ra'ee	Go and see-bezoeken
Karkamış (provincie Gaziantep)	Jarablus	Go and see-bezoeken
Öncüpınar (provincie Kilis)	Bab al-Salam ⁸⁴⁶	Definitieve terugkeer
Yayladağı (provincie Hatay)	Kasab ⁸⁴⁷	Definitieve terugkeer
Zeytindalı (provincie Hatay)	Jinderes ⁸⁴⁸	Go and see-bezoeken

Volgens de Turkse autoriteiten keerden tussen 9 en 13 december 2024 ruim 7.600 Syriërs definitief terug naar Syrië vanuit Turkije.⁸⁴⁹ Op 24 december 2024 maakte Yerlikaya, de Turkse minister van Binnenlandse Zaken, bekend dat er sinds 9 december 2024 bijna 25.000 Syriërs definitief waren teruggekeerd vanuit Turkije naar Syrië. De meesten kwamen uit Hatay, Gaziantep en Istanboel. Zij gingen veelal naar Aleppo, Idlib en Lattakia.⁸⁵⁰ Op 27 december 2024 was het aantal terugkeerders gestegen naar ruim 30.000, aldus Yerlikaya.⁸⁵¹ Volgens dezelfde minister was het aantal definitief teruggekeerde Syriërs op 9 januari 2025 opgelopen tot meer dan 52.000.⁸⁵² en op 29 januari 2025 tot ruim 81.000.⁸⁵³ Onderstaande grafiek brengt voornoemde ontwikkeling in beeld.

⁸⁴⁶ Deze benaming in het Arabisch betekent letterlijk 'Poort van de Vrede'.

⁸⁴⁷ Ook gespeld als 'Kes(s)ab'.

⁸⁴⁸ Ook gespeld als 'Jindires'.

⁸⁴⁹ HDN, *7,600 Syrians returned via Turkish borders since Assad's fall*, 15 december 2024. Rûdaw, *Over 7,500 Syrians return from Turkey in just five days: Minister*, 15 december 2024.

⁸⁵⁰ UNHCR, *Regional flash update, Syria situation crisis*, 24 december 2024, blz. 3.

⁸⁵¹ Al Jazeera, *More than 30,000 Syrians returned home since al-Assad's fall, Türkiye says*, 27 december 2024.

⁸⁵² AA, *Over 52,000 Syrians return to their homeland since Assad regime's downfall last month*, 9 januari 2025. Daily Sabah, *More than 52,000 'pioneer' refugees return to Syria from Türkiye*, 9 januari 2025. Türkiye Today, *Türkiye facilitates voluntary return of over 52,000 Syrians in December 2024*, 9 januari 2025.

⁸⁵³ AA, *Türkiye reports over 81,000 voluntary returns of Syrians since fall of Assad regime*, 29 januari 2025. Daily Sabah, *Over 81,000 Syrians return from Türkiye to Syria after Assad's ouster*, 30 januari 2025. Middle East Monitor (MEMO), *Türkiye: 81,500 Syrians returned after fall of regime*, 30 januari 2025.

11 Terugkeer

Er was geen volledig beeld te krijgen over de eventuele problemen die Turkse staatsburgers konden ervaren indien zij terugkeerden naar Turkije. Voor zover bekend, bestaat er geen volgsysteem dat de ervaringen van terugkeerders naar Turkije monitort en zijn er evenmin individuen en/of instanties die gespecialiseerd zijn in de problematiek omtrent (gedwongen) terugkeer naar Turkije.⁸⁵⁴ De voor dit hoofdstuk ingewonnen informatie blijft derhalve anekdotisch en verbrokken van aard en is afkomstig van één bron.

Deze bron nam waar dat in de verslagperiode zowel het aantal afgewezen asielaanvragen in de EU toenam, in het bijzonder in Duitsland, als ook het aantal Turkse staatsburgers dat terugkeerde naar Turkije. Dezelfde bron kon niet met zekerheid zeggen dat er een causaal verband bestond tussen beide ontwikkelingen, maar sloot dit niet uit.⁸⁵⁵

De bron meende dat een afgewezen asielzoeker bij terugkeer naar Turkije niet noodzakelijkerwijs problemen hoefde te ondervinden met de Turkse autoriteiten. Dit hing namelijk sterk af van de individuele omstandigheden, aldus de bron. Indien bij een terugkeerder reeds een juridische procedure liep, kon deze bij terugkeer worden opgepakt dan wel een dagvaarding ontvangen. In dit verband gaf de bron het hypothetische voorbeeld van een terugkeerder die een schuld heeft uitstaan bij een bank. Gedurende diens afwezigheid heeft de schuldeiser een rechtszaak aangespannen en bij terugkeer kan de persoon worden geconfronteerd met een gerechtelijke uitspraak.⁸⁵⁶

Desgevraagd gaf de bron aan niet te weten of het uitmaakte welk soort document iemand bij terugkeer bij zich had. De bron was namelijk alleen op de hoogte van paspoorthouders die waren teruggekeerd naar Turkije.⁸⁵⁷ Het illegaal verlaten van Turkije vormt geen strafbaar feit.⁸⁵⁸

Het Turkse ministerie van Familie en Sociale Zaken is verantwoordelijk voor de opvang van alleenstaande minderjarigen die terugkeren naar Turkije.⁸⁵⁹

⁸⁵⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 91.

⁸⁵⁵ Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁸⁵⁶ Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁸⁵⁷ Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁸⁵⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 91. Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

⁸⁵⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023, blz. 91.v Vertrouwelijke bron, 15 november 2024.

12 Bijlagen

12.1 Afkortingen en anderstalige begrippen

AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (Agentschap voor Rampen en Noodgevallen)
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi (Partij voor Rechtvaardigheid en Ontwikkeling)
ALS	amyotrofische laterale sclerose
ATK	Adli Tıp Kurumu (Raad voor Forensische Geneeskunde)
AYM	Anayasa Mahkemesi (Constitutioneel Hof)
BTK	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (Turkse telecomautoriteit)
BTÖ	Bölücü Terör Örgütü (Separatistische Terroristische Organisatie, Turkse overheidsterm voor PKK)
CAT	Committee against Torture (VN-Comité tegen Foltering)
cemevi	alevitisch gebedshuis
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi (Republikeinse Volkspartij)
COI	Country of Origin Information
COPD	chronic obstructive pulmonary disease (chronisch obstructieve longziekte)
CPJ	Committee to Protect Journalists
dede	alevitische voorganger
DEM	Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi (Partij van Volkeren Voor Gelijkheid en Democratie)
DHKP/C	Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi (Revolutionaire Volksbevrijdingspartij/-front)
Diyanet	Directoraat voor Godsdienstzaken
DW	Deutsche Welle
E-devlet	digitaal overheidsloket voor inwoners van Turkije ('elektronische overheid')
GBT	Genel Bilgi Toplama Sistemi (Algemeen Informatieverzamelingssysteem)
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EU	Europese Unie
FETÖ	Fethullahçı Terör Örgütü (Fethullah- Terreurorganisatie, Turkse overheidsterm voor Gülenbeweging)
HDP	Halkların Demokratik Partisi (Democratische Partij van de Volkeren)
HEDEP	Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi (Partij van Volkeren Voor Gelijkheid en Democratie)
Hizmet	dienstbaarheid (Gülenistische term voor Gülenbeweging)
HRW	Human Rights Watch
HSK	Hâkimler ve Savcılar Kurulu (Raad van Rechters en Aanklagers)
HÜDA PAR	Hür Dava Partisi (Partij voor de Vrije Zaak)

ICG	International Crisis Group
İFÖD	İfade Özgürlüğü Derneği (Vereniging voor Vrijheid van Meningsuiting)
İHD	İnsan Hakları Derneği (Mensenrechtenvereniging)
IPI	International Press Institute (IPI)
IS	Islamitische Staat
ISKP	Islamic State Khorasan Province (Islamitische Staat in de Provincie Khorasan)
kayyum	regeringsgezinde bewindvoerder die democratisch verkozen burgemeester vervangt
KCDP	Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (We Zullen Femicide Stoppen-platform)
Kimlik	Turks identiteitsbewijs
MA	Mezopotamya Agency
MEE	Middle East Eye
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi (Partij van de Nationalistische Beweging)
MİT	Millî İstihbarat Teşkilatı (nationale veiligheidsdienst)
Mor Çatı	Paars Dak
Newroz	Koerdisch nieuwjaar
ngo	non-gouvernementele organisatie
OM	Openbaar Ministerie
PDMM	Provincial Directorate of Migration Management
PKK	Partiya Karkerên Kurdistanê (Koerdische Arbeiderspartij)
PMM	Presidency of Migration Management (Presidentschap voor Migratie Management)
RSF	Reporters sans frontières (Verslaggevers zonder Grenzen)
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (Hoge Raad voor Radio en Televisie)
RvE	Raad van Europa
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu (Instituut voor Sociale Zekerheid)
SIG	Syrian Interim Government
SNHR	Syrian Network for Human Rights (Syrisch Netwerk voor Mensenrechten)
SOCAR	State Oil Company of Azerbaijan Republic (staatsoliemaatschappij van Azerbeidzjan)
SOGI	seksuele oriëntatie en genderidentiteit
SOHR	Syrian Observatory for Human Rights (Syrisch Observatorium voor de Mensenrechten)
TAC	Temporary Accommodation Centre
TBB	Türkiye Barolar Birliği (nationale advocatenorde)
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (Turks Instituut voor Mensenrechten en Gelijkheid)

TİHV	Türkiye İnsan Hakları Vakfı (Mensenrechtenstichting van Turkije)
TIP	Turkistan Islamic Party (Islamitische Partij van Turkestan)
TİP	Türkiye İşçi Partisi (Turkse Arbeiderspartij)
TMF	Turkish Maarif Foundation
ToR	Terms of Reference
TP	Temporary Protection (tijdelijke bescherming/protectie)
TTB	Türk Tabipleri Birliği (Turkse Medische Vereniging)
TTM	Tarlabası Toplum Merkezi
TUSAŞ	Türk Havacılık ve Uzay Sanayii Anonim Şirketi (luchtvaartbedrijf van de Turkse staat)
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (VN-vluchtelingentak)
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Projesi (juridisch informatiesysteem van de Turkse overheid)
VAE	Verenigde Arabische Emiraten
VOA	Voice of America
VS	Verenigde Staten
WBIB	Wet op Buitenlanders en Internationale Bescherming
YRP	Yeniden Refah Partisi (Nieuwe Welvaartspartij)
YSK	Yüksek Seçim Kurulu (Hoge Kiesraad)
YSP	Yeşil Sol Parti (Groen Links Partij)

12.2 Kranten en nieuwsplatforms

Agos
 Al Jazeera
 Alliance Defending Freedom International (ADF International)
 Al-Monitor
 Anadolu Agency/Ajansı (AA)
 Appenzeller Zeitung
 ARMENPRESS
 Artı Gerçek
 Associated Press (AP)
 Balkan Insight (BI)
 Bianet
 Bloomberg
 British Broadcasting Corporation (BBC)
 Committee to Protect Journalists (CPJ)
 Council of Judges and Prosecutors (CJP)
 Daily Sabah
 De Morgen
 De Standaard
 Die Welt
 Districtsgouverneurschap van Oğuzeli
 Duvar English
 Equaldex
 EUObserver

Euractiv
Europees Parlement
Gazete Duvar
Financial Times (FT)
Halkların Demokratik Partisi (Democratische Partij van de Volkeren, HDP)
Heinrich Böll Stiftung
Het Parool
Human Rights Watch (HRW)
Human Rights Without Frontiers (HRWF)
Hürriyet Daily News (HDN)
İnsan Hakları Derneği (Mensenrechtenvereniging, İHD)
Instituut Clingendael
International Crisis Group (ICG)
International Press Institute (IPI)
Iran Wire
JINHA
Kaos GL
Keniaans Ministerie van Buitenlandse Zaken
Le Monde
Lighthouse Reports
Media and Law Studies Association (MLSA)
Middle East Eye (MEE)
Middle East Monitor (MEMO)
Minority Azerbaijan
Minority Rights Group
Nation
Nederlands Dagblad (ND)
Nederlandse Omroep Stichting (NOS)
Nieuwe Rotterdamse Courant (NRC)
NU.nl
Open Caucasus Media (OC Media)
P.A. Turkey
POLITICO
Qha
Raad van Europa (RvE)
Radio Free Asia (RFA)
Reformatorisch Dagblad (RD)
Reporters sans frontières (RSF)
Reuters
RTL Nieuws
Rûdaw
Şalom Turkey
Serbestiyet
Syrian Network for Human Rights (SNHR)
Syrian Observatory for Human Rights (SOHR)
T24
Tages-Anzeiger (TA)
The Economist
The China Project
The Guardian
The Independent
The New York Times
The Syrian Observer
The Times of Israel

The Washington Post
Trend News Agency
Trouw
TRT World
Turkey recap (Tr)
Türkiye Today
Turks Ministerie van Defensie
Turks Ministerie van Justitie
United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)
World Bank Group (WBG)

12.3 Boeken

Kışanak, Gültan (red.)

- *The purple color of Kurdish politics, Women politicians write from prison*, uitgegeven in 2022.

Şen, Ercan en anderen (red.)

- *The political psychology of Kurds in Turkey, Critical perspectives on identity, narratives, and resistance*, uitgegeven in 2023.

Tittensor, David

- *The House of Service, The Gülen movement and Islam's third way*, uitgegeven in 2014.

Upal, Muhammad Afzal en Carole M. Cusack (red.)

- *Handbook of Islamic sects and movements*, uitgegeven in 2021.

12.4 Rapporten en overige publicaties

Border Violence Monitoring Network (BVMN)

- *Illegal pushbacks and border violence reports*, november 2024.

Bülbül, Hasan Basri

- "Recognising Palestinian refugees, Applicability of Article 1D of the 1951 Refugee Convention in Turkey", *Refugee Survey Quarterly*, 24 augustus 2024, blz. 280-300.

Cengiz, Orhan Kemal

- *Religious minorities of Turkey, An evaluation from the perspective of human rights*, uitgegeven in 2020.

Committee against Torture (Comité tegen Foltering)

- *Concluding observations on the fifth periodic report of Türkiye*, 14 augustus 2024.

Finse Immigratiedienst

- *Turkey, Individuals associated with the Gülen movement, The Finnish Immigration Service's fact-finding mission to Ankara and Istanbul 2 -6 October 2023*, juni 2024.

Home Office

- *Country police and information note, Turkey, Gülenists*, oktober 2023.
- *Country policy and information note, Turkey, Military service*, oktober 2023.

Human Rights Watch (HRW)

- *"We will find you", A global look at how governments repress nationals abroad*, februari 2024.

Kaos GL

- *Kaos GL, Access to justice for LGBTI+ persons*, 1 november 2023.
- *2023 report, Fact sheet*, 23 februari 2024.

Ministerie van Buitenlandse Zaken

- *Algemeen ambtsbericht Afghanistan, juni 2023*.
- *Algemeen ambtsbericht Pakistan, 5 juli 2024*.
- *Algemeen ambtsbericht Turkije*, oktober 2019.
- *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2021.
- *Algemeen ambtsbericht Turkije*, maart 2022.
- *Algemeen ambtsbericht Turkije*, augustus 2023.
- *Thematisch ambtsbericht Syrië, Documenten*, december 2019.

Mor Çatı (Paars Dak)

- *2023, Activity report*, 28 mei 2024.
- *Report submitted to the Committee Against Torture and other cruel inhuman or degrading treatment or punishment*, 17 juli 2024.

Turks ministerie van Justitie

- *Justice statistics, 2023*, maart 2024.

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)

- *Regional flash update, Syria situation crisis*, 24 december 2024.

Universiteit van Sheffield

- *"We know you better than you know yourself", China's transnational repression of the Uyghur diaspora*, 13 april 2023.

Venetië-commissie

- *Penal Code of Turkey*, 15 februari 2016.

We Zullen Femicide Stoppen-platform (KCDP)

- *2023 annual report*, 10 januari 2024.
- *2024 annual report*, 9 januari 2025.

Yenisey, Feridun

- *Turkish Criminal Procedure Code, Ceza Muhakemesi Kanunu*, uitgegeven in 2009.

Yonucu, Deniz

- *"Sectarianism as racism, The collective punishment of Alevi communities in Turkey"*, Institute of Race Relations, Vol. 65(3), 6 november 2023, blz. 47-68.